

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΠΟΥΔΕΣ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ 2021-2022

Ο ΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΣΜΟΣ ΣΤΟ
ΑΙΓΑΙΟ ΠΕΛΑΓΟΣ. ΑΙΤΙΑ – ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ, ΠΙΘΑΝΟΙ
ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ

ΠΑΣΧΟΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ Μ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΙΟΥΛΙΟΣ 2022

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

Πάσχος Χ. Παντελεήμων

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Ευχαριστίες

Η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία είναι το αποτέλεσμα της φοίτησης μου στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια», του Πανεπιστημίου Μακεδονίας και αποτελεί το επιστέγασμα της προσπάθειά μου. Είναι αυτονόητο ότι, πρόκειται για ένα πόνημα η εκτέλεση του οποίου προϋποθέτει τη μελέτη όλων όσων αφομοίωσα κατά τα δύο προηγούμενα εξάμηνα από τους εξαιρετους καθηγητές που ήταν οι διδάσκοντές μου. Σαφέστατα χωρίς τη σπουδαία κατάρτιση που χαρακτηρίζει τους εν λόγω ακαδημαϊκούς δεν θα ήταν εφικτή η μετάδοση των γνώσεων τους που είναι απαραίτητη ώστε να αποδοθεί το νόημα της μελέτης στην παρούσα εργασία.

Πιστεύω ακράδαντα ότι η συνολική εκπαιδευτική διαδικασία ήταν άψογη και ολότελα εποικοδομητική, γεγονός που αποδεικνύει την άριστη φήμη που κατέχει το συγκεκριμένο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών και αποδίδεται κυρίως στους καθηγητές του. Θα χαρακτήριζα πολύ χρήσιμο το σύνολο των γνώσεων που λαμβάνει ένας απόφοιτος του, στον τομέα των Διεθνών Σχέσεων και έτι περισσότερο απαραίτητο εφόδιο για κάποιον/-α συνάδελφο, αξιωματικό των Ενόπλων Δυνάμεων, στους οποίους το συνιστώ ανεπιφύλακτα.

Βεβαίως, η συγγραφή της διπλωματικής εργασίας θα ήταν αδύνατη χωρίς την καθοριστική και απαραίτητη καθοδήγηση του επιβλέποντα καθηγητή κ. Γεώργιο Σπυρόπουλο, ο οποίος με την αδιάκοπη καθοδήγηση και την συνεχή επίβλεψη συνετέλεσε στην εκπόνησή της. Δίχως τις εξειδικευμένες γνώσεις του επί του θέματος που εξετάζει η παρούσα εργασία δεν θα ήταν δυνατή η μελέτη και ενδελεχής ανάλυση των πτυχών της.

Ως εκ τούτου λοιπόν, οφείλω να ευχαριστήσω θερμά και εκ βάθους καρδιάς τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Γεώργιο Σπυρόπουλο και τον επίκουρο καθηγητή κ. Ζάρρα Κωνσταντίνο για την πολύτιμη συμβολή τους, αλλά εξίσου θερμά και τους γονείς μου, Χρήστο και Αικατερίνη, οι οποίοι με υποστήριξαν καθ' όλη τη διάρκεια της συγγραφής και της εν γένει διαδικασίας μάθησης, που την θεωρώ εξόχως ουσιαστική.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΣΥΝΟΨΗ

Η διπλωματική εργασία πραγματεύεται τον αναθεωρητισμό της Τουρκίας και τις διεκδικήσεις που προκύπτουν από την φύση αυτού, στο Αιγαίο Πέλαγος. Πρόκειται για μία δυναμική κατάσταση την οποία η Τουρκία έχει ενσωματώσει στην άσκηση της εξωτερικής της πολιτικής υπό την ευρύτερη έννοια. Δεν είναι ένα φαινόμενο σύγχρονο αλλά αντίθετα, είχε αρχίσει να εμφανίζεται συστηματικά από την γειτονική χώρα πριν από 46 περίπου χρόνια.

Αρχικά, ως όρος, επιχειρείται μία ομαλή εισαγωγή του αναγνώστη-μελετητή από την παράθεση κάποιων ορισμών που έχουν διατυπωθεί από ακαδημαϊκούς, όπως επίσης και κάποιων άλλων απαραίτητων εννοιών, των οποίων η αποσαφήνιση είναι απαραίτητη για την βαθύτερη κατανόηση του πονήματος. Υπό μία έννοια υιοθετείται ο ορισμός: αναθεωρητικό είναι κάθε κράτος το οποίο δεν είναι ικανοποιημένο με την ισχύουσα ισορροπία δυνάμεων στο υποσύστημα που ανήκει. Στο ίδιο πνεύμα, παρατίθενται και κάποιοι ορισμοί διάφορων στρατηγικών διά μέσου των οποίων προβάλλεται ο αναθεωρητισμός. Η θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας, η θεωρία της μεταβολής ισχύος και η θεωρία της ανάσχεσης είναι κάποιες από αυτές.

Εμβαθύνοντας στην αναλυτική διαδικασία του εν λόγω θέματος, και εξετάζοντας το φαινόμενο από την σχέση αιτίου-αιτιατού, αναλύονται κάποιες εγγενείς αιτίες που αναδύουν τον αναθεωρητισμό. Δηλαδή, οι αιτίες που προκαλούν τη διαμόρφωση μιας τέτοιας εξωτερικής πολιτικής είναι: οι εθνικιστικές αντιλήψεις, το «ψευδές» δίλημμα ασφαλείας, οικονομικοί λόγοι αλλά και σαφώς, ηγεμονικές τάσεις οι οποίες εκ φύσεως είναι αναθεωρητικές αφού διαταράσσουν την ισορροπία δυνάμεων στο υποσύστημα. Μία διευκρινιστική κατάταξη των αιτιών και περαιτέρω ανάλυσή τους γίνεται στις αντίστοιχες ενότητες, όπου αποκωδικοποιείται και η επιρροή του «Στρατηγικού Βάθους» της Τουρκίας στην άσκηση της εξωτερικής της πολιτικής, σε συνδυασμό με την νέο-οθωμανική τάξη πραγμάτων στην γειτονική χώρα. Απόρροια του αναθεωρητισμού η οποία πηγάζει κυρίως από ιμπεριαλιστικές ιδεολογίες είναι το δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας». Το συγκεκριμένο πολιτικο-στρατιωτικό δόγμα εγκολπώνει τις βλέψεις που έχει η τουρκική πολιτική και στρατιωτική ηγεσία και εκτός από αφήγημα αποτελεί και σχέδιο στρατιωτικής δράσης εναντίον της Ελλάδας.

Κατόπιν, γίνεται εκτενής αναφορά των ελληνικών θέσεων επί των θεμάτων που η Τουρκία επιθυμεί να θέσει στη διεθνή κοινότητα και τους θεσμούς ως άλυτα (ή δυσεπίλυτα), προκειμένου να εξαναγκάσει τους πόλους επιρροής να σχηματίσουν μία εικόνα περισσότερο ευνοϊκή για αυτά στα οποία αποσκοπούν οι Τούρκοι πολιτικοί με τον αναθεωρητισμό. Όμως, τίποτα από αυτά δεν

έχει παραμείνει αδιευθέτητο από κάποιο νομικό κείμενο διμερώς αποδεκτό, όπως πχ. Συνθήκη της Λωζάννης, Συνθήκη των Παρισίων και Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο. Επομένως, δεν υπάρχει κάποια διένεξη που παραμένει έωλη αφού και η ίδια η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας είναι σαφής και αδιαπραγμάτευτη ακόμα κι αν η Τουρκία αρνείται να κατοχυρώσει και να την αποδεχτεί. Καταρρίπτονται όλοι οι τουρκικοί ισχυρισμοί για τα θέματα που εγείρει η Τουρκία διαχρονικά και σχετίζονται με συνοριακές διαφορές και θέματα άσκησης κυριαρχίας σε θαλάσσιες περιοχές και νήσους, βραχονησίδες κ.ά.

Στη συνέχεια, περιγράφονται ως σύντομη-αλλά περιλαμβάνοντας κρίσιμες λεπτομέρειες-εξιστόρηση των τριών σοβαρών κρίσεων που προκάλεσε η γειτονική χώρα και που κατά βάση επρόκειτο για αμιγώς πολεμικές κινητοποιήσεις. Τα γεγονότα του 1976, 1987 και των Ιμίων το 1996 αποτελούν αδιάψευστους μάρτυρες και απτές αποδείξεις για το πώς και σε τι βαθμό είναι διατεθειμένη η εκάστοτε τουρκική κυβέρνηση να οδηγήσει σε πολεμική σύρραξη για να επιβάλλει τις αναθεωρητικές της απόψεις. Μια προσεκτική και μεθοδική ανάλυση μας οδηγεί αβίαστα στην εξαγωγή συμπερασμάτων τα οποία προφανώς, αποτελούν μεθόδους επίτευξης του αναθεωρητισμού. Βεβαίως, η σύγκριση με τις ημέτερες διαπραγματευτικές κινήσεις σε διπλωματικό αλλά και στρατιωτικό επίπεδο με έμφαση στα πιθανά λάθη που διαπράχθηκαν είναι μείζονος σημασίας, ώστε να γίνει αντιληπτό στον αναγνώστη το τι θα έπρεπε να είχε αλλάξει και άλλαξε, σύμφωνα πάντα, και με τα τωρινά δεδομένα.

Με αυτόν τον τρόπο συντελείται και η νοηματική μετάβαση στο επόμενο κεφάλαιο στο οποίο αναλύονται τα θέματα που αφορούν στους τρόπους αντίδρασης της Ελλάδας σε τέτοιες εκφάνσεις της Τουρκίας, προσηλωμένη σε μία πιο αποτελεσματική εθνική στρατηγική αποτροπής, πολύ-επίπεδη και σύγχρονη, η οποία λαμβάνει σαν μία παράμετρο και την εμπλοκή σε μία πιθανή πολεμική σύρραξη μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας. Θέτει ως στόχο την αποτροπή απώλειας εθνικού εδάφους, θάλασσας και αέρα και όχι την αποφυγή της ίδιας της στρατιωτικής εμπλοκής ακόμα κι αν αναφερόμαστε σε χώρες που ως μέλη του ΝΑΤΟ θεωρούνται σύμμαχοι, και τις ενδεχόμενες συνέπειες που θα επιφέρει μια τέτοια εξέλιξη στη συνοχή και το γόητρο της συμμαχίας. Απαραίτητη, σαφώς, η ρεαλιστική προσέγγιση του θέματος που απορρίπτει τυχόν παραπομπή των ελληνοτουρκικών διαφορών για το Αιγαίο στο Διεθνές Δικαστήριο, καθότι και μόνο η σύμφωνη γνώμη για μια τέτοια παραπομπή ισοδυναμεί με έμμεση αποδοχή του ότι πιθανόν θα πρέπει κάποια συμφωνηθέντα και κοινώς αποδεκτά από τα κοινοβούλια των δύο χωρών, να τροποποιηθούν και άρα δηλαδή, εξαναγκασμό σε αναθεώρηση ολόκληρης της Συνθήκης της Λωζάννης και χάραξη νέων συνόρων.

Παρατίθενται κάποιες προτάσεις που ισοδυναμούν με συμπεράσματα της ανάλυσης και της εξέτασης των πτυχών του θέματος αυτού αλλά ταυτόχρονα και απόδοση μιας μερικής πραγματικότητας για ό,τι συμβαίνει στο Αιγαίο τόσα χρόνια. Η ισχνή ελληνική διπλωματική αντιμετώπιση, η μη μετάδοση της πολιτικής εντολής και η προσκόλληση σε εξωγενείς δρώντες, έπληξαν το γόητρο της Ελλάδος. Παρόλα αυτά, η ενίσχυση των συντελεστών ισχύος και η απόδαιμονοποίηση των εξελίξεων που πιθανόν να συμβούν μας καθοδηγεί στην χάραξη μιας περισσότερο εύστοχης αποτρεπτικής πολιτικής χρησιμοποιώντας κάθε δυνατό μέσο για τον σκοπό αυτό. Όλα αυτά, οφείλουν να τεθούν στη βάση της αποδοχής της πρότασης ότι η Τουρκία με την δήλωση της απειλής πολέμου εις βάρος της Ελλάδας σε περίπτωση επέκτασης της αιγιαλίτιδας ζώνης και της ανακήρυξης ΑΟΖ έχει αποσαφηνίσει εξ αρχής το δίκιο της τρόπο αντιμετώπισης που δεν δείχνει ότι λαμβάνει υπόψιν το Διεθνές Δίκαιο κι επομένως αυτό από μόνο του περικλείει μια απειλή για το πόσο απρόβλεπτα μπορεί να δράσει. Η πεποίθηση, δε, ότι ο αναθεωρητισμός όσο εκδηλώνεται ως αντίδραση στο δίλημμα ασφαλείας της Τουρκίας και στη εν γένει απειλή των «ζωτικών της συμφερόντων», δεν θα παύσει να υφίσταται αλλά όμως, θα πρέπει η Ελλάδα και οι ιθύνοντες της εξωτερικής της πολιτικής να το θεωρούν δεδομένο και να το εντάσσουν ως μία πολύ καθοριστική παράμετρο για την υλοποίηση του σχεδιασμού της εθνικής αποτρεπτικής στρατηγικής.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες	2
ΣΥΝΟΨΗ	4
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
2. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ-ΟΡΙΣΜΟΙ	3
➤ 2.1 ΟΡΙΣΜΟΙ	3
➤ 2.2 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΣΜΟΥ	5
3. ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΑ: ΜΙΑ ΑΔΙΑΣΕΙΣΤΗ ΣΧΕΣΗ	8
➤ 3.1 ΑΙΤΙΕΣ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΣΜΟΥ	9
❖ 3.1.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ «ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΒΑΘΟΥΣ»	9
❖ 3.1.2 ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΗΠΙΑΣ ΙΣΧΥΟΣ	15
➤ 3.2 ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΕΩΝ	18
➤ 3.3 ΣΤΟΧΟΙ ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	30
➤ 3.4 Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ	36
❖ 3.4.1 ΤΟ ΔΟΓΜΑ «ΓΑΛΑΖΙΑ ΠΑΤΡΙΔΑ»	37
❖ 3.4.2 ΤΟ ΔΟΓΜΑ ΤΩΝ 2 ½ ΠΟΛΕΜΩΝ	45
4. ΘΕΣΕΙΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΕΩΝ	49
➤ 4.1 ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	49
❖ 4.1.1 ΝΟΜΙΚΗ ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΗΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΘΕΣΕΩΝ	51
❖ 4.1.2 ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ	54
➤ 4.2 ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΠΡΟΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΛΕΥΡΑΣ	62
5. ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΡΙΣΕΩΝ	65
➤ 5.1 Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 1976	65
➤ 5.2 Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΜΑΡΤΙΟΥ 1987	67
➤ 5.3 Η ΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΙΜΙΩΝ 1996	70
6. ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΣΜΟΥ	76

➤ 6.1 ΓΙΑΤΙ ΔΕΝ ΘΑ ΕΠΡΕΠΕ ΝΑ ΠΡΟΚΡΙΝΕΤΑΙ Η ΠΡΟΣΦΥΓΗ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ	76
➤ 6.2 ΑΝΑΓΚΑΙΑ Η ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΠΟΤΡΟΠΗΣ ΜΕ PLAN B	80
❖ 6.2.1 ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	80
❖ 6.2.2 ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΑΠΟΤΡΟΠΗΣ ΣΤΙΣ ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΕΙΣ	85
❖ 6.2.3 ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ – ΑΝ ΑΠΟΤΥΧΕΙ Η ΑΠΟΤΡΟΠΗ;	88
❖ 6.2.4 ΔΟΓΜΑ ΕΝΙΑΙΟΥ ΑΜΥΝΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ-ΚΥΠΡΟΥ	95
➤ 6.3 ΕΝΕΝΡΓΟΠΟΙΗΣΗ ΣΥΜΜΑΧΙΩΝ	98
7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	101
8. ΕΠΙΛΟΓΟΣ	105
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	109
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ – ΠΙΝΑΚΕΣ	117
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΡΩΝ	119

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΙΣΧΥΣ	118
ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΙΣΧΥΣ	118

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΕΙΚΟΝΑ 1: ΝΗΣΙΔΕΣ ΎΜΙΑ	72
ΕΙΚΟΝΑ 2: ΑΟΖ ΕΛΛΑΔΑΣ, ΒΑΣΕΙ ΔΙΚΑΙΟΥ ΘΑΛΑΣΣΑΣ	86
ΕΙΚΟΝΑ 3: ΘΑΛΑΣΣΙΕΣ ΖΩΝΕΣ	118

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ως γνωστόν, ο γεωγραφικός χώρος της ΝΑ Μεσογείου και το Αιγαίο πέλαγος έχουν προσελκύσει μεγάλο μέρος του ενδιαφέροντος των δυνάμεων του περιφερειακού υποσυστήματος της Μέσης Ανατολής, της Ελλάδας, της Τουρκίας και χωρών της Βόρειας Αφρικής όπως η Αίγυπτος και η Λιβύη. Το ενδιαφέρον δεν εκφράζεται μόνο από τα προαναφερθέντα κράτη αλλά και από περισσότερους δρώντες του διεθνούς συστήματος που δεν ανήκουν αυστηρά σε αυτό το περιφερειακό υποσύστημα. Μία προφανής αιτιολόγηση αυτής της πραγματικότητας αποτελεί το γεγονός ότι η σημασία και η προστιθέμενη γεωστρατηγική αξία που προσδίδει η κατοχή και η εκμετάλλευση των συγκεκριμένων θαλασσιών περιοχών είναι μείζονος σημασίας στον τομέα του διεθνούς κύρους και γοήτρου ως κράτος, καθώς και στον οικονομικό.

Η συμπεριφορά της Τουρκίας σε διπλωματικό επίπεδο - που χαρακτηρίζεται ως «προκλητική» (ίσως και επικίνδυνη ορισμένες φορές), είναι απότοκος των αρχών που έχει εμπνευστεί και αποτυπώσει ο τέως Υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας κ. Αχμέτ Νταβούτογλου (Ahmet Davutoğlu) στο βιβλίο του *«Το στρατηγικό βάθος της Τουρκίας – Η διεθνής θέση της Τουρκίας, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις: ΠΟΙΟΤΗΤΑ»*, και ως εκ τούτου έχει αποκτήσει χαρακτήρα αμφισβήτησης. Οι αξιώσεις της γείτονος χώρας που εντάσσονται στα γενικότερα γεωστρατηγικά της σχέδια, της επιβάλλουν να υιοθετήσει έναν χαρακτήρα αδιαλλαξίας στις ενέργειές της και να εφαρμόσει μία - εγκυμονούσα κινδύνους – εξωτερική πολιτική, η οποία οφείλεται στην βαρύνουσα σημασία που έχει αποκτήσει ο έλεγχος της ΝΑ Μεσογείου και του Αιγαίου. Είναι γνωστό τοις πάσι, ότι όχι μόνο οι δηλώσεις και τα λεγόμενα των πολιτικών αξιωματούχων και στρατιωτικών, αλλά πολλώ δε μάλλον οι ενέργειες της Τουρκίας διακατέχονται από ένα αναθεωρητικό πνεύμα και οι οποίες στρέφονται όχι μόνο ενάντια στην Ελλάδα και την άσκηση κυριαρχικών δικαιωμάτων αλλά και έναντι άλλων κρατών με υφαλοκρηπίδα {} στην ευρύτερη θαλάσσια περιοχή της ΝΑ Μεσογείου.

Προσηλωμένη σε αυτόν τον σκοπό που επιδιώκει να επιτύχει μέσω της εφαρμογής ενός δόγματος αναθεωρητισμού διαπιστώνεται μία μεθοδευμένη και πολύ-επίπεδη σχεδίαση, γεγονός το οποίο αποδεικνύεται ερμηνεύοντας τις εξελίξεις που διαδραματίζονται μεταξύ των εμπλεκόμενων. Συμπεραίνεται με αυτόν τον τρόπο ότι, η άσκηση αυτής της συγκεκριμένης εξωτερικής πολιτικής και διπλωματίας από την Τουρκία προκαλείται από ένα σύνολο αλληλένδετων αιτιών και σαφώς, επιφέρει μία διατάραξη της καθεστηκυίας τάξης στην ισορροπία δυνάμεων του υποσυστήματος και ίσως; και σε διεθνές επίπεδο. Είναι ευνόητο ότι,

αυτή η διατάραξη επηρεάζει ολοκληρωτικά την Ελλάδα. Επειδή δε, συντελείται πολλά χρόνια, και πλέον οι στόχοι που έχει θέσει και επιθυμεί να εκπληρώσει η Τουρκία είναι οφθαλμοφανέστατοι, η Ελλάδα οφείλει να ενισχύσει την εξωτερική της πολιτική και την ασκούμενη διπλωματία συμφώνως με το Διεθνές Δίκαιο, το Δίκαιο της Θάλασσας και τις κατοχυρωμένες συμφωνίες προσβλέποντας σε σύναψη συμμαχιών και αξιοποίηση της ιδιότητας χώρας-μέλους της ΕΕ. Ταυτόχρονα και χωρίς να τίθεται σε δεύτερη μοίρα, οι συνθήκες «υποχρεώνουν» τις εκάστοτε ελληνικές κυβερνήσεις σε ενίσχυση του συντελεστή ισχύος Ένοπλες Δυνάμεις, ως παράγοντα αποτροπής.

Είναι ευκόλως αντιληπτό ότι η Τουρκία ασκεί μία εξωτερική πολιτική η οποία χαρακτηρίζεται ως ανελαστική και υπό μία έννοια ακόμα και επικίνδυνη. Η αναθεωρητική στάση της Τουρκίας στις διμερείς της σχέσεις έναντι της Ελλάδας, σίγουρα δεν αποτελεί μία καιροσκοπική βλέψη αλλά εκτελείται ένα σχέδιο μεθοδευμένων ενεργειών που εξυπηρετούν την εκπλήρωση στόχων υψηλής στρατηγικής για την ίδια την χώρα.

Στην παρούσα διπλωματική εργασία, αρχικά θα αναλυθεί θεωρητικά η έννοια του αναθεωρητισμού (ως τάση) στον τομέα των διεθνών σχέσεων, θέτοντας ένα θεωρητικό υπόβαθρο εννοιών, συναφών με τις διεθνείς σχέσεις κι έπειτα ποιες είναι οι αιτίες που προκαλούν την υιοθέτηση και εφαρμογή του δόγματος αυτού από την Τουρκία διαχρονικά στο Αιγαίο αλλά και στη Μεσόγειο θάλασσα. Έπεται η ανάλυση της γενικότερης κατάστασης στην Τουρκία αναφορικά με τις διεκδικήσεις της έναντι της Ελλάδας. Εν συνεχεία, παρατίθενται οι συνέπειες και ο αντίκτυπος που επιφέρει η συμπεριφορά αυτή της γείτονος στην Ελλάδα και πώς θα μπορούσε να αντιμετωπισθεί αποτελεσματικά στο πλαίσιο των κανόνων του διεθνούς Δικαίου και με την αμέριστη συμβολή της διπλωματίας, αλλά ακόμα και από μία ρεαλιστική οπτική, προβάλλοντας την αποτροπή που εμπνέουν οι ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις σε οποιονδήποτε επιβουλέα.

2. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ-ΟΡΙΣΜΟΙ

➤ 2.1 ΟΡΙΣΜΟΙ

Ο όρος «αναθεωρητισμός» διαχρονικά επιδέχεται διαφόρων επεξηγήσεων. Όμως, προσδιορίζεται περισσότερο εύστοχα, αποδίδοντας την πραγματική του υπόσταση εννοιολογικά, στην θεωρία του κλασσικού ρεαλισμού. Κατά βάση, σαν όρος, καθιστά ένα κριτήριο διαχωρισμού κρατών με βάση την συμπεριφορά αυτού στις σχέσεις με άλλα κράτη. Σύμφωνα με τον Arnold Wolfers, η καθοριστική προϋπόθεση για τον διαχωρισμό σε αναθεωρητικά και status quo κράτη έγκειται στο ότι ένα κράτος *«αρνείται την ικανοποίηση όλων των εθνικών δομικών του αξιών»* (Wolfers 1962). Η χρησιμοποίηση του όρου είναι εμπειρική αν και ένας αδόκιμος ορισμός θα μπορούσε να είναι ο εξής: *αναθεωρητικό είναι κάθε κράτος το οποίο δεν είναι ικανοποιημένο με την ισχύουσα ισορροπία δυνάμεων στο υποσύστημα που ανήκει*. Μία άλλη διατύπωση κατά Behravesch περιγράφει τον αναθεωρητισμό των κρατών σαν *«μη ικανοποίηση που ενεργοποιείται από την αλλαγή του υπάρχοντος μοτίβου δομών και τη διανομή των πόρων, υλικών ή ιδεατών, με τρόπο που συμπεριλαμβάνει σύγκρουση/πόλεμο ή ρέπει προς αυτό»* (Behravesch 2018).

Οι δύο εκφάνσεις που λαμβάνει ο αναθεωρητισμός ως συμπεριφορά ενός κράτους έναντι ενός ή/και περισσότερων είναι: α) η τακτική των παγιωμένων συγκρούσεων ως εργαλείο υβριδικού πολέμου, και β) η κατασκευή και η διάδοση αφηγήματος ως μέσο προπαγάνδας (Παπαντωνίου 2020). Αντίστοιχα οι τρεις διαστάσεις του αναθεωρητισμού ήτοι: α) το επίπεδο των στόχων (περιφερειακό ή παγκόσμιο), β) η φύση αυτών (έδαφος, κανόνες, ισχύς, κύρος κ.α.), και γ) τα μέσα που χρησιμοποιούν (βίαια ή ειρηνικά) διαμορφώνουν έξι διαφορετικά είδη αναθεωρητισμού: ο εθνικιστικός, ο μετριοπαθής, ο επαναστατικός, ο ριζοσπαστικός, ο αναμορφωτικός και ο κανονιστικός (Pisciotta 2020). Κινητήριες δυνάμεις οι οποίες προκαλούν την αναθεωρητική τάση στην άσκηση εξωτερικής πολιτικής από ένα κράτος θεωρούνται: α) η πίεση από το εσωτερικό προς κάθε κυβέρνηση, β) η επιδίωξη για καταπολέμηση του διλήμματος ασφαλείας που προκύπτει ή που προϋπάρχει για διάφορους λόγους (όπως πχ. αίσθημα φόβου) και το οποίο αντιμετωπίζεται ενισχύοντας τους συντελεστές ισχύος και γ) η επίτευξη στόχων (κυρίως επεκτατικές βλέψεις). Μία σημαντική παρατήρηση είναι ότι ορισμένα κράτη δύναται να εκφράζουν μια αναθεωρητική εξωτερική πολιτική ως προς ένα στόχο (πχ. έδαφος) αλλά αντιθέτως να υποστηρίζουν την ισορροπία δυνάμεων και την διατήρηση του status quo σε άλλους τομείς όπως εμπορικές συμφωνίες.

Γενικότερα, μία ροπή προς τον αναθεωρητισμό που εκδηλώνεται από ένα κράτος σχεδόν πάντα προμηνύει μία κλιμακούμενη ένταση σε επίπεδο εξωτερικής πολιτικής διότι η διατάραξη της δεδομένης κατανομής ισχύος διεγείρει το αίσθημα του φόβου για τα υπόλοιπα κράτη. Κυρίως δε, αυτό αφορά το κράτος το οποίο γίνεται ο αποδέκτης μιας τέτοιας αναθεωρητικής προοπτικής. Επομένως, καθίσταται ευκόλως αντιληπτό, ότι η απόφαση για υιοθέτηση μίας αναθεωρητικής συμπεριφοράς και η πραγματοποίησή αυτής διμερώς, σίγουρα θα έχει αρνητικές συνέπειες για τουλάχιστον ακόμα ένα κράτος του περιφερειακού υποσυστήματος. Επίσης, εξαιτίας των δυνάμεων αλληλεπίδρασης που εφαρμόζονται σε διεθνές επίπεδο και το δαιδαλώδες σύστημα συμμαχιών, μία τέτοια συμπεριφορά τείνει να καταστεί γενεσιουργός αιτία ποικίλων και απρόβλεπτων εκβάσεων σε μεγαλύτερη κλίμακα.

Υπό την οπτική του αμυντικού ρεαλισμού και όπως διατυπώθηκε από τον Waltz «η πρώτη ανησυχία των κρατών δεν είναι να μεγιστοποιήσουν την ισχύ τους, αλλά να διατηρήσουν τη θέση τους στο σύστημα» (Waltz 1954, 126) και υποστηρίζεται από την θεώρηση του ότι «η τάξη είναι αναρχική και κατοικείται από μονάδες που επιθυμούν να επιβιώσουν» (Waltz 1954, 121). Αντίθετα υπό την οπτική του επιθετικού ρεαλισμού, τα κράτη προβλέπεται να λειτουργούν αναθεωρητικά διότι κατ' αυτόν τον τρόπο θα καταφέρουν να επιβιώσουν, δηλαδή, μέσω της επιβολής τους σε άλλα που συνεπάγεται διατάραξη την καθεστηκιάς τάξης (Mearsheimer 2006, 39). Οι Rynning και Ringsmose υποστηρίζουν ότι οι σύγχρονοι κλασσικοί ρεαλιστές αναγνωρίζουν τρεις διαφορετικές προσεγγίσεις στη μελέτη του αναθεωρητισμού και της διεθνούς αλλαγής. Η πρώτη σχολή είναι του νέο-κλασσικού ρεαλισμού που προσπαθεί να εξηγήσει την συμπεριφορά των κρατών μέσω περιπτωσιολογικών μελετών (Rynning και Ringsmose 2008, 45). Η δεύτερη προσέγγιση είναι περισσότερο φιλόδοξη θεωρητικά και αναζητεί να παράξει γενικές εξηγήσεις για φαινόμενα όπως ο αναθεωρητισμός (Rynning και Ringsmose 2008, 45) και η τρίτη προσέγγιση είναι συστημική με την έννοια ότι δεν αναλύει την πολιτική αλλά τις πολιτικές και τα τυπικά αποτελέσματα της (Παπαντωνίου 2020, 14).

Η έννοια της Υψηλής Στρατηγικής ή αλλιώς Στρατηγικής εθνικής ασφάλειας, σχετίζεται πρωτίστως με την επιστήμη του σχεδιασμού, της ανάπτυξης, της εφαρμογής, και του συντονισμού του συνόλου των μέσων που ένα κράτος διαθέτει, δηλαδή του συνόλου της εθνικής ισχύος του, ώστε να υλοποιηθούν οι στόχοι που το κράτος έχει θέσει και οι οποίοι σχετίζονται με την εθνική του ασφάλεια (Στίγκας 2018, 40).

Μία κατάσταση που εδραιώνεται – αν δεν έχει ήδη εδραιωθεί – σταδιακά στην γειτονική χώρα είναι ότι μέσω της εσωτερικής νομιμοποίησης το κράτος, επιδιώκει να επιτύχει τον μέγιστο δυνατό βαθμό συναίνεσης στήριξης και αποδοχής από τους πολίτες για τις

πολιτικές που ακολουθεί στα πλαίσια ανάπτυξης της υψηλής του στρατηγικής. Συχνά για το λόγο αυτό, το κράτος μετέρχεται και πολιτικές προπαγάνδας οι οποίες τείνουν να νομιμοποιήσουν τις επιλογές του με τη χρήση μέσων τα οποία στοχεύουν σε ένα ακροατήριο το οποίο θέλει να επηρεάσει ψυχολογικά αλλά και συναισθηματικά (Στίγκας 2018, 43).

Σχεδόν ουτοτρόπως, προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι αναθεωρητικές της βλέψεις επιδιώκει να διαμορφώσει ευνοϊκές συγκυρίες στο διεθνές περιβάλλον και να λάβει μια άτυπη εξωτερική νομιμοποίηση. Η μεθοδολογία για να επιτευχθεί αυτός ο ενδιάμεσος αντικειμενικός σκοπός περιλαμβάνει σύναψη εμπορικών συμφωνιών - που όμως αφορούν εξοπλισμούς και άρα προσδίδεται μια προστιθέμενη αξία στην συμφωνία – αλλά και άλλου είδους συμφωνίες. Προσβλέπει έτσι τουλάχιστον σε μία τήρηση ουδετερότητας από τα συναλλασσόμενα κράτη ή στην ιδεατή περίπτωση σε υποστήριξη των πράξεων της και της πολιτικής της ίσως ακόμα και σε πιθανή στρατιωτική εμπλοκή (πχ. τουρκο-λιβυκό μνημόνιο συνεργασίας).

➤ **2.2 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΣΜΟΥ**

Εξετάζοντας τον αναθεωρητισμό ως μία στρατηγική επίτευξης των τιθέμενων εθνικών στόχων διακρίνονται τέσσερις διαφορετικές επεξηγηματικές θεωρίες. Η *θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας* (hegemonic stability theory – HST) της δεκαετίας 1970 και 1980, ανέφερε ότι τα νέα κράτη «ανέρχονται» όταν η εγκαθιδρυθείσα τάξη διαταράσσεται (Gilpin 1987, 72). Η *θεωρία της μεταβολής ισχύος* (power transition theory – PTT) υποστηρίζει ότι όσο οι δυνατότητες της «ανερχόμενης δύναμης» προσεγγίζουν αυτές της ηγεμονικής δύναμης, η πρώτη θα προσπαθήσει να αποκτήσει τον έλεγχο του διεθνούς περιβάλλοντος, αυξάνοντας την πιθανότητα σύγκρουσης. Έτσι, η πηγή του πολέμου μπορεί να βρεθεί στις διαφορές μεγέθους και ρυθμού ανάπτυξης των μελών του διεθνούς συστήματος (Organski and Kugler 1980, 20). Η τρίτη *θεωρία της ανάσχεσης* (containment strategy), υποστηρίζει ότι όσο οι μεγάλες δυνάμεις που έχουν σταθεροποιήσει την παρουσία τους, βλέπουν τις ανερχόμενες δυνάμεις ως πιθανή απειλή για τα συμφέροντά τους και κάνουν οτιδήποτε μπορούν για να βοηθήσουν στην ανάσχεση της αυξανόμενης επιρροής τους τόσο στις περιφέρειές τους όσο και παγκόσμια (Oğuzlu 2019, 31). Τέλος, η *θεωρία της εξισορρόπησης* (balancing strategy) υποστηρίζει ότι οι ανερχόμενες δυνάμεις βλέπουν το υπάρχον σύστημα ως προβληματικό και μη νομιμοποιημένο στην τρέχουσα μορφή του και προσπαθούν να κάνουν ό,τι χρειάζεται προκειμένου να εξασφαλίσουν ότι τα εθνικά τους συμφέροντα λαμβάνονται υπόψιν περισσότερο πειστικά

(Oğuzlu 2019, 32). Αυτό θα επιφέρει νομοτελειακά την ανάδυση του διλήμματος ασφαλείας και την ενίσχυση των κατεχομένων συντελεστών ισχύος εσωτερική ενδυνάμωση και με εξωτερική (σύναψη συμμαχιών) (H. I. Κουσκουβέλης 2004, 189).

Μια ακόμη ιδιαίτερος σημαντική τυπολογία υψηλών στρατηγικών, είναι εκείνη που επινοήθηκε από τον Γερμανό ιστορικό Hans Delbrück, με βάση τα μέσα που η κάθε στρατηγική χρησιμοποιεί (Platias and Koliopoulos 2010, 1-22). Πρόκειται για την «στρατηγική εκμηδένισης» και την υψηλή «στρατηγική εξουθένωσης», οι οποίες δεν αφορούν μόνο την εν πολέμω κατάσταση ενός κράτους συνυπολογιζόμενες με τους στρατιωτικούς του στόχους αλλά και εν ειρήνη και μάλιστα διαρκώς (Λιάκουρης 2012).

Αφού αναφέρθηκαν οι θεωρίες στρατηγικής και πώς ο αναθεωρητισμός ερμηνεύεται μέσα από αυτές είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι η Τουρκία εμφανώς έχει υιοθετήσει και εφαρμόζει την θεωρία της μεταβολής ισχύος (PTT) ενώ η Ελλάδα ως απάντηση εφαρμόζει την θεωρία της εξισορρόπησης συνάπτοντας συμφωνίες με ισχυρά κράτη που προσβλέπουν στην ενίσχυση της αποτρεπτικής ικανότητας, της συνεργασίας των Ενόπλων Δυνάμεων και αναβαθμίζοντας, παράλληλα, το κύρος της διεθνώς.

3. ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΑ: ΜΙΑ ΑΔΙΑΣΕΙΣΤΗ ΣΧΕΣΗ

Η σύγχρονη Τουρκική Δημοκρατία βασίστηκε σε έξι θεμελιώδεις αρχές:

1. Εθνικισμός (Milliyetçilik). Αποτελεί το θεμέλιο λίθο της ιδεολογίας του Ατατούρκ. Το νέο τουρκικό κράτος θα επιβίωνε μόνο αν αποκτούσε ομοιογενή εθνική, κοινωνική, πολιτισμική και πληθυσμιακή βάση. Έπρεπε ο λαός να έχει εθνική συνείδηση και εθνική υπερηφάνεια για την καταγωγή του.

2. Σεκουλαρισμός ή Λαϊκισμός (Laiklik). Μεταρρυθμιστική αλλαγή που ανέτρεψε επαναστατικά τις οθωμανικές δομές καταλύοντας το Χαλιφάτο. Ο Ισλαμισμός έπαυσε να καθορίζει τη δημόσια ζωή και περιορίστηκε στην ιδιωτική σφαίρα.

3. Ρεπουμπλικανισμός (Cumhuriyetçilik). Πρόκειται ουσιαστικά για την αρχή της συνταγματικότητας σύμφωνα με την οποία το κράτος κυβερνάται επί τη βάση ενός συνταγματικού πλαισίου και δεν τελεί υπό την απόλυτη εξουσία του Σουλτάνου. Το πρώτο Σύνταγμα καθιερώθηκε επίσημα στην εθνοσυνέλευση τον Ιανουάριο του 1921.

4. Ποπουλισμός (Halkçılık). Πραγματώνει την ανάγκη για ισότητα και κοινωνική ενεργοποίηση του λαού υπό τον ηγέτη, προκειμένου να επιτευχθούν οι εσωτερικοί και εξωτερικοί στόχοι του νεοσύστατου κράτους

5. Επαναστατικότητα-Ριζοσπαστισμός (İnkılapçılık). Η αρχή νομιμοποιούσε τη διαδικασία αλλαγών στην κοινωνία, οι οποίες λάμβαναν χώρα με επαναστατικό και πολλές φορές βίαιο τρόπο.

6. Κρατισμός (Devletçilik). Ο Κεμάλ και η νέα τουρκική ελίτ, επεδίωξαν εξ' αρχής την οικονομική ανεξαρτησία και αυτάρκεια του έθνους. Ο κρατισμός εφαρμόστηκε στον οικονομικό τομέα προκειμένου οι βασικές υποδομές και οι πλουτοπαραγωγικοί πόροι να ελέγχονται από δημόσιους φορείς. Ως εκ τούτου κρατικοποιήθηκαν πλήρως οι στρατηγικοί τομείς της οικονομίας (Ζιώγας 2017)

Το γεωγραφικό περιβάλλον της ΝΑ Μεσογείου, Βαλκανικής χερσονήσου και Μέσης Ανατολής λαμβάνεται υπόψη από τις τουρκικές κυβερνήσεις ως ένα ενιαίο περιφερειακό υποσύστημα, στα πλαίσια του οποίου η Τουρκία οφείλει να διακατέχει σημαίνοντα ρόλο και να

μετατραπεί σε ηγεμονική δύναμη προσβλέποντας μακροπρόθεσμα σε ανάδειξη της ακόμα και σε πόλο του διεθνούς συστήματος. Η μέθοδος που δύναται να χρησιμοποιηθεί σε αυτή την περίπτωση είναι η διπλωματία του καταναγκασμού. Η έννοια της διπλωματίας καταναγκασμού αποτελεί το σημείο ζεύξης μεταξύ της κανονικής σχέσης ισχύος και της σύγκρουσης δυνάμεων ή πολέμου (Σπυρόπουλος 2010, 139). Η Τουρκία επιδιώκει με την απειλή πολέμου που έχει διακηρύξει εις βάρος της Ελλάδας και σε περίπτωση που η δεύτερη επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα, την αποτροπή ενός τέτοιου γεγονότος. Καταφανέστατη απόδειξη αποτελεί το παραπάνω γεγονός.

Η Τουρκία ως γνήσιος εκφραστής της ρεαλιστικής αντίληψης των διεθνών σχέσεων δίνει πρωταρχική έμφαση στα συστατικά εκείνα που συνθέτουν αυτή τη σχολή σκέψης. Δύο από τα βασικά χαρακτηριστικά αυτής της σχολής είναι το κράτος και η ισχύς. Η ισχύς παίρνει τη μορφή ενδυνάμωσης των εσωτερικών στοιχείων όπως είναι η επιλογή και αξιοποίηση των καλύτερων μονάδων της τουρκικής κοινωνίας, της δημιουργίας υποδομής καθώς και της αυτοδύναμης ανάπτυξης κυρίως στον τομέα της πολεμικής βιομηχανίας που είναι η βάση της στρατιωτικής ισχύος (Μούρτος 1997, 117)

➤ **3.1 ΑΙΤΙΕΣ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΣΜΟΥ**

❖ **3.1.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ «ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΒΑΘΟΥΣ»**

Εμπνευστής και θεμελιωτής του ρεύματος του αναθεωρητισμού στις τουρκικές αξιώσεις, παρόλο που αυτές εκδηλώθηκαν όχι μόνο ως ρητορική αλλά και έμπρακτα παλαιότερα, θεωρείται ο Ahmet Davutoğlu (Αχμέτ Νταβούτογλου). Η στρατηγική σκέψη του Νταβούτογλου διαπνέεται από την πεποίθηση πως η Τουρκία οφείλει να εγκαταλείψει την «ήπια» εξωτερική πολιτική του Ψυχρού Πολέμου και να καταστεί ενεργό υποκείμενο των διεθνών διεργασιών και μέσο για την επίτευξη είναι η υιοθέτηση πιο ενεργητικών εξωτερικών δράσεων. Η σημαντική γεωπολιτική θέση της χώρας δίνει τη δυνατότητα στην Τουρκία να οικοδομήσει ένα νέο status που θα εξυπηρετεί καλύτερα τα συμφέροντά της. Για την ευόδωση της νέας εξωτερικής πολιτικής η Τουρκία οφείλει να δημιουργήσει σφαίρες επιρροής στην περιφέρεια της μια εκ των οποίων στην ανατολική Μεσόγειο. Σύμφωνα με την ανάλυση του Νταβούτογλου η Τουρκία γειτνιάζει με όλες τις περιοχές σημαντικού γεωπολιτικού ενδιαφέροντος όπως τη Μέση Ανατολή, την Κεντρική Ασία, τον Καύκασο, την Κασπία, τη

Μεσόγειο, τη Μαύρη θάλασσα και τον αραβο-περσικό κόλπο. Ταυτόχρονα ο σημαντικός και αρμονικά κατανεμημένος πληθυσμός της, που οφείλεται στην γεωγραφική της θέση, της προσδίδει πλεονέκτημα σε σχέση με τα όμορα κράτη. Τέλος ως χώρα με σπουδαίο ιστορικό παρελθόν και ούσα πολιτικά σταθερή οφείλει να αναλάβει τον ρόλο της περιφερειακής δύναμης εξασφαλίζοντας αντίστοιχη τάξη όχι μόνο για την ίδια αλλά και για τα υπόλοιπα κράτη. Μέσο επίτευξης της εν λόγω πολιτικής συνιστά η στρατηγική των *«μηδενικών προβλημάτων»* που ουσιαστικά σηματοδοτεί την ανάδειξη της Τουρκίας σε ηγέτιδα χώρα στο περιφερειακό υποσύστημα και την αποδοχή της ως τέτοια, από τις γειτνιάζουσες χώρες με αντάλλαγμα τη σταθερότητα. Σύμφωνα με την προαναφερθείσα τοποθέτηση η περιφερειακή τάξη θα επέλθει ως συνέπεια του ηγεμονικού καθεστώτος που θα έχει οικοδομήσει η Άγκυρα. (Ζιώγας 2017). Η παρατήρηση αυτή αποκτά μία βαρύνουσα σημασία καθότι λαμβάνει διαστάσεις μίας προαναγγελίας αποσταθεροποίησης της υφιστάμενης ισορροπίας ισχύος έως ότου η Τουρκία ενισχύσει την επιρροή της ως περιφερειακή δύναμη.

Το εργαλείο της βίας είναι η δύναμη, ενώ το όχημα της ισχύος είναι η άσκηση πιέσεων επί των συμφερόντων ενός δρώντος ή η χειραγώγηση των αιτιών που προσδιορίζουν τη συμπεριφορά του (επιρροή). Το κράτος που απειλεί, ασκεί στην προκειμένη περίπτωση ψυχολογική και μόνο πίεση επί των συμφερόντων ή των αξιών του άλλου κράτους. (Σπυρόπουλος 2010, 99). Ανεξάρτητα από το γεγονός ότι κάθε σχέση ισχύος εμπεριέχει αντιπαλότητα (ελεγκτής – ελεγχόμενος), συχνά οι δρώντες είναι σύμμαχοι και διατηρούν φιλικές διακρατικές σχέσεις (Σπυρόπουλος 2010, 119). Αυτό ισχύει και στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Θεωρητικά και ίσως αδόκιμα, θα μπορούσε να διαδραματίζει τον ρόλο του ως ελεγκτής η Τουρκία καθότι είναι η χώρα που έχει θέσει την απειλή πολέμου και ενδεχομένως να θεωρεί ότι πέτυχε την αποτροπή της επέκτασης των ελληνικών χωρικών υδάτων κατ' αυτόν τον τρόπο. Ως εκ τούτου, προβάλλει το επιχείρημα ότι εάν προκληθεί μια πολεμική σύγκρουση θα αποδώσει την υπαιτιότητα στην Ελλάδα καθιστώντας έτσι την ίδια τον ελεγκτή. Αυτό όμως δεν συνεπάγεται ότι καθορίζει ολότελα τις ελληνικές πάγιες θέσεις επί του θέματος της ΑΟΖ {}, αφού η Ελλάδα δεν έχει αποκηρύξει το δικαίωμα της αυτό που της δίδεται από τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας ακόμα και αν η Τουρκία δεν την έχει αποδεχτεί.

Η Τουρκία κατά τον Ahmet Davutoğlu τήρησε στο θέμα των νησιών (του Αιγαίου), εξαιτίας της αγγλικής άρνησης μια αδιάφορη στάση και αυτό συνιστά τον σημαντικότερο κρίκο στην αλυσίδα των παραλείψεων που στέρησε από την ίδια, την έξοδό της στο Αιγαίο. Αργότερα ούτε αυτός ο όρος (αποστρατικοποίηση των Δωδεκανήσων) κατέστη δυνατόν να ελεγχθεί σοβαρά με αποτέλεσμα η ασφάλεια των συνόρων της Τουρκίας να τελεί υπό συνεχή

απειλή. Το σημείο με τις μεγαλύτερες πιθανότητες εμπλοκής σε σύρραξη της Τουρκίας είναι τα νησιά του Αιγαίου (DAVUTOGLU 2010, 243-244). Εξάγεται το συμπέρασμα, ορθολογικά, ότι η Τουρκία αντιλαμβάνεται και ενεργεί ως προς τις σχέσεις της με την Ελλάδα, υπό ένα καθεστώς διλήμματος ασφαλείας. Αποδίδει, υπό αυτό το πρίσμα, μία έννοια προστασίας και νόμιμης άμυνας διότι θεωρεί την Ελλάδα εν δυνάμει εχθρό. Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται και η γενικότερη αποδοχή και εφαρμογή του αναθεωρητισμού της καθώς θεωρεί ότι η ισχύουσα Συμπληρωματική Συμφωνία για την παράδοση των Δωδεκανήσων στην Ελλάδα από την Ιταλία, παρέχει τακτικά πλεονεκτήματα στην Ελλάδα και άρα εγείρει ζητήματα ασφαλείας για την Τουρκία. Συνεπακόλουθα, θα πρέπει να αναθεωρηθεί, και για τους επαΐοντες της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής θεωρείται ως διάταξη που παραβιάζεται από την Ελλάδα.

Σύμφωνα με Ahmet Davutoğlu: *«Ο γεωπολιτικός ρόλος της Τουρκίας πρέπει να επανερμηνευθεί στο νέο διεθνές περιβάλλον από το οποίο έχουν εκλείψει οι παράμετροι του Ψυχρού Πολέμου. Αυτός ο ρόλος πρέπει πρωτίστως να εκτιμηθεί πέραν των ορίων της στρατηγικής της διατήρησης του status quo του παρελθόντος. Σε μία περίοδο που οι παγκόσμιες και περιφερειακές ισορροπίες αλλάζουν με δυναμικό τρόπο η χρήση της γεωπολιτικής για τη διατήρηση του status quo με την πάροδο του χρόνου θα γίνουν αιτία να περιέλθουν σε αχρησία τα γεωπολιτικά πλεονεκτήματα.[...]Με αυτή την έννοια είμαστε υποχρεωμένοι να επανερμηνεύσουμε τη γεωπολιτική θέση της Τουρκίας στα πλαίσια μίας στρατηγικής εξωτερικής πολιτικής και του διεθνούς περιβάλλοντος.[...]Επίσης, η γεωπολιτική θέση θα πρέπει να θεωρείται ως μέσο για ένα σταδιακό άνοιγμα στον κόσμο και για τη μετατροπή της περιφερειακής δραστηριότητας σε παγκόσμια.[...]Μία παράδοση εξωτερικής πολιτικής, η οποία προτιμά αντί του εντατικού ρυθμού αυτού του δυναμισμού τον εφησυχασμό της διατήρησης του status quo, δεν θα μπορέσει όχι μόνο να μετατρέψει τη γεωπολιτική σε παγκόσμια δραστηριότητα αλλά ούτε να διατηρήσει καν τα υφιστάμενα σύνορα»* (DAVUTOGLU 2010, 191-192). Το βασίμο συμπέρασμα που προκύπτει από την ανάλυση (αν και είναι προφανές), αυτών των θέσεων-επιχειρημάτων είναι η ταύτιση του αναθεωρητισμού που προωθεί στις εξωτερικές της σχέσεις η Τουρκία με μια λογική συμπεριφορά. Προσδίδει τον χαρακτήρα της αναγκαιότητας σε ό,τι αφορά την αλλαγή της υφιστάμενης ισορροπίας ισχύος, και επομένως οφείλει να συντελεστεί. Ουσιαστικά, πρόκειται για έκφραση του αναθεωρητισμού που θεωρεί επιβεβλημένο εργαλείο εξυπηρέτησης δύο στόχων αλληλένδετων μεταξύ τους, και οι οποίοι είναι: α) η αξιοποίηση της γεωπολιτικής θέσης της Τουρκίας ορίζει μια αναγκαιότητα για μετατροπή της σε παγκόσμια δύναμη, το οποίο αντλείται και από το νέο-οθωμανικό ρεύμα στην πολιτική της, και β) αν δεν πραγματοποιηθεί αυτή η προαγωγή της Τουρκίας σε παγκόσμια δύναμη θα αντιμετωπίσει κινδύνους ως προς την γεωγραφική της υπόσταση, δηλαδή να σμικρυνθεί σε

έκταση και να απωλέσει συντελεστές ισχύος. Κυρίως για την δεύτερη έκφανση, η μη ισχυροποίηση της Τουρκίας αποτελεί ταυτόχρονα και δίλημμα ασφαλείας για την ίδια σύμφωνα με τον Ahmet Davutoğlu.

Ο Davutoğlu αποδίδει μεγάλη σημασία στις πολιτικές ήπιας ισχύος¹ με στόχο τη δημιουργία ενός νέου πεδίου διακρατικής ώσμωσης στην περιφέρεια της Τουρκίας, που είναι τα υποσυστήματα της Μέσης Ανατολής, της Κεντρικής Ασίας και της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Η εφαρμογή πολιτικών ήπιας ισχύος δεν αποτελεί όμως παρά κάλυψη και απόκρυψη των ηγεμονικών σχεδιασμών αναθεωρητικών κρατών. Με την ήπια ισχύ δεν χρειάζεται τα κράτη να καταφύγουν σε χρήση βίας, δηλαδή της σκληρής τους ισχύος. Κατά ένα τρόπο όμως, παράλληλα διαφυλάσσουν ακέραιους τους πυλώνες σκληρής ισχύος τους, αφενός προστατεύοντάς τους από την τριβή και αφετέρου διότι, τεχνητά, ελαχιστοποιούν το δίλημμα ασφαλείας των γειτονικών τους κρατών. Έτσι, οι πολιτικές ήπιας ισχύος στην ουσία καλύπτουν τις ηγεμονικές φιλοδοξίες του κράτους που τις εφαρμόζει (Σ. Ν. Λίτσας 2013, 182-184). Για την οικοδόμηση της τουρκικής ήπιας ισχύος ως ακρογωνιαίος λίθος χρησιμοποιείται ο ισλαμικός πολιτισμός. Για να καταστεί όμως η ανάδειξη της γεωπολιτισμικής υπεραξίας εφικτή, προκρίνεται η πολιτική των μηδενικών προβλημάτων με τα όμορα κράτη. Μέσω αυτής η Τουρκία έχει τη δυνατότητα να εφαρμόσει τις πολιτικές ήπιας ισχύος, χωρίς το βάρος και την αντιπαλότητα που παρουσιάζονται στις διακρατικές σχέσεις (Σ. Ν. Λίτσας 2013, 218-219). Επιπλέον, αποφεύγει δύο σημαντικά εμπόδια, χωρίς να παρεκκλίνει από τις ηγεμονικές της στοχεύσεις. Πρώτον, αυξάνει το ακροατήριο που διάκειται ευνοϊκά προς αυτήν στο εσωτερικό άλλων κρατών. Δεύτερον, το κάνει αυτό χωρίς να προκαλεί τα αντανακλαστικά των Μεγάλων Δυνάμεων και χωρίς να προκαλεί διλήμματα ασφαλείας στους γείτονές της (Σ. Ν. Λίτσας 2013, 224). Αν η Τουρκία θέλει να ισχυρίζεται ότι χρησιμοποιεί ήπια ισχύ, χρειάζεται πρώτα να τη νομιμοποιήσει. Δεν μπορεί όμως να νομιμοποιηθεί αν πρώτα δεν μεριμνήσει για τα δικαιώματα των πολιτών της (ΑΛΑΤΖΑΣ 2020, 79).

Έκφανση των θεωριών του ζωτικού χώρου καθώς και της ιστορικής και πολιτισμικής συνέχειας της Τουρκίας με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, κάτι που θεωρείται από τον Νταβούτογλου ανώτερο από τις νομικές συνθήκες, είναι οι συνεχείς δηλώσεις Ερντογάν περί «*συνόρων της καρδιάς*». Ο λόγος για την επανειλημμένη κριτική του προέδρου της Τουρκίας

¹ Η ήπια ισχύς (soft power) αναδεικνύεται ως δημοφιλής θεωρητική προσέγγιση στις Διεθνείς Σχέσεις από τον John Nye. Θεμέλιος λίθος, θεωρητική πηγή και εμπράγματα εφαρμογή της ήπιας ισχύος είναι η πειθώς. Το κράτος που έχει τη δυνατότητα χειραγώγησης μέσω της πειθούς σε υψηλά επίπεδα, μπορεί να διευρύνει τον κύκλο των συμμαχιών του, παραμένοντας στο επίκεντρο τους, αυξάνοντας έτσι την ικανότητα παρέμβασής του στις διεθνείς εξελίξεις (J. Nye 2005)

στη Συνθήκη της Λωζάνης του 1923, βάσει της οποίας ρυθμίστηκαν όχι μόνο τα ελληνοτουρκικά αλλά και τα σύνορα της σύγχρονης Τουρκίας συνολικά, είναι ο αναθεωρητισμός του πολιτικού ισλάμ, που ένας από τους στόχους του είναι επίσης και η κεμαλική πολιτική (ΑΛΑΤΖΑΣ 2020, 80).

Τα τουρκικά «σύνορα της καρδιάς» φαίνεται να έχουν να κάνουν περισσότερο με την απόκτηση φορτίων ισχύος, που αντανακλώνται στα πλούσια κοιτάσματα υδρογονανθράκων είτε στη Μοσούλη είτε στην Ανατολική Μεσόγειο και το Αιγαίο Πέλαγος, παρά με τη διεκδίκηση ελληνικών νησιών. Το ζήτημα ουδέποτε όμως διευκρινίστηκε από επίσημα χείλη, κάνοντας την Ελλάδα και τους άλλους γείτονες της Τουρκίας να ανησυχούν καθώς εντάθηκε το δίλλημα ασφαλείας τους. Το δίλλημα ασφαλείας όμως για τη χώρα μας εκτινάχθηκε στα ύψη από τη συνεχή ρητορική περί «γαλάζιας πατρίδας» που οι Ερντογάν, Ακάρ και Τσαβούσογλου, σε κάθε ευκαιρία επαναλαμβάνουν. Φυσικά ένας νομαδικός λαός κτηνοτρόφων, με καταγωγή από την Κεντρική Ασία, του οποίου μάλιστα ο ναύαρχος δεν μπορούσε να βρει τη Μάλτα, δεν μπορεί να έχει «γαλάζια πατρίδα». (Η. Κουσκουβέλης 2019). Με αυτόν τον τρόπο όμως επιχειρούν να θεμελιώσουν ή να νομιμοποιήσουν διεκδικήσεις σε θέματα της ΑΟΖ, όπως συνήθως κάνουν στα ζητήματα της θάλασσας, καθώς δεν έχουν το διεθνές δίκαιο με το μέρος τους

Στόχος του Τούρκου Προέδρου είναι η ανάδειξη του τουρκικού κράτους σε μεγάλη στρατιωτική και διπλωματική δύναμη, ώστε να στηρίζει τις γεωπολιτικές της επιδιώξεις, σε περιφερειακό πόλο ισχύος και ιδεολογικό φάρο που θα έχει μεγάλη απήχηση στον αραβικό/μουσουλμανικό κόσμο της Αφρικής, της Ασίας και της Ευρώπης, καθώς και σε υπολογίσιμο παίκτη με κατασταλαγμένο γεωπολιτικό ζωτικό χώρο που θα έχει το δικαίωμα να κινείται με ευχέρεια κινήσεων εντός αυτού, απολαμβάνοντας τον ανάλογο σεβασμό, ενώ συγχρόνως θα εμφανίζεται αποφασισμένη να απαντήσει σε όσους αποπειραθούν να δημιουργήσουν αρνητικά τετελεσμένα σε ζώνες υψηλού ενδιαφέροντος. Επιπροσθέτως, στοχεύει στην μετατροπή της Τουρκίας σε πυρηνική δύναμη (αρχικά για την παραγωγή ενέργειας) που παρότι απέχει χρονικά από την κατασκευή πυρηνικών όπλων προφανώς γοητεύεται από την ιδέα, και τέλος, σε κόμβο διάθεσης υδρογονανθράκων από τη νότια ανατολική ζώνη Κασπίας και Μέσης Ανατολής (και ανατολικής Μεσογείου) προς τη γηραιά ήπειρο. (Φίλης 2017, 92-93)

Στην περίοδο μετά την λήξη του Ψυχρού Πολέμου, διαμορφώθηκαν οι συνθήκες και εμφανίστηκαν οι καθοριστικοί παράγοντες για την επίδειξη του αναθεωρητισμού που

πρόβαλλε με αντικειμενικό σκοπό και στόχο να αναδειχθεί σε δύναμη «ήπιας ισχύος». Η ανάδειξη του Recep Tayyip Erdoğan στην πολιτική ηγεσία της Τουρκίας οδήγησε στην άρθρωση μιας «εναλλακτικής» προσέγγισης της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, βασισμένης στη λεγόμενη πολιτική του «στρατηγικού βάθους». Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση είναι αναγκαία η «χειραφέτηση» της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, προκειμένου να ενισχυθεί ο «πολυδιάστατος διεθνής ρόλος» της. (Χρήστου 2021, 301).

Πραγματοποιώντας μια σύντομη επισκόπηση της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής τα τελευταία 40 χρόνια διαπιστώνουμε πως το τουρκικό κράτος ακολουθεί αναθεωρητική στρατηγική επιδιώκοντας να αλλάξει προς όφελος της το ισχύον status quo τόσο στο Αιγαίο όσο και στη Κύπρο. Κατά τη διαδικασία μετάβασης και εδραίωσης από τα κεμαλικά κόμματα στο ΑΚΡ, ως κυρίαρχου του πολιτικού σκηνικού της γείτονος, παρατηρούνται ομοιότητες και διαφορές στην άσκηση της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής. Πρώτον, τις αναθεωρητικές βλέψεις η Τουρκία μέχρι πρόσφατα επιδίωκε να τις πραγματοποιήσει, λίγο-πολύ, εντός των συντεταγμένων συμφερόντων της Δύσης και συγκεκριμένα με την άδεια ή και σε συνεργία με τις Ηνωμένες Πολιτείες (Ζιώγας 2017).

Δεύτερον και ακόλουθο του προηγούμενου, σύμφωνα με τη στρατηγική αντίληψη των Ερντογάν – Νταβούτογλου, οι στόχοι της Τουρκίας δύνανται να εκπληρωθούν και εκτός των γενικών συμφερόντων της Δύσης, της οποίας δεν θα είναι η Τουρκία υποχρεωτικά ανταγωνιστής αλλά ισότιμος εταίρος. Η Τουρκία επιδιώκει να ενισχύσει αποφασιστικά τη θέση και το ρόλο της στον περιφερειακό συσχετισμό ισχύος έτσι ώστε σε μέλλοντα χρόνο να διαπραγματευτεί υπό καλύτερους όρους τη σχέση της με τη Δύση. Ο αναπροσδιορισμός των σχέσεων Τουρκίας – Ηνωμένων Πολιτειών σηματοδοτεί την τουρκική αξίωση μιας πιο αυτονομημένης εξωτερικής πολιτικής, ιδιαίτερα με τον μουσουλμανικό κόσμο και τις χώρες που δεν διατηρούν υποχρεωτικά καλές σχέσεις με τη Δύση (Ζιώγας 2017).

Τρίτον έλεγχος εκ μέρους της Τουρκίας όλων των σημαντικών αναδιανομών ισχύος που λαμβάνουν χώρα στην περιφέρειά της και μέχρι να αποκτήσει επαρκή ισχύ για να επιτύχει τους αναθεωρητικούς της στόχους οφείλει, κατ' ελάχιστο, να ματαιώσει οποιασδήποτε ενέργεια που θίγει τα συμφέροντά της (Ζιώγας 2017).

Είναι γεγονός πως το δόγμα των «μηδενικών προβλημάτων», που αξιώνει την αποδοχή από τις γειτονικές χώρες των βασικών στρατηγικών στοχοθεσιών της Άγκυρας με αντάλλαγμα ειρηνικές διμερείς σχέσεις, δεν έχει επιφέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα αφήνοντας ανικανοποίητες τις γεωπολιτικές της φιλοδοξίες. Η περιφερειακή ηγεμονία που επιδιώκει να

εγκαθιδρύσει η Τουρκία δεν φαίνεται να γίνεται αποδέκτη από τη Δύση έχοντας προκαλέσει ταυτόχρονα αντι-ηγεμονικές συσπειρώσεις αποτελούμενες και από κράτη που μέχρι το πρόσφατο παρελθόν συνιστούσαν προνομιακούς συμμάχους της Άγκυρας, όπως παραδείγματος χάριν το Ισραήλ, αλλά και την Αίγυπτο και φυσικά την Ελλάδα και την Κύπρο (Ζιώγας 2017).

Σε κάθε περίπτωση, κύριος σκοπός της Τουρκίας, είναι η προώθηση των συμφερόντων της, δίχως την χρήση μηχανισμών βίας. Παρόλα αυτά είναι γεγονός ότι η πολιτική αυτή που υπαγορεύεται από το δόγμα Νταβούτογλου, είναι ανεφάρμοστη καθώς έχει αποτύχει συνολικά. Όσον αφορά την εφαρμογή του Δόγματος Νταβούτογλου στις σχέσεις της Τουρκίας με την Ελλάδα, εκτός από τις δυσκολίες που έχουν υπάρξει μεταξύ τους στο παρελθόν, το καθεστώς *casus belli* στο Αιγαίο, οι αθρόες παραβιάσεις του εναέριου και θαλάσσιου χώρου σε καθημερινή σχεδόν βάση από τουρκικά μαχητικά, είναι προφανές ότι δεν δημιουργούν τις απαραίτητες συνθήκες οι οποίες θα καλλιεργήσουν κλίμα εμπιστοσύνης για την ανάπτυξη φιλικών σχέσεων ανάμεσα στις δυο χώρες. Επίσης η Τουρκία συνεχώς επιβαρύνει την ποιότητα των σχέσεων μεταξύ των δυο χωρών, δημιουργώντας επιπλέον ζητήματα που σχετίζονται με την μειονότητα στη Θράκη (Στίγκας 2018, 36).

Σύμφωνα επίσης με το δόγμα Νταβούτογλου, η Τουρκία λόγω της γεωγραφικής της υπόστασης, κατέχει μία εξόχως στρατηγική θέση η οποία της προσδίδει σημαντικότερα πλεονεκτήματα τα οποία έως σήμερα δεν έχει καταφέρει να αξιοποιήσει και γι' αυτό θα πρέπει στο εγγύς μέλλον να καλλιεργήσει μία πιο ενεργή συμμετοχή στα πολιτικά συστήματα της περιφέρειας και δη, στη Μέση Ανατολή αλλά και στα Βαλκάνια (Στίγκας 2018, 36).

❖ 3.1.2 ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΗΠΙΑΣ ΙΣΧΥΟΣ

Γενικά, η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας ειδικότερα στο θέμα των αμφισβητήσεων θα συνεχίσει να κινητοποιείται από αναθεωρητικές τάσεις σε διεθνείς συμβάσεις, ερμηνεία κανόνων δικαίου κατά το δοκούν και προβολή μίας στρατιωτικής ισχύος για να υπερθεματίσει την αποφασιστικότητά της. Επομένως, αυτούσια η πολιτική της αλλά και οι προκλήσεις που εγείρει με την «*πολιτική των κανονιοφόρων*» διαλαμβάνουν στο ίδιο μοτίβο έναν αποσταθεροποιητικό χαρακτήρα στην ευρύτερη γεωγραφική περιοχή της ΝΑ Μεσογείου και του Αιγαίου.

Σύμφωνα με τον καθηγητή Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου Μακεδονίας κ. Σπυρόπουλο Μ. Γεώργιο, η ήπια ισχύς αναφέρεται στη δυνατότητα μιας χώρας να

προσδιορίζει τη συμπεριφορά των άλλων μέσα από την πολιτισμική ή ιδεολογική θελκτικότητα της ή τη δυνατότητά της να διαμορφώνει κατάλληλα το διεθνές θεσμικό πλαίσιο (Σπυρόπουλος 2010, 98). Η άυλη ή ήπια ισχύς (soft power), δηλαδή η πολιτισμική ή ιδεολογική ελκυστικότητα μιας χώρας και οι κανόνες και οι θεσμοί των διεθνών καθεστώτων, αποτελούν τη βάση για την ανάπτυξη της *ισχύος της συνεπιλογής*. Η ισχύς συνεπιλογής (co-optive power) συνίσταται στη δυνατότητα μια χώρας να διαμορφώνει πολιτισμικά, ιδεολογικά ή θεσμικά μια κατάσταση, ώστε να προκαλεί στις άλλες τη διάθεση να προβαίνουν σε επιλογές σύμφωνα με τις επιλογές τις δικές της ή να ευθυγραμμίζουν το συμφέρον τους σύμφωνα με το συμφέρον της (Σπυρόπουλος 2010, 97-98). Απόδειξη των προηγούμενων τα οποία προφανώς γνωρίζουν και υιοθετούν οι ιθύνοντες της άσκησης της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας αποτελεί το γεγονός ότι προσπαθούν να παρουσιάσουν ότι είναι πρόθυμοι να συμφωνήσουν σε μια συν-εκμετάλλευση των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων, αποσκοπώντας όμως στην έμμεση αποδοχή από ελληνικής πλευράς για «καθεστώς ειδικών συνθηκών» όσον αφορά τις θαλάσσιες ζώνες κυριαρχίας και εκμετάλλευσης στο Αιγαίο.

Ο αναθεωρητισμός, ως μια έννοια διαδραστική έννοια και μήτρα αποσταθεροποιητικών τάσεων θέτει εν αμφιβόλω βραχυπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα την ισορροπία δυνάμεων σε ένα υποσύστημα ή προοδευτικά, και διεθνώς. Στην συγκεκριμένη περίπτωση της αφομοίωσης της τάσης αυτής από την Τουρκία μεθοδεύονται διάφορες στρατηγικές επίτευξής του. Μία από αυτές είναι ο πειθαναγκασμός. Ο πειθαναγκασμός έγκειται στην προσπάθεια ενός κράτους να εξασφαλίσει οφέλη από κάποιο άλλο χρησιμοποιώντας την απειλή βίας. Αφορά τη χρησιμοποίηση της απειλής πολέμου και την ελεγχόμενη κλιμάκωση μιας κρίσης, ώστε ο αντίπαλος να εξαναγκαστεί να συμμορφωθεί με τη βούληση του ασκούντος τον πειθαναγκασμό (Η. Ι. Κουσκουβέλης 2004, 210). Ο πειθαναγκασμός ορίζεται ως η δυνατότητα επίτευξης των στόχων ή πρόκλησης βλάβης χωρίς την άσκηση «ωμής βίας» (brute force). Δύο είναι τα βασικά προαπαιτούμενα της στρατηγικής του πειθαναγκασμού. Πρώτον, η ύπαρξη στρατιωτικής ισχύος τέτοιας ώστε η άσκηση πίεσης στον αντίπαλο να συνδέεται και με αυξημένη πιθανότητα επικράτησης σε περίπτωση απώλειας του ελέγχου διαχείρισης της κρίσης· και, δεύτερον η ύπαρξη αλλά και η προβολή ενός αποφασιστικού κινήτρου εκ μέρους εκείνου που απειλεί (Η. Ι. Κουσκουβέλης 2004, 211). Η Τουρκία διαμηνύει ότι ο αναθεωρητισμός και το περιεχόμενο των μεταβολών που επιθυμεί η ίδια να επιφέρει στην υφιστάμενη ισορροπία χαρακτηρίζονται ως «ζωτικά συμφέροντά» της, και άρα υφίσταται το αποφασιστικό για αυτήν κίνητρο. Όμως, η ύπαρξη στρατιωτικής ισχύος τέτοιας ώστε να καθίσταται ικανή εκ των πραγμάτων να επιβάλει τις θέσεις της μέσω μιας πολεμικής σύρραξης με την Ελλάδα επιδέχεται αμφίσημη αποκωδικοποίησης, καθώς είτε

θεωρεί ότι είναι ισχυρότερη στον συντελεστή ισχύος Ένοπλες Δυνάμεις, είτε προσβλέπει σε μία παραπλάνηση (bluffing) διότι το ευρύτερο γεωπολιτικό περιβάλλον θέτει τις δύο χώρες ως συμμάχους και άρα μια τέτοια περίπτωση είναι μάλλον απίθανη.

Ο λόγος περί ήπιας ισχύος είναι ενδεικτικός της σημασίας της πειθούς και του δελεασμού στις νεωτερικές, ακόμη και στις μετανεωτερικές, διεθνείς σχέσεις, στις οποίες η Τουρκία θέλει να διαδραματίζει ρόλο-κλειδί χάρη στον καινοφανούς σύλληψης ρόλο της ως «κεντρικής χώρας» (Χρήστου 2021, 315). Σημαντική είναι η ικανότητα της Τουρκίας να ασκεί ήπια ισχύ στη Μέση Ανατολή και την Κεντρική Ασία, προκειμένου να γίνει η ανάπτυξη της πειστική στους άλλους. Μολονότι ούτε η δύναμη ούτε ο εξαναγκασμός μπορούν να χρησιμοποιηθούν αν η ισχύς θέλει να παραμείνει ήπια, τα ηθικά διλήμματα δεν επιλύονται εντελώς με την απόφαση να ανταλλάγει η ήπια ισχύς με σκληρή. Ο Recep Tayyip Erdoğan αντιλαμβάνεται τη σημασία της αμερικανο-τουρκικής συμμαχίας για την επιτυχία των άλλων αντικειμενικών στόχων του AKP (Χρήστου 2021, 314-315).

Η Τουρκία προβάλλει τον αναθεωρητισμό της ως μία επείγουσα διαδικασία για την διευθέτηση θεμάτων κυριαρχίας των δύο χωρών (Ελλάδος και Τουρκίας) βασίζοντας την επιχειρηματολογία της σε δύο εκφάνσεις: α) διότι η Συνθήκη της Λωζάννης και των Παρισίων με το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο, αφήνει – κατά την ίδια – ασάφειες που πρέπει οπωσδήποτε να ρυθμιστούν σε μία νέα βάση συνθηκών ή έχει καταφανώς αδικηθεί από τις διατάξεις των συμφωνιών, θίγοντας τα «ζωτικά της συμφέροντα»· β) θεωρεί ότι η Ελλάδα καταπατά πρώτη τα διαλαμβανόμενα σε αυτές κι επομένως η Τουρκία δεν μπορεί να επιτρέψει να συμβαίνει αυτό προς όφελος της Ελλάδας και εις βάρος της ίδιας. Οι στρατιωτικές κινήσεις αποτελούν μέθοδο επιρροής της διεθνούς κοινής γνώμης αλλά και έμμεση μορφή πίεσης προς την Ελλάδα έτσι ώστε να αποδεχθεί την αναγκαιότητα που χαρακτηρίζει τις προθέσεις της Τουρκίας σχετικά με τον αναθεωρητισμό της. Προ παντός, εδράζεται σε μια επιδίωξη μεταβολής του υφιστάμενου status quo κινητοποιούμενη από εθνικιστικά κυρίως αίτια. Δηλαδή μέσω των προκαλούμενων ανά τακτά χρονικά διαστήματα «θερμών επεισοδίων» στο Αιγαίο προσβλέπει σε μία κατηγορηματική και με στόμφο γνωστοποίηση στη διεθνή κοινότητα αλλά και σε διεθνείς οργανισμούς την πεποίθηση ότι προκειμένου να διασφαλιστεί η ειρήνη στην ευρύτερη περιοχή επιβάλλεται μια αναθεώρηση των συμφωνιών.

Κλονιζόμενη από τα διάφορα οικονομικά προβλήματα και την κατακόρυφη αύξηση του εξωγενούς δημόσιου χρέους που συνεπάγεται η υποτίμηση της ισοτιμίας του εθνικού νομίσματος της Τουρκίας, και οι κοινωνικές επιπτώσεις της φτωχοποίησης των πολιτών

επιβάλλουν στο κυβερνών κόμμα τον αποπροσανατολισμό της κοινής γνώμης επαναφέροντας τις αναθεωρητικές τάσεις στο Αιγαίο.

➤ **3.2 ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΕΩΝ**

Χρονικά, η απαρχή της τάσης αναθεωρητισμού στις εξωτερικές σχέσεις της Τουρκίας τίθεται την δεκαετία 1970 και ειδικότερα μετά την παράνομη εισβολή στην Κύπρο το 1974 οπότε και άρχεται μία πολυετής περίοδος εντάσεων που άλλοτε κλιμακώθηκαν και σε κρίσεις – «θερμά επεισόδια». Τα σημαντικότερα σημεία διαφωνίας μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας σχετικά με τις θαλάσσιες ζώνες και την Κύπρο είναι τα εξής:

- Συνεχιζόμενη απόπειρα μεταβολής του status quo από την πλευρά της Τουρκίας σκοπεύοντας σε επέκταση της νησιωτικής επικράτειάς της και άσκησης κυριαρχίας σε μεγαλύτερο μέρος του Αιγαίου, υποσκάπτοντας την συνθήκη της Λωζάννης αλλά και του Δικαίου της Θάλασσας με την επίφαση νόμιμων (κατά την Τουρκία) διεκδικήσεων εις βάρος ελληνικής κυριαρχίας.

- Το καθεστώς της Κύπρου με την διατήρηση στρατού κατοχής στο βόρειο τμήμα του νησιού που τελεί υπό τουρκική κατοχή παρανόμως (Γκίζας 2019, 3-4).

Σχετικά με την προσπάθεια διαφοροποίησης της δεδομένης κατάστασης από πλευράς Τουρκίας αυτή εστιάζεται από το 1973 στην αμφισβήτηση του κυριαρχικού δικαιώματος της Ελλάδας να επεκτείνει τα χωρικά ύδατα μέχρι τα 12 ν.μ. (τόρα εκτείνεται μέχρι τα 6 ν.μ.), απειλώντας με πολεμική σύρραξη (casus belli) αν η Ελλάδα προβεί σε μονομερή διακήρυξη επέκτασης. Σημειωτέο, ότι η ίδια η Τουρκία έχει κάνει χρήση του δικαιώματος αυτού στην Μαύρη Θάλασσα και την Ανατολική Μεσόγειο. Από το 1975 αμφισβητεί την έκταση του εναέριου χώρου (10 ν.μ.), προφασισζόμενη ότι δεν ταυτίζονται τα θαλάσσια με τα εναέρια σύνορα κι επομένως θα πρέπει ο Εθνικός Εναέριος Χώρος (ΕΕΧ) να μειωθεί στα 6 ν.μ. Κυρίως, αμφισβητεί (και σε άλλες περιπτώσεις διεκδικεί), την κυριαρχία της Ελλάδας επί σημαντικού αριθμού μικρών νησίδων – κατοικημένων ή μη – και βραχονησίδων, για τις οποίες απαιτεί την απομάκρυνση στρατιωτικών δυνάμεων από αυτές διότι τις θεωρεί απειλή για την άμυνα της, ενώ αντιθέτως η ίδια διατηρεί στα παράλια της Μικράς Ασίας πλήθος δυνάμεων των Ενόπλων Δυνάμεων της (Μηναγιάς 2010, 151).

Από τις προαναφερθείσες διεκδικήσεις προκύπτουν κι άλλες όπως η απόρριψη των αρμοδιοτήτων που έχει η Ελλάδα εντός της Περιοχής Πληροφοριών Πτήσεων (Flight Information Region – FIR) Αθηνών και των δικαιωμάτων για την διεξαγωγή επιχειρήσεων έρευνας και διάσωσης στην συγκεκριμένη περιοχή (Γκίζας 2019, 6).

Όπως αναφέρει και ο καθηγητής Χρ. Ροζάκης: «*Η Τουρκία από το 1973 (αλλά ιδιαίτερα από το 1974) επιδίδεται σε μια συνολική προσπάθεια ανατροπής του υφιστάμενου συσχετισμού δύναμης στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου, μέσα από την εισβολή και την κατοχή του βορείου τμήματος της Κύπρου και μέσα από διεκδικήσεις αναθεωρητικής φύσης, των καθεστώτων που ίσχυαν μεταπολεμικά στο Αιγαίο Πέλαγος. Οι μηχανισμοί που επιλέγει για να επιτύχει την ανατροπή των ισορροπιών ξεκινούν από τη χρήση βίας (Κύπρος) ή την απειλή χρήσης βίας (όπως υποδηλώνει η αναφορά του *casus belli*, [σ.σ. το δόγμα των «2 ½ πολέμων»] κ.ά.) περνούν μέσα από άμεσες ή έμμεσες διεκδικήσεις ελληνικού εδάφους (δηλώσεις Τούρκων επισήμων που αμφισβητούν την ελληνική κυριαρχία στα νησιά ή έγερση θέματος μειονότητας), για να καταλήξουν σε πιο εκλεπτυσμένες μορφές ανατροπής του *status quo*.*» (Ροζάκης 1989)

Η γειτονική χώρα, η Τουρκία, αποτελεί ως έθνος-κράτος μία συνέχεια της οθωμανικής αυτοκρατορίας από την ίδρυση του σύγχρονου τουρκικού κράτους το 1923 και μέχρι σήμερα. Συνέπεια αυτής της πραγματικότητας είναι η Τουρκία να έχει μία επεκτατική ιδεολογία εκ φύσεως. Παρά την απόπειρα αναληθούς προβολής της, και αβάσιμης αιτιολόγησης περί προφύλαξης των ζωτικών της συμφερόντων από τις κυβερνήσεις της, η Τουρκία αποτελεί μια αναθεωρητική δύναμη. Είναι, η πρώτη χώρα που απέρριψε τις συνθήκες που επέβαλλαν οι νικητές στα ηττημένα κράτη (Παπαντωνίου 2020, 18). Επιθυμεί, ακόμη, να της συμπεριφέρονται και να την υπολογίζουν όχι μόνο ως περιφερειακή αλλά και ως παγκόσμια δύναμη (OĞUZLU 2019). Η επιτομή του τουρκικού αναθεωρητισμού αποδίδεται στην φράση «ο κόσμος είναι μεγαλύτερος από πέντε» (Παπαντωνίου 2020, 18).

Ένας προσφιλής τρόπος εκδήλωσης αυτού του αναθεωρητικού χαρακτήρα που έχει αφομοιώσει η Τουρκία στις διπλωματικές της σχέσεις είναι η καθιέρωση παγιωμένων συγκρούσεων. Αυτό κατά μία έννοια, αποτελεί ένα εργαλείο εξυπηρέτησης συμφερόντων ή ακόμα, δύναται να ειπωθεί ως μία μορφή υβριδικού πολέμου (Smetana and Ludvik 2019, 1). Τέτοιου είδους συγκρούσεις και διαμάχες ανακύπτουν όταν μία ένοπλη σύρραξη έχει τερματισθεί αλλά η ειρήνη δεν επέλθε ποτέ με αποτέλεσμα την εμφάνιση αποσχιστικών τάσεων. Συνεπώς, άρχεται μία μακρόχρονη περίοδος κατά την διάρκεια της οποίας η αυτονομηθείσα περιοχή προσπαθεί να αναγνωριστεί σαν ισότιμο κράτος αλλά η χώρα

διαπράττει συνεχιζόμενες συγκρούσεις έτσι ώστε να μην καταφέρει ποτέ να αναγνωρισθεί ως ανεξάρτητο κράτος. Λογικό επακόλουθο αυτού είναι να διαμορφώνεται ένα κλίμα σύγχυσης.

Οι διάφορες παγιωμένες συγκρούσεις που θέτει η τουρκική εξωτερική πολιτική αποτελούν στρατηγική επιλογή στο υψηλότερο επίπεδο (Παπαντωνίου 2020, 26). Αυτό, βέβαια, δεν συνέβαινε πάντοτε. Από την ανάληψη της πολιτικής εξουσίας από το AKP (Adalet ve Kalkınma Partisi) το 2002, η εξωτερική πολιτική εφαρμόζει το δόγμα των «μηδενικών προβλημάτων» και ως εκ τούτου, ασκεί μία πιο ήπια διπλωματία αποφεύγοντας την πρόκληση συγκρούσεων. Μετά το 2010, αρκετά ζητήματα της στον τομέα των εξωτερικών σχέσεων προσπαθεί να τα επιλύσει με τη δημιουργία και διατήρηση παγιωμένων συγκρούσεων, μία στρατηγική που φαίνεται ότι θα απασχολεί την διεθνή κοινότητα για πολλά ακόμα χρόνια (Cakmak 2016).

Για παράδειγμα, η Τουρκία εφαρμόζει αυτή την στρατηγική έναντι της Ελλάδας και κυρίως της Κύπρου από το 1974 κι έπειτα ως συνέχεια των δύο στρατιωτικών επιχειρήσεων εισβολής στη νήσο Κύπρο που επέφερε την κατοχή του 37% του εδάφους της. Η διαίρεση του νησιού και η ίδρυση της αυτοαποκαλούμενης «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βορείου Κύπρου» εξυπηρετεί σε αρκετά μεγάλο βαθμό την στρατηγική αυτή. Κατ' αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνει να αμφισβητεί τα κυριαρχικά δικαιώματα της νόμιμης κυπριακής κυβέρνησης de facto, αφού δεν αναγνωρίζει ούτε αυτή. Επομένως, αμφισβητεί την ΑΟΖ αλλά και τις συμφωνίες που έχει συνάψει η κυπριακή κυβέρνηση για την διενέργεια ερευνών και η επακόλουθη εκμετάλλευση των κοιτασμάτων.

Μία ακόμη απόδειξη της αναθεωρητικής πολιτικής της γείτονος που πραγματοποιείται με την καθιέρωση παγιωμένων συγκρούσεων με μεταβαλλόμενη ένταση είναι οι εορταστικές εκδηλώσεις που συνόδευσαν την επίσκεψη στα Βαρώσια του Τούρκου προέδρου Recep Tayyip Erdoğan. Το περιστατικό αυτό θέτει εμφανώς την Τουρκία ως αναθεωρητική δύναμη διότι η συγκεκριμένη πόλη παρέμενε νεκρή ζώνη από το 1974 με βάση ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας (ΣΑ) του ΟΗΕ. Πλέον, η Τουρκία τίθεται ενάντια και στον ΟΗΕ απηφώντας τα ψηφίσματα του ΣΑ (Παπαντωνίου 2020, 27). Χαρακτηριστική είναι και η δήλωση του Υπουργού Εξωτερικών της χώρας Χαμί Ακσόι (Hami Aksoy) στις 16 Νοεμβρίου 2020: «τα ψηφίσματα του ΣΑ δεν υπερισχύουν των δικαιωμάτων περιουσίας. Επιπρόσθετα, τα ψηφίσματα του ΣΑ δεν βρίσκονται πάνω από τη θέληση των ανθρώπων» (Παπαντωνίου 2020, 27).

Συν τοις άλλοις, η στρατηγική των παγιωμένων συγκρούσεων εκφράζεται παραλλαγμένη ως *συγκρούσεις γκρίζων ζωνών*. Ένας ικανοποιητικός ορισμός δίδεται ως εξής: «*ανταγωνιστικές δράσεις μεταξύ και εντός κρατικών και μη κρατικών δρώντων που εμπίπτουν ανάμεσα στον παραδοσιακό πόλεμο και την ειρήνη*» (Sarı 2020). Χρησιμοποιείται από τις τουρκικές κυβερνήσεις με σκοπό την προώθηση των αμφισβητήσεων που θέτουν διαχρονικά, σχετικά με την οριοθέτηση των θαλασσιών ζωνών, γεγονός που συνεπάγεται την υποβόσκουσα επιθυμία της Τουρκίας για κατάργηση της ισχύος της συνθήκης της Λωζάννης 1923, και των Παρισίων 1947 που καθόριζαν τα σύνορα των δύο χωρών, σύμφωνα με το ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών. Η Τουρκία εκμεταλλεύεται και σε αυτή την περίπτωση τη στρατηγική υβριδικού πολέμου lawfare. Η σύναψη του ανυπόστατου με βάση το διεθνές δίκαιο τουρκο-λιβυκού μνημονίου αποτελεί ένα ακόμη βήμα στην πραγματοποίηση του σχεδίου της να καθορίσει «γκρίζες ζώνες». Σύμφωνα με την τουρκική πλευρά, η «αρχή της απόστασης» δεν αναφέρεται ως κανόνας για την οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας ή ΑΟΖ (Παπαντωνίου 2020, 28). Ο βασικός κανόνας υποστηρίζει η τουρκική πλευρά, τόσο στο διεθνές δίκαιο όσο και στη σύμβαση για το δίκαιο της θάλασσας των ΗΕ είναι η αρχή της «*δίκαιη μοιρασιάς*». Σύμφωνα με αυτό, τα νησιά έχουν μικρότερη υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ σε σύγκριση με την ενδοχώρα (Παπαντωνίου 2020, 28). Παρά τα όσα οι δύο πλευρές υποστήριξαν εκ των υστέρων (κρίση Ιμίων, Ιανουάριος 1996), αποδίδοντας την κρίση σε ανεύθυνες ενέργειες πολιτών, η Άγκυρα φάνηκε ότι προετοιμάζε από πολύ καιρό πριν τα γεγονότα αναφορικά με τις μικρές νησίδες/βραχονησίδες (Τζανέτος 2007, 181). Η αναθεωρητική στρατηγική της Άγκυρας είχε φτάσει στο αποκορύφωμά της και ο στόχος ήταν ξεκάθαρος: να φέρει στο διεθνές προσκήνιο τον «*φάκελο*²» του Αιγαίου, για τον οποίο η Ελλάδα απέφευγε συστηματικά να συνομιλήσει μαζί της. Στον πυρήνα των επιδιώξεων της Τουρκίας ήταν να οδηγήσει την Ελλάδα σε διαπραγματεύσεις με βάση τη λογική της αναθεώρησης της Συνθήκης της Λωζάννης (Τζανέτος 2007, 182).

Διαχρονικά η υπερισχύουσα θεωρία στην Τουρκία βάσει της οποίας νομικώς η κυριαρχία των αμφισβητούμενων νήσων, νησίδων και βραχονησίδων του Αιγαίου (EGAYDAAK) μεταβιβάστηκε από την Οθωμανική Αυτοκρατορία στη Δημοκρατία της Τουρκίας μέσω της διαδοχής³ και συνεπώς είτε είναι τουρκικά, είτε θα πρέπει να τεθούν υπό αναδιαπραγμάτευση

² Εννοείται το σύνολο των διαφορών που υπάρχουν στο Αιγαίο πέλαγος αναφορικά με την οριοθέτηση θαλασσιών ζωνών και άλλων θεμάτων που επικαλείται η τουρκική εξωτερική πολιτική.

³ Δήλωση του τότε Υπουργού Εθνικής Άμυνας İsmet Yılmaz σε συζήτηση προ ημερησίας διατάξεως στη Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση στις 25-03-2015.

οι σχετικές Συνθήκες στο πλαίσιο διμερών σχέσεων της Τουρκίας με την Ελλάδα (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 356).

Από την πλευρά της, η τουρκική στρατηγική, υπό την επίφαση του εθνικισμού, милитарισμού και η πρόσφατη νεο-οθωμανική ρητορική, στοχεύει στην απόκτηση ασφαλούς πρόσβασης στο Αιγαίο τροποποιώντας μόνο ένα σχετικά μικρό μέρος του status quo. Τις τελευταίες δεκαετίες οι τουρκικές αρχές έχουν ζητήσει απευθείας διαπραγματεύσεις για την κυριαρχία ορισμένων νησιών ή χρησιμοποιήσει το στρατιωτικό παράγοντα, για να αποκτήσει διαπραγματευτικά ή τακτικά πλεονεκτήματα. Σχετικά με τα νησιά του Αιγαίου, η Τουρκία ακολουθεί μια παράλληλη στρατηγική, υποστηρίζοντας από τη μία πλευρά την εκπλήρωση μιας γενικής αποστρατικοποίησης όλων των νησιών που βρίσκονται μπροστά από τις ακτές της, και διεκδικώντας ταυτόχρονα την δημιουργία γκρίζων ζωνών διφορούμενης (σ.σ. ουδέτερης) κυριαρχίας. Όσον αφορά στο πρώτο, η Τουρκία επικαλείται μια σειρά νομικών επιχειρημάτων κατά της ελληνικής στρατιωτικής παρουσίας στην περιοχή. Συγκεκριμένα, επισημαίνει ότι η Σύμβαση του Μοντρέ αναφορικά με το καθεστώς των Στενών επέτρεψε μόνο στην Τουρκία να επαναστρατιωτικοποιήσει τα στενά των Δαρδανελίων, ενώ η Ελλάδα απαντά ότι η Τουρκία συμφώνησε στην εκ νέου στρατιωτικοποίηση των ελληνικών νησιών Λήμνου και Σαμοθράκης που βρίσκονται στο τέλος των Δαρδανελίων. Επίσης το 1923, η Συνθήκη της Λωζάννης ορίζει ότι τα νησιά Μυτιλήνη, Χίος, Σάμος και Ικαρία δεν μπορούν να διαθέτουν ναυτικές βάσεις ή οχυρώσεις (Bonavita 2019).

Αναφορικά με την αποστρατικοποίηση των νήσων του Ανατολικού Αιγαίου, η Άγκυρα επικαλείται το άρθρο 13 της Συνθήκης της Λωζάννης που αφορά στη Μυτιλήνη, τη Χίο, τη Σάμο και την Ικαρία, καθώς επίσης το άρθρο 14 της Συνθήκης Ειρήνης των Παρισίων (1947) που αφορά στις νήσους Αστυπάλαια, Ρόδο, Χάλκη, Κάρπαθο, Κάσο, Τήλο, Νίσυρο, Κάλυμνο, Λέρο, Πάτμο, Λειψούς, Σύμη, Κω και Καστελλόριζο, ως και τις παρακείμενες νησίδες (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 360). Σύμφωνα με το τουρκικό υπουργείο Εξωτερικών: «Τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου αποπλίστηκαν από μια σειρά Διεθνών Συνθηκών, όπως η Συνθήκη της Λωζάννης του 1923 και η Συνθήκη των Παρισίων του 1947. Αυτές οι διεθνείς Συνθήκες που είναι ακόμη σε ισχύ και επομένως δεσμεύουν νομικά την Ελλάδα απαγορεύουν τον εξοπλισμό των νησιών του Αν. Αιγαίου και ως επακόλουθο φέρνουν νομικές υποχρεώσεις και ευθύνες στην Ελλάδα. Ωστόσο, παρά τις ενστάσεις της Τουρκίας, η Ελλάδα μετά το 1964 ενεργεί ασύμβατα με το καθεστώς αποστρατικοποίησης των συγκεκριμένων νησιών εξοπλίζοντάς τα, καταστρατηγώντας τις υποχρεώσεις της που απορρέουν από τις Συμφωνίες και τις συμφωνηθείσες δεσμεύσεις της στο πλαίσιο του Διεθνούς Δικαίου. Από την άλλη πλευρά η

Ελλάδα, ενώ το 1993 δέχτηκε την υποχρεωτική δικαιοδοσία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, διατύπωσε επιφυλάξεις για την υποχρεωτική δικαιοδοσία του Δικαστηρίου για ζητήματα που αφορούν σε στρατιωτικά μέτρα που σχετίζονται με τα συμφέροντα εθνικής ασφαλείας. Με τον τρόπο αυτό, η Ελλάδα έθεσε ως στόχο να εμποδίσει την προσφυγή μιας αντινομίας στο Διεθνές Δικαστήριο αναφορικά με την αποστρατικοποίηση των νησιών» (Ministry of Foreign Affairs of Turkey n.d.).

Υπάρχει πλήθος άλλων αβάσιμων ισχυρισμών της Τουρκίας που δομούν την βάση της-κατ' αυτούς - αναγκαιότητας υιοθέτησης αναθεωρητικής εξωτερικής πολιτικής διότι υπάρχει η εσφαλμένη αντίληψη ότι είτε έχουν παρερμηνευθεί αρκετές ρυθμιστικές διατάξεις – ίσως λόγω σύγχυσης – είτε ότι η Ελλάδα καταπατά αυτό το κανονιστικό πλαίσιο επί τούτου προκειμένου να ωφεληθεί. Ένα επιπλέον τουρκικό επιχείρημα στο οποίο αποδίδουν τον αναθεωρητισμό μέσω της απόπειρας αναληθούς αποδείξεως ότι η Ελλάδα πρώτη δεν εφαρμόζει τα συμφωνηθέντα στις διεθνείς συμφωνίες και συνθήκες είναι ότι (σύμφωνα πάντα με την τουρκική διπλωματία) και σύμφωνα με τη Συνθήκη του Λονδίνου στις 30-05-1913, τη Σύμβαση των Αθηνών στις 14-11-1913 και το άρθρο 12 της Συνθήκης της Λωζάννης στις 24-07-1923, το ¼ της νήσου Κρήτης εκχωρήθηκε στην Ελλάδα και τα ¾ αυτής εκχωρήθηκαν στη Βουλγαρία, το Μαυροβούνιο και τη Σερβία. Επίσης, οι 14 νήσοι και νησίδες με τις παρακείμενες σε αυτές βραχονησίδες που ευρίσκονται περίξ της Κρήτης παρέμειναν στην τουρκική κυριαρχία επειδή αυτές δεν αναγράφονται στο άρθρο 4 της Συνθήκης του Λονδίνου. Στο συγκεκριμένο άρθρο της Συνθήκης του Λονδίνου αναγράφεται το εξής: *«Η Αυτού Μεγαλειότης ο Αυτοκράτωρ των Οθωμανών δηλοί ότι εκχωρεί εις τας Αυτών Μεγαλειότητας τους Συμμάχους Ηγεμόνας την νήσον Κρήτην και ότι παραιτείται υπέρ Αυτών πάντων των ων εκέκτητο επί της νήσου ταύτης κυριαρχικών δικαιωμάτων»* (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 361-362). Επιπρόσθετα, κατά τη διαδικασία που ακολούθησε τη Συνθήκη της Λωζάννης, η Βουλγαρία, η Σερβία και το Μαυροβούνιο παραιτήθηκαν εμπράκτως από τα δικαιώματα τους στην Κρήτη. Επειδή αυτό δεν έγινε υπέρ της Ελλάδας και επειδή η Βουλγαρία, η Σερβία και το Μαυροβούνιο ανακάλεσαν (ακύρωσαν) την κυριαρχία τους στα ¾ της νήσου Κρήτης, οι εν λόγω περιοχές θα έπρεπε να επιστρέψουν στο Οθωμανικό Κράτος (Yalim 2017).

Ακόμη μία εσκεμμένη παρερμηνεία των Συνθηκών που προβάλλεται ως βάση επιχειρηματολογίας υπέρ της αναθεώρησης των συμφωνηθέντων από την τουρκική πλευρά αφορά την κυριαρχία άλλων νησιών του Αιγαίου. Βάσει της τουρκικής (λανθασμένης ή ελλιπούς) απόδοσης των αναγραφόμενων, το άρθρο 6 της Συνθήκης Ειρήνης της Λωζάννης επικυρώνει την τουρκική κυριαρχία στις νήσους, νησίδες και βραχονησίδες που ευρίσκονται

σε απόσταση μικρότερη των τριών μιλίων (3 νμ.) από τις ακτές της Μικράς Ασίας. Επίσης, αυτό δεν σημαίνει ότι, η Τουρκία μεταβίβασε την κυριαρχία των υπολοίπων νήσων που ευρίσκονται πέραν των τριών μιλίων από τις ακτές (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 367). Ακόμη, με το άρθρο 12 της Συνθήκης Ειρήνης της Λωζάννης επικυρώνεται η κυριαρχία της Τουρκίας επί της νήσους Ίμβρος, Τένεδος, και επί των Λαγουσών [(Μαυρυών), (Tavşan adaları ή Karayer adaları) αντίστοιχα], αναγράφονται ονομαστικά οι νήσοι Λήμνος, Σαμοθράκη, Λέσβος, Χίος, Σάμος, και Ικαρία που είχαν δοθεί στην Ελλάδα ενώ οι νήσοι Θάσος, Άγιος Ευστράτιος και Ψαρά δεν αναγράφονται ονομαστικά διότι βρίσκονταν υπό την «ελληνική κατοχή» πριν τη Συνδιάσκεψη του Λονδίνου της 13-02-1914. Συνεπώς, επειδή σε αυτήν την περιοχή δεν υπάρχουν άλλες νήσοι, νησίδες και βραχονησίδες των οποίων η κυριότητα έχει εκχωρηθεί στην Ελλάδα, εξάγεται το συμπέρασμα ότι, η κυριαρχία στα συμπλέγματα της Ζουράφας, των Οινουσών, των Αντίπαρων, του Καλογήρου, των Φούρνων και των Θυμαίων είναι αμφισβητούμενη (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 367).

Συν τοις άλλοις, οι Τούρκοι ισχυρίζονται ότι σύμφωνα με το άρθρο 15 της Συνθήκης Ειρήνης της Λωζάννης απαριθμούνται οι νήσοι και οι εξαρτώμενες σε αυτές νησίδες, καθώς επίσης και το Καστελλόριζο που εκχωρήθηκαν από την Τουρκία στην Ιταλία. Επίσης, για τον καθορισμό του ορισμού «εξαρτώμενες νησίδες» θα πρέπει να ληφθούν υπόψη τα ιστορικά, γεωγραφικά, γεωλογικά και γεωμορφολογικά ευρήματα και νόμιμα κριτήρια, τα κοινωνικά και οικονομικά κριτήρια, καθώς επίσης τα κριτήρια ασφαλείας. Συνεπώς, στην περιοχή των Δωδεκανήσων θα πρέπει να μελετηθούν ξεχωριστά οι νήσοι και οι νησίδες που δεν είναι «εξαρτώμενες» σε κάποια άλλη, δηλαδή είναι «ανεξάρτητες», και οι οποίες δεν αναγράφονται στο άρθρο 15 της Συνθήκης Ειρήνης της Λωζάννης (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 368). Μάλιστα, υπάρχει ένας αριθμός «ανεξάρτητων» νήσων με τις «εξαρτώμενες» σε αυτές νησίδες και βραχονησίδες που δεν αναγράφονται στο άρθρο 15 και η κυριαρχία τους δεν έχει εκχωρηθεί. Εν προκειμένω, οι νήσοι που τίθενται υπό αμφισβήτηση είναι το Αγαθονήσι, οι Αρκοί, το Φαρμακονήσι, η Ψέριμος, η Λεβίθα, ο Κίναρος, οι νησίδες Λιάδη, η Κανδελιούσσα, οι νήσοι Αδέλφια (Μικρός και Μεγάλος Αδελφός), η Σύρνα, τα Τρία Νησιά (Μεσονήσι, Πλακίδα, Στεφάνια), οι νησίδες Σοφράνα και οι Αστακίδες (Αστακίδα και Αστακιδόπουλο) (Başeren and Hami 2004).

Ακολούθως και υπό την ίδια οπτική η Τουρκία επιχειρηματολογεί θεωρώντας πως εάν η Τουρκία, με τη Συνθήκη Ειρήνης της Λωζάννης, είχε αποδεχθεί ότι, παραιτείται από τα κυριαρχικά της δικαιώματα στα νησιά που ευρίσκονται πέραν των τριών μιλίων δεν θα υπήρχε η αναγκαιότητα να συμπεριληφθούν στην εν λόγω Συνθήκη με τα άρθρα 12, 15 και 16

(ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 368). Σχετικά με το Καστελλόριζο και τις παρακείμενες νησίδες, όταν αυτές εκχωρήθηκαν από την Ιταλία στην Ελλάδα με τη Συνθήκη των Παρισίων στις 10-02-1947, δεν έγινε σχετική αναφορά για τις νησίδες Ρω και Στρογγύλη επειδή αυτές δεν μπορούν να θεωρηθούν ως παρακείμενες νησίδες στο Καστελλόριζο. Επίσης, το γεγονός ότι, στη Συνθήκη των Παρισίων δεν έγινε σχετική αναφορά στην Ιταλο-τουρκική Συνθήκη της 04-01-1932 όπου αναγραφόταν επίσης οι νησίδες Ρω και Στρογγύλη, εξάγεται το συμπέρασμα ότι, με τη Συνθήκη των Παρισίων δεν πραγματοποιήθηκε η πράξη εκχώρησης των νήσων Ρω και Στρογγύλη από την Ιταλία στην Ελλάδα (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 368-369).

Σχετικά με τη νησίδα Ίμια, η Τουρκία δεν αμφισβητεί ότι, σύμφωνα με τη Συνθήκη Ιταλίας-Τουρκίας [Συμπληρωματική Συμφωνία ή Πρακτικό (procès-verbal)] της 28-12-1932 που συντάχθηκε από τους τεχνικούς εμπειρογνώμονες των δύο κρατών, τα Ίμια περιλαμβάνονται εντός της ζώνης ιταλικής κυριαρχίας. Ωστόσο η Συνθήκη αυτή, δεν εκλαμβάνεται, ειδικά από την Τουρκία ως ένα δεσμευτικό κείμενο διότι στερείται των απαιτούμενων υπογραφών καθώς επίσης της επίσημης επικύρωσης, υλοποίησης και καταχώρησης για τους εξής λόγους: «α) Αυτή είναι μια ανεξάρτητη Συνθήκη και δεν αποτελεί ένα Συμπληρωματικό Πρακτικό της Ιταλο-τουρκικής Συνθήκης της 04-01-1932, β) εάν η Συνθήκη της 28-12-1932 ήταν ένα Συμπληρωματικό Πρακτικό της Συνθήκης της 04-01-1932, είτε θα έπρεπε να εγκριθεί από τη Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση ταυτόχρονα με τη Συνθήκη της 04-01-1932, είτε θα έπρεπε να συμπεριληφθεί σχετική απόφαση στο Νόμο 2106/14-01-1933 με τον οποίο κατακυρώθηκε στην Τουρκία η Συνθήκη της 04-01-1932. Επομένως, η Συνθήκη της 28-12-1932 δεν έγινε αποδεκτή επειδή δεν υπήρχαν οι απαιτούμενες προϋποθέσεις σύμφωνα με το Εσωτερικό Δίκαιο της Τουρκίας, με αποτέλεσμα αυτή να μην είναι έγκυρη και δεσμευτική σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο.» Πέραν των παραπάνω, η Άγκυρα αμφισβητεί ακόμη και το γνωστικό αντικείμενο των εμπειρογνομώνων ώστε αυτοί να συμμετάσχουν στη σύνταξη της εν λόγω Συνθήκης επικαλούμενη το εξής: «Από τουρκικής πλευράς, τα άτομα που έλαβαν μέρος στις διαπραγματεύσεις προκειμένου να ολοκληρωθεί η σχετική διαδικασία δεν είχαν τεχνικά προσόντα και συνεπώς δεν είχαν τη δικαιοδοσία να συντάξουν το κείμενο της Συνθήκης. Ειδικότερα, από την Τουρκία είχε ορισθεί ο Σύμβουλος Πρεσβείας Saip Bey, ο υποπλοίαρχος Ertuğrul Bey, ο ταγματάρχης Asım Bey και ο πλωτάρχης Hayrettin Bey, ενώ από την Ιταλία είχε ορισθεί ο ναυτικός και αεροπορικός ακόλουθος της Ιταλίας στην Τουρκία πλοίαρχος Roberto Soldati.» (Kurumahmut, Ege'de, Türkiye ve Yunanistan Arasındaki Aidiyeti Tartışmalı Ada, Adacık ve Kayalıklar Sorunu (Το πρόβλημα μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδος για τις αμφισβητούμενες νήσους, νησίδες και βραχονησίδες στο Αιγαίο) 2009, 231). Υπό τις συνθήκες αυτές, η Τουρκία δηλώνει ότι , εάν υπήρχαν οι

προϋποθέσεις εγκυρότητας της Συνθήκης αυτής, τότε τα έννομα αποτελέσματα που θα παράγονταν υπέρ τη Ιταλίας και στη συνέχεια υπέρ της Ελλάδας λόγω της Συνθήκης Ειρήνης των Παρισίων (1947), δεν θα περιλάμβαναν μόνο τα Ίμια αλλά περίπου 100 νήσους, νησίδες και βραχονησίδες των Δωδεκανήσων (Başeren και Hami 2004, 11). Συμπερασματικά, οι Τούρκοι διατείνονται ότι, η Ελλάδα δεν έχει κυριαρχικά δικαιώματα στα Ίμια και δεν έχουν την πρόθεση να προβούν σε καμία παραχώρηση στο θέμα αυτό. Άλλωστε, η συνεχώς κλιμακούμενη ένταση στην περιοχή των Ιμίων από τουρκικής πλευράς συνηγορεί υπέρ αυτής της άποψης.

Η τουρκική πλευρά εξέφρασε επισήμως (ανακοινώσεις 04 και 05-02-1995) την άποψη ότι «η υπογραφείσα την 28-12-1932 Συμφωνία μεταξύ Τουρκίας και Ιταλίας δεν είναι Συνθήκη, εφόσον δεν είχε συζητηθεί στην Τουρκική Εθνοσυνέλευση, ούτε είχε επικυρωθεί, αλλά είναι ένα πρακτικό συνεδρίασης αξιωματούχων κατώτερου επιπέδου των δύο χωρών, το οποίο δεν δεσμεύει νομικά την Τουρκία. Εφόσον, λοιπόν, δεν υπάρχει κάποια Συμφωνία, το Αιγαίο εισέρχεται σε μια φάση αλλαγής. Στο Αιγαίο υπάρχουν 3000 αμφισβητήσιμα βράχια, νησίδες ακόμη και νησιά, των οποίων η Τουρκία εξετάζει διεξοδικά την κατάσταση βάσει κάθε Συνθήκης.» (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 375)

Η Αγκυρα ισχυρίζεται ότι, το Καστελλόριζο ευρίσκεται στη Μεσόγειο Θάλασσα και όχι στο Αιγαίο. Ο ισχυρισμός αυτός γνωστοποιήθηκε για πρώτη φορά, σε βιβλίο που εκδόθηκε από το Ίδρυμα Τουρκικής Ιστορίας το 1998 όπου αναγράφεται το εξής: «Το Καστελλόριζο δεν είναι ένα νησί του Αιγαίου που ευρίσκεται στην περιοχή των Δωδεκανήσων όπως ισχυρίζεται η Ελλάδα, αλλά είναι ένα νησί της Μεσογείου (Kurumahmut, Ege'de temel sorun: egemenliği tartışmalı adalar (Το βασικό πρόβλημα στο Αιγαίο, τα αμφισβητούμενης κυριαρχίας Νησιά) 1998). Στη συνέχεια, στις 06-03-2011, ο τότε υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας Ahmet Davutoğlu σε συνέντευξη του στον Αλ. Παπαγελά στην εφημερίδα «*Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*» είχε δηλώσει: «*Οι διερευνητικές επαφές έχουν ρητό στόχο να εξετάσουν όλα τα θέματα που αφορούν στις διαφωνίες μας στο Αιγαίο. Επομένως, είμαστε επικεντρωμένοι κατά προτεραιότητα στο θέμα του Αιγαίου. Ωστόσο, το Καστελλόριζο βρίσκεται στη Μεσόγειο. Σε ό,τι αφορά στο νησί του Καστελλόριζου, η Τουρκία έχει βάσιμες νομικές και πολιτικές θέσεις, σε συμφωνία με το Διεθνές Δίκαιο και τη νομολογία των Διεθνών Δικαστηρίων, συμπεριλαμβανομένης και της Χάγης.*» (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 377). Το γεγονός ότι το θέμα του Καστελλόριζου ετέθη για πρώτη φορά το 1998 και στη συνέχεια το 2011, επιβεβαιώνει την παραδοχή ότι, η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας είναι διαχρονική είτε αυτή τελεί υπό τον έλεγχο των στρατιωτικών είτε υπό τον έλεγχο των πολιτικών (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 377).

Σύμφωνα με το βιβλίο «Ege Denizi ve Ege Adalari - (Η Θάλασσα του Αιγαίου και τα Νησιά του Αιγαίου)» στις σελίδες 42 & 43 αναγράφεται ότι, το Καστελλόριζο ανήκει στα νησιά του Νότιου Αιγαίου. Ακόμη, στο τμήμα του δεύτερου βιβλίου [EGE ADA ADACIK VE KAYALIKLARIN COĞRAFI TARİHİ, HUKUKİ DURUMU VE UYGULANAN POLİTİKALAR – (Η Γεωγραφική Ιστορική Νομική Κατάσταση των Νήσων, Νησίδων και Βραχονησίδων του Αιγαίου και οι Πολιτικές που Εφαρμόζονται)] – βιβλία που εξέδωσε η τουρκική Ακαδημία Πολέμου το Μάιο του 1995 και Μάιο 1996 αντίστοιχα - με τίτλο «Οι Συνθήκες που καθορίζουν το καθεστώς των νησιών του Αιγαίου και η ερμηνεία τους» αναγράφονται τα εξής: «Τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, στα οποία είναι αμφισβητούμενο το νομικό καθεστώς τους, κατηγοριοποιούνται σε τρεις ομάδες. 1^η Ομάδα:[...]. 2^η Ομάδα: Η μεταβίβαση των νησίδων Ρω (Ρω) και Strongili (Στρογγύλη) στην Ελλάδα δεν στηρίχθηκε σε κάποια νομική βάση, αφού με τη Συνθήκη της 04-01-1932 αυτές είχαν εκχωρηθεί από την Τουρκία στην Ιταλία, ενώ στη συνέχεια δεν έγινε κάποια αναφορά σε αυτές στη Συνθήκη των Παρισίων (σ.σ. με την οποία έγινε η εκχώρηση τους από την Ιταλία στην Ελλάδα). 3^η Ομάδα[...].» Δηλαδή, αφού οι τουρκικές Ακαδημίες Πολέμου το 1995 αναγνώρισαν ότι, το Καστελλόριζο ανήκει στα νησιά του Νοτίου Αιγαίου και στη συνέχεια το 1996 αναγνώρισαν ότι, οι νησίδες Ρω και Στρογγύλη ανήκουν στο Ανατολικό Αιγαίο, πώς είναι δυνατόν μετά από δύο χρόνια, το 1998, η Τουρκία να αρχίσει να ισχυρίζεται ότι, το Καστελλόριζο που ευρίσκεται μεταξύ της Ρω και της Στρογγύλης ανήκει στη Μεσόγειο; Αβίαστα, λοιπόν, συνάγεται το συμπέρασμα ότι, το νησιωτικό σύμπλεγμα της Μεγίστης με τα τρία νησιά του, όπως η Μεγίστη (Καστελλόριζο), η Ρω και η Στρογγύλη ανήκει στο Νότιο ή Ανατολικό Αιγαίο (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 378)

Αξίζει να αναφερθεί ότι το 1923 ο Διεθνής Υδρογραφικός Οργανισμός προσδιόρισε τα όρια του Αιγαίου στην Κρήτη, στην Κάρπαθο, στη Ρόδο και στις απέναντι μικρασιατικές ακτές. Επομένως, βάσει του Διεθνούς Υδρογραφικού Οργανισμού το Καστελλόριζο ευρίσκεται εκτός Αιγαίου, στη Μεσόγειο, γνωστή ως Θάλασσα της Λυκίας ή Θάλασσα της Λεβαντίνης (του Λεβάντε). Το παραπάνω δεν χρησιμοποιείται ως επιχείρημα της τουρκικής πλευράς προς υποστήριξη των θέσεων της (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 380).

Στόχος της Τουρκίας είναι να απομονώσει το νησιωτικό σύμπλεγμα του Καστελλόριζου από τα υπόλοιπα νησιά του Αιγαίου. Σε μια τέτοια περίπτωση το σύμπλεγμα του Καστελλόριζου θα εμφανίζεται ως μια μικρή συστάδα νησιών που βρίσκονται αντιμέτωπες με το υπερ-πολλαπλάσιο εύρος των τουρκικών ακτών. Το μικρό μήκος των ακτών του ελληνικού νησιωτικού συμπλέγματος θα βρίσκεται σε δυσαναλογία με τις θαλάσσιες περιοχές που θα

του αποδοθούν με τη μέθοδο της μέσης γραμμής, εν συγκρίσει με τις τουρκικές ακτές και τις δικές τους θαλάσσιες περιοχές. Επομένως, η Τουρκία θα ζητήσει να αποδοθεί μόνο αιγιαλίτιδα ζώνη στο νησιωτικό αυτό σύμπλεγμα. Δεν θα έχει δικαίωμα ούτε για υφαλοκρηπίδα, ούτε για ΑΟΖ (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 381). Το παραπάνω θέτει ως στόχο και η σύνταξη και συνυπογραφή του παράνομου τουρκο-λιβυκού συμφώνου, γεγονός που αποδεικνύει την μεθοδικότητα της Τουρκίας στην αέναη προσπάθειά της για επιβολή των αναθεωρητικών της αντιλήψεων.

Η τουρκική πλευρά φαίνεται να αναγνωρίζει ότι η στρατηγική των παγιωμένων συγκρούσεων την απομακρύνει από την ευρωπαϊκή προοπτική και την Δύση και τη φέρνει περισσότερο κοντά σε Ρωσία και Κίνα, αλλά και με αυτές τις χώρες η κάθε περίπτωση εξετάζεται ξεχωριστά, καθώς τα συμφέροντά τους αλληλοσυγκρούονται. Η επιθυμία τους όμως να «σπάσουν» το μονοπώλιο της μοναδικής υπερδύναμης και να αναδυθούν ως νέοι πόλοι του διεθνούς συστήματος στην παρούσα χρονική περίοδο καλύπτει τα όποια βαθύτερα προβλήματα στις μεταξύ τους σχέσεις (Παπαντωνίου 2020, 28). Διακρίνεται έτσι, μία απόπειρα προσέγγισης της Ρωσίας ως φυσική συνέπεια της απομάκρυνσης από την Δύση και της διατάραξης των σχέσεων ΗΠΑ – Τουρκίας.

Απότοκος του αναθεωρητισμού που έχει υιοθετήσει και εφαρμόζει η Τουρκία αποτελεί η παρατήρηση ότι έχει καταστήσει ακανθώδεις διπλωματικές σχέσεις με πολλά και διαφορετικά σημεία τριβής, όχι μόνο με την Ελλάδα. Η ένταση της πίεσης που ασκεί προκειμένου να επιτύχει την επιβολή των αξιώσεων της αυξο-μειώνεται αναλόγως των συνθηκών που επικρατούν κάθε δεδομένη χρονική περίοδο στο περιφερειακό υποσύστημα ενδιαφέροντος (Ευρώπη, Μέση Ανατολή) αλλά και από έτερους διεθνείς θεσμούς όπως συμμαχία NATO, σύνοδος G20 κ.ά.

Επιπρόσθετα με όλα αυτά, οι τουρκικές κυβερνήσεις κατασκευάζουν μεθοδευμένα ένα αφήγημα το οποίο υποδηλώνει ξεκάθαρα τις επεκτατικές αιτιάσεις της χώρας στο Αιγαίο αλλά και στη ΝΑ Μεσόγειο. Το αφήγημα αυτό στηρίζεται στους εξής άξονες (Γκίτζας 2019, 10): α) το θεμελιώδες κριτήριο για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας είναι η φυσική-γεωλογική συγγένεια του εδάφους της ξηράς με το έδαφος του βυθού. Η υφαλοκρηπίδα των νήσων του ανατολικού Αιγαίου αποτελεί φυσική συνέχεια της υφαλοκρηπίδας της Ανατολίας, β) το Αιγαίο είναι μια ημίκλειστη θάλασσα που απαιτεί την εφαρμογή ιδιαίτερων, εξαιρετικών κανόνων και γ) η αρχή που πρέπει να εφαρμοστεί είναι αυτή της ευθυδικίας («equity»), σύμφωνα με την οποία τα όρια της ελληνοτουρκικής υφαλοκρηπίδας θα πρέπει να είναι στη μέση του Αιγαίου (Γκίτζας 2019, 10).

Όπως έχει δηλώσει ο Τούρκος Υπουργός Άμυνας Hulusi Akar, η Μεσόγειος είναι γεωπολιτικά σημαντική επειδή βρίσκεται στο σταυροδρόμι τριών μεγάλων ηπείρων, που περιλαμβάνουν μεγάλα νησιά, όπως η Σικελία, η Κύπρος, η Μάλτα και η Κρήτη (Akar 2019). Έχει, επίσης, εξαιρετικά μεγάλη ναυτιλιακή δραστηριότητα καθώς 220.000 εμπορικά πλοία τη διασχίζουν ετησίως (περίπου το 1/3 του ναυτιλιακού εμπορίου). Ακόμη, με την ανακάλυψη των ενεργειακών κοιτασμάτων η αξία της κατοχής (ή εκμετάλλευσης) της περιοχής αυξήθηκε (Mazis και Sotiropoulos 2016, 607-609).

Με άξονα τη διαφορά για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας (1973), και την κρίση που επακολούθησε φέρνοντας τις δύο χώρες σε έντονη αντιπαράθεση, της οποίας επιλήφθηκε τελικώς, κατόπιν ελληνικής πρωτοβουλίας, τόσο το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, όσο και το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, η Τουρκία άρχισε, σταδιακά, να θέτει σε εφαρμογή την πολιτική των αυξανόμενων αμφισβητήσεων και διεκδικήσεων που σταδιακά περιέλαβε:

- αμφισβήτηση του νομίμου και κυριαρχικού δικαιώματος της Ελλάδας, με απειλή πολέμου (*casus belli*), να επεκτείνει την αιγιαλίτιδα ζώνη της μέχρι τα 12 ναυτικά μίλια, όπως προβλέπει το Δίκαιο της Θάλασσας και όπως έχει πράξει το σύνολο σχεδόν των παράκτιων κρατών της διεθνούς κοινότητας, της Τουρκίας συμπεριλαμβανομένης (σε Εύξεινο Πόντο και Ανατολική Μεσόγειο),
- αμφισβήτηση του εύρους του ελληνικού εθνικού εναέριου χώρου, μέσω συνεχών παραβιάσεών του από τουρκικά μαχητικά αεροσκάφη,
- αμφισβήτηση της ελληνικής κυριαρχίας επί νησιών και παραβίασή της ακόμα και στην περίπτωση κατοικημένων περιοχών,
- αμφισβήτηση των θαλάσσιων συνόρων,
- αμφισβήτηση των αρμοδιοτήτων εντός του FIR Αθηνών που ασκεί η Ελλάδα βάσει αποφάσεων του ICAO, και η συνεχής άρνηση συμμόρφωσης της Τουρκίας προς τους κανόνες εναέριας κυκλοφορίας,
- αμφισβήτηση των αρμοδιοτήτων της Ελλάδας εντός της περιοχής ευθύνης της για θέματα έρευνας και διάσωσης και
- απαίτηση της Τουρκίας για αποστρατιωτικοποίηση των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου.

Ερμηνεύοντας αυτές τις αιτιάσεις και για να τεθούν σε ένα εννοιολογικό πλαίσιο, αναφερόμαστε σε μία σειρά αμφιλεγόμενων ζητημάτων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας σχετικά με την επικυριαρχία και τα σχετιζόμενα με αυτή δικαιώματα (Γκίζας 2019, 39). Όπως προαναφέρθηκε, αυτή η σειρά των διενέξεων έχει πολύ σημαντική επίδραση στις σχέσεις των δύο χωρών ήδη από την δεκαετία του 1970. Ως γνωστόν, έχει οδηγήσει σε κρίση δύο φορές. Οι κρίσεις αυτές ήταν πολύ κοντά στην πρόκληση στρατιωτικών εχθροπραξιών το 1987 και 1996 (Γκίζας 2019, 39).

➤ 3.3 ΣΤΟΧΟΙ ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

«Όσον αφορά στη γεωγραφική του δομή η Θάλασσα του Αιγαίου, μία ημίκλειστη θάλασσα, έχει μοναδικά γεωλογικά και γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά, καθώς έχει, περίπου 1800 νησιά, νησίδια και βραχονησίδες; διαφορών τύπων, όπως και έναν αριθμό γεωγραφικών σχηματισμών, διασκορπισμένων σε όλη τη Θάλασσα. Αυτά τα χαρακτηριστικά καθιστούν το Αιγαίο μοναδικό. Η διαμάχη για το Αιγαίο μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας έχει γίνει περίπλοκη για διάφορους λόγους. Παραδείγματος χάρη, υπάρχουν πολλά νησιά στο Αιγαίο που η Τουρκία έχει παραχωρήσει στην Ελλάδα, μέσω διεθνών συνθηκών. Αυτά είναι νησιά που βρίσκονται στη φυσική επέκταση της τουρκικής ενδοχώρας και περιβάλλουν την Ανατολία από τον βορρά ως τον νότο. Αλλά η Αθήνα διεκδικεί την κυριαρχία πολλών νησιών, νησίδων και βραχονησίδων, αν και η Άγκυρα ποτέ δεν τα έχει παραχωρήσει επίσημα στην Ελλάδα. Η πιο εμφανής και γνωστή περίπτωση είναι η κρίση των Ιμίων βραχονησίδων, που ξέσπασε μεταξύ της Τουρκίας και της Ελλάδας το 1996...» «Είναι δυνατό να διαχωριστούν τα νησιά του Αιγαίου σε πέντε κατηγορίες με βάση τη γεωγραφική τους θέση, τα γεωλογικά και γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά, τις ιστορικές προοπτικές των κυρίαρχων δυνάμεων που τα κατείχαν, τον τρόπο με τον οποίο η επικυριαρχία τους καθορίστηκε με διεθνείς συνθήκες και τη σημασία τους για γεωπολιτικούς και στρατηγικούς λόγους. Οι πέντε κατηγορίες είναι: τα νησιά της Θάσου, της Σαμοθράκης, της Λήμνου, της Ίμβρου και της Τενέδου (τα εντάσσει σε μία ομάδα νησιών με το όνομα νησιά Bogazonu), τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου ανατολικές Σποράδες, τις νότιες Σποράδες, μαζί με τη Ρόδο και όλα τα Δωδεκάνησα, τις Βόρειες Σποράδες και τις Κυκλάδες (στις δύο αυτές περιπτώσεις δίνει και τις ελληνικές ονομασίες). Οι τρεις πρώτες κατηγορίες είναι γεωγραφικά και γεωπολιτικά πιο σημαντικές από την οπτική γωνία της Τουρκίας, καθώς

περιβάλλουν την Τουρκία από τον βορρά ως τον νότο και είναι σαν τείχη που κλείνουν την Ανατολία στο Αιγαίο. Ονομάζονται και νησιά του Ανατολικού Αιγαίου...»

«Με δεδομένο ότι η φυσική διαίρεση του βυθού του Αιγαίου έχει φορά βορειοδυτική προς νοτιοανατολική, σχηματίζοντας ένα «S», θα ήταν καλή ιδέα να χωριστούν τα νησιά του Αιγαίου σε δύο ομάδες: τα νησιά του ανατολικού και του δυτικού Αιγαίου. Σύμφωνα με κάποιους επιστήμονες (δε δίνει ούτε ονόματα ούτε ειδικότητα) η φυσική διαίρεση του βυθού του Αιγαίου αποτελεί το υποβρύχιο σύνορο μεταξύ της Ασίας και της Ευρώπης, ενώ κάποιοι επιστημονικοί χάρτες (όπως προηγούμενη παρατήρηση) διαιρούν το Αιγαίο σε δύο τμήματα, το Ευρωπαϊκό και το Ασιατικό. Οθωμανικά βιβλία του 19ου αι. αναφέρονται σε αυτά τα νησιά ως νησιά του Αιγαίου και ως ευρωπαϊκά νησιά, τοποθετώντας την ομάδα των νησιών του βιλαετίου του Αρχιπελάγους του Αιγαίου στα Ασιατικά νησιά. Αυτά τα βιβλία θεωρούσαν ότι οι Βόρειες Σποράδες, η Εύβοια και οι Κυκλάδες ήταν Ευρωπαϊκά, ήταν, δηλαδή, τα νησιά του δυτικού Αιγαίου». «Οι ελληνοτουρκικές διαφορές είναι τέτοιου είδους που μόνο οι δύο χώρες, οι οποίες έχουν και τις πιο πολλές γνώσεις πάνω στο θέμα, θα μπορούσαν να τις λύσουν με διαπραγματεύσεις. Εκτός από τα πολύπλοκα και ιδεολογικά προβλήματα, αλλά και τις δυσκολίες που πηγάζουν από την γεωλογική και γεωστρατηγική του βυθού, το ιστορικό βάθος, το οποίο έρχεται από τις μυστικές διαπραγματεύσεις και τα πρωτόκολλα του 1830, μαρτυρούν την ιδεολογική φύση της διαμάχης των δύο χωρών. Από τότε που ανεξαρτητοποιήθηκε η Ελλάδα αύξησε τα εδάφη της τρεις φορές εις βάρος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αλλά φαίνεται ότι αυτό δεν της είναι αρκετό, γιατί προσπαθεί να μετατρέψει το Αιγαίο σε μία ελληνική λίμνη. Κατά μία έννοια προσπαθεί να επιτύχει νέα Συνθήκη των Σεβρών, αποκλείοντας την Τουρκία από την χρήση του Αιγαίου. Είναι φανερό ότι ο κινητήριο πολιτικός και στρατιωτικός στόχος πίσω από την πολιτική της Ελλάδας είναι η Μεγάλη Ιδέα»

«Το Αιγαίο Πέλαγος είχε πάντοτε ιδιαίτερη σημασία και προτεραιότητα για τις εξωτερικές πολιτικές και των δύο χωρών. Από το τελευταίο τέταρτο του 20ου αιώνα και μέχρι σήμερα διαδραματίζει ένα σημαντικό ρόλο στις διαφορές μεταξύ των δύο χωρών. Σε ιδεολογικούς και αφηρημένους όρους μπορεί να ειπωθεί ότι τα ζητήματα για το Αιγαίο αρχίζουν από την 24η Απριλίου του 1830, οπότε η Ελλάδα κέρδισε την ανεξαρτησία της από την Οθωμανική Αυτοκρατορία (σ.σ. είναι η ημερομηνία που η Οθωμανική Αυτοκρατορία αναγνώρισε την Ελλάδα ως ανεξάρτητο κράτος). Σε νομικούς και πολιτικούς όρους, τα ζητήματα του Αιγαίου ξεκινούν από την 24η Ιουλίου 1923, όταν υπογράφηκε η Συνθήκη της Λωζάννης. Τα ζητήματα του Αιγαίου είναι δυναμικής φύσης και παραμένουν άλυτα» (Kurumahmut, Opening speech 2004).

Καθίσταται πλέον σαφές, ιδιαίτερα μετά την επίσκεψη του Τούρκου Προέδρου κ. Recep Tayyip Erdoğan στην Αθήνα και την κατακόρυφη αύξηση της επιθετικότητας από τις αρχές του 2018, ότι η Τουρκία διεκδικεί απροκάλυπτα, την ανατροπή της συνθήκης της Λαζάνης, την συνδιαχείριση του Αιγαίου και τον καθορισμό υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ με την Ελλάδα σύμφωνα με τις επιθυμίες της (Γκίζας 2019, 42).

Η αναγνώριση «ζωτικών συμφερόντων» των δύο χωρών στον γεωγραφικό χώρο του Αιγαίου που προέκυψε από τη Συμφωνία της Μαδρίτης παραπέμπει σε απευθείας συμφωνία των δύο χωρών για τις ρυθμίσεις που θα ισχύουν (Τζανέτος 2007, 206). Εννοείται πως αυτό είναι υποστηρικτικό της τουρκικής πλευράς για δύο λόγους: α) έμμεσα υπονοείται μια ταύτιση με την τουρκική θέση ότι στην συγκεκριμένη θαλάσσια περιοχή πρέπει να εφαρμοσθούν ειδικοί κανόνες διευθέτησης των ζητημάτων – επειδή αποτελεί ιδιάζουσα και σύνθετη περίπτωση – και ουσιαστικά καταργώντας τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας, β) εφόσον τεθεί η βάση επιχειρημάτων που προαναφέρθηκε θα παρέχονταν η δυνατότητα στην τουρκική εξωτερική πολιτική να αιτηθεί την ένταξη στον διάλογο όλων των επιδιώξεων της για μια εκ βάθρων αναθεώρηση των ισχυόντων έως τώρα. Σε συνδυασμό με το αμφιλεγόμενα συμπεράσματα της Συμφωνίας της Μαδρίτης θα χάριζε ένα πολύ ισχυρό νομικό έρεισμα στην Τουρκία για την αναθεώρηση της Συνθήκης των Παρισίων η οποία είναι και η πιο πρόσφατη που καθόριζε τις κυριαρχίες των δύο χωρών.

Η τουρκική αδιαλλαξία στο θέμα της μη αναγνώρισης της ελληνικής κυριαρχίας επί των νησιών, εξελίχτηκε σε επιδίωξη ανακατάληψης τους κατά τη διάρκεια των δύο παγκοσμίων πολέμων και εντατικοποιήθηκε από το 1974 με τη διαμόρφωση αλυτρωτικής πολιτικής που έχει πάρει μια αναθεωρητική μορφή, αξιώνοντας δραστικές αλλαγές στο υπάρχον νομικό καθεστώς των νησιών, του θαλάσσιου και του εναέριου χώρου. Αυτή η πολιτική αποτυπώνεται κατά τον πιο σαφή τρόπο στο κοινό πρόγραμμα εξωτερικής πολιτικής της κυβέρνησης συνασπισμού Erbakan - Çiller (Ερμπακάν – Τσιλέρ) που αναφέρει: «...η εφαρμογή των διεθνών συνθηκών που υπέγραψε η Τουρκία δε θα επιτραπεί εάν αυτές αντίκειται στην εθνική ασφάλεια και τα συμφέροντα της χώρας» (Μούρτος 1997, 125).

Μια προσεκτική μελέτη της τουρκικής συμπεριφοράς αποδεικνύει ότι εκείνο που επιθυμεί και επιδιώκει η Τουρκία δεν είναι απλώς η φιλανδοποίηση της Ελλάδας (δηλαδή πολιτικής εξάρτησης και ουδετεροποίησης), αλλά η καταναγκαστική επιβολή των εθνικών της επιλογών με τρόπο επίμονο και προκλητικό, χωρίς να αποκλείεται η χρήση ένοπλης βίας, περιορισμένης έκτασης και μορφής, όταν το ευνοήσουν οι συγκυρίες (Μούρτος 1997, 121)

Προβάλλοντας συνεχώς τον ισχυρισμό ότι η κατανομή του χώρου μεταξύ Ελλάδας – Τουρκίας δεν είναι ανάλογη με τη σημερινή ισορροπία δυνάμεων μεταξύ των δύο χωρών και δεν ευνοεί την Τουρκία, καθόσον την αποκλείει από το μεγαλύτερο μέρος του (Τζανέτος 2007, 206).

Το γεγονός ότι η Τουρκία σχεδιάζει τις ενέργειές της για επίτευξη των στρατηγικών της στόχων με την παράμετρο μίας πιθανής πολεμικής σύρραξης φαίνεται έμπρακτα και από το δόγμα των «*δύομισι πολέμων*» εμπνευστής του οποίου θεωρείται ο πρέσβης Sükrü Elekdağ (Σουκρού Ελεγκντάγκ) ότι η Τουρκία διεκδικεί απροκάλυπτα, την ανατροπή της συνθήκης της Λαζάνης, την συνδιαχείριση του Αιγαίου και τον καθορισμό υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ με την Ελλάδα σύμφωνα με τις επιθυμίες της. Σύμφωνα με τον κ. Sükrü Elekdağ, «*η Τουρκία χρειάζεται να υιοθετήσει μια στρατηγική “δύομισι πολέμων” για την εθνική της ασφάλεια, σύμφωνα με την οποία θα μπορούσε να έχει «ικανοποιητικές, αποτρεπτικές και ραγδαία ενισχυόμενες δυνάμεις τόσο στο Αιγαίο όσο και στα νότια μέτωπα*» (Τζιάρρας, Οι «*Δύομισι Πόλεμοι*» και η Άσκηση «*Mavi Vatan*»: Στρατηγική Κουλτούρα και το νέο Στάδιο της Τουρκικής Στρατηγικής 2019, 7-8). Αποδεικνύεται κατ’ αυτόν τον τρόπο η άμεση εμπλοκή που έχουν οι τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις και η ηγεσία τους και στον καθορισμό εθνικών στόχων και άσκησης πολιτικής.

Η «*Γαλάζια Πατρίδα*» αποτελεί εδώ και 2 χρόνια το νέο δόγμα στην αμυντική πολιτική της Τουρκίας. Ένας χάρτης της Γαλάζιας Πατρίδας, που χρησιμοποιήθηκε ως φόντο σε φωτογραφία του Τούρκου προέδρου σε αποφοίτηση αξιωματικών του τουρκικού στρατού, στάθηκε η αφορμή να πάρει ξανά φωτιά η συζήτηση για τις διεκδικήσεις της Τουρκίας – κυρίως - στο Αιγαίο (Ζαχαράκη 2019). Πατέρας του όρου «*Γαλάζια Πατρίδα*» υπήρξε ο εν αποστρατεία πλέον Ναύαρχος κ. Τζεμ Γκιουρντενίζ (Cem Gürdeniz) ο οποίος έκανε την πρώτη αναφορά το 2006 υπό την ιδιότητά του τότε, ως Διευθυντής του Τμήματος Σχεδιασμού και Πολιτικής του Αρχηγείου Διοίκησης των Τουρκικών Ναυτικών Δυνάμεων. Τα τρία βασικά γεωπολιτικά ζητήματα που σχετίζονται με το μέλλον της Τουρκίας στον 21ο αιώνα είναι:

- Οι υποθαλάσσιοι ενεργειακοί πόροι
- Το μέλλον του λεγόμενου «*Κουρδιστάν*» και η πιθανότητα να αποκτήσει έξοδο στη Μεσόγειο, και
- Το μέλλον της κατεχόμενης Κύπρου.

Συγκεκριμένα, ο λόγος για μια τεράστια έκταση συνολικά 462.000 τετραγωνικών χιλιομέτρων στο πλαίσιο της οποίας παρουσιάζεται ως τουρκικό κυριολεκτικά το μισό Αιγαίο αλλά και ως τουρκική ολόκληρη η θαλάσσια περιοχή νοτίως της Ρόδου, της Καρπάθου έως και της ανατολικής Κρήτης. Για το Καστελόριζο δε, ούτε λόγος. Εκείνο σαν να μην υπάρχει καν στα μάτια της τουρκικής ηγεσίας (Σκαφιδάς 2019). Όταν κάνουμε λόγο για «Γαλάζια Πατρίδα» εννοούμε την ανάγκη της Τουρκίας για άσκηση κυριαρχίας όχι μόνο στην ηπειρωτική χώρα, αλλά και στις θάλασσες. Είναι μια έννοια που θέλει την τουρκική ναυτική ισχύ ισοδύναμη με αυτή των χερσαίων δυνάμεων. Σε γεωπολιτικές συζητήσεις κάποιοι θεωρούν την Τουρκία ισχυρή στη στεριά και κάποιες άλλες χώρες δυνατές στη θάλασσα. Αυτή η έννοια θέλει να καταστήσει την Τουρκία δυνατή και στη θάλασσα. Και αυτήν την στιγμή η τουρκική κυβέρνηση είναι αποφασισμένη σε αυτό και το υποστηρίζει (Ζαχαράκη 2019).

Ξεχωριστή και ολότελα σημαντική σημασία κατέχει το σύμπλεγμα Μεγίστης στο ΝΑ Αιγαίο. Έχοντας συνείδηση της γεωπολιτικής σημασίας του Καστελλορίζου, η Τουρκία, εκτός των άλλων, επιχειρεί να αποκόψει το παραπάνω σύμπλεγμα από την αλυσίδα των υπολοίπων νησιών του Αιγαίου. Κατά τη διάρκεια των ελληνοτουρκικών διερευνητικών επαφών, η Άγκυρα είχε αιτηθεί να εξαιρεθεί το Καστελλόριζο από τις διαπραγματεύσεις για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας, με το επιχείρημα ότι ανήκει στη Μεσόγειο κι όχι στο Αιγαίο. (Γκίζας 2019, 73).

Το Υπουργείο Εξωτερικών της Τουρκίας μεταξύ άλλων ανέφερε στο παρελθόν: «Όλα τα μέρη γνωρίζουν ουσιαστικά ότι τα νησιά δεν μπορούν να επηρεάσουν την παράκτια προβολή της Τουρκίας, της χώρας με τη μακρύτερη ακτογραμμή στην Ανατολική Μεσόγειο. Τα νησιά που βρίσκονται στην αντίθετη πλευρά της ενδιάμεσης γραμμής μεταξύ δύο ηπειρωτικών περιοχών δεν μπορούν να δημιουργήσουν περιοχές θαλάσσιας δικαιοδοσίας πέρα από τα χωρικά ύδατά τους. Η διαδρομή και η κατεύθυνση των ακτών θα πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά τον καθορισμό των περιοχών θαλάσσιας δικαιοδοσίας.» (Καρυώτης 2019)

Στόχοι της αναθεωρητικής στάσης της Τουρκίας είναι περίπου και οι ίδιες οι γενεσιουργές αιτίες της χάραξης αυτού του είδους της πολιτικής. Είναι, δηλαδή, ένας βέβαιος και πρωταρχικός στόχος η μετατροπή της Τουρκίας σε ηγεμονική δύναμη – όχι μόνο στο τμήμα του υποσυστήματος της ΝΑ Μεσογείου – αλλά οπωσδήποτε και σε εκτενέστερη γεωγραφική περιοχή όπως Βαλκανική χερσόνησος, Μ. Ανατολή και αλλού. Η ηγεμονία πρόκειται για την άσκηση ηγεσίας επί μίας μικρής ή μεγάλης ομάδας κρατών, επί ενός πόλου, μικρού ή μεγάλου του διεθνούς συστήματος (Η. Κουσκουβέλης 2019, 192), αποτελεί σίγουρα

στόχο. Η άποψη αυτή συμπληρώνεται και ενισχύεται με την πίστη περί εκπλήρωσης μιας ιστορικής ή θείας αποστολής και χρέους (Η. Ι. Κουσκουβέλης 2004, 193).

Παρ' όλα αυτά, δεν θα πρέπει λανθασμένα να δίδεται έμφαση μόνο στους οικονομικούς σκοπούς των τουρκικών διεκδικήσεων. Η ερμηνεία αυτών πρέπει να λαμβάνει υπόψιν και το ζήτημα της ασφάλειας της χώρας από τα ισχυρά πλεονεκτήματα που προσδίδουν η κατοχή νήσων του Αιγαίου πελάγους. Με την Συμφωνία της Μαδρίτης το 1999, και στην διατύπωση του κειμένου των συμπερασμάτων αυτής, η Ελλάδα αναγνώριζε «ζωτικά συμφέροντα» της Τουρκίας στο Αιγαίο (Τζανέτος 2007, 182). Ως αποτέλεσμα αυτού, η Τουρκία θα μπορούσε να θέσει υπό συζήτηση οποιοδήποτε θέμα θεωρεί «ζωτικό συμφέρον» για την ίδια. Από τότε οι σχέσεις των δύο χωρών εισήλθαν σε μια περίοδο εκκρεμότητας σε σχέση με τον διάλογο και τα θέματα στα οποία υπάρχει διχογνωμία μεταξύ των δύο κρατών. Η εκκρεμότητα αυτή που πρόσφατα κινδύνευσε να προκαλέσει ένα επεισόδιο με κλιμάκωση στρατιωτικών και ναυτικών επιχειρήσεων (Αύγουστος 2020) και σε συνδυασμό με την αναθεωρητική πολιτική της Τουρκίας παράγει άτυπα τετελεσμένα, εφαρμόζοντας την στρατηγική των παγιωμένων συγκρούσεων.

Αυτό επιβαρύνεται περισσότερο με την απειλή στρατιωτικών τετελεσμένων και την απειλή χρήσης ένοπλης βίας – πολέμου – την οποία η Τουρκία ουδέποτε ήρε (Τζανέτος 2007, 183) αν και το 1999 οι κυβερνήσεις του κ. Κώστα Σημίτη και του κ. Bülent Ecevit άρχισαν κάποια βήματα για τη βελτίωση των διμερών σχέσεων (Athanassopoulou 2011).

Τις προαναφερόμενες αμφισβητήσεις, η Τουρκία προωθεί στην πράξη με μεθόδους και πρακτικές που αντίκεινται στις θεμελιώδεις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών (απειλή πολέμου, βίαιες παραβιάσεις εθνικού εναέριου χώρου που πραγματοποιεί ακόμα και με οπλισμένα μαχητικά αεροσκάφη και μάλιστα υπεράνω κατοικημένων νησιών κλπ.) (Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών n.d.).

Θεμελιώδης αρχή του τουρκικού αναθεωρητισμού όσον αφορά το Αιγαίο πέλαγος είναι ότι η συγκεκριμένη θαλάσσια περιοχή, ημίκλειστη, η οποία εξαιτίας της πληθώρας των νήσων και της πυκνότητας αυτών αλλά και των ιδιαίτερων γεωλογικών χαρακτηριστικών του. Αυτός είναι ο λόγος που οι διεθνείς νόμοι και κανόνες δεν μπορούν να εφαρμοστούν σε αυτήν τη «μοναδική θάλασσα». Τα ελληνικά νησιά δεν έχουν το δικαίωμα να ασκούν δικαιοδοσία στην ελληνική υφαλοκρηπίδα επειδή είναι τοποθετημένα μέσα στην τουρκική υφαλοκρηπίδα (δικαιούνται μόνο Αιγιαλίτιδα και Συνορεύουσα Ζώνη) (Γκίζας 2019, 23). Επίσης οι ειδικές καταστάσεις που αναφέρονται στη Σύμβαση για την Ηπειρωτική Υφαλοκρηπίδα (1958) -την

οποία η Τουρκία ποτέ δεν υπέγραψε- δικαιολογούν, σύμφωνα με την άποψη της, τη μη εφαρμογή της μεθόδου της μέσης γραμμής (median line method) (Siousiouras and Chrysochou 2014). Ενισχύεται όμως, και από μια ιστορική σύνδεση που προσπαθούν να αποδώσουν στην αμφισβήτηση και άρνηση της Τουρκίας για την κατοχή των νήσων του Αιγαίου. Η εμφάνιση του ρεύματος του νέο-οθωμανισμού παρείχε μία ευκαιρία προπαγάνδας στην βάση της οποίας τίθεται το γεγονός ότι ανέκαθεν τα νησιά αυτά άνηκαν στην οθωμανική αυτοκρατορία κι επομένως θα έπρεπε να ανήκουν πάλι, «δικαιωματικά» στην Τουρκία.

➤ **3.4 Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ**

Η στρατηγική εθνικής ασφαλείας της Τουρκίας αφορά στη διαφύλαξη της ανεξαρτησίας, της εθνικής κυριαρχίας, της εδαφικής ακεραιότητας και των εθνικών συμφερόντων της χώρας, εστιαζόμενη στους τομείς της στρατιωτικής, πολιτικής, οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής ασφαλείας. Επιπλέον, σύμφωνα με την τουρκική αντίληψη οι στρατηγικές ασφαλείας διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες: α) *ειρηνικές*, β) *συγκρουσιακές* και γ) *στρατηγικές πολέμου* (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 221).

Με τις πρώτες εξασφαλίζεται η διαφύλαξη των συμφερόντων της Τουρκίας χωρίς να υπάρξει σύγκρουση μεταξύ των αντιπάλων, χρησιμοποιώντας ως μέσα αφενός την απειλή χρήσης βίας και την αποτροπή και αφετέρου οικονομικές και διπλωματικές διαδικασίες παράλληλα με τη δημιουργία συνεργασιών σε παγκόσμιο και περιφερειακό επίπεδο (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 221). Σε αυτό αποδίδεται και η μεταστροφή της σε στρατηγικό εταίρο της Ρωσίας επιδιώκοντας να ενδυναμώσει την κατεχόμενη ισχύ μέσω της εξαγοράς οπλικών συστημάτων από την δεύτερη. Οι *συγκρουσιακές στρατηγικές ασφαλείας* διακρίνονται στις εξής τέσσερις κατηγορίες: i) διπλωματικές στρατηγικές, των οποίων κύριο χαρακτηριστικό αποτελεί η λήψη μονομερών αποφάσεων σε συνδυασμό ή για να δημιουργήσει τετελεσμένα ώστε να επιτύχει την επιβολή στην άλλη πλευρά να συμμετάσχει σε διαπραγματεύσεις που δεν είχαν καθορισθεί (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 222) – μία στρατηγική που εκτελείται εις βάρος της Ελλάδας και προβάλλει τις αναθεωρητικές τάσεις της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας για οτιδήποτε επιχειρεί να μεταβάλλει και το έχει εντάξει σε ένα σύνολο «ζωτικών της συμφερόντων» που θεωρεί ότι θίγονται ή έτι περισσότερο ότι καταπατούνται κυριαρχικά δικαιώματα της - ii) οικονομικές, με υπονόμευση, αποκλεισμό, διείσδυση και πιέσεις, iii) θερμές συγκρουσιακές καταστάσεις κατά τις οποίες δεν εκδηλώνεται γενικευμένος πόλεμος αλλά δολιοφθορές και εντάσεις για να πληγεί η εσωτερική ασφάλεια του αντιπάλου, ενώ τέλος

iv) στρατιωτικές στρατηγικές που περιλαμβάνουν τη δημιουργία περιβάλλοντος ψυχρού πολέμου και τη διεξαγωγή μονομερών ή διμερών ασκήσεων (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 222). Οι στρατηγικές του πολέμου αφορούν την διεξαγωγή πολέμου (του οποίου τον σκοπό καθορίζει η Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση (Türkiye Büyük Millet Meclisi, TBMM) και ο στρατιωτικός του σκοπός έγκειται στην πραγματοποίηση των πολιτικών στόχων αυτού (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 222).

Μια πρόχειρη ανάλυση των εθνικών στρατηγικών ασφαλείας αποδεικνύει το γεγονός ότι η γειτονική χώρα έχει διαμορφώσει ένα σύστημα λήψης αποφάσεων στο οποίο εμφορείται το πνεύμα του αναθεωρητισμού. Ένα ακόμα ασφαλές εξαγόμενο συμπέρασμα είναι το γεγονός ότι για την Τουρκία οι επεκτατικές βλέψεις της δεν αποτελούν μόνο πολιτικές μιας συγκεκριμένης ιδεολογίας πολιτικής παράταξης αλλά κατέχουν σημαίνοντα ρόλο στην σχεδίαση και υλοποίηση αυτού που η ίδια αποπειράται να καταστεί: μία δύναμη και πόλος ενός όσο μεγαλύτερου (γεωγραφικά) συστήματος καταφέρει, δηλαδή αποσταθεροποιεί την ισορροπία στην περιοχή.

Προφανώς, για το Θέατρο Επιχειρήσεων του Αιγαίου της Αν. Μεσογείου και της Κύπρου υπάρχει πλήρης και διαχρονική ταύτιση απόψεων σε πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο. Ειδικότερα στην Κύπρο, και σύμφωνα με τη Τουρκία, η συνέχιση της παρούσας κατάστασης ή η εξεύρεση μιας λύσης που θα διατηρεί την Κυπριακή Δημοκρατία ως έχει, αφενός θα μετατρέψει την Κύπρο σε ελληνικό νησί και αφετέρου ελλοχεύει ο κίνδυνος τακτικής κύκλωσης και από τα νότια παράλια της (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 293). Επομένως, πέρα από τις γνωστές στην Τουρκία συνέπειες που θα είχε η ανακήρυξη ΑΟΖ και οριοθέτηση των θαλασσιών ζωνών μεταξύ των δύο χωρών θα αναδυόταν και το αίσθημα του φόβου από την υλοποίηση του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου Ελλάδας-Κύπρου.

❖ 3.4.1 ΤΟ ΔΟΓΜΑ «ΓΑΛΑΖΙΑ ΠΑΤΡΙΔΑ»

Μετά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974, το πρόβλημα των χωρικών υδάτων στο Αιγαίο αποτέλεσε και αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά προβλήματα στις ελληνοτουρκικές σχέσεις με αποτέλεσμα η Τουρκία να απειλήσει δύο φορές την Ελλάδα με πόλεμο, επίσημα, σε περίπτωση που αυτή αποφάσιζε να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 294). Στις 15-04-1976 ο τότε Υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας Ιχσάν Σαμπρί Τσαγκλαγιανγκίλ (İhsan Sabri Çağlayangil) είχε αποστείλει ένα υπόμνημα στον τότε Υπουργό Εξωτερικών των ΗΠΑ Henry Kissinger επισημαίνοντας τα εξής (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 294): «Είναι σαφές ότι, πρωτεύον πόθος της ελληνικής κυβέρνησης είναι να δημιουργήσει

τετελεσμένα μέσω της επέκτασης των χωρικών της υδάτων στα 12 νμ. και με αυτόν τον τρόπο να επιτύχει μια πολιτική νίκη σε βάρος της Τουρκίας. Με αυτή την ενέργεια η θάλασσα του Αιγαίου θα μετατραπεί σε μια ελληνική λίμνη και κατά συνέπεια θα εξαλειφθούν *de facto* τα φυσικά και πατροπαράδοτα δικαιώματα της Τουρκίας σε αυτήν την θαλάσσια περιοχή. Αυτή η κατάσταση δεν αφήνει τη δυνατότητα άλλης επιλογής από το να θεωρηθεί ως αιτία πολέμου.» (Isiklar 2015).

Ο όρος «*Mavi Vatan*» - «Γαλάζια Πατρίδα» χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στις 14-06-2006 από τον τότε Αρχιπλοίαρχο και νυν Υποναύαρχο ε.α. του τουρκικού πολεμικού ναυτικού Cem Gürdeniz, προκειμένου να περιγράψει τις περιοχές της θαλάσσιας δικαιοδοσίας της Τουρκίας στη Μαύρη Θάλασσα, στο Αιγαίο Πέλαγος, και στη Μεσόγειο, ήτοι τα χωρικά ύδατα, την υφαλοκρηπίδα και την Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 298). Όταν αναφερόμαστε στην «Γαλάζια Πατρίδα» εννοούμε την ανάγκη κυριαρχίας όχι μόνο στην ηπειρωτική χώρα, αλλά και στις θάλασσες. Είναι μια έννοια που θέλει την τουρκική ναυτική ισχύ ισοδύναμη με αυτή των χερσαίων δυνάμεων (Γκίζας 2019, 50).

Η «Γαλάζια Πατρίδα» επικεντρώνεται σε μια τριμερή βάση. Κατά πρώτον, η έννοια έχει μια πλευρά που έχει να κάνει με μια έντονη προβολή δύναμης. Η Τουρκία αποσκοπεί στη διαφύλαξη των εθνικών της συμφερόντων σε μια αυξημένη ζώνη επιρροής. Δεύτερον, με βάση αυτό υιοθετείται ένας πιο ενεργός ρόλος για το τουρκικό πολεμικό ναυτικό στον ανταγωνισμό για την ενεργειακή πολιτική, τις προσπάθειες καταναγκασμού («*coercive efforts*») και τη ναυτική διπλωματία. Τρίτον, η βιωσιμότητα της έννοιας εξαρτάται από τη διατήρηση της ανοδικής πορείας της αμυντικής βιομηχανίας της Τουρκίας (Kasaroglu 2019).

Απότοκος, επομένως, αυτής της αναθεώρησης της τουρκικής στρατηγικής αποτελεί το γνωστό αφήγημα της «Γαλάζιας Πατρίδας» το οποίο, εκτός από τη στρατιωτική του έκφραση που αναλύεται στη συνέχεια, διαθέτει έναν ευρύτερο χαρακτήρα, αφού αποσκοπεί στη γενικότερη μετατροπή της Τουρκίας από μία ανέκαθεν χερσαία δύναμη σε ναυτική διεκδικώντας έτσι τον παραδοσιακά απονεμημένο στην Ελλάδα τίτλο της θαλασσοκράτειρας δύναμης (Κουκουλά 2021, 21).

Σύμφωνα με τον Cem Gürdeniz η «Γαλάζια Πατρίδα» λαμβάνει χώρα ως απάντηση στα διευρυνόμενα μπλοκ που σχηματίζονται εναντίον της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο, ενώ υποστηρίζει πως τα τρία βασικά γεωπολιτικά ζητήματα που σχετίζονται με το μέλλον της Τουρκίας στον 21^ο αιώνα είναι: α) οι υποθαλάσσιοι ενεργειακοί πόροι, β) το μέλλον του «λεγόμενου Κουρδιστάν» και η πιθανότητα να αποκτήσει έξοδο στη Μεσόγειο, και γ) το μέλλον της βορείου (σ.σ.. κατεχόμενης) Κύπρου. Ο Gürdeniz επαναλαμβάνει ακόμα μια φορά

τις ανησυχίες της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο όπως διατυπώθηκαν τόσο από τον Mustafa Şikri Elekdağ όσο και από τον Ahmet Davutoğlu προσθέτοντας, ωστόσο, την σημασία της αυξανόμενης τουρκικής ναυτικής ισχύος. Σύμφωνα με τον ίδιο, η «Γαλάζια Πατρίδα» έχει καταστεί «το ναυτικό δόγμα της Τουρκίας και δείχνει ότι η Τουρκία αναδεικνύεται σε ναυτική δύναμη. Συνήθως, οι Έλληνες νόμιζαν ότι οι Τούρκοι είναι λαός της στεριάς και πίστευαν ότι η θάλασσα τους ανήκε. Για πρώτη φορά εδώ και αιώνες, οι Τούρκοι λένε: «είμαστε πλέον στη θάλασσα και έχουμε ένα ισχυρό ναυτικό» (Τζιάρρας, Οι «Δυόμισι Πόλεμοι» και η Άσκηση «Mavi Vatan»: Στρατηγική Κουλτούρα και το νέο Στάδιο της Τουρκικής Στρατηγικής 2019, 7). Ο όρος «Γαλάζια Πατρίδα» χρησιμοποιήθηκε βεβαίως και από τον νυν Τούρκο Υπουργό Άμυνας, Χουλουσί Ακάρ αλλά και από τον Τούρκο ναύαρχο Τζιχάτ Γιαϊτζί (Cihat Yaycı), έμπιστο αξιωματούχο του *Recep Tayyip Erdoğan* (Ερντογάν), ο οποίος το 2011 αποτύπωσε την ιδέα της «Γαλάζιας Πατρίδας» σε σειρά χαρτών (Τζιάρρας, Οι «Δυόμισι Πόλεμοι» και η Άσκηση «Mavi Vatan»: Στρατηγική Κουλτούρα και το νέο Στάδιο της Τουρκικής Στρατηγικής 2019, 7). Αυτό που φανερώνει η άσκηση «Γαλάζια Πατρίδα» και όχι τόσο ο ίδιος ο όρος είναι, όπως προαναφέρθηκε, το νέο στάδιο εξέλιξης της τουρκικής στρατηγικής στο εξωτερικό με κεντρικό άξονα το τουρκικό πολεμικό ναυτικό. (Τζιάρρας, Οι «Δυόμισι Πόλεμοι» και η Άσκηση «Mavi Vatan»: Στρατηγική Κουλτούρα και το νέο Στάδιο της Τουρκικής Στρατηγικής 2019, 7).

Διαμορφωτής του εν λόγω δόγματος υπήρξε ο ναύαρχος Cihat Yaycı (Τζιχάτ Γιαϊτζί), ο οποίος έδωσε συγκεκριμένο περιεχόμενο στη «Γαλάζια Πατρίδα», ενώ οι χάρτες του χρησιμοποιήθηκαν από τον Τούρκο Υπουργό Εθνικής Αμύνης Hulusi Akar (Χουλουσί Ακάρ) ως βάση των συνομιλιών του με την κυβέρνηση της Τρίπολης που ολοκληρώθηκαν με την υπογραφή του τουρκο-λιβυκού Μνημονίου τον Νοέμβριο του 2019 (Κουκουλά 2021, 32). Πάντως, οι προθέσεις της Τουρκίας σε αυτό τον τομέα έγιναν αρκούντως ξεκάθαρες με την άσκηση «Γαλάζια Πατρίδα» και η μεγάλη εικόνα δείχνει ότι η Άγκυρα διεκδικεί έναν πιο παγκόσμιο ρόλο ο οποίος μπορεί να επιτευχθεί μόνο με την αύξηση της ναυτικής ισχύος και παρουσίας. Ο Θουκυδίδης αναφέρεται από πολύ νωρίς στη μεγάλη σημασία που έχει η ναυτική ισχύς για ένα κράτος («μέγα το της θαλάσσης κράτος»). Ο δε John Mearsheimer κάνει λόγο για την αποτρεπτική δύναμη που έχει το νερό (“*the stopping power of water*”), εξηγώντας ότι αφενός ένα κράτος που βρέχεται (ή περιβάλλεται) από θάλασσα είναι λιγότερο επιρρεπές σε εξωτερικές επεμβάσεις ή απειλές. Εντούτοις, για τον ίδιο λόγο, η ύπαρξη ενός θαλάσσιου χάσματος καθιστά την προβολή ισχύος στο εξωτερικό (και την απόκτηση παγκόσμιας ηγεμονίας) μια πολύ δύσκολη υπόθεση (Τζιάρρας, Οι «Δυόμισι Πόλεμοι» και η Άσκηση «Mavi Vatan»: Στρατηγική Κουλτούρα και το νέο Στάδιο της Τουρκικής Στρατηγικής 2019,

8).

Μία σειρά ενεργειών της Τουρκίας επιβεβαιώνουν ότι επιδιώκεται η δημιουργία προϋποθέσεων για την μετέπειτα υλοποίηση των παράνομων διεκδικήσεων, με απώτερο στόχο την ανασύσταση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ενδεικτικά αναφέρεται η σύλληψη των δύο Ελλήνων στρατιωτικών το 2018, η καθημερινή αθρόα διοχέτευση προσφύγων προς την ελληνική επικράτεια, η κατάφορη αμφισβήτηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Κυπριακής Δημοκρατίας στην ΑΟΖ της και όχι μόνο, οι συνεχείς παραβιάσεις του Εθνικού Εναερίου Χώρου της Ελλάδας, παραβάσεις και υπερπτήσεις οι οποίες συνιστούν απτή παραβίαση της κυριαρχίας της Ελλάδας (Παραγιουδάκης 2019, 45) Δεν πρέπει επίσης να ξεχνάμε ότι με την άσκηση «Γαλάζια Πατρίδα» η Τουρκία έστειλε μηνύματα τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Υπήρχε δηλαδή η διάσταση της εσωτερικής κατανάλωσης εν όψει και των τοπικών εκλογών της 31^{ης} Μαρτίου, υπάρχει όμως και η διάσταση των τουρκο-αμερικανικών και ρωσο-τουρκικών σχέσεων. Η Άγκυρα επιθυμεί να στείλει στις μεγάλες δυνάμεις το μήνυμα ότι πρέπει να αναγνωρίσουν την ισχύ και συνεπώς το ρόλο της στην ευρύτερη περιοχή. Σκοπός της Τουρκίας είναι η επί ίσοις όροις διαβούλευση με αυτές τις χώρες και η άρνηση των εξωτερικών επιβουλών. Κατά τα άλλα, θα μπορούσε κανείς να πει ότι η Τουρκία επιθυμεί να προσεγγίσει, με έναν ίσως παράδοξο τρόπο, την Δύση, δείχνοντας στις ΗΠΑ ότι δεν έχουν άλλη επιλογή από το να συνεργαστούν μαζί της, ότι μπορεί να εξυπηρετήσει τα συμφέροντά τους (Τζιάρρας, Οι «Δυόμισι Πόλεμοι» και η Άσκηση «Mani Vatan»: Στρατηγική Κουλτούρα και το νέο Στάδιο της Τουρκικής Στρατηγικής 2019, 9).

Επιβεβαίωση της διεκδίκησης της Γαλάζιας Πατρίδας στην Ανατολική Μεσόγειο αποτελεί η επιστολή την οποία κατέθεσε στον ΟΗΕ η Τουρκία δια μέσω του μόνιμου αντιπροσώπου της Feridun H. Sinirioğlu, με ημερομηνία 18 Μαρτίου 2019 (δημοσιεύθηκε στις 22 Μαρτίου ως επίσημο έγγραφο της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ - A/73/804) με την οποία διεκδικεί όλη την ελληνική και κυπριακή υφαλοκρηπίδα στην Ανατολική Μεσόγειο, αφήνοντας ανοικτό οι αξιώσεις της να φθάσουν ακόμη και ανοικτά της Κρήτης. Στην επιστολή της η Άγκυρα επικαλείται για πρώτη φορά το επιχείρημα ότι οι διεκδικήσεις της έχουν βάση καθώς «διαθέτει τη μακρύτερη ηπειρωτική ακτογραμμή στην Ανατολική Μεσόγειο» (Μελέτης 2019).

Ανάμεσα στις πολλές αναφορές των Τούρκων αξιωματούχων για τη Γαλάζια Πατρίδα, εξέχουσα θέση έχουν οι δηλώσεις του προέδρου Ερντογάν για την Ανατολική Μεσόγειο, με το χάρτη της Γαλάζιας Πατρίδας των 462.000 χλμ² ως φόντο. Τόσο οι συνεχείς αναφορές όσο και οι δημόσιες εμφανίσεις τέτοιων χαρτών αποτελούν ισχυρές

ενδείξει ότι η Γαλάζια Πατρίδα δεν είναι κάποια μπλόφα ή ένα από τα πολλά διαπραγματευτικά χαρτιά της Τουρκίας, που τα εμφανίζει μόνο και μόνο για να τα κάψει στη συνέχεια, αλλά αποτελεί σκοπό του τουρκικού κράτους. Την 5η Αυγούστου 2019, ο Τούρκος υπουργός Εξωτερικών Τσαβούσογλου παρουσίασε στη σύνοδο των διπλωματικών υπαλλήλων της Τουρκίας χάρτη που απεικόνιζε την τουρκική υφαλοκρηπίδα στην Ανατολική Μεσόγειο. Τα όρια της υφαλοκρηπίδας που διεκδικείται είναι ο 28^{ος} μεσημβρινός προς τα δυτικά (στην Ελλάδα) και ο 32^{ος} μεσημβρινός προς τα ανατολικά (στην Κύπρο). Ο χάρτης αυτός δεν είναι καινούργιος αλλά είναι ο ίδιος με αυτόν που δημοσιεύθηκε στην τουρκική εφημερίδα της κυβέρνησης στις 27 Απριλίου 2012 (Resmi Gazete 28.276) και σύμφωνα με τον οποίο εκχωρήθηκαν θαλάσσιες περιοχές δυτικά της Κύπρου και νότια της Ρόδου και του Καστελόριζου στην κρατική τουρκική εταιρεία πετρελαίου ΤΡΑΟ. Επιπλέον, ο χάρτης υποβλήθηκε στον ΟΗΕ σε μια προσπάθεια να ενδουθεί εξωτερικής νομιμοποίησης (ΑΛΑΤΖΑΣ 2020, 82).

Την 13 Νοεμβρίου 2019, ο Τούρκος μόνιμος αντιπρόσωπος στον ΟΗΕ κατέθεσε επιστολή, την έκτη στη σειρά, με την οποία επανέλαβε τις παραπάνω θέσεις της Τουρκίας, διεκδικώντας ακόμη και την υφαλοκρηπίδα νότια της Κρήτης, σε μια προσπάθεια οριοθέτησης θαλασσιών συνόρων με την Λιβύη, διεκδικώντας θαλάσσιες περιοχές που σύμφωνα με την ανάγνωση της Αθήνας ανήκουν στην ελληνική δικαιοδοσία. Με αυτόν τον τρόπο η Τουρκία προσπαθεί να δημιουργήσει τετελεσμένα, που αποτελεί «ανοικτή παρέμβαση στο δικαίωμα της Ελλάδος να συνομολογεί συμφωνίες οριοθέτησης με τρίτα κράτη»⁴ (<https://www.iefimerida.gr/> 2019)

Η εξέλιξη της αναθεωρητικής εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας που διαδραματίζεται κατά κόρον πλέον ονοματοδοτήθηκε με την ονομασία «Γαλάζια Πατρίδα». Το πολύ σημαντικό αλλά και επικίνδυνο που υποσκάπτει την ειρήνη είναι μία απλή αλληλουχία εξέτασης της απορρέουσας στοχοθεσίας που θέτει ο όρος και το περιεχόμενο του. Αν με την απειλή πολέμου εις βάρος της Ελλάδας επιδιώκεται να τεθεί εκτός πιθανών σεναρίων η επέκταση των χωρικών υδάτων της Ελλάδας στο Αιγαίο δηλαδή, ουσιαστικά επιχειρείται η απεμπόληση του δικαιώματος αυτού εις βάρος της χώρας μας, τότε η «Γαλάζια Πατρίδα» έχει άκρως επιθετικά (ή/και αναθεωρητικά) στοιχεία με τα οποία καθίσταται σαφές ότι η Τουρκία, έχοντας εξασφαλίσει ότι η Ελλάδα δεν θα κάνει χρήση του δικαιώματος της αυτού, διεκδικεί πλέον ό,τι θεωρείται – σύμφωνα με τον εμπνευστή του – ότι ανήκει «δικαιωματικά» σε αυτήν και όμως τελεί υπό παράνομη ελληνική κυριαρχία. Άρα, δηλώνει σαφέστατα τον αναθεωρητισμό της

⁴ <https://www.iefimerida.gr/politiki/toyrkia-bazei-mprosta-shedio-galazia-patrida>

και την εθνικιστική της προοπτική στις σχέσεις της με την Ελλάδα.

Κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι το πνεύμα της δήλωσης της απειλής πολέμου εναντίον της Ελλάδας είναι ως παράγοντας αποτροπής – όχι όμως σε πιθανές ιμπεριαλιστικές βλέψεις της Ελλάδας – αλλά στην άσκηση του νόμιμου δικαιώματος της. Διαφαίνεται, επομένως, η αναθεωρητική τάση στις διμερείς της σχέσεις η οποία επιτάσσει να μην συμβεί κάτι το οποίο προβλέπεται και είναι θέμα καθ' ολοκλήρου της διακριτικής ευχέρειας της Ελλάδας αν θα υλοποιήσει ή όχι. Ο αναθεωρητισμός και οι πτυχές αυτού δεν περιορίζονται μόνο στην αναθεώρηση παλαιών συμφωνιών ή συνθηκών που έχουν θεσπιστεί αλλά ακόμα και στην άρνηση αποδοχής ενεργειών άλλων κρατών.

Σύμφωνα με δημοσίευμα της τουρκικής εφημερίδας *Yeni Safak* η Τουρκία απέστειλε μηνύματα σε φίλους και εχθρούς εγείροντας προβληματισμό, ο οποίος έχει να κάνει με τη δημιουργία φοβικών συνδρόμων κυρίως προς την ελληνική πλευρά, σύμφωνα με την πάγια τακτική της και δευτερευόντως με τον επιχειρησιακό σχεδιασμό της άσκησης (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 300). «1^ο Μήνυμα: Παγιώθηκαν τα δικαιώματα και η κυριαρχία μας στα 462 τ.χλμ. της Mavi Vatan (Γαλάζια Πατρίδα) όπου επιχειρήθηκε εισβολή μέσω της δημιουργίας τετελεσμένων από την Ελλάδα και την «Ελληνοκυπριακή Διοίκηση». 2^ο Μήνυμα: Σταμάτησαν οι αμφισβητήσεις στα όρια της τουρκικής υφαλοκρηπίδας. 3^ο Μήνυμα: Προβλήθηκε ότι οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις, οι οποίες ακόμη διεξάγουν αγώνα κατά της τρομοκρατίας στο εσωτερικό της χώρας και πέραν των συνόρων στην Συρία διαθέτουν την ισχύ να μπορούν να πολεμούν σε περισσότερα από ένα μέτωπα («Δόγμα 2,5 πολέμων»). 4^ο Μήνυμα: Οι τουρκικές ναυτικές δυνάμεις που υπέστησαν το μεγαλύτερο πλήγμα από την *Fethullahci Terör Örgütü*, «*Fethullahist terror organization*» (FETÖ)- τρομοκρατική οργάνωση υποστηρικτών του *Muhammed Fethullah Gülen* (Φετουλάχ Γκιουλέν), κατέδειξαν ότι, αφενός επούλωσαν τις πληγές που προκάλεσε το πραξικόπημα της 15^{ης} Ιουλίου 2016, αφετέρου ισχυροποιήθηκαν ακόμη περισσότερο μετά την εκκαθάριση των προδοτών. Επίσης, η εικόνα του στρατού που πυροβόλησε το δικό του λαό (σ.σ. τούρκικο) στις 15 Ιουλίου πλέον εξαφανίσθηκε. 5^ο Μήνυμα: Δόθηκε η μεγαλύτερη απάντηση στους ισχυρισμούς ότι, μετά το πραξικόπημα ο στόλος και εν γένει οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις απώλεσαν την ισχύ τους. Αναμφίβολα, καταξιώθηκε η ισχύς του τουρκικού στόλου. 6^ο Μήνυμα: Οι τουρκικές ναυτικές δυνάμεις κατέδειξαν ότι αποτελούν ένα ανυποχώρητο όργανο της συμμαχίας NATO και δόθηκε μια σημαντική απάντηση σε όσους απαξιώνουν (υποτιμούν) την Τουρκία στο NATO. 7^ο Μήνυμα: Στην άσκηση δοκιμάσθηκε με επιτυχία το πλήθος των εθνικών οπλικών συστημάτων της Τουρκίας. 8^ο Μήνυμα: Οι επιχειρήσεις που πραγματοποιήθηκαν στην τουρκική υφαλοκρηπίδα έναντι των

παρενοχλήσεων της Ελλάδας μέσω ασκήσεων, έδωσε ένα σημαντικό μήνυμα στη διεθνή κοινή γνώμη καθώς καταδείχθηκε για ακόμη μια φορά η στάση της Τουρκίας που θέτει ως προτεραιότητα την ειρήνη. 9^ο Μήνυμα: Οι χάρτες που αποτυπώνουν τις περιοχές της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης της «Ελληνικής Διοίκησης Νότιας Κύπρου» (σ.σ. Κυπριακή Δημοκρατία) και οι χάρτες εισβολής (καταπάτησης) της Ελλάδας πετάχτηκαν με τις ασκήσεις αυτές. 10^ο Μήνυμα: Οι επιτυχείς επιχειρησιακές εκπαιδεύσεις που πραγματοποιήθηκαν με πραγματικά πυρά και απεικόνισαν ένα πραγματικό πολεμικό περιβάλλον, καθώς επίσης η αυξανόμενη ισχύς, οι δυνατότητες και οι ικανότητες των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων εξέπεμψαν την εμπιστοσύνη στον φίλο και τον φόβο (τρόμο) στον εχθρό (Sezer 2019).

Σε επιστολή που απέστειλε η Τουρκία ως απάντηση στη διαμαρτυρία της Κυπριακής Δημοκρατίας για το ζήτημα της παραβίασης των κυριαρχικών δικαιωμάτων της, λόγω της διεξαγωγής ερευνών του τουρκικού σειсмоγραφικού σκάφους Barbaros (Μπαρμπάρος) εντός της κυπριακής ΑΟΖ και συγκεκριμένα στα οικόπεδα 1,8,9 και 12, υποστηρίζει ότι ο μεσημβρινός (28ο 00' 00") που τέμνει τη Ρόδο δεν συνιστά το εξωτερικό όριο των διεκδικήσεων της επί της υφαλοκρηπίδας, αλλά από εκείνο το σημείο και δυτικά θα ξεκινήσει η διαδικασία για οριοθέτηση με τις γειτονικές χώρες, βάσει των οριοθετήσεων στο Αιγαίο. Ο ισχυρισμός αυτός της γείτονος εκλαμβάνει ολόκληρη την ελληνική και κυπριακή υφαλοκρηπίδα ως τουρκικές. Επιχειρείται δηλαδή ο διαχωρισμός της διαδικασίας οριοθέτησης με την Ελλάδα σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο (Μελέτης 2019). Η Τουρκία εμμένει στην άποψη ότι ακόμα και τα μεγάλα νησιά, όπως είναι η Κρήτη και η Ρόδος, δεν δικαιούνται ΑΟΖ πέραν των χωρικών υδάτων τους (6 ή 12 ναυτικά μίλια) και ότι στην Ανατολική Μεσόγειο η υφαλοκρηπίδα διαμοιράζεται μεταξύ των χωρών με τις έναντι ηπειρωτικές ακτές, δηλαδή την Τουρκία και την Αίγυπτο (Παραγιουδάκης 2019, 45).

Στην εν λόγω τουρκική επιστολή αναφέρεται επιπλέον ότι, τα εξωτερικά όρια της τουρκικής υφαλοκρηπίδας στη συγκεκριμένη περιοχή «βάσει του διεθνούς δικαίου» ακολουθούν τη «μέση γραμμή μεταξύ της τουρκικής και αιγυπτιακής ακτογραμμής, μέχρι του σημείου που θα οριοθετηθεί Δυτικά του Μεσημβρινού 28ο 00' 00", βάσει του αποτελέσματος των μελλοντικών συμφωνιών οριοθέτησης στο Αιγαίο, καθώς και στη Μεσόγειο μεταξύ των ενδιαφερόμενων κρατών, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις επικρατούσες παραμέτρους και ειδικές συνθήκες». Το σύνολο των παραπάνω ενεργειών και δηλώσεων της Τουρκίας λαμβάνουν τη μορφή του «υβριδικού πολέμου», καταδεικνύοντας την ξεκάθαρη στόχευσή της για μεταβολή του υφιστάμενου εδαφικού status quo των δύο χωρών, Ελλάδας και Κύπρου, όπως αυτό

καθορίζεται στη Συνθήκη Ειρήνης της Λωζάνης και το νομικό καθεστώς που απορρέει από το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS). Η εμμονή δε της Τουρκίας στις παραπάνω ενέργειες και δηλώσεις, έχει ως απώτερο στόχο τον επηρεασμό της διεθνούς κοινής γνώμης, ώστε εν τέλει να θεωρηθεί ότι τα ανιστόρητα και ανύπαρκτα δικαιώματα που επικαλείται, υφίστανται εν τοις πράγμασι. Η στρατηγική της Τουρκίας επικεντρώνεται στο *casus belli*, ώστε μία ενδεχόμενη εκδήλωση επιθετικής ενέργειας εκ μέρους της, να λάβει χώρα κατόπιν εξασφάλισης νομιμοποιητικής βάσης. Επί παραδείγματι, μία κλιμακούμενη ένταση στο Αιγαίο ή την Ανατολική Μεσόγειο, δύναται να εξασφαλίσει στην Τουρκία τη συναίνεση ή το συμβιβασμό της διεθνούς κοινότητας, στην οποία θα δοθεί η εσφαλμένη εντύπωση του νομίμου των διεκδικήσεών της στην περιοχή. Αναφορικά με τον υβριδικό πόλεμο στον οποίο επιδίδεται η Τουρκία, πρόκειται για μίας μορφής μετεξέλιξης του πολεμικού φαινομένου. Η Τουρκία είναι πιθανόν να μην προβεί σε πράξη κήρυξης πολέμου με την Ελλάδα ή την Κύπρο, αλλά κάνοντας χρήση υβριδικών μεθόδων επιδίδεται ήδη σε ένα άτυπο παιχνίδι πολέμου. Αξιοσημείωτο είναι ότι οι υβριδικές επιχειρήσεις της Τουρκίας διαδραματίζονται χωρίς να πυροδοτούν την ενεργοποίηση του άρθρου 5 του ΝΑΤΟ καθώς και την παρέμβαση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. (Παραγιουδάκης 2019, 45-46).

Σαφώς και το δόγμα αυτό δεν εφαρμόζεται για να ονοματοδοθούν οι διεκδικήσεις της Τουρκίας. Απώτερος στόχος είναι η μακροχρόνια προσπάθεια αποδοχής του όρου παρέχοντας (όπως αναφέρθηκε παραπάνω) ένα νομιμοποιημένο έρεισμα για την εξέταση της αναθεώρησης που επιζητά η ίδια αλλά και για την αιτιολόγηση των επικίνδυνων ενεργειών της που απειλούν την ισορροπία δυνάμεων στο Αιγαίο. Επιπλέον, όμως, και περισσότερο ανησυχητικό είναι το πνεύμα του περιεχομένου όπως εκφράσθηκε και ερμηνεύθηκε από τα μηνύματα της συγκεκριμένης διακλαδικής στρατιωτικής άσκησης, και υποδηλώνει ότι η Τουρκία πλέον δεν προβάλλει τις όποιες συμπεριφορές, πχ. δηλώσεις πολιτικών αξιωματούχων, διεξαγωγή ερευνών για υδρογονάνθρακες στο Αιγαίο και την Αν. Μεσόγειο, ως «νόμιμη» αυτοάμυνα σε προγενέστερες ενέργειες της ελληνικής πλευράς. Η Τουρκία, πλέον δεν αρνείται μόνο τη νομική ισχύ των συμφωνιών και της Σύμβασης του Δικαίου της Θάλασσας με τα δικαιώματα που πηγάζουν από αυτό υπέρ της Ελλάδας στην οριοθέτηση των ζωνών αλλά εγείρει εθνικιστικές αξιώσεις επεκτατισμού επηρεασμένη από τις νέο-οθωμανικές θεωρήσεις της κυβέρνησης του Recep Tayyip Erdoğan.

Ουσιαστικά, είναι η μετεξέλιξη της στάσης της Τουρκίας που εφεξής προμηνύει σκλήρυνση της εξωτερικής της πολιτικής με άρνηση, τάσεις επιβολής αναθεωρητισμού και των ιδίων αντιλήψεων στις διαφορές της με Ελλάδα και Κύπρο. Αναλυτικότερα, το αφήγημα

της «Γαλάζιας Πατρίδας» ή αλλιώς «Mavi Vatan» στα τουρκικά είναι το δόγμα της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής με το οποίο η χώρα απαιτεί θαλάσσια δικαιοδοσία στη Μαύρη Θάλασσα, το Αιγαίο και τη Μεσόγειο Θάλασσα.⁴⁹ Συμπληρώνοντας τα «σύνορα της καρδιάς» του Τούρκου Προέδρου και τις ηγεμονικές του βλέψεις, η μυθικών διαστάσεων «Γαλάζια Πατρίδα» επιχειρεί να προσδιορίσει τις περιοχές της θαλάσσιας δικαιοδοσίας που περιβάλλουν την Τουρκία χάριν της ευημερίας, της άμυνας και της ασφάλειας της χώρας, και κατ' επέκταση να εκμεταλλευτεί τις μεγάλες ποσότητες κοιτασμάτων υδρογονανθράκων που εντοπίζονται εκεί. Αναφορικά με τη Μεσόγειο, το εν λόγω θεώρημα αναφέρεται σχεδόν στη μισή Μεσόγειο αγνοώντας τις νόμιμες βάσεις του Δικαίου της Θάλασσας διεκδικήσεις της Ελλάδας, αφού κατά την τουρκική άποψη τα κατοικημένα νησιά της Ρόδου, της Καρπάθου, του Καστελλορίζου, καθώς και άλλα νησιά δεν έχουν δικαίωμα σε θαλάσσιες ζώνες πέραν των χωρικών τους υδάτων. Τίθεται, ακόμη, από την σφαίρα της διπλωματίας και σε ένα επίπεδο κλιμάκωσης παραπάνω δηλαδή τις στρατιωτικές επιχειρήσεις, οι οποίες μέσω των ασκήσεων των ενόπλων δυνάμεων τους προβάλλουν την απειλή πολέμου προς τις συνορεύουσες χώρες (και ιδιαίτερα την Ελλάδα) και όχι σε περίπτωση ανακήρυξης ΑΟΖ χωρίς προγενέστερη διμερή συμφωνία με την ίδια (δηλαδή το εξαγγελθέν casus belli), αλλά εφορούμενη από τις αντιλήψεις και θεωρήσεις του Προέδρου της τουρκικής Δημοκρατίας για ανασύσταση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και καθιέρωσης της ως περιφερειακή και παγκόσμια; δύναμη εν καιρώ. Εννοείται, πως υπό την οπτική αυτής της αυξανόμενης σε ένταση αλλά και πλήθος αξιώσεων αναθεωρητικού χαρακτήρα, πολιτικής δεν ενδιαφέρεται προφανώς για μια επίλυση μέσω του διαλόγου στην βάση των ΜΟΕ αλλά φαίνεται διατεθειμένη να προβεί ακόμα και σε στρατιωτικές επιχειρήσεις, ήτοι να κηρύξει πόλεμο ή να προκαλέσει «θερμό επεισόδιο» για να εξυπηρετήσει τους στόχους της.

❖ 3.4.2 ΤΟ ΔΟΓΜΑ ΤΩΝ 2 ½ ΠΟΛΕΜΩΝ

Ο Τούρκος πρέσβης Σουκρού Ελεκντάγ (Sükrü Elekdağ) υπήρξε ο εμπνευστής του δόγματος των δύομισι πολέμων και ένας αξιωματούχος κεμαλικών πεποιθήσεων της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής κατά τη δεκαετία του 1990 (υπήρξε και βουλευτής του Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος, CHP). Όλη του η ανάλυση, (που κυκλοφόρησε το 1996), βασίζεται σε μια φοβική ανάγνωση του τότε γεωπολιτικού περιβάλλοντος της Τουρκίας. Για παράδειγμα, ο ίδιος αναφέρει ότι ο Μουσταφά Κεμάλ, κατά τη διάρκεια μιας στρατιωτικής άσκησης στα νότια τουρκικά παράλια, εξήγησε στους αξιωματικούς του ότι «το

μόνο παράκτιο άνοιγμα και τροφοδοτική δίοδος της Τουρκίας που περιβαλλόταν από νησιά στις ακτές του Αιγαίου και ήταν υπό την κυριαρχία ξένων κρατών βρισκόταν στα νότια. Πρόσθεσε επίσης ότι απέναντι από την νότια ακτή της Τουρκίας βρισκόταν το νησί της Κύπρου και συνεπώς, αν η Κύπρος βρισκόταν στα χέρια μιας εχθρικής χώρας όλες οι τροφοδοτικές γραμμές προς την Ανατολία θα αποκόπτονταν και η ασφάλεια της Τουρκίας θα ήταν υπό απειλή» (Τζιάρρας, Οι «Δυόμισι Πόλεμοι» και η Άσκηση «Mavi Vatan»: Στρατηγική Κουλτούρα και το νέο Στάδιο της Τουρκικής Στρατηγικής 2019, 5).

Με την ακόλουθη ανάληψη της διακυβέρνησης της Τουρκίας από το ισλαμικό κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης η ισχύς των ιδεών του Ελεκντάγ δεν έπαυσε αλλά αντίθετα ενισχύθηκε εντός, όμως, ενός διαφορετικού ιδεολογικού πλαισίου – εκείνο του νεοθωμανισμού. Ειδικότερα, ο βασικός εκπρόσωπός του, Αχμέτ Νταβούτογλου (Ahmet Davutoğlu), τόνισε την ολοένα αυξανόμενη σημασία της Ανατολικής Μεσογείου, η οποία οφείλεται στο γεγονός ότι τα ζητήματα του Αιγαίου και της Κύπρου *«βρίσκονται στον χώρο αλληλεπίδρασης και διέλευσης των περιοχών των Βαλκανίων και της Μέσης Ανατολής»* (Τζιάρρας, Οι «Δυόμισι Πόλεμοι» και η Άσκηση «Mavi Vatan»: Στρατηγική Κουλτούρα και το νέο Στάδιο της Τουρκικής Στρατηγικής 2019, 5).

Ο Νταβούτογλου υιοθετεί τις ίδιες ανησυχίες αναφορικά με την ελληνική κυριαρχία και τα ελληνικά χωρικά ύδατα στο Αιγαίο καθώς και την αντίληψη ότι η Ελλάδα ακολουθεί μια επεκτατική πολιτική, ενώ υποστηρίζει ότι το υφιστάμενο καθεστώς του Αιγαίου – πόσο μάλλον εάν τα ελληνικά χωρικά ύδατα επεκταθούν – περιορίζει τον «ζωτικό χώρο» της Τουρκίας. Γνωστή είναι δε η άποψή του για την Κύπρο: *«Μια χώρα που παραμελεί την Κύπρο δεν είναι δυνατόν να έχει έναν αποφασιστικό λόγο στις παγκόσμιες και περιφερειακές πολιτικές. Δεν μπορεί να είναι αποτελεσματική στις παγκόσμιες πολιτικές, διότι αυτό το μικρό νησί κατέχει μια θέση που μπορεί να επηρεάσει άμεσα τους στρατηγικούς συνδέσμους μεταξύ Ασίας και Αφρικής, Ευρώπης και Αφρικής και Ευρώπης και Ασίας. Και δεν μπορεί να είναι αποτελεσματική στις περιφερειακές πολιτικές, διότι η Κύπρος με την ανατολική της άκρη ομοιάζει με ένα βέλος στραμμένο προς τη Μέση Ανατολή και με τη δυτική της άκρη συγκροτεί τον θεμέλιο λίθο των στρατηγικών ισορροπιών της Ανατολικής Μεσογείου, των Βαλκανίων και της Βόρειας Αφρικής»* (Κουκουλά 2021, 30)

Συμπεραίνεται, επομένως, ότι ενώ η άποψη που κυριαρχούσε πριν την ανάληψη της διακυβέρνησης από την κυβέρνηση Recep Tayyip Erdoğan και καθόριζε την τακτική της Τουρκίας στις εξωτερικές της σχέσεις ήταν η ανασφάλεια λόγω της ύπαρξης πιο ισχυρών δυνητικών εχθρών με αποτέλεσμα να εξαναγκάζει την ενίσχυση των ενόπλων δυνάμεων της,

έπειτα – και ακόμα και σήμερα – η άποψη αυτή καθίσταται γνώμονας της στρατιωτικής στρατηγικής της γείτονος αλλά πλέον συμπεριλαμβάνονται και άλλα φορτία ισχύος που είχαν υποτιμηθεί όπως η οικονομία (εγχώρια αμυντική βιομηχανία) και η σύναψη συμμαχιών δηλαδή μια εξωτερική εξισορρόπηση. Ωστόσο, οι παραπάνω διατυπωθείσες από τον τέως Τούρκο Υπουργό Εξωτερικών απόψεις δεν συμβάδιζαν σε καμία περίπτωση με την τουρκική εξωτερική πολιτική «των μηδενικών προβλημάτων» που ο ίδιος προώθησε κατά τη διάρκεια της θητείας του και από την οποία απουσίαζαν προδήλως τόσο η Ελλάδα όσο και η Κύπρος. Η εριστική στάση της Τουρκίας απέναντι στο ελληνικό και το κυπριακό κράτος παραμένει ίδια για δεκαετίες. Ο βασικός λόγος για αυτή τη στάση έναντι Ελλάδος- Κύπρου είναι ότι οι ισλαμιστές και οι κεμαλικόι μοιράζονται την ίδια εθνικιστική προσέγγιση και αντιλαμβάνονται με τον ίδιο τρόπο τα θέματα εξωτερικής πολιτικής έναντι των μη μουσουλμάνων (Κουκουλά 2021, 31).

Ουσιαστικά, το συγκεκριμένο δόγμα υποδηλώνει τους εχθρούς της Τουρκίας ή όσους η ίδια τους αντιμετωπίζει έτσι, δηλαδή σαν απειλές για την ασφάλειά της. Αυτό που προσδίδει ιδιαίτερη βαρύτητα στο συγκεκριμένο δόγμα είναι ότι δεν παραμένει μόνο ένα σχέδιο επιχειρήσεων των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων αλλά, επειδή η στρατιωτική ηγεσία της χώρας συμμετέχει στον καθορισμό της στρατηγικής εθνικής ασφαλείας, συνεπάγεται την προσήλωση σε αυτό. Η ιμπεριαλιστική-οθωμανική στρατηγική κουλτούρα, που εκφράστηκε προοδευτικά όλο και πιο έντονα κατά τη διακυβέρνηση του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AK PARTİ-AKP), ενσωμάτωσε αφενός προηγούμενες αντιλήψεις εθνικών απειλών ασφαλείας, αλλά παρουσιάζει επιπλέον δύο βασικά χαρακτηριστικά: α) διαχειρίζεται τις εθνικές ανασφάλειες με ένα πιο εξωστρεφή, διεκδικητικό και μη-φοβικό τρόπο, και β) δεν περιορίζεται μόνο σε ζητήματα άμυνας αλλά περιλαμβάνει την προβολή διαφόρων ειδών ισχύος (στρατιωτικής, οικονομικής, ιδεολογικής κ.α.) (Τζιάρρας, Οι «Δυόμισι Πόλεμοι» και η Άσκηση «Mavi Vatan»: Στρατηγική Κουλτούρα και το νέο Στάδιο της Τουρκικής Στρατηγικής 2019, 6).

Εξάλλου, σύμφωνα και με τον Τζιάρρα: *«Σημαντικό σημείο-σταθμός αυτής της «νέας» προσέγγισης αποτέλεσε το αφήγημα (και στρατηγικός στόχος θα λέγαμε) του Τούρκου προέδρου, Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, και της κυβέρνησης AKP για την αναθεώρηση της Συνθήκης της Λωζάνης. Η εν λόγω συζήτηση ήρθε να επισκιάσει το γνωστό [Σύνδρομο των Σεβρών] (βλ. κεμαλική στρατηγική κουλτούρα) και να το ενσωματώσει στο νέο παράδειγμα εξωτερικής πολιτικής, όπως περιγράφεται πιο πάνω, που πλέον εκφράζεται και ως [Σύνδρομο της Λωζάνης.] Δηλαδή η δυσaréσκεια των τουρκικών πολιτικών ελίτ του AKP με το ισχύον status*

γιο της ευρύτερης περιοχής και η επιθυμία τους για την αναθεώρησή του προς όφελος της Τουρκίας» (Τζιάρρας, Οι «Δυόμισι Πόλεμοι» και η Άσκηση «Mani Vatan»: Στρατηγική Κουλτούρα και το νέο Στάδιο της Τουρκικής Στρατηγικής 2019, 6). Επί του εν λόγω θέματος, κρίνεται απαραίτητο όπως ληφθεί υπ' όψιν ο βαθμός επιρροής της τουρκικής στρατιωτικής ηγεσίας στον καθορισμό των πολιτικών στόχων. Διότι, με αυτόν τον τρόπο, καταδεικνύεται μία υποβόσκουσα αντίληψη της τουρκικής εξέλιξης του αναθεωρητισμού που προβάλλει: α) η Τουρκία σχεδιάζει μια αναθεωρητική πολιτική που ασκείται αδιάκοπτα και έτι περισσότερο εμφορείται ένα πνεύμα σχεδιασμού πολεμικών επιχειρήσεων όταν η δική της διπλωματική προσέγγιση «ήπιας» ισχύος αποτύχει, β) η Τουρκία προετοιμάζεται για να ένα ενδεχόμενο τριών πολεμικών συγκρούσεων ταυτόχρονα στα σύνορα της, και όχι μόνο. Κυρίως, όσον αφορά το πρώτο σκέλος της αντίληψης, αν ο αναθεωρητισμός και το δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» έχει μία θεωρητική – κατά κύριο λόγο υπόσταση – οι «2 ½ πόλεμοι» εγκολπώνουν μία εκδοχή αυτής της αναθεωρητικής πολιτικής στην επικινδυνότερη υπόστασή της, ήτοι αυτή του πολέμου· ενός πολέμου σε τρία θέατρα επιχειρήσεων, αποδεικνύοντας τον βαθμό προετοιμασίας και εκπαίδευσης των ενόπλων δυνάμεων της (Τζιάρρας, Το Σύνδρομο της Λωζάννης στην τουρκική εξωτερική πολιτική και η Κύπρος 2018, 4).

4. ΘΕΣΕΙΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΕΩΝ

➤ 4.1 ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Για την επιστημονική υποστήριξη των εθνικών μας δικαιών, όχι μόνο κατά τις συνομιλίες και τις συναντήσεις σε διεθνές επίπεδο, αλλά και στο εσωτερικό της χώρας μέσω δηλώσεων κυβερνητικών και μη αξιωματούχων, απαιτούνται ικανές γνώσεις στα ζητήματα αυτά και όχι υπερ-απλουστευμένες αντιλήψεις (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 381). Δεδομένου ότι η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας και οι ιθύνοντες άσκησης αυτής έχουν επίγνωση της ορθότητας και του ακατανίκητου των ελληνικών επιχειρημάτων έναντι των τουρκικών, και ως εκ τούτου βασίζεται σε μη γεωγραφικούς παράγοντες όπως: γεωλογικές εξηγήσεις, ιστορικά δικαιώματα, περιβαλλοντολογικούς παράγοντες, λόγοι εθνικής ασφαλείας, και οικονομικοί λόγοι που γεννώνται από την ύπαρξη κοιτασμάτων υδρογονανθράκων και η εκμετάλλευσή τους.

Η διαδικασία εξεύρεσης λύσης έναντι της τουρκικής αναθεωρητικής πολιτικής βασίστηκε και στο διμερές επίπεδο αλλά και στην σχέση ΕΕ – Τουρκίας. Στην πρώτη κατηγορία επιχειρήθηκε μία διπλωματική μεθόδευση τριών αξόνων, ήτοι:

- Ανάπτυξη διμερούς συνεργασίας στους τομείς της οικονομίας, του εμπορίου, του τουρισμού, του πολιτισμού, και γενικά στην λεγόμενη «χαμηλή πολιτική», δηλαδή εκεί που η αντιπαράθεση δεν υπάρχει ή είναι μειωμένη.
- Υιοθέτηση Μέτρων Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης (Μ.Ο.Ε.) με σκοπό τη μείωση κυρίως της στρατιωτικής της έντασης.
- Ανάπτυξη Διερευνητικών Επαφών (Διερευνητικές Συνομιλίες) προκειμένου να εξεταστεί η ύπαρξη δυνατοτήτων για μια συμφωνημένη διευθέτηση του ζητήματος της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας (Γκίζας 2019, 4).

Από το 1999, η απόφαση του Συμβουλίου του Ελσίνκι αποτέλεσε την αφετηρία πρόσδεσης της Τουρκίας στη διαδικασία ένταξης στην ΕΕ, με τη συμφωνία της Αθήνας. Από τότε, η νέα εθνική στρατηγική αντιμετώπισης του αναθεωρητισμού που πρόβαλε η Τουρκία στηριζόταν και επίσημα πλέον σε τρεις βασικούς άξονες: (Τζανέτος 2007, 192)

- Την απευθείας προσέγγιση με την Άγκυρα προς εκμετάλλευση της θετικής δυναμικής από την ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας
- Τη συνεχή υποστήριξη της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ, αποφεύγοντας την έγερση πολιτικών εμποδίων που θα δυσκόλευαν την Άγκυρα.
- Την σταδιακή «αποστρατιωτικοποίηση» των ελληνοτουρκικών σχέσεων, με αποφυγή στρατιωτικών ενεργειών στο Αιγαίο, που θα συνδυάζεται με παράλληλη μείωση των εξοπλισμών από τις δύο χώρες (Τζανέτος 2007, 192).

Ιδιαίτερα, όμως, για το θέμα της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο οι ελληνικές θέσεις παρατίθενται παρακάτω:

- Σύμφωνα με τη Σύμβαση του Δικαίου της Θάλασσας, κάθε παράκτιο κράτος ασκεί κυριαρχικά δικαιώματα επί της υφαλοκρηπίδας, το εύρος της οποίας είναι τουλάχιστον 200 ν.μ., εφόσον αυτό επιτρέπεται από την απόσταση μεταξύ των αντικειμενικών ακτών. Τα δικαιώματα αυτά του παράκτιου κράτους υφίστανται «αυτοδικαίως» (*ipso facto*) και «εξ' υπαρχής» (*ab initio*).
- Σύμφωνα με το άρθρο 121 §2 της προαναφερθείσας Σύμβασης, όλα τα νησιά δικαιούνται υφαλοκρηπίδα. Ο κανόνας αυτός αποτελεί εθιμικό δίκαιο, δηλαδή δεσμεύει και τα κράτη που δεν είναι συμβαλλόμενα στη Σύμβαση, όπως η Τουρκία.
- Στην περίπτωση των ελληνικών νήσων που βρίσκονται απέναντι από τις τουρκικές ακτές, η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας θα πρέπει να γίνει με βάση την αρχή της ίσης απόστασης/μέσης γραμμής (Γκίζας 2019, 9-10).

Αν η Ελλάδα επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα στα 12 ν.μ., θα τα αυξήσει από το 43,5% του Αιγαίου στο 71,5%, ενώ τα χωρικά ύδατα της Τουρκίας θα αυξηθούν από το 7,5% στο 8,7% και το εμβαδόν των διεθνών υδάτων θα μειωθεί κατά 29,2% (από 49% στο 19,8%) στην θαλάσσια περιοχή του Αιγαίου πελάγους. Η πρόσβαση της Τουρκίας στις ανοιχτές θάλασσες θα εμποδιστεί και οι ακτές της στο Αιγαίο θα περικυκλωθούν από ελληνικά χωρικά ύδατα. Συνεπώς το Αιγαίο θα μετατραπεί σε «ελληνική λίμνη» (Yenigün 2001, 157-158).

❖ 4.1.1 ΝΟΜΙΚΗ ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΗΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΘΕΣΕΩΝ

Σχετικά με το Καστελλόριζο, η επίσημη ελληνική θέση για την επήρεια ή όχι του συμπλέγματος του Καστελλορίζου εκπορεύεται για άλλη μια φορά από την Σύμβαση του 1982 για το ΔΘ, η οποία αναφέρει ρητά στο Άρθρο 121, παράγραφος 2, ότι όλα τα νησιά και οι νησίδες, με εξαίρεση τους βράχους που δεν δύναται να συντηρήσουν ανθρώπινη ζωή, διαθέτουν ΑΟΖ και ότι η ΑΟΖ ενός νησιού καθορίζεται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο όπως και για τις ηπειρωτικές περιοχές (Καρυώτης 2019).

Επιπρόσθετα, η Ελλάδα ισχυρίζεται ότι με βάση το Άρθρο 15 της Συνθήκης της Λωζάννης η Τουρκία αποκήρυξε, προς όφελος της Ιταλίας κάθε κυριαρχικό δικαίωμα και τίτλο 14 συγκεκριμένων νησιών (Δωδεκανήσων) και των εξαρτώμενων, από αυτά, νησίδων και βραχονησίδων. Υπάρχει μια συμφωνία που έγινε την 4η Ιανουαρίου 1932 αναφορικά με την επικυριαρχία των νησιών, νησίδων και βραχονησίδων μεταξύ των ακτών της Ανατολίας και του Καστελλορίζου. Αν και το Καστελλόριζο δεν αναφέρεται ρητά στην επίσημη αλληλογραφία, η Τουρκία είχε αποδεχτεί το συγκεκριμένο καθεστώς (Γκίζας 2019, 75).

Η Επιτροπή Διεθνούς Δικαστηρίου (1953) τόνιζε: «...Μία (τέτοια) διαιτησία, ενώ θα ήταν αναμενόμενο να πάρει υπόψη της τις ειδικές περιστάσεις οι οποίες απαιτούν διαφοροποίηση της γενικής αρχής της ίσης απόστασης δεν έχει ιδωθεί σαν διαιτησία *ex equo et bono*. Αυτή η γενική αρχή πρέπει να συνιστά τη βάση για τη διαιτησία, και πρέπει να βλέπουμε την επίλυση της διαφοράς με βάση το δίκαιο, που υπόκειται σε λογικές διαφοροποιήσεις που γίνονται αναγκαίες απ' τις ειδικές περιστάσεις της υπόθεσης», και η Συνδιάσκεψη της Geneva (26 Μαρτίου-10 Μαΐου 1975) διατύπωσε τις θέσεις (Χρήστου 2021, 212):

I. «Ο γενικός κανόνας παραμένει πως τα νησιά έχουν υφαλοκρηπίδα. Στην οριοθέτηση, λοιπόν, υφαλοκρηπίδας μεταξύ γειτονικών ή αντικειμένων κρατών με τη μέθοδο της μέσης γραμμής, η γραμμή βάσης των νησιών. Χρησιμοποιείται σαν το σημείο από το οποίο αρχίζει η μέτρηση ίσης απόστασης.»

II. «Για λόγους δικαιοσύνης, πολύ μικρά νησιά, ξερονήσια, ύφαλοι κλπ. θεωρούνται πως δεν έχουν υφαλοκρηπίδα. Πράγμα που σημαίνει ότι στη μέτρηση της ίσης απόστασης δεν παίρνονται υπόψη.»

III. «Όλα τ' άλλα νησιά, εφόσον βρίσκονται σε τέτοιο γεωγραφικό σημείο που να επηρεάζουν αποτελεσματικά την οριοθέτηση μιας κοινής υφαλοκρηπίδας κρίνονται ιδιαίτερα και ειδικά για να διαπιστωθεί κατά πόσο η σημασία τους δικαιολογεί ή δε δικαιολογεί μια παρέκκλιση απ' τη μέση γραμμή οριοθέτησης, ή ακόμα, απ' την εφαρμογή ενός καθεστώτος

που δε θα διαφοροποιεί τα νησιά απ' το ηπειρωτικό έδαφος» άρα η μέση γραμμή ισχύει και στις «ειδικές περιπτώσεις». (Χρήστου 2021, 212-213).

Ειδικότερα σε ό,τι αφορά τα νησιά η Τουρκία χωρίζει τις νήσους του Αιγαίου σε τρεις κατηγορίες: α) του κεντρικού Αιγαίου, β) της εισόδου των Στενών και σε αυτές του ΒΑ Αιγαίου και γ) στα Δωδεκάνησα. Σημειωτέο ότι η Τουρκία κατέχει περίπου 60 νήσους και νησίδες οι μεγαλύτερες εκ των οποίων είναι η Ίμβρος, η Τένεδος και το Μακρονήσι. Ακόμη, στις εκβολές του ποταμού Έβρου, έχει χαραχθεί σύνορο για 3 νμ εντός της υδάτινης περιοχής του Αιγαίου σε εκτέλεση της Συνθήκης της Λωζάννης (ΠΑΠΑΦΛΩΡΑΤΟΣ 2017, 5). Για τα νησιά Λήμνος και Σαμοθράκη η Ελλάδα υποστηρίζει ότι το καθεστώς αποστρατικοποίησης που προέβλεπε για αυτά η Συνθήκη της Λωζάννης καταργήθηκε οριστικά με την Συνθήκη για το καθεστώς των Στενών (Σύμβαση του Montreux), η οποία υπεγράφη την 20^η Ιουλίου 1936, ετέθη σε ισχύ την 9^η Νοεμβρίου και κατεχωρήθη στην Κοινωνία των Εθνών την 11^η Δεκεμβρίου του ίδιου έτους (ΠΑΠΑΦΛΩΡΑΤΟΣ 2017, 5). Οι Τούρκοι επιστήμονες βασίζουν την άποψη τους στο γεγονός ότι η Σύμβαση του Montreux δεν περιέχει ρητή διάταξη για την κατάργηση του καθεστώτος αποστρατικοποίησης των προαναφερθέντων ελληνικών νησιών. Ακόμη, ενώ η Τουρκία έχει οχυρώσει και στρατικοποιήσει τα νησιά Ίμβρο και Τένεδο καθώς και την χερσόνησο των Δαρδανελλίων εντούτοις απαιτεί να μην πράξει το ίδιο η Ελλάδα στη νήσο Σαμοθράκη και Λήμνο κάτι όμως που παλαιότερα είχε συμφωνήσει η Τουρκία μέσω του πρέσβευς της Russen Esref και της επιστολής του που είχε επιδώσει στον τότε Έλληνα Πρωθυπουργό και Υπουργό Εξωτερικών Ιωάννη Μεταξά διαμηνύοντας: *«είμαστε [σ.σ. η Τουρκία] εξ ολοκλήρου σύμφωνοι όσον αφορά στον εξοπλισμό (militarization) των νήσων Σαμοθράκης και Λήμνου, ταυτόχρονα με τον εξοπλισμό των Στενών.»*

Στις 05-12-2016 η τουρκική εφημερίδα Sözcü δημοσίευσε ένα άρθρο με τίτλο *«Παρουσιάστηκε ο τίτλος ιδιοκτησίας του νησιού Μαράθι που αφήσαμε του Έλληνες να μας το αρπάζουν»*, προκειμένου να εξαπατηθεί και να παραπλανηθεί η Ελλάδα αναφορικά με την κυριαρχία στο νησί Μαράθι (Μάραθος). Σύμφωνα με το άρθρο αυτό, ο πρώην Γενικός Γραμματέας του υπουργείου Εθνικής Άμυνας της Τουρκίας Συνταγματάρχης ε.α. Ümit Yalim επικοινωνήσε με το γραφείο του ΟΗΕ στη Γενεύη και ζήτησε το έγγραφο που καθορίζει την κυριότητα της νήσου Μαράθι (Marathi), το οποίο σύμφωνα με αυτόν, περιλαμβάνεται μεταξύ των 18 τουρκικών νησιών που τελούν υπό ελληνική κατοχή. Στη συνέχεια, το Γραφείο του ΟΗΕ του διαβίβασε το εν λόγω έγγραφο, το οποίο δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα Sözcü και αφορά στην ιταλο-τουρκική Συνθήκη που υπογράφηκε στις 04-01-1932 και δημοσιεύθηκε στην τουρκική εφημερίδα της Κυβερνήσεως στις 25-01-1933 (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 357). Ας

σημειωθεί ακόμη, ότι το τουρκικό άρθρο παραπέμπει στην ελληνική νήσο Μάραθο ή Μαράθι που βρίσκεται δυτικά της νήσου Αρκιοί, βόρεια της νήσου Λειψοί και περιλαμβάνεται στις 155 νήσους, νησίδες και βραχονησίδες των οποίων η κυριότητα αμφισβητείται από την Τουρκία (EGAYDAAK). Ωστόσο, από τη λεπτομερή εξέταση του συνολικού κειμένου της τουρκικής εφημερίδας της Κυβερνήσεως⁵, διαπιστώθηκε ότι, το νησί Μαράθιπου αναγράφεται στο άρθρο 1 της προαναφερθείσας Συνθήκης⁶ (Accordo italo-turco relativo alla delimitazione delle acque territoriali tra l' Isola di Castelrosso e la Costa 1932, 1) ευρίσκεται μεταξύ των τουρκικών ακτών και του Καστελλόριζου, και αυτό ουδεμία σχέση έχει με το νησί Marathi που ανέφερε ψευδώς ο Ümit Yalın και το οποίο ευρίσκεται στο σύμπλεγμα νήσων Αρκιοί (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 357-358).

Η Ελλάδα:

- δέχεται την αρχή του αδιαίρετου της εδαφικής κυριαρχίας, του ενιαίου εθνικού χώρου, και την αποκλειστικότητα των κυριαρχικών δικαιωμάτων του παράκτιου κράτους στην υφαλοκρηπίδα του,
- δέχεται, επίσης, το απόλυτο του απαραβίαστου της εξερεύνησης και εκμετάλλευσης της υφαλοκρηπίδας και το σχετικό προκειμένου για επιστημονικές έρευνες «σχετικές με την υφαλοκρηπίδα»,
- δέχεται ότι η διαφορά είναι νομικο-τεχνικής φύσης.
- αρνείται ουσιαστικές διαπραγματεύσεις με βάση μόνο το γενικό διεθνές δίκαιο και την έννοια της δικαιοσύνης και της εντιμότητας (equité, equitads, equity),
- αρνείται ότι η αιγαιακή υφαλοκρηπίδα αποτελεί φυσική προέκταση της χερσονήσου της Ανατολίας,
- αρνείται να δεχτεί «ειδικές περιπτώσεις» για τα νησιά του Αιγαίου
- τέλος, αρνείται τη συνεκμετάλλευση των «αμφισβητούμενων» περιοχών του Αιγαίου (Νόμος/διάταγμα 142/1969 και 468/1976).
- Υποστηρίζει ότι τα νησιωτικά αιγαιακά συμπλέγματα είναι αρχιπελαγικές ενότητες (Χρήστου 2021, 211).

⁵ Φύλλο 2313/25-01-1933 της τουρκικής εφημερίδας της Κυβερνήσεως που αφορά στην ιταλο-τουρκική Συνθήκη αναφορικά με την κυριαρχία, των νησιών που ευρίσκονται μεταξύ των ακτών της Μικράς Ασίας (Anadolu) και της νήσου Καστελλόριζο

⁶ ART. 1. - Le Gouvernement italien reconnaît la souveraineté de la Turquie sur les îlots ci-dessous dénommés :Volo (Catal - Ada), Ochendra (Uvendire), Fournachia (Furnakya), Kato Volo (Katovolo), Prassoudi (Prasudi) (au sud-est de Catavolo). Les îlots de Tchatallota, Pighi, Nissi-Tis-Pighi, Recif Agricella, Prousoçliss (Rocher), Pano Makri, kato Makri (et les rochers compris), Marathi, Roccie Voutzakya (Rocci Vutchaki), Dacia (Dasya), Nissi-Tis Dacia, Prassoudi (au N. de Dacia), Alimentaryya (Alimentaria), Caravola (Karavola).

Αυτές είναι *grosso modo* ελληνικές θέσεις οι οποίες αποτελούν *in toto* αποδοχή του σύγχρονου θετικού Διεθνούς Δικαίου όπως κωδικοποιήθηκε απ' τη σύμβαση της Geneva του 1958 περί «ηπειρωτικής υφαλοκρηπίδας» (Χρήστου 2021, 211).

❖ 4.1.2 ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ

Η Ελλάδα έχει επικυρώσει στις 14 Ιουλίου 1972 (ΦΕΚ Α' 111/1727) τη Σύμβαση της Geneva «περί ηπειρωτικής υφαλοκρηπίδας» και την έθεσε σε ισχύ στις 6 Δεκεμβρίου 1972, με την επιφύλαξη ότι για τις περιπτώσεις του άρθρου 6, παρ. 1-2, η Ελλάδα ελλείπει διεθνούς συμφωνίας θα εφαρμόζει τη φυσική γραμμή βάσης. Η Τουρκία δεν έχει επικυρώσει τη Σύμβαση και εφόσον σήμερα δε γίνονται ελληνοτουρκικές διαπραγματεύσεις είναι εφαρμοστέο το άρθρο 6 ενώ οι δύο πλευρές είναι ρητά δεσμευμένες να επιδιώξουν ειρηνικό διακανονισμό της διαφοράς επιλέγοντας ένα από τα μέσα που προβλέπει το άρθρο 33 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ. Το άρθρο 1 της Σύμβασης της Geneva «περί ηπειρωτικής υφαλοκρηπίδας» καθιερώνει τη νησιωτική υφαλοκρηπίδα (Χρήστου 2021, 211).

Μία πολύ σημαντική - αλλά ταυτόχρονα εσκεμμένη και όχι αφελής - παράλειψη της Τουρκίας στις αιτιάσεις της για αποστρατικοποίηση των νησιών του Αιγαίου όπως αυτό προβλέπεται από την Συνθήκη της Λωζάννης είναι ότι η ίδια ρυθμιστική διάταξη προβλέπεται και για τις νήσους Ίμβρο και Τένεδο. Η αποσιωποποίηση του νομικού καθεστώτος που ισχύει και για αυτά τα νησιά έχει στόχο να αποκρυφθεί και η έτερη παράβαση της Τουρκίας και αφορά τις διώξεις του μη μουσουλμανικού πληθυσμού και τον εξαναγκασμό του μεγαλύτερου μέρους σε φυγή, κατά παράβαση του άρθρου 14 της ίδιας Συνθήκης.

Επίσης, σύμφωνα με τον νομικό-διεθνολόγο Παύλο Φωτίου: «*Η Συνδιάσκεψη του Λονδίνου 1914, επέβαλλε στην Ελλάδα την δουλεία της αποστρατικοποίησεως επί των νησιών Λήμνου, Σαμοθράκης, Λέσβου, Χίου, Σάμου, και Ικαρίας. Την ίδια κατάσταση αποδέχθηκε και η Συνθήκη Ειρήνης της Λωζάννης το 1923 για τα ίδια νησιά, αλλά συνέδεσε τα νησιά Λήμνο και Σαμοθράκη με το καθεστώς αποστρατικοποίησεως των Στενών των Δαρδανελλίων. Από το 1936 όμως, με τη Συνθήκη του Montreux, βάσει της οποίας ήρθη ο περιορισμός της αποστρατικοποίησεως των Στενών, τα υπόψη νησιά Λήμνος και Σαμοθράκη παρακολουθούν την απαλλαγή από τη δουλεία. Όσον αφορά στη Μυτιλήνη, τη Χίο, τη Σάμο και την Ικαρία, το καθεστώς αποστρατικοποίησεως έχει αρθεί διότι είναι αυτονόητο δικαίωμα της Ελλάδος, κατά τις διατάξεις του άρθρου 51 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ περί προληπτικής νόμιμης*

άμυνας, να θωρακίζει αμυντικά τα νησιά αυτά εναντίον κάθε επιβουλής, με όλα τα διαθέσιμα μέσα, όταν και εφόσον το κρίνει σκόπιμο, διότι μετά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο η Τουρκία ανέπτυξε στα μικρασιατικά παράλια το 1974, την Στρατιά Αιγαίου καθώς επίσης και μεγάλο αριθμό αποβατικών πλοίων. Το 1947 με τη Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων, επιβλήθηκε ο όρος της αποστρατικοποίησης των νησιών των Δωδεκανήσων κατά την εκχώρησή τους στην Ελλάδα. Η δουλεία αυτή, αίρεται· αφενός από το γεγονός ότι, δεν υπάρχει διεθνής πρακτική που να αποδεσμεύονται από τις συμβατικές τους υποχρεώσεις οι ηττημένοι και υπεύθυνοι ενός πολέμου και από την άλλη πλευρά οι υποχρεώσεις και τα βάρη να διατηρούνται προς τους νικητές. Αφετέρου, βάσει του άρθρου 51 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ - που έχει προαναφερθεί – συνέπεια της από το 1974 τουρκικής εισβολής στην Κύπρο και της αναπτύξεως μεγάλου όγκου χερσαίων και αποβατικών δυνάμεων στα μικρασιατικά παράλια» (Χρήστου 2021, 361)

Προς αντίκρουση των τουρκικών ισχυρισμών αναφορικά με το καθεστώς κυριαρχίας της Κρήτης ο πρέσβης ε.τ. Κυριάκος Ροδουσάκης⁷ αναφέρει τα εξής: «Όλες οι νησίδες πέριξ της Κρήτης αποτελούν και αποτελούσαν, και επί Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και επί Ενετοκρατίας και κατά την αρχαιότητα, διοικητικό μέρος του παράπλευρου κρητικού νομού ή του παράπλευρου κρητικού Δήμου, όπως αποδεικνύεται από τα δημοτικά αρχεία, τα συμβολαιογραφικά έγγραφα, και ιδιωτικές συμφωνίες. Επιπλέον, από το παρελθόν ορισμένα νησιά χωρίς να είναι κατοικημένα – κυρίως λόγω της μάστιγας της πειρατείας, που ενδημούσε – είχαν καλλιέργειες από κατοίκους των πλησιέστερων κρητικών περιοχών οι οποίοι δεν παρέμεναν όμως στη νήσο. Φυσικά, αργότερα ορισμένα από αυτά κατοικήθηκαν. Ταυτόχρονα τα νησιά πέριξ της Κρήτης λειτουργούσαν πάντα επιβιοητικά και ενισχυτικά προς την ηπειρωτική Κρήτη, όχι μόνο στον τομέα της οικονομίας (κτηνοτροφία, γεωργία, αλιεία, ναυτιλιακές μεταφορές και τουρισμός) αλλά και στον τομέα της άμυνας και ασφάλειας, αφενός με το δίκτυο φάρων επί των νήσων για την ασφαλή ναυσιπλοΐα και από και προς την Κρήτη, αφετέρου με την κατασκευή ισχυρών οχυρώσεων και οργάνωσης ασφαλών νησιωτικών φρουριών, πολύτιμων για την άμυνα της Μεγαλονήσου. Η μη ρητή ονομαστική αναφορά της Κρήτης στη Συνθήκη της Λωζάννης, οφείλεται προφανώς στο γεγονός ότι, το θέμα της ελληνικής κυριαρχίας επί της Κρήτης είχε οριστικοποιηθεί με την Ελληνο-οθωμανική Σύμβαση των Αθηνών της 01/14-11-1913 και με την απάντηση των Μεγάλων Δυνάμεων της

⁷ Ο πρέσβης ε.τ. Κυριάκος Ροδουσάκης (1945) μεταξύ άλλων διετέλεσε διευθυντής του Διπλωματικού Γραφείου του Πρωθυπουργού Ανδρέα Παπανδρέου, πρέσβης της Ελλάδας στη Ρωσία, την Κύπρο και την Ιαπωνία, καθώς επίσης διευθυντής της Διπλωματικής Ακαδημίας του Υπουργείου Εξωτερικών.

14-12-1913, σε απάντηση της ελληνικής ΝΟΤΑ⁸ για την άρση των διομολογήσεων⁹ επί των πρώην οθωμανικών κτήσεων μεταξύ των οποίων και της Κρήτης. Επιπρόσθετα, βάσει του άρθρου 15 της Σύμβασης των Αθηνών, η Τουρκία αποποιήθηκε για άλλη μια φορά, αλλά και οριστικά κάθε αξίωμα επί της Κρήτης υπέρ των τεσσάρων Βαλκανικών Συμμάχων Χωρών, αφού μάλιστα ήδη δύο από αυτές, η Βουλγαρία με τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου (10-08-1913) και η Σερβία με το Πρακτικό Πάσιτς (Никола Пашић)-Βενιζέλου (16-08-1913), είχαν παραιτηθεί από κάθε αξίωση επί της Κρήτης υπέρ της Ελλάδας. Συνεπώς, αφού με τη Σύμβαση των Αθηνών εξαλείφθηκε κάθε εκκρεμότητα, έγινε δυνατή η επίσημη ενσωμάτωση της Κρήτης στο ελληνικό κράτος στις 01-12-1913. Ας σημειωθεί ακόμη ότι, στη Λαζάννη δεν υπήρχαν εκκρεμότητες αναφορικά με το νομικό καθεστώς της Κρήτης, όπως υπήρχαν για τα νησιά του Αν. Αιγαίου, από τις οποίες (εκκρεμότητες) είχε εξαιρεθεί εντελώς η Κρήτη, αλλά ούτε είχαν εγερθεί διεκδικήσεις επί της Κρήτης, είτε από την Τουρκία (όπως συνέβη με τις νήσους του Ανατολικού Αιγαίου, με αποτέλεσμα με τη Συνδιάσκεψη της Λονδίνου της 13-02-1914 να κατακυρωθούν στην Τουρκία η Ίμβρος, η Τένεδος και το Καστελλόριζο, καθώς επίσης να επιβληθούν στην Ελλάδα δουλείες στον τομέα εξοπλισμών, οχυρώσεων και στρατιωτικών δυνάμεων, πτήσεων κλπ. στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου) είτε και από Τρίτη χώρα, όπως συνέβη με την Ιταλία σχετικά με τα Δωδεκάνησα. Εάν είχαν εγερθεί στη Λαζάννη αμφισβητήσεις ή διεκδικήσεις επί της Κρήτης, ή εάν υπήρχαν αμφιβολίες για το νομικό καθεστώς της Κρήτης, η Συνθήκη της Λαζάννης, προς άρση κάθε αμφιβολίας, θα ανέφερε ρητώς τη χώρα στην οποία περιέχεται η Κρήτη, και εν προκειμένω την Ελλάδα.» (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 364-367)

Όσον αφορά τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου η απάντηση δίνεται από τα άρθρο 12 της Συνθήκης της Λαζάννης που επισημοποιείται η κυριαρχία της Ελλάδας στα νησιά Λήμνος, Σαμοθράκη, Λέσβος, Χίος, Σάμος και Ικαρία. Ακόμη, το άρθρο 15 αφορά στην κυριαρχία της Ιταλίας επί των νήσων Αστυπάλαια, Ρόδος, Χάλκη, Κάρπαθος, Κάσος, Τήλος, Νίσυρος, Κάλυμνος, Λέρος, Πάτμος, Λειψοί, Σύμη, Κως και επί των εξαρτώμενων στις νήσους αυτές νησίδων, καθώς επίσης και επί της νήσου Καστελλόριζο. Βάσει του άρθρου 16 η Τουρκία παραιτήθηκε από κάθε κυριαρχικό δικαίωμα στις νήσους που περιλαμβάνονται στα άρθρα 12 και 15 (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 368).

⁸ Με την απαντητική ΝΟΤΑ τους στις 14-12-1913 οι Μεγάλες Δυνάμεις γνωρίζουν στην Αθήνα ότι «έλαβαν γνώση» του ελληνικού αιτήματος, χωρίς να εγείρουν οποιαδήποτε ένσταση επί του δικαιώματος της Ελλάδας να διαχειρίζεται τα της κυριαρχίας της Κρήτης.

⁹ Με τον όρο διομολόγηση χαρακτηρίζονται οι συμβάσεις δυνάμει των οποίων παρέχονται εξαιρετικά προνόμια στους υπηκόους ενός κράτους, που διαμένουν στο έδαφος ενός άλλου κράτους.

Σύμφωνα με τον υφυπουργό Παιδείας & Θρησκευμάτων, αρμόδιο για τα θέματα Ανώτατης Εκπαίδευσης και αναπληρωτή καθηγητή Διεθνούς Δικαίου και Εξωτερικής Πολιτικής στο Πάντειο Πανεπιστήμιο Άγγελο Συρίγο: Η Τουρκία προσπαθεί να ξαναερμηνεύσει Συνθήκες που έχουν γραφεί προ 70 και 100 ετών και να σπείρει αμφιβολίες για ένα εδαφικό καθεστώς εδραιωμένο εδώ και δεκαετίες. Στο Διεθνές Δίκαιο ισχύει ως αρχή ότι, οι Συνθήκες που καθορίζουν σύνορα δεν λήγουν ποτέ. Οι λόγοι είναι η προστασία του συνοριακού status quo και η θέσπιση του απαραβίαστου των συνοριακών ρυθμίσεων. Το εδαφικό καθεστώς στο Αιγαίο έχει ρυθμιστεί από τις Συνθήκες Ειρήνης της Λωζάννης (1923), των Παρισίων (1947) και από την ιταλο-τουρκική Συνθήκη του Ιανουαρίου 1932 για τα Δωδεκάνησα και τη Συμπληρωματική Συμφωνία ή Πρακτικό (procès-verbal) του Δεκεμβρίου 1932. Αυτό σημαίνει ότι, ειδικώς στα Δωδεκάνησα ισχύει η οριοθετική γραμμή του 1932. Στο υπόλοιπο Αιγαίο ισχύουν τα άρθρα 6,12 και 16 της Συνθήκης της Λωζάννης. Εκεί ορίζεται ότι, στην τουρκική κυριαρχία περιλαμβάνονται όλα τα νησιά που βρίσκονται εντός τριών μιλίων (δηλ. 4827μ) από τις τουρκικές ακτές και δεν εκχωρήθηκαν ρητώς στην Ελλάδα, καθώς και η Ίμβρος και η Τένεδος. Επομένως, ό,τι βρίσκεται πέραν των τριών μιλίων από τις τουρκικές ακτές δεν ανήκει στην Τουρκία. Αν κάποιος θελήσει να μπει προς χάριν παιγνίου σε αυτή τη συλλογιστική, θα ανακαλύψει ότι, εάν υπάρχει κάποιο κράτος που έχει προβλήματα με «γκρίζες ζώνες» κυριαρχίας, αυτό είναι η Τουρκία. Στην είσοδο των Δαρδανελίων υπάρχει ένα σύμπλεγμα τεσσάρων νησιών που είναι γνωστές ως Μαυρειές ή Λαγούσες. Στη Συνθήκη της Λωζάννης αναφέρεται στο άρθρο 12 ότι, επιβεβαιώνεται η ελληνική κυριαρχία στα νησιά του Βορείου Αιγαίου εκτός της Ίμβρου, Τενέδου και των Λαγουσών νήσων. Στο άρθρο 14 αναφέρεται ότι, *“...αι νήσοι Ίμβρος και Τένεδος, παραμένουσαι υπό την τουρκικὴν κυριαρχίαν”*. Δεν υπάρχει, όμως, οποιαδήποτε αναφορά περί κυριαρχίας στις Μαυρειές νήσους, οι οποίες βρίσκονται πέραν των τριών μιλίων από τις τουρκικές ακτές. Επομένως, οι Μαυρειές δεν ανήκουν ούτε στην Ελλάδα αλλά ούτε και στην Τουρκία. Είναι μία κατά κυριολεξία γκρίζα ζώνη! Επιπλέον, εκτός των τριών μιλίων από τις τουρκικές ακτές βρίσκονται αρκετά νησιά στο νησιωτικό σύμπλεγμα των Μοσχονησιών, στον κόλπο του Αδραμυττίου έναντι της Λέσβου. Πρόκειται για τα νησάκια Δασκαλειό ή Κοκκινονήσι, Λιός, Καλαμόπουλο, Γιαλονήσι, Πύργος, Αδιάβατος, Ουλιά, Κάλαμος καθώς και για πέντε ανώνυμους βράχους. Άλλοι τρεις ανώνυμοι βράχοι βρίσκονται πέραν των τριών μιλίων ανάμεσα στις Οινούσες της Χίου και στη χερσόνησο της Ερυθραίας. Βάσει της τουρκικής λογικής, τα ίδια θα μπορούσαν να αναφερθούν και για την κατάσταση των νησιών που βρίσκονται στη θάλασσα του Μαρμαρά (Προποντίδα). Στη Συνθήκη των Σεβρών (1920) αναφέρεται ρητώς ότι, τα συγκεκριμένα νησιά θα παραμείνουν οθωμανικά (άρθρο 27).

Αντιθέτως, στη Συνθήκη της Λωζάννης δεν αναφέρεται οτιδήποτε σχετικό. Πρόκειται για μια σειρά από μεγάλα νησιά: Προκόνησος (Marmara Adasi), Αφησιά (Anza Adasi), Καλόλιμνος (İmralı), Κούταλη (Ekinlik) και Προβατονήσι (Kuyus Adasi). Επίσης, ούτε τα Πριγκηπονήσια (έξω από την Κωνσταντινούπολη...) αναφέρονται ονομαστικώς σε κάποια Συνθήκη. Είναι προφανώς αδιανόητο για τους Τούρκους να συζητήσουν το νομικό καθεστώς των Πριγκηπονήσων. Αντιστοίχως, όμως, είναι αδιανόητο για την Ελλάδα να συζητά το καθεστώς των Φούρνων, των Οινουσών κ.ο.κ. σε μια προσπάθεια κακόπιστης ερμηνείας των Συνθηκών που θέσπισαν τα σύνορα και τα εδάφη των δύο χωρών (Συρίγος 2018).

Σε ό,τι έχει να κάνει με τον τουρκικό ισχυρισμό περί EGAYDAAK (αμφισβητούμενα νησιά), ο νομικός-διεθνολόγος Παύλος Φωτίου αναφέρει ότι: Είναι γεγονός ότι, τα παλαιότερα μέχρι τη Συνθήκη των Παρισίων 1947 κείμενα, δεν απέδιδαν μεγάλη σημασία στη λεπτομερή περιγραφή των παραχωρούμενων νησιωτικών συμπλεγμάτων, και ιδιαίτερα των μικρών σε μέγεθος και ακατοίκητων νησιών και βράχων, επειδή για την εποχή τους τα κείμενα αυτά ενδιαφέρονταν περισσότερο για την αναγνώριση και τακτοποίηση της κυριαρχίας επί των κύριων και κατοικημένων νησιών, ενώ η μνεία των παρακείμενων βράχων ή νησίδων, δεν παρουσίαζε ενδιαφέρον ούτε για τους συντάκτες των Συνθηκών ούτε για τα κράτη. Επειδή ανάλογοι προβληματισμοί υπήρξαν και αλλού, τα διεθνή δικαιοδοτικά όργανα και ειδικές διαιτησίες, έχουν αποφανθεί από το 1928 μέχρι το 1953, σε διάφορες ανά τον κόσμο ομοειδείς περιπτώσεις ότι, «η κατοχή του μεγαλύτερου νησιού συνεπάγεται και την κατοχή του παρακείμενου μικρότερου και ότι, σε περιπτώσεις συστάδων νησιών, την κυριαρχία στο κύριο νησί ακολουθεί κυριαρχία στα εγγύς μικρότερα.» (Φωτίου 2017).

Αναφορικά με το θέμα της κυριαρχίας στη νήσο Ίμια και σύμφωνα πάλι με τον κ. Φωτίου η ελληνική άποψη είναι ότι: α) Η προαναφερθείσα Συμπληρωματική Συμφωνία της 28-12-1932 έχει ισχύ αφού έχει γίνει στο πλαίσιο της κύριας Ιταλο-τουρκικής Συνθήκης του Ιανουαρίου 1932 και ως τεχνική Συμφωνία, αποδεκτή από τους επίσημους εκπροσώπους των Κρατών, δεν χρειαζόταν να κατατεθεί στην Κοινωνία των Εθνών για να αποκτήσει νομική ύπαρξη, β) Η Δωδεκάνησος μαζί με τις παρακείμενες νησίδες έχει εκχωρηθεί στην Ελλάδα με τη Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων (1947) από την Ιταλία, η οποία αναγνωρίζει οσαύτως τη Συμπληρωματική Συμφωνία του Δεκεμβρίου 1932 ως επίσημο κείμενο. γ) Βάσει της Συνθήκης της Λωζάννης (1923), η Τουρκία έχει στην κυριαρχία της μόνο όσα νησιά υπάρχουν σε απόσταση 3 νμ από τις ακτές της, και τα Ίμια είναι 3,8 νμ. Γι' αυτό άλλωστε και σύμφωνα με την Ιταλο-τουρκική Συνθήκη του 1932 η Τουρκία αποκτά υπό την κυριαρχία της τη νήσο Κάτω (Çavuş Adası) που βρίσκεται σε απόσταση 1,5 νμ από τις ακτές της, πράγμα που δείχνει ότι,

οι εμπειρογνώμονες της εποχής είχαν ως αφετηρία τις πρόνοιες της Συνθήκης της Λωζάννης, περί των τριών μιλίων (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 372-373).

Προς υποστήριξη της άποψης αυτής παρατίθενται και τα όσα αναγράφονται στο «Υπόμνημα των νησίδων Λιμνιά/Ίμια» (Νοέμβριος 1996) του ερευνητή Λεωνίδα Καλλιβρετάκη, ήτοι: Τα Δωδεκάνησα περιήλθαν τελικά στην Ελλάδα με βάση τη Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων που υπογράφηκε την 10-02-1947 μεταξύ της Ιταλίας και των Νικητριών Δυνάμεων του Β' ΠΠ. Βάσει αυτής της Συνθήκης, η Ιταλία παραχώρησε στην Ελλάδα την πλήρη κυριαρχία επί των νήσων «[...] Καλύμνου [...] και των παρακείμενων νησίδων.» Διαδεχόμενη η Ελλάδα την Ιταλία στην κυριαρχία της Δωδεκανήσου, κληρονόμησε ότι ήλεγχε προηγουμένως η Ιταλία, συνεπώς και τις νησίδες «Καρντάκ-Λιμνιά-Ίμια», που ρητά σημειώνονται ως ιταλικές στο Πρακτικό της 28-12-1932. Το Πρακτικό αυτό χρησιμοποιήθηκε άλλωστε ως πηγή επίσημων πληροφοριών για την οριοθέτηση της περιοχής που παραχωρήθηκε στην Ελλάδα, όπως προκύπτει και από τον Ελληνικό Νόμο 547 του 1948, που περιλαμβάνει ονομαστική απαρίθμηση των νησίδων και βραχονησίδων που υπήχθησαν στις επαρχίες στις οποίες διαιρέθηκαν τα Δωδεκάνησα. Συγκεκριμένα τα Λίμνια, Μικρό και Μεγάλο, σημειώνονται ρητά ως υπαγόμενα στην Επαρχία Καλύμνου.

Από το 1947 που οι βραχονησίδες είχαν ενσωματωθεί στην Ελλάδα, η Τουρκία ουδέποτε επί μία πεντηκονταετία είχε διατυπώσει κάποια αμφισβήτηση σε ό,τι αφορά το καθεστώς τους, έως το Δεκέμβριο του 1995. Την 29-12-1995, με αφορμή την προσάραξη ενός τουρκικού φορτηγού πλοίου στη μια εκ των βραχονησίδων Ίμια και την εν τέλει ρυμούλκηση του ως την Τουρκία από ελληνικό ρυμουλκό, η Τουρκία προέβη σε ρηματική διακοίνωση προς την Ελλάδα, με τον ισχυρισμό ότι τα Ίμια αποτελούν τουρκικό έδαφος και είναι εγγεγραμμένα στο κτηματολόγιο της τουρκικής επαρχίας της Μούγκλας (Mugla). Η Ελλάδα προέβη με τη σειρά της σε ρηματική διακοίνωση προς την Τουρκία, απορρίπτοντας τον τουρκικό ισχυρισμό, με το σκεπτικό ότι η Τουρκία είχε αναγνωρίσει βάσει της προαναφερθείσας διμερούς συμφωνίας του 1932 ότι τα Ίμια ανήκαν στην Ιταλία, η οποία και τα παραχώρησε στην Ελλάδα το 1947. Ένα μήνα αργότερα, την 29-01-1996, η Τουρκία με νέα ρηματική διακοίνωση ισχυρίστηκε ότι η διμερής ιταλο-τουρκική συμφωνία του 1932 δεν ισχύει πλέον, διότι α) οι συνθήκες είναι σήμερα διαφορετικές και β) η Ελλάδα δεν είχε υπογράψει την τότε συμφωνία. Επακολούθησε κλιμάκωση της έντασης, καθώς ξεκίνησε ένας «πόλεμος συμβόλων», με αλληπάλληλες υψώσεις και υποστολές των σημαίων των δύο χωρών και συγκέντρωση των ναυτικών δυνάμεων στην ευρύτερη περιοχή. Το θερμό επεισόδιο απεφεύχθη και επήλθε εν τέλει την 31-01-1996, μετά από ολονύκτιες διαβουλεύσεις, μια καταρχήν αποκλιμάκωση.

Την εγκυρότητα του Πρακτικού της 28-12-1932 επιχειρεί σήμερα να αμφισβητήσει η Τουρκία, με το εξής επιχείρημα: «Η τότε Κοινωνία των Εθνών (Κ.Τ.Ε), πρόδρομος του Ο.Η.Ε., είχε ορίσει ότι οποιαδήποτε Συνθήκη μεταξύ των μελών της, για να ισχύει, έπρεπε να κατατίθεται στην Κ.Τ.Ε., να πρωτοκολλείται και να δημοσιεύεται επισήμως από αυτήν». Πράγματι, οι προαναφερθείσες Συνθήκες της 24-07-1923 και της 04-01-1932 ακολούθησαν αυτή τη διαδικασία, όχι όμως και το συμπληρωματικό Πρακτικό της 28-12-1932. Η ερμηνεία που δίνει το Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών είναι ότι το τελευταίο κρίθηκε ότι δεν έχρηζε πρωτοκολλήσεως κτλ., διότι θεωρήθηκε ως συμπλήρωμα της προηγούμενης Συνθήκης. Το επιχείρημα αυτό επιβεβαιώνεται από σχετικό σχόλιο που έκανε την 01-02-1996 υπηρεσιακός παράγοντας του Ιταλικού Υπουργείου Εξωτερικών.

Αποκρούοντας την άποψη ότι η συμφωνία μεταξύ Τουρκίας και Ιταλίας δεν είναι Συνθήκη και δεν έχει επικυρωθεί από την Τουρκική Εθνοσυνέλευση κι επομένως δεν δεσμεύει νομικά την Τουρκία, το Ιταλικό Υπουργείο Εξωτερικών δήλωσε την 06-02-1996 ότι «η ιταλο-τουρκική Συμφωνία του 1932 είναι έγκυρη και παραμένει εν ισχύ». Μια εβδομάδα αργότερα, την 15-02-1996 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με ψήφισμα του θεώρησε τις τουρκικές ενέργειες ως «παραβίαση εκ μέρους της Τουρκίας των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας», και επεσήμανε ότι «η βραχονησίδα Ίμια ανήκει στο νησιωτικό σύμπλεγμα της Δωδεκανήσου, με βάση τη Συνθήκη της Λωζάννης του 1923, το Πρωτόκολλο Ιταλίας – Τουρκίας του 1932 και τη Συνθήκη των Παρισίων του 1947, καθώς ακόμη και τους τουρκικούς γεωγραφικούς χάρτες της δεκαετίας του 1960, όπου το εν λόγω νησιωτικό σύμπλεγμα εμφανίζεται ως τμήμα της Ελληνικής επικράτειας» (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 375).

Αναφορικά με το σύμπλεγμα Μεγίστης ο καθηγητής κ. Ιωάννης Μάζης είχε αναφέρει τα εξής: «Το βασικό ερώτημα που πρέπει να θέσουμε είναι κατά πόσο το σύμπλεγμα των Δωδεκανήσων είναι Αιγαίο ή δεν είναι. Εδώ έχουμε ένα χάρτη από το Public Record Office, από τα κρατικά αρχεία του υπουργείου Εξωτερικών της Μεγάλης Βρετανίας του 1931, ο οποίος δείχνει το σύμπλεγμα της Δωδεκανήσου με κόκκινο χρώμα που φθάνει μέχρι και το Καστελλόριζο. Στον χάρτη αυτόν αναγράφεται ITALIAN ISLANDS IN THE AEGEAN SEA, δηλαδή Ιταλικά Νησιά στη Θάλασσα του Αιγαίου». Στη συνέχεια, ο κ. Μάζης επισήμανε ότι, η εμμονή της Άγκυρας να θεωρεί το Καστελλόριζο ως ένα νησί της Ανατολικής Μεσογείου αποσκοπεί στη διάσπαση του νομικού χώρου των Δωδεκανήσων στη μέση. Προφανώς αυτό θα έχει ως συνέπεια το σύμπλεγμα του Καστελλόριζου, συγκρινόμενο με τα χιλιάδες χιλιόμετρα των ακτών της Μ. Ασίας, να παραπέμψει σε νομολογία του Διεθνούς Δικαστηρίου βάσει της οποίας το 2009 κατά την αντινομία μεταξύ Ρουμανίας και Ουκρανίας δεν επιδόθηκε

υφαλοκρηπίδα στο ουκρανικό νησί Serpents (νήσος των Όφρων). Και για να γίνει πιο σαφές, η τουρκική στρατηγική επιδιώκει τη μείωση της επήρειας του Καστελλόριζου, της Ρω και της Στρογγύλης στη μελλοντική οριοθέτηση της ΑΟΖ της Ελλάδας μετά την ανακήρυξή της. Ιδιαίτερος όμως, η Στρογγύλη είναι εκείνη που επιτρέπει, με την επήρεια της, τη σύνδεση της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης της Ελλάδας με την Κύπρο (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 379-380).

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τον καθηγητή Διεθνούς Δικαίου και Εξωτερικής Πολιτικής στο Πάντειο Πανεπιστήμιο Άγγελο Συρίγο και ως αντίκρουση του ισχυρισμού περί το ποσό ανήκει γεωγραφικά το σύμπλεγμα Μεγίστης σύμφωνα με το Διεθνή Υδρογραφικό Οργανισμό: Ο προσδιορισμός, όμως, των ορίων του Αιγαίου Πελάγους - όπως κάθε θάλασσας - από τον Διεθνή Υδρογραφικό Οργανισμό γίνεται μόνο για λόγους διευκόλυνσεως της ναυσιπλοΐας και συντονισμού στην έκδοση χαρτών και στη διεξαγωγή υδρογραφικών ερευνών. Δεν έχει καμία νομική ή πολιτική σημασία. Αυτό αναφέρεται ρητώς στο ίδιο το σχετικό εγχειρίδιο του Διεθνούς Υδρογραφικού Οργανισμού, που προσδιορίζει τα όρια των θαλασσών (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 380).

Το Καστελλόριζο και τα γύρω ελληνικά νησιά ανήκουν διοικητικά στα Δωδεκάνησα. Δεν είναι μόνον η απόδοσή τους εν συνόλω στην Ελλάδα το 1947 με τη Συνθήκη των Παρισίων. Η ίδια η Τουρκία είχε αποδεχθεί παλαιότερα την ενότητα του χώρου και το ενιαίο της αντιμετώπισεως του συμπλέγματος της Μεγίστης με τα λοιπά Δωδεκάνησα. Το 1932 υπέγραψε συμφωνία κι ένα πρωτόκολλο με την κατέχουσα τα Δωδεκάνησα, Ιταλία. Τότε χαράχθηκε μια οριοθετική γραμμή που συνέδεε το Καστελλόριζο με τη Ρόδο παρ' ότι από τη μια πλευρά είναι οι τουρκικές ακτές και από την άλλη η ανοιχτή θάλασσα (ΜΗΝΑΓΙΑΣ 2019, 381).

Το τουρκικό επιχείρημα ότι δε δεσμεύεται απ' τη Σύμβαση γιατί δεν έχει υπογράψει είναι *prima facie* (ως ένα σημείο) σωστό αφού οι διεθνείς συμβάσεις κατά κανόνα ισχύουν *inter partes* ενώ για τους μη συμβαλλόμενους αποτελούν *res inter alios acta* (δεν παράγει έννομες συνέπειες για τα άλλα κράτη). Η ίδια Σύμβαση στο άρθρο 12, παρ. 1, αναφέρει: «...παν κράτος δύναται να διατυπώσει επιφυλάξεις εις τα άρθρα της Σύμβασης πλην των άρθρων 1 έως 3 συμπεριλαμβανομένου» και η απόφαση του διεθνούς δικαστηρίου της Hague (20 Φεβρουαρίου 1969) αναγνωρίζει ότι τα άρθρα 1, 2 και 3 έχουν χαρακτήρα αναγκαστικού δικαίου αφού κωδικοποιούν εθιμικό δίκαιο και ότι είναι «τελείως ανεξάρτητα από τη σύμβαση»-*tout a fait independamment de la convention*-μη δεχόμενα διατύπωση όποιας επιφύλαξης, και ισχύουν

μεταξύ των συμβαλλόμενων συμβατικά και μεταξύ των μη συμβαλλόμενων εθιμικά. Ακόμα, η διεθνής πρακτική δείχνει τη νομική πεποίθηση (*opinion juris*) της αναγωγής του θεσμού της νησιωτικής υφαλοκρηπίδας σε γενικό εθιμικό κανόνα (Χρήστου 2021, 212).

➤ 4.2 ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΠΡΟΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΛΕΥΡΑΣ

Επιπλέον των επίσημων θέσεων υπάρχουν και άλλα επιχειρήματα, μερικά από τα οποία παρατίθενται παρακάτω:

1. Οι ΗΠΑ οριοθέτησαν την ΑΟΖ με την Κούβα (απόσταση των δύο κρατών 90 ν.μ.) με την μέθοδο της «μέσης γραμμής» και όχι με αυτή της «ευθυδικίας» που επιζητεί η Τουρκία στη δική μας περίπτωση. Βέβαια στην περίπτωση αυτή πρέπει να συνυπολογιστεί ότι η Κούβα είναι νησί-κράτος (κάτι αντίστοιχο με την Κύπρο στην οποία η Τουρκία με τις ακραίες θέσεις της δεν αναγνωρίζει ΑΟΖ)

2. Στα τέλη του 1986 η Τουρκία ανακήρυξε ΑΟΖ στη Μαύρη Θάλασσα και κατέληξε σε συμφωνία με την τότε Σοβιετική Ένωση για τις επικαλυπτόμενες περιοχές χρησιμοποιώντας τη μέθοδο της «μέσης γραμμής-ίσης απόστασης». Στην περίπτωση όμως με την Ελλάδα η Τουρκία επιμένει ότι οποιαδήποτε οριοθέτηση γίνει στο Αιγαίο πρέπει να γίνει με την μέθοδο της «ευθυδικίας» και όχι της «μέσης γραμμής» διότι το Αιγαίο είναι μια ημίκλειστη θάλασσα. (Σημειωτέο ότι και η Μαύρη Θάλασσα είναι ημίκλειστη).

γ. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει επίσης αποδεχθεί την ΑΟΖ και πολλά παράκτια κράτη-μέλη της έχουν υιοθετήσει ΑΟΖ 200 μιλίων. Ένα έγγραφο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με τίτλο «The EU and International Ocean Governance» σημειώνει ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση διαθέτει την μεγαλύτερη ΑΟΖ στον κόσμο και το μέγεθός της φτάνει τα 20 εκατομμύρια Km², δηλαδή οι θάλασσές της είναι 380% μεγαλύτερες από το έδαφος της. Το πιο σημαντικό όμως στοιχείο αυτού του εγγράφου είναι ο χάρτης που δείχνει τις ΑΟΖ όλων των κρατών της ΕΕ και όπου, ξεκάθαρα, καθορίζεται όχι μόνο η ΑΟΖ της Ελλάδας αλλά επιβεβαιώνει ότι έχει θαλάσσια σύνορα με την Κύπρο» (Καρυώτης 2019).

Επικαλείται η Τουρκία τις «ειδικές περιπτώσεις» (άρθρο 6, §1). Η ενότητα όμως και η συνέχεια της επικράτειας και το αδιαίρετο της εδαφικής κυριαρχίας, ηπειρωτικής και νησιωτικής, του παράκτιου κράτους δεν αμφισβητείται από «ειδικές συνθήκες, γεωγραφικά κριτήρια, συνοριακή εγγύτητα (Χρήστου 2021, 212). Η ειδική διαιτητική απόφαση του

Διεθνούς δικαστηρίου για τη διευθέτηση της διαφοράς μεταξύ Γαλλίας-Αγγλίας για την υφαλοκρηπίδα στη Μάγχη (νησιά Aurigny, Guernesey, Jersey) αναφέρει ότι τα νησιά έχουν υφαλοκρηπίδα και ότι η Γαλλία δεν μπορεί να ενσωματώσει αγγλικά εδάφη. Ακόμη πρέπει να τονιστεί ότι σαν «ειδικές περιπτώσεις δε θεωρούνται τα νησιά, αλλά μόνο οι νησίδες, βραχονησίδες και ύφαλοι (Χρήστου 2021, 212)

Δεδομένου ότι υπάρχει δεδικοσμένο για σχεδόν πανομοιότυπη υπόθεση¹⁰ θα όφειλα να παραθέσω κάποια βασίμα επιχειρήματα για τα οποία δεν θα έπρεπε να προκρίνεται η λύση του Διεθνούς Δικαστηρίου. Αυτό, διότι, βεβαίως, συνεπάγεται πιθανότατα, αρνητική εξέλιξη σχετικά με τις ελληνικές αξιώσεις στο θέμα της οριοθέτησης των θαλασσιών ζωνών. Ακόμα, πιθανώς να υιοθετούνταν η τουρκική θέση που θέτει το σύμπλεγμα Μεγίστης όχι στο Αιγαίο πέλαγος αλλά σαν νησίδες της ΝΑ Μεσογείου, διότι το Αιγαίο (σύμφωνα με τα καθοριζόμενα στη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας – ΔΘ) δεν είναι αρχιπέλαγος (ΟΗΕ 1982). Καταλυτικό ρόλο θα είχαν και οι διεθνείς συγκυρίες στις οποίες περιλαμβάνεται πάντα ο αντίκτυπος των διπλωματικών σχέσεων σε ένα χρονικό πλαίσιο στο οποίο πολλά συμφέροντα θα εξυπηρετούνταν από την Τουρκία με αποτέλεσμα να έχει μία ευνοϊκή δικαστική μεταχείριση. Επιπλέον, όλων αυτών και κύριος λόγος που δεν θα πρέπει η Ελλάδα να προσφύγει (αλλά και ούτε να δεχθεί την προσφυγή από την γειτονική χώρα) είναι το γεγονός ότι αρχικά αναγνωρίζεται ότι έμμεσα και για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα η Ελλάδα δεν εφάρμοζε ορθά το ΔΘ, δεύτερον δείχνει ότι υποχωρεί έναντι των τουρκικών αιτιάσεων ανοίγοντας τον δρόμο για μελλοντικές προσφυγές με απώτερο στόχο από την Τουρκία την ανατροπή ακόμα και της Συνθήκης της Λωζάννης και της Συνθήκης των Παρισίων.

Τρίτον, από μια ρεαλιστική οπτική του θέματος η Ελλάδα δεν διαθέτει ίσως σε τέτοιο βαθμό την εξωτερική εξισορρόπηση για να έχει υπέρ της την κοινή γνώμη και ακόμα και κάποιους στρατιωτικούς συμμάχους. Η εξέλιξη αυτή θα συντελέσει στην αποδοχή της θέσης των Τούρκων πολιτικών αξιωματούχων ότι το Αιγαίο είναι μια «ιδιαιτέρων συνθηκών» θάλασσα και ως εκ τούτου το δικαστήριο θα είχε ως μέλημα την εύρεση λύσης κοινής αποδοχής – γεγονός που σημαίνει ξεκάθαρα – απόφαση εις βάρος της Ελλάδας, αφού μία «μέση» λύση θα συνέφερε την άλλη πλευρά επιδικάζοντας μέρος των επιδιώξεων-θέσεων της και θα είχε αρνητικό αντίκτυπο για την Ελλάδα. Συν τοις άλλοις, η Ελλάδα θα παρουσιαζόταν ως εντελώς αδύναμη στους συσχετισμούς της εξωτερικής πολιτικής σε

¹⁰ Νήσος Serpent και διαφιλονικία μεταξύ Ρουμανίας και Ουκρανίας για την κυριότητα της

διεθνές επίπεδο και τέλος, θα ήταν μια τελεσίδικη απόφαση με ανεπιθύμητη έκβαση για τις ελληνικές θέσεις την οποία δεν θα μπορούσε η χώρα μας να προσβάλλει ή να ανατρέψει.

Ο τρόπος που χρησιμοποιεί η Τουρκία μεταβάλλεται ανάλογα με την κατάσταση στο εσωτερικό της αλλά και από τις διεθνείς συγκυρίες. Άλλοτε πράττοντας λελογισμένη χρήση τη εξωτερικής της ισχύος και άλλοτε με εφαρμογή ήπιας ισχύος. Η ήπια ισχύς αντιστοιχεί στην «ικανότητα να πάρεις αυτό που θέλεις μέσω της έλξης και όχι μέσω του εξαναγκασμού ή της εξαγοράς» ή στην ικανότητα να επηρεάζεις τη συμπεριφορά των άλλων για να επιτυγχάνεις τα αποτελέσματα που θέλεις» (J. S. Nye 1980, 18-19). Όπως αναφέρει και ο καθηγητής κ. Σπυρόπουλος Γεώργιος στο βιβλίο του *«Διεθνείς Σχέσεις – Ρεαλιστική Προσέγγιση, Θεωρία και Πράξη»*, αυτός ο τύπος ισχύος μιας χώρας βασίζεται κυρίως σε τρεις πηγές: στην κουλτούρα της, στις πολιτικές της και στην εξωτερική της πολιτική (Σπυρόπουλος 2010, 313).

5. ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΡΙΣΕΩΝ

➤ 5.1 Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 1976

Συχνά και ανά τακτά χρονικά διαστήματα η Τουρκία αναπαράγει το αφήγημα της έμπρακτα, προκαλώντας εντάσεις οι οποίες μεταπίπτουν σε κρίσεις οι οποίες δε απέχουν αρκετά ουσιαστικά από μια ένοπλη σύρραξη.

Η πρώτη τέτοια κρίση διενεργήθηκε το 1976 η απαρχή της οποίας όμως τοποθετείται το 1973 όταν στις 17 Δεκεμβρίου η τουρκική κρατική εταιρεία πετρελαίων (Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı – ΤΡΑΟ) έλαβε εντολή για διεξαγωγή ερευνών για εύρεση κοιτασμάτων υδρογονανθράκων δυτικά των νήσων Σαμοθράκης, Αγίου Ευστρατίου, Λέσβου, Χίου, Ψαρών και Λήμνου εκτός των χωρικών υδάτων της Τουρκίας. Αφότου είχαν ήδη εντοπισθεί κοιτάσματα στην θέση Πρινός 1, εγγύς της Θάσου η Ελλάδα προέβη στη μετάδοση της πολιτικής της δέσμευσης για την προάσπιση των κυριαρχικών δικαιωμάτων επί της υφαλοκρηπίδας των νησιών της στο Αιγαίο (Τσιριγώτης 2021, 141). Η Άγκυρα με ρηματική της διακοίνωση (27.2.1974) παρακάμπτει τους θεμελιώδεις κανόνες του διεθνούς δικαίου, προδηλώνοντας ως πολιτικό της στόχο τη διαμφισβήτηση του εδαφικού καθεστώτος των παρακείμενων προς τις ακτές ελληνικών νησιών (Τσιριγώτης 2021, 142). Η τουρκική πλευρά, πράγματι απέστειλε το σειсмоγραφικό πλοίο στις 29 Μαΐου 1974 εντός της ζώνης της ελληνικής υφαλοκρηπίδας συνοδευόμενο από δύο πολεμικά πλοία. Η ενέργεια αυτή σημαίνει συναγερό στην ελληνική πολιτική εξουσία η οποία θέτει σε επιφυλακή τις μονάδες του Δ΄ ΣΣ. Τότε καθίστανται σαφείς από τουρκικής πλευράς και για πρώτη φορά οι διεκδικήσεις της στην θαλάσσια περιοχή του Αιγαίου.

Πρωταρχικά καθίσταται εναργής η έννοια της ακούσιας απειλής για τα δύο κράτη, και παραγωγή ενός αέναου διλήμματος ασφαλείας υπό συνθήκες διεθνούς αναρχίας (Τσιριγώτης 2021, 145). Δηλαδή αναγκάζονται υπό τον φόβο που κυριεύει τα κράτη και που εγείρει το δίλημμα ασφαλείας για το καθένα να υπεισέρχονται σε αλληπάλληλες πολεμικές προετοιμασίες (εξοπλισμοί, ασκήσεις, διπλωματικές ενέργειες ενίσχυσης κ.α.) επειδή το ίδιο κάνει και η άλλη πλευρά, ακόμα και αν κανένα από τα δύο κράτη δεν επιθυμούν την γενικότερη κλιμάκωση και την πρόκληση πολεμικής σύγκρουσης. Υπό αυτό το πρίσμα, η εγκατάσταση στρατιωτικών μονάδων στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου θεωρήθηκε από την Τουρκία ως

πράξη που απειλεί την ασφάλειά της ενώ για την ελληνική πλευρά επιβαλλόταν, ώστε να ληφθεί ως παράγοντας αποτροπής. Σε ανταπόδοση το τουρκικό Γενικό Επιτελείο Στρατού συγκρότησε την Στρατιά Αιγαίου (Ege Ordusu).

Ενώ η φιλονικία σε επίπεδο διπλωματών και στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ βρισκόταν σε εξέλιξη και παρά τις πολιτικές κινήσεις διευθέτησης του εν λόγω ζητήματος η Τουρκία, που παρουσίαζε το συμφέρον της για συγκυριαρχία στο Αιγαίο ως ανάγκη επιβίωσης αποστέλλει το σεισμογραφικό πλοίο Σισμίκ σε περιοχές της ελληνικής υφαλοκρηπίδας και αφότου ως μία ένδειξη «καλής θελήσεως» αλλά και διάθεσης για αποκλιμάκωση, η ελληνική πλευρά κάνει μονομερή παραχώρηση στην Τουρκία για το συγκεκριμένο θέμα. Αυτή η παραχώρηση βασιζόταν στη διενέργεια μόνο ερευνών επιφανείας και με την προϋπόθεση ότι δεν θα εισέρχονταν πολεμικά πλοία. Παρ' όλα αυτά είχε διαμνηυθεί ότι, σε αντίθετη περίπτωση η Ελλάδα θα κλιμάκωνε ισομερώς στρατιωτικά ή και μη αναλόγως της πρώτης κίνησης της Τουρκίας. Σημειωτέο δε, ότι είχαν δοθεί ανάλογες διαταγές σε κανονιοφόρο του ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού που θα συνόδευε το συγκεκριμένο πλοίο για αντίδραση και απελευθέρωση εθνικών κανόνων εμπλοκής.

Εξόχως χρήσιμο για την ανάλυση είναι το συμπέρασμα που εξάγεται από την συγκεκριμένη κρίση στο Αιγαίο. Αφενός, δινόταν το έρεισμα στην Τουρκία για πρώτη φορά για διεξαγωγή ερευνών υπό όρους στο Αιγαίο παρ' όλα αυτά δεν προκρινόταν η στρατιωτική λύση σε δυσμενή εξέλιξη. Κυρίως όμως δε, η πολιτική κατευνασμού που ασκήθηκε από την Ελλάδα είχε υπολογίσει την αναγκαιότητα μιας στρατιωτικής εμπλοκής εάν αυτό απαιτούνταν από την διαμόρφωση της κατάστασης. Ακόμη, η Ελλάδα υπό το πλαίσιο ορθολογικών υπολογισμών κόστους και οφέλους και αντιλαμβανόμενη την ανισορροπία ισχύος επιχειρεί να οδηγηθεί στην αποκλιμάκωση της έντασης μέσω της ειρηνικής διευθέτησης του ζητήματος. Όπως χαρακτηριστικά αποφαίνεται ο τότε πρωθυπουργός της Ελλάδας Κ. Καραμανλής: *«το συνηθέστερο μέσον για τη διευθέτηση παρόμοιων διαφορών είναι οι διαπραγματεύσεις σε πρώτο στάδιο, και σε δεύτερο στάδιο η διαιτησία, δικαστική ή πολιτική. Γιατί είναι ανάγκη να υπάρξει η εντύπωση ότι χρησιμοποιούνται και εξαντλούνται όλα τα μέσα για τη διευθέτηση της διαφοράς»* (Τσιριγώτης 2021, 162).

Στο δίλημμα ειρήνη ή πόλεμος η Ελλάδα επέλεξε την ειρήνη μέσω ενός αμοιβαίου συμβιβασμού και οπισθοχώρησης, αποφεύγοντας την οριζόντια-κάθετη κλιμάκωση της έντασης στο επίπεδο μια γενικευμένης σύρραξης και προάγοντας τη διαδικασία της διμερούς πολιτικοδιπλωματικής προσέγγισης για την ειρηνική διευθέτηση του ζητήματος της υφαλοκρηπίδας (Τσιριγώτης 2021, 171). Όπως πραγματολογικά επαληθεύεται, η χρήση

στρατιωτικής ισχύος για την προάσπιση των ελληνικών εγγενών συμφερόντων ήταν εκ προοιμίου εκπαραθυρωμένη (Τσιριγώτης 2021, 171-172).

Το αποτέλεσμα για την συγκεκριμένη κρίση δεν ήταν καθόλα ευνοϊκό για την Ελλάδα. Αυτό δικαιολογείται από το γεγονός ότι η Ελλάδα μην έχοντας σχεδιάσει μια στρατηγική στρατιωτικής αποτροπής υπέπεσε σε σφάλμα διότι γέννησε ένα τετελεσμένο γεγονός το οποίο η Τουρκία επαναλαμβάνει στη βάση των αναθεωρητικών της αντιλήψεων και της ρητορικής της πολιτικής της εξουσίας. Οι βλέψεις της γείτονος θα έπρεπε να είχαν εξαλειφθεί εν τη γενέσει τους, προκρίνοντας μία λύση όχι κατευνασμού αλλά μελετώντας καλύτερα τα δεδομένα και την πιθανότητα χρησιμοποίησης άλλων μεθόδων. Δηλαδή, καμία από τις δύο χώρες δεν ήθελε να καταστεί υπαίτια για έναρξη πολεμικών εχθροπραξιών αλλά αυτό δεν συνεπάγεται ότι θα έπρεπε να δοθεί άδεια εισόδου στην ελληνική υφαλοκρηπίδα έστω και υπό την επιτήρηση ελληνικών πολεμικών πλοίων διότι παρείχε μια ευκαιρία στην Τουρκία για επανάληψη τέτοιων ενεργειών.[Πίνακας 1: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΙΣΧΥΣ]

Βεβαίως δεν πρέπει να λησμονείται ότι σε ενδεχόμενο «θερμό επεισόδιο» και μικράς κλίμακας πολεμική εμπλοκή με άγνωστη έκβαση θα μιλούσαμε για γεγονότα που θα ήταν αμετάκλητα και μη αναστρέψιμα όπως πχ. στην τουρκική εισβολή στην Κύπρο. Η διπλωματία και οι δηλώσεις εξανάγκασαν αμφότερες τις πλευρές να υποχωρήσουν.

➤ 5.2 Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΜΑΡΤΙΟΥ 1987

Η δεύτερη κατά χρονολογική σειρά ένταση μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας είχε παρόμοια αφορμή. Η ελληνική κυβέρνηση αδειοδότησε κοινοπραξία εταιρειών να διενεργήσει έρευνες για την εκμετάλλευση υδρογονανθράκων σε τμήματα της υφαλοκρηπίδας εκτός της ελληνικής αιγιαλίτιδας ζώνης. Η περιοχή των ερευνών εκτεινόταν 8 ν.μ. ανατολικά της Θάσου (Τσιριγώτης 2021, 184).

Ως μία πρώτη αντίδραση η τουρκική κυβέρνηση προχώρησε στην επίδοση μιας σειράς διαβημάτων προς την ελληνική κυβέρνηση η οποία εκδηλώνεται επίσημα στις 27 Φεβρουαρίου 1987 με το διάβημα που επέδωσε ο Τούρκος πρέσβης Nazmi Akıman (Ναζμί Ακιμάν) προς τον Έλληνα υφυπουργό εξωτερικών Γιάννη Καψή αξιώνοντας από την ελληνική κυβέρνηση την τήρηση των συμφωνηθέντων της Βέρνης¹¹ και ρητή διαβεβαίωση ότι δεν θα προέβαινε σε καμία ενέργεια διεξαγωγής ερευνών στην Αιγαιακή υφαλοκρηπίδα (Τσιριγώτης 2021, 185). Η απάντηση της ελληνικής κυβέρνησης με δήλωση σε συνέντευξη τύπου του

¹¹ <https://www.mfa.gr/zitimata-ellinotourkikon-sheseon/eidikotera-keimena/oriothetisi-yfalokripidas.html>

Έλληνα υφυπουργού Εξωτερικών ότι «εάν, πού, πότε και πώς» θα γίνουν γεωτρήσεις ανήκει στην διακριτική ευχέρεια της ελληνικής κυβέρνησης και επανέλαβε την πάγια ελληνική θέση για προσφυγή του ζητήματος οριοθέτησης στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης με την υπογραφή συνυποσχετικού (Τσιριγώτης 2021, 186).

Όπως όμως συμβαίνει συχνά σε αυτές τις περιπτώσεις το δίλημμα ασφαλείας εξαναγκάζει σε κλιμάκωση που έπεται της ρητορείας. Μετά από συνεδρίαση του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας 1987 τη Τουρκίας (Μάρτιος 1987) αποφασίστηκε δυναμική αντίδραση (Τσιριγώτης 2021, 187) αφότου είχαν προηγηθεί δηλώσεις πολιτικών αξιωματούχων όπως ο πρωθυπουργός της χώρας Halil Turgut Özal (Τοργκούτ Οζάλ), και ο Τούρκος κυβερνητικός εκπρόσωπος Vahit Melih Halefoğlu (Βαχίτ Χαλέφογλου), ο οποίος είχε δηλώσει χαρακτηριστικά: *«Με τη Συνθήκη της Λωζάννης η Ελλάδα και η Τουρκία απέκτησαν ίσα δικαιώματα στο Αιγαίο. Σ' αντίθεση με την Τουρκία, η Ελλάδα ασκεί μια επεκτατική πολιτική. Τελευταίο παράδειγμα αυτής της πολιτικής είναι οι έρευνες πετρελαίου. Το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας και η κυβέρνηση που συνεδρίασαν χθες, αποφάσισαν να αντιδράσουν δυναμικά έναντι της Ελλάδας που στοχεύει να κάνει το Αιγαίο χώρο επικυριαρχίας της»* (Τσιριγώτης 2021, 188). Η ρητορική που εξέφραζε την αδιαλλαξία υποχώρησης και αποφασιστικότητα σε ενδεχόμενο πολεμικής σύγκρουσης θα μεταμορφωνόταν σε στρατιωτικές επιχειρήσεις όπως διαπιστώνεται από το ύφος των δηλώσεων.

Οι κινήσεις της Τουρκίας θεωρούνται για κάποιους ως φυσιολογική αντίδραση υπό το αίσθημα του φόβου και άρα τις χαρακτηρίζουν αμυντικές, ενώ αντιθέτως πρόκειται για προαναγγελία πολέμου και άρα είναι επιθετικογενείς. Δηλαδή αποβλέπει στην αλλαγή του status quo στο Αιγαίο, αμφισβητεί το δικαίωμα της υφαλοκρηπίδας των ελληνικών νησιών και αποσκοπεί στον εξαναγκασμό της σε διμερείς διαπραγματεύσεις για το σύνολο των διμερών και των θεσμικών ελληνοτουρκικών ζητημάτων όπως η αιγιαλίτιδα ζώνη, ο εναέριος χώρος, το καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης κάποιων νησιών του Αιγαίου κ.ά. (Τσιριγώτης 2021, 188-189). Επίσης, η απειλή για χρήση ένοπλης βίας μεταφράζεται σε έμπρακτες ενέργειες διαμφισβήτησης της ελληνικής εσωτερικής κυριαρχίας. Το ερευνητικό πλοίο ονόματι *Pîrî Reis* (Πίρι Ρέις) έχει ήδη εισέλθει στο Αιγαίο συνοδευόμενο από δύο πολεμικά πλοία (Τσιριγώτης 2021, 188).

Κατόπιν πολλαπλών διαβημάτων εκατέρωθεν και δηλώσεων πολιτικών (και στρατιωτικών) που εξέφραζαν αποφασιστικότητα και εμμονή στις θέσεις κάθε πλευράς, η Τουρκία ακολουθώντας στρατηγική εξαναγκασμού, σκληραίνει την πολιτική της, μέσω της μεθοδικής κλιμάκωσης του επιπέδου της έντασης για την απόκτηση ενός συγκριτικού

διαπραγματευτικού πλεονεκτήματος (Τσιριγώτης 2021, 192). Επιπλέον, η τουρκική στρατιωτική ηγεσία θέτει σε επιφυλακή την Στρατιά Αιγαίου και την 1^η Στρατιά στην Ανατολική Θράκη. Στην θάλασσα, ο τουρκικός στόλος κινητοποιείται και τα υποβρύχια πλέον εν καταδύσει στο Αιγαίο ενώ τα τουρκικά μαχητικά αεροσκάφη προβαίνουν σε διαρκείς παραβιάσεις του ελληνικού εθνικού εναέριου χώρου (Τσιριγώτης 2021, 194). Σημειωτέο, το σειсмоγραφικό σκάφος Sismik 1 (Σισμίκ) είχε ήδη αποπλεύσει και συνοδευόταν από πολεμικά πλοία της Τουρκίας εντός όμως τουρκικών χωρικών υδάτων.[Πίνακας 2:ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣΧΥΣ]

Από την άλλη πλευρά, η ελληνική κυβέρνηση μεταδίδει την πολιτική δέσμευση να μην υπαναχωρήσει στην πολιτική εκφοβισμού και εξαναγκασμού της Τουρκίας, έπειτα από συνεδρίαση του Κυβερνητικού Συμβουλίου Εξωτερικών και Άμυνας (ΚΥΣΕΑ) στο Εθνικό Κέντρο Επιχειρήσεων του ΓΕΕΘΑ και ακολούθως σύγκληση του Υπουργικού Συμβουλίου, και που είχε ως στόχο την διαμόρφωση και την εφαρμογή μιας ενεργητικής (ενδοπολεμικής) αποτρεπτικής στρατηγικής (Τσιριγώτης 2021, 194-195). Σε διπλωματικό επίπεδο ο Έλληνας Υπουργός Εξωτερικών Κάρολος Παπούλιας μετέβη στη Σόφια προκειμένου να εξακριβώσει την διακήρυξη καλής γειτονίας και φιλίας που είχαν υπογράψει Ελλάδα και Βουλγαρία, προβλέποντας διμερείς διαβουλεύσεις στην περίπτωση που αναφύονταν εξωτερικές απειλές για μία εκ των δύο χωρών (Τσιριγώτης 2021, 197). Για την ενίσχυση του μέτρου της αξιοπιστίας της αποτρεπτικής της απειλής, η ελληνική πολιτική και στρατιωτική ηγεσία έπειτα από αλληπάλληλες συνεδριάσεις του ΚΥΣΕΑ θα προβεί στην αναδιαμόρφωση της άμεσης αποτροπής σε ενεργητική μέσω της καθολικής κινητοποίησης των Ενόπλων Δυνάμεων (27/3/1987).Ως πολιτικός στόχος τίθεται πλέον η προάσπιση της εδαφικής ακεραιότητας με την απειλή τιμωρίας – διεξαγωγή πρώτου πλήγματος σε ενδεχόμενη παραβίαση της ελληνικής υφαλοκρηπίδας (Τσιριγώτης 2021, 203).

Η παρέμβαση του NATO συνίστατο στην προτροπή μέσω συστάσεων «στην Ελλάδα και την Τουρκία να αποφύγουν οποιαδήποτε ενέργεια, που θα μπορούσε να επιδεινώσει την ήδη τεταμένη κατάσταση και τους υποδείχθηκε να χρησιμοποιήσουν πλήρως τα ειρηνικά μέσα που έχουν στη διάθεση τους», όπως δήλωσε ο Γενικός Γραμματέας της Συμμαχίας Lord Carrington (Λόρδος Κάρινγκτον). Είχε προηγηθεί από τον Έλληνα πρωθυπουργό καταλογισμός ευθύνης στις ΗΠΑ για μεθοδεύσεις εναντίον της Ελλάδας, επισείοντας τον κίνδυνο μιας ενδεχόμενης ελληνοτουρκικής αναμέτρησης, γεγονός που θα απέληγε σε ανακατανομές ισχύος και συμφερόντων στην περιφέρεια των Βαλκανίων-Ανατολικής Μεσογείου, ενώ θα λειτουργούσε αποδιαρθρωτικά στην εσωτερική συνοχή της Συμμαχίας με

πιθανή κατάρρευση της νοτιοανατολικής πτέρυγας του ΝΑΤΟ (Τσιριγώτης 2021, 196). Ακόμη, ο Έλληνας μόνιμος αντιπρόσωπος στα Ηνωμένα Έθνη (ΗΕ), Χ. Ζαχαράκης, είχε παρουσιάσει την υπάρχουσα κατάσταση στη Στρατιωτική Επιτροπή του Οργανισμού, επιβεβαιώνοντας την απόφαση και την πολιτική βούληση της ελληνικής κυβέρνησης να υπερασπιστεί τα νόμιμα συμφέροντά της έναντι οιασδήποτε τιμήματος (Τσιριγώτης 2021, 198).

Τελικά, μετά από μια έντονη διπλωματική δραστηριότητα – επίσημη και ανεπίσημη – ο Τούρκος πρωθυπουργός δήλωνε στο BBC ότι *«το Σιμισίκ δεν θα σταλεί στην αμφισβητούμενη θαλάσσια περιοχή αν και οι Έλληνες πράζουν το ίδιο»* (Λυμπέρης 2009, 307). Η ελληνική πλευρά θα αποδεχθεί τη σύμπνοια με αυτή τη θέση και θα επέλθει αμοιβαία απαγκίστρωση των στρατιωτικών δυνάμεων στις 28 Μαρτίου 1987.

Συμπερασματικά, αυτό που προκύπτει ως διδαχή από την συγκεκριμένη ελληνοτουρκική κρίση διατυπώνεται ως εξής: α) η Τουρκία κατόρθωσε να πάρει την σειρά των διπλωματικών κινήσεων από την ελληνική πλευρά για ένα θέμα εξ ολοκλήρου αρμοδιότητας της Ελλάδας για τις ενέργειές της στην υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου· άρα απωλέσθηκε από ελληνικής διπλωματίας το χαρακτηριστικό της μη αποδοχής των τουρκικών διεκδικήσεων αφού εν τέλει «απαγορεύτηκε» στην Ελλάδα να διεξάγει έρευνες σε ελληνική υφαλοκρηπίδα από ένα άλλο κράτος, β) αναφορικά με την στρατιωτική κινητοποίηση και τον σχεδιασμό, διαφαίνεται μία ορθή αποσαφήνιση της απειλής πολέμου και ετοιμότητας τιμωρητικού πλήγματος. Εφόσον τα τουρκικά πλοία δεν έπλεαν σε ελληνικά χωρικά ύδατα δεν νομιμοποιούνταν κάποια προσβολή από ελληνικά πυρά διότι αυτό έθετε αυτομάτως την Ελλάδα ως το κράτος που επιτίθετο παράνομα σε άλλο. Το γεγονός ότι ούτε η τουρκική πλευρά δεν επιχείρησε κάτι τέτοιο δείχνει ότι με βάση την σχέση κόστους-οφέλους ένα τέτοιο επιχείρημα ίσως να λάμβανε ισχυρή απάντηση με καθοριστικές και αμετάκλητες συνέπειες. Δηλαδή, η Τουρκία γνώριζε την ανωτερότητα σε ποιότητα των ελληνικών οπλικών συστημάτων και μέσω κάποιου που προφανώς λειτούργησε αποτρεπτικά, λαμβανομένων υπόψιν και των παραγόντων της πολυμερούς διπλωματίας και της εμπλοκής των ΗΠΑ όπως και την κατάσταση συμμαχίας ως χώρες-μέλη του ΝΑΤΟ.

➤ **5.3 Η ΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΙΜΙΩΝ 1996**

Τα Ίμια αποτελούν μία συστάδα νησίδων της Δωδεκανήσου. Αυτά εκχωρήθηκαν στην Ελλάδα μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου σύμφωνα με το άρθρο 14 της Συνθήκης Ειρήνης των Παρισίων (10-12-1947) όπου η Ιταλία εκχώρησε στην Ελλάδα εν πλήρει κυριαρχία τις νήσους της Δωδεκανήσου απαριθμούμενες: Αστυπάλαια, Ρόδο, Χάλκη, Κάρπαθο, Κάσο, Τήλο, Νίσυρο, Κάλυμνο, Λέρο, Πάτμο, Λειψούς, Σύμη, Κω και Καστελόριζο ως και τις παρακείμενες νησίδες. Σε προγενέστερη μάλιστα διμερή σύμβαση του 1932, ανάμεσα στην Ιταλία και την Τουρκία τα Ίμια συμπεριλαμβάνονταν σε χάρτη με τα ιταλικά εδάφη. Αργότερα, καθώς όλες οι ιταλικές κτήσεις επί της Δωδεκανήσου πέρασαν στην ελληνική κυριότητα, ομοίως και τα Ίμια ενσωματώθηκαν στο ελληνικό κράτος. Το Τουρκικό κράτος είχε αποδεχτεί το καθεστώς επικυριαρχίας της Ελλάδας στα νησιά αυτά (wikipedia 2021)¹².

Σύμφωνα με το άρθρο 189 του Κ.Δ.Ν.Δ. εντός των ελληνικών χωρικών υδάτων δικαίωμα για παροχή επιθαλάσσιας αρωγής δίδεται μόνο στα υπό ελληνική σημαία ρυμουλκά ή ναυαγοσωστικά (wikipedia 2021).

Προοίμιο της κρίσης θεωρείται η προσάραξη του – τουρκικών συμφερόντων – εμπορικό πλοίο Figen Akat (Φιγκέν Ακάτ) σε αβαθή ύδατα, κοντά στη βραχονησίδα ανατολική Ίμια στις 25 Δεκεμβρίου 1995 και την άρνηση του καπετάνιου να δεχθεί τις υπηρεσίες των ελληνικών ρυμουλκών με το πρόσχημα ότι επρόκειτο για περιοχή τουρκικής κυριαρχίας θα οδηγήσει στην παρέμβαση των αρμόδιων διπλωματικών υπηρεσιών των δύο χωρών (Τσιριγώτης 2021, 228-229).

Ενώ αρχικά, το υπουργείο εξωτερικών της Τουρκίας δήλωσε με ρηματική διακοίνωση (29/12/1995) ότι οι βραχονησίδες Ίμια αποτελούν τουρκική επικράτεια, το ελληνικό υπουργείο εξωτερικών με ρηματική του διακοίνωση (155/3750) στις 9/1/1996 τεκμηριώνει την ελληνική εδαφική κυριαρχία επί των βραχονησίδων Ίμια, εδραζόμενο σε μια σειρά διεθνών συνθηκών που οριοθετούσαν το εδαφικό καθεστώς του Αιγαίου (Τσιριγώτης 2021, 229). Επρόκειτο για τη Συνθήκη της Λωζάννης του 1923, την ιταλο-τουρκική Συμφωνία της Αγκυρας (4/1/1932) το συμπληρωματικό της Πρωτόκολλο (28/12/1932) και τη Συνθήκη ειρήνης των Παρισίων (1947) (Τσιριγώτης 2021, 229). Στις 25 Ιανουαρίου 1996 τέσσερις κάτοικοι της Καλύμνου μετέβησαν στην βραχονησίδα και ύψωσαν την ελληνική σημαία και δύο μέρες αργότερα

¹²https://el.wikipedia.org/wiki/Κρίση_των_Ιμίων

υπεστάλη από Τούρκους δημοσιογράφους οι οποίοι ανύψωσαν την τουρκική (Τσιριγώτης 2021, 230). Ωστόσο, αξίζει να αναφερθεί ότι κατά το διάστημα 25/12/1995 – 27/1/1996 οι αντιδράσεις της τουρκικής κυβέρνησης δεν υπέθαλπαν κάποια πιθανότητα κλιμάκωσης με στρατιωτικές ενέργειες. Αυτό πιθανώς να οφείλεται και κατά ένα μεγάλο βαθμό στην εσωτερική πολιτική κατάσταση της γειτονικής χώρας.

Στις 28 Ιανουαρίου 1996, το περιπολικό σκάφος του Πολεμικού Ναυτικού (ΠΝ) ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ περί τις 08:30 αφαίρεσε την τουρκική σημαία και ένα άλλο περιπολικό, το ΑΝΤΩΝΙΟΥ μετέφερε μια ελληνική σημαία από την Κω και την ύψωσε στη θέση της τουρκικής. Η διαταγή για την ύψωση της ελληνικής σημαίας στη βραχονησίδα δυτική Ίμια δόθηκε από το Γενικό Επιτελείο Ναυτικού (ΓΕΝ), χωρίς όμως να εκδοθεί αντίστοιχη από το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας. (Κωτούλας 2017, 59). Σε αυτό το σημείο κρίνεται σκόπιμο να παρουσιασθούν κάποιες κρίσιμες επιλογές που θα μπορούσαν να προκριθούν για τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Αυτές οι «επιλογές χαμηλότερου ρίσκου» ήταν: α) ανύψωση της σημαίας από μη ενστόλους ώστε να μην δοθεί η εικόνα της κατάληψης εδάφους ή ότι η Ελλάδα επιθυμούσε την στρατιωτική κλιμάκωση, β) ύψωση της σημαίας της ΕΕ, υποδηλώνοντας ότι πρόκειται και για σύνορα ολόκληρης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και δεν θα άφηναν τον πολιτικό χώρο στην Τουρκία να αντιδράσει. (Κωτούλας 2017, 60). Στις 29 Ιανουαρίου, ο νέος πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης, στις προγραμματικές του δηλώσεις στη Βουλή, στέλνει μήνυμα προς τη Τουρκία, ότι σε οποιαδήποτε πρόκληση η Ελλάδα θα αντιδράσει άμεσα και δυναμικά. Η πρωθυπουργός της Τουρκίας Tansu Penbe Çiller (Τανσού Τσιλέρ) ζητά διαπραγματεύσεις για το καθεστώς των βραχονησίδων του Αιγαίου. Τουρκικά πολεμικά παραβιάζουν τα ελληνικά χωρικά ύδατα και πλησιάζουν τα Ίμια. Γίνονται διαβήματα από την Ελλάδα σε Ε.Ε. και ΗΠΑ. (iefimerda.gr 2018).

Εικόνα 1: Νηίδες Ίμια

Το πρωινό της ίδιας ημέρας, αποστέλλονται στην περιοχή δύο επιπλέον πλοία του Πολεμικού Ναυτικού για επιτήρηση της περιοχής. Το ίδιο μεσημέρι, συγκλήθηκε το Συμβούλιο Άμυνας, θεσμικό όργανο, το οποίο αποτελείται από τον Υπουργό και Υφυπουργό Εθνικής Άμυνας, τον Α/ΓΕΕΘΑ καθώς και τους Αρχηγούς των τριών κλάδων των Ενόπλων Δυνάμεων. Κατά τη διάρκεια της σύσκεψης, αποφασίσθηκε η αποβίβαση ομάδας Ειδικών Δυνάμεων στην ανατολική Ίμια (όπου και είχε υψωθεί η ελληνική σημαία). Επιπλέον, αποφασίσθηκε η υλοποίηση μέτρων με τα οποία αυξανόταν η ετοιμότητα των Ενόπλων Δυνάμεων και εντεινόταν η επιτήρηση στην ευρύτερη περιοχή. Το ζήτημα της επάνδρωσης όχι μόνο της ανατολικής Ίμια αλλά και της δυτικής, απασχόλησε την ελληνική πλευρά κατά τη διάρκεια της κρίσης (Κωτούλας 2017, 60-61). Είναι χαρακτηριστικός ο διάλογος μεταξύ του Πρωθυπουργού και του Α/ΓΕΕΘΑ, μετά το τέλος της κρίσης, στο ΚΥΣΕΑ της 8^{ης} Φεβρουαρίου 1996. Σύμφωνα με τον Ναύαρχο Λυμπέρη, η πολιτική εντολή ήταν: «να αποφευχθεί η κλιμάκωση της κρίσης και να υπάρχει κινητοποίηση για παν ενδεχόμενο. Να περιοριστεί η παρουσία αγήματος μόνο εκεί όπου υπάρχει σημαία και να περιφρουρηθούν τα Ίμια από θαλάσσης. Η ναυτική παρουσία στην περιοχή να είναι ανάλογη της τουρκικής» (Λυμπέρης 2009, 586-589). Επίσης, σύμφωνα με αναφορά του Αρχηγού του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού (Α/ΓΕΝ), μετά την κρίση αναφέρεται ότι: «...στις 30 Ιανουαρίου συζητήθηκε η εγκατάσταση στρατιωτικού αγήματος επί της δυτικής νήσου, αλλά αυτή δεν πραγματοποιήθηκε στο πνεύμα της μη κλιμάκωσης. Αποκλείστηκε το σενάριο να απαγορευτεί

η προσέγγιση τουρκικών στα ελληνικά χωρικά ύδατα με χρήση βίας, διότι ήταν έξω από το πνεύμα της μη κλιμάκωσης και ήταν δυνατό να προκαλέσει έναρξη πολεμικής σύγκρουσης» (Λυμπέρης 2009, 651). Μάλιστα, σύμφωνα με τον Ναύαρχο Λυμπέρη ο Πρωθυπουργός παρουσία της υπουργικής ομάδας διαχείρισης κρίσεως είχε δώσει αυτή την εντολή (Κωτούλας 2017, 61).

Υπό αυτό το πρίσμα, η Αθήνα θα χρησιμοποιήσει την στρατηγική του «βυθιζόμενου κόστους», προκαταβάλλοντας το αντίτιμο της πολιτικής της απόφασης, μέσω της αποβίβασης της ομάδας των υποβρύχιων καταστροφέων του Πολεμικού Ναυτικού στην ανατολική Ίμια (Έλλις και Ιγνατίου 2009, 64). Παρά ταύτα, η κινητοποίηση των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων δεν συνοδεύτηκε από τη σθεναρή πολιτική στάση της ελληνικής κυβέρνησης, με συνεπακόλουθο την απομείωση του βαθμού αξιοπιστίας της ελληνικής αποτρεπτικής απειλής. Συγκεκριμένα το διακύβευμα για την Αθήνα ήταν η αποφυγή μιας στρατιωτικής αντιπαράθεσης που θα την έσυρε στο τραπέζι των διμερών διαπραγματεύσεων με την Άγκυρα για την επανα-οριοθέτηση του εδαφικού καθεστώτος στο Αιγαίο (Τσιριγώτης 2021, 237) Χαρακτηρίζοντας το θέμα ως αμιγώς πολιτικό, η ελληνική κυβέρνηση θα επιχειρήσει την αποκλιμάκωση της έντασης μέσω επίσημων δηλώσεων των Υπουργών Εξωτερικών Θ. Πάγκαλου: «έγινε πολύ κακό για το τίποτα» και Άμυνας Γ. Αρσένη ο οποίος θεώρησε το επεισόδιο λήξαν (Μάρδας 2018, 362-363). Ακόμη, όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο Έλληνας Πρωθυπουργός Κ. Σημίτης στη σύσκεψη της κυβερνητικής επιτροπής (30/01/1996): «*Το πρόβλημα ήταν πολιτικό και έπρεπε να αντιμετωπισθεί με πολιτικά μέσα και όχι με μια στρατιωτική επιχείρηση*» (Σημίτης 2005, 63).

Η φαινομενική ανακολουθία μεταξύ της ελληνικής πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας και η έλλειψη συνεννόησης μεταξύ των ληπτών αποφάσεων μετέδωσε ασαφή μηνύματα στην Άγκυρα ως προς τις πραγματικές προθέσεις της Αθήνας – δημιουργία τετελεσμένων, διότι όπως επισημαίνει και ο Jervis, το αμυνόμενο κράτος κατά την εφαρμογή της αποτρεπτικής του στρατηγικής δεν συνυπολογίζει την εικόνα που μεταδίδουν οι πολιτικο-διπλωματικές ενέργειες και πώς αυτές εκλαμβάνονται από τον επιβουλέα (Jervis 1982-1983, 15-16). Αντίστοιχα, οι λήπτες αποφάσεων στην Τουρκία εξέλαβαν την πολιτική πράξη της Αθήνας (υποστολή τουρκικής σημαίας, η επακόλουθη έπαρση ελληνικής και παρουσία στρατιωτικής δύναμης στη νησίδα) ως άμεση απειλή για τα ζωτικά τους συμφέροντα (Τσιριγώτης 2021, 238).

Όπως και στις δύο προηγούμενες ελληνοτουρκικές κρίσεις στο Αιγαίο το πρώτο βήμα στη διαδικασία διαμόρφωσης της εκάστοτε αποτρεπτικής στρατηγικής είναι η διάγνωση της

απειλής (Τσιριγώτης 2021, 231). Δεδομένου ότι η Ελλάδα συνυπολόγιζε τις παρελθούσες συμπεριφορές της Τουρκίας, εκλαμβάνει τα γεγονότα ως μέρος ενός ευρύτερου στρατηγικού σχεδιασμού για τη διαμφισβήτηση και την επαναδιαπραγμάτευση του Αιγαιακού καθεστώτος (Τσιριγώτης 2021, 232).

Αν και αντικειμενικός σκοπός ήταν η διευθέτηση του ζητήματος με πολιτικά μέσα, εντούτοις υπήρξε ήδη στρατιωτική κλιμάκωση έστω και ως επιφυλακή και ετοιμότητα. Επίσης, αυτό προϋποθέτει ότι και οι δύο πλευρές δεν θα έκαναν χρήση της επίδειξης στρατιωτικής ισχύος έτσι ώστε η επίλυση της διαφοράς να παραμείνει σε αμιγώς πολιτικό επίπεδο και στην διπλωματική δικαιοδοσία. Αν και η Τουρκία δεν αποδεικνύεται να έχει σχεδιάσει την συγκεκριμένη κρίση, εντούτοις όμως είναι η χώρα που ωφελείται από την έκβαση αυτής. Η έμπρακτη διαμφισβήτηση της ελληνικής εδαφικής κυριαρχίας εκτός από το ότι υπονόμευσε το κύρος της Ελλάδας ανήγαγε την Τουρκία σε συν-διαμορφωτή του καθεστώτος της περιοχής μεταλλάσσοντας το πλαίσιο της μοναδικής νομικής ελληνοτουρκικής διαφοράς (υφαλοκρηπίδα) σε ένα σύνολο πολιτικών αξιώσεων της Τουρκίας (Τσιριγώτης 2021, 265).

Ακόμα ένα εξόχως σημαντικό συμπέρασμα που εξάγεται σε θεωρητικό επίπεδο από την συγκεκριμένη κρίση είναι η αντιμετώπιση που θα είχαν οι διεθνείς θεσμοί και υπό συγκεκριμένες συγκυρίες του ευρύτερου γεωπολιτικού περιβάλλοντος, στην κατάληξη της. Η Ελλάδα απώλεσε ουσιαστικά, την κυριαρχία επί των δύο νησίδων ενώ η Τουρκία αντίστοιχα πέτυχε να καταστήσει την συγκεκριμένη περιοχή (χερσαία και θαλάσσια) «γκρίζα ζώνη», εφαρμόζοντας την συγκεκριμένη στρατηγική εξυπηρέτησης της αναθεωρητικής της πολιτικής. Το κέρδος της ήταν διπλό: α) άσκησε τον αναθεωρητισμό της και επετεύχθη να θεμελιώσει ένα δεδικασμένο γεγονός την εξέλιξη του οποίου θα επιδιώξει να θέσει ως επιχείρημα για πιθανές νέες βλέψεις που αμφισβητούν κυριαρχία και κυριαρχικά δικαιώματα, β) πρόβαλλε την δυναμική της προς πολλές κατευθύνσεις (Μέση Ανατολή, Βαλκανική χερσόνησος, ΝΑΤΟ κλπ.) ως κύριο ρυθμιστή της κατάστασης πλήττοντας ταυτόχρονα την εικόνα της αποτρεπτικής στρατηγικής της Ελλάδας και της αναποτελεσματικής διπλωματίας που χρησιμοποιήθηκε.

Η συνέχιση της διπλωματίας με άλλα μέσα όπως ονομάζεται ο πόλεμος κατά τον Clausewitz, αποτελεί την έσχατη λύση, η οποία όμως σε κάποιες περιπτώσεις επιβάλλεται από τις συνθήκες. Ο επιθυμητός στόχος είναι η αποφυγή ενός πιθανού γεγονότος που θα επιφέρει κάποια απώλεια κυριαρχίας. Όταν η διπλωματία αποτυγχάνει τότε η κινητοποίηση κατ' αρχήν των εθνικών συντελεστών ισχύος και κατά δεύτερον των συμμάχων είναι αναγκαία όχι απλώς για την αποτροπή αλλά και για την υπεράσπιση της εδαφικής ακεραιότητας.

6. ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ **ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΣΜΟΥ**

Καθίσταται ευκόλως αντιληπτό ότι οι μεθοδεύσεις της Τουρκίας που εξυπηρετούν το υιοθετημένο δόγμα της «αναθεώρησης» των διεθνώς κατεστημένων δεδομένων – που ισοδυναμεί νοητικά με διατάραξη της υπάρχουσας ισορροπίας δυνάμεων – θα εξακολουθήσουν να σχεδιάζονται και να προκαλούνται, επιβαλλόμενες από την ασκούμενη εξωτερική της πολιτική ως «πολιτικά και εθνικά αναγκαίες». Η διαπίστωση αυτή σε συνδυασμό με τα χρήσιμα εξαχθέντα συμπεράσματα από τις κρίσεις του πρόσφατου παρελθόντος, θα δύναντο να ασκήσουν επιρροή στην διαμόρφωση μιας εθνικής στρατηγικής αποτροπής η οποία θα ήταν απόλυτα αποτελεσματική.

Ο λόγος που πρέπει να αντιμετωπισθεί ο τουρκικός αναθεωρητισμός ως συμπεριφορά στις εξωτερικές της σχέσεις και κυρίως ως δυνητικός κίνδυνος για την σταθερότητα στην ευρύτερη περιοχή και για την Ελλάδα ως δίλημμα ασφαλείας είναι ότι αποτελεί απειλή. Η έννοια της απειλής περιγράφει τη δηλωμένη πρόθεση, με λόγια ή ενέργειες της μιας πλευράς να προκαλέσει ζημιά στα συμφέροντα της άλλης στην περίπτωση που δεν συμμορφωθεί με την βούλησή της (ΑΛΑΤΖΑΣ 2020, 147)

➤ 6.1 ΓΙΑΤΙ ΔΕΝ ΘΑ ΕΠΡΕΠΕ ΝΑ ΠΡΟΚΡΙΝΕΤΑΙ Η ΠΡΟΣΦΥΓΗ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

Σαφώς και η Ελλάδα – έναντι των τουρκικών διεκδικήσεων – προβάλλει τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας και την Συνθήκη της Λωζάννης. Όμως, στο βαθμό που η Τουρκία χαρακτηρίζει τις επεκτατικές της βλέψεις ως «ζωτικά συμφέροντα και ενδιαφέροντα», και υποθέτοντας ότι τελικώς συνέβαινε μία παραπομπή όλων αυτών των διεκδικήσεων που η γειτονική χώρα έχει ενδύσει με τα άμφια του «συμφέροντος» σε ένα ανεξάρτητο όργανο όπως το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, δεν θα ήταν δυνατό να προσδιορίσει μόνο η Ελλάδα το εκδικαζόμενο ζήτημα με αποτέλεσμα να κατέληγε σε εξύφανση της Συνθήκης της Λωζάννης και αναπόφευκτα σε εξέταση όλων των ζητημάτων που θα επιθυμούσε η Τουρκία.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, όλα τα θέματα προς εκδίκαση που θα κατέθετε η τουρκική πλευρά θα μετατρέπονταν σε πλήρη αναθεώρηση της ισχύουσας κατάστασης. Στα εν λόγω θέματα θα συμπεριλαμβάνονταν και τα ήδη ρυθμιζόμενα από τις διεθνείς συμφωνίες (διμερείς

ή πολυμερείς που έχουν συναφθεί για το συγκεκριμένο πεδίο αντιπαραθέσεων). Ο κίνδυνος που ελλοχεύει είναι να αποδεχθεί το δικαστήριο την ύπαρξη συμφερόντων της Τουρκίας και να τελεστεί μια ριζική αναθεώρηση των ισχυόντων συνθηκών και σε συνδυασμό με το αμετάκλητο που συνεπάγεται μια δικαστική απόφαση τότε η Ελλάδα θα έχει απωλέσει την κυριαρχία και όχι μόνο. Στον άξονα της άρνησης ύπαρξης μη καθοριζόμενων θεμάτων από τις διεθνείς συμφωνίες Λαζάννης και Παρισίων, η Ελλάδα θέτει το πλαίσιο της μόνης αδιευθέτητης εκκρεμότητας που είναι η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας στη βάση του δικαίου της θάλασσας (Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών n.d.)¹³. Οι κατευθυντήριες αρχές της Συμφωνίας της Μαδρίτης, παρέχουν ένα έρεισμα για να συμπεριληφθούν στα προς εκδίκαση θέματα και κάποια άλλα εξω-νομικά.

Η κατάθεση των συντεταγμένων της ελληνικής υφαλοκρηπίδας από το ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών επισείει τον κίνδυνο της άμεσης κατάθεσης (ως απάντηση) των συντεταγμένων από τουρκικής πλευράς, όμως καταρρίπτεται αφού η Τουρκία έχει ήδη ανακοινώσει στον ΟΗΕ με δύο ρηματικές διακοινώσεις της (2004/ Turkuno DT/4739, 2 Μαρτίου 2004 και 2013/14136816/22273, 12 Μαρτίου 2013) των συντεταγμένων που θεωρεί πως οριοθετούν την υφαλοκρηπίδα της και επιπλέον έχει ανακοινώσει στον ΟΗΕ και δημοσιεύσεις της Εφημερίδας της Κυβέρνησης με τις οποίες έχει παραχωρήσει στην ΤΡΑΟ (Turkish Petroleum Corporation) μεγάλες περιοχές της ελληνικής υφαλοκρηπίδας στην Ανατολική Μεσόγειο.

Επομένως, οι δύο κύριοι αποτρεπτικοί παράγοντες για την προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο ή έτι περαιτέρω σε οποιοδήποτε ουδέτερο θεσμικό όργανο είναι: α) η αναπόφευκτη διεύρυνση των διαφορών από πλευράς Τουρκίας με σκοπό να επιτύχει τους αναθεωρητικούς της σκοπούς, β) οποιαδήποτε και να είναι η έκβαση θα θίγει σημαντικά τα ελληνικά κυριαρχικά δικαιώματα σε ξηρά και θάλασσα και αυτό θα προστάζεται από μια αμετάκλητη δικαστική απόφαση, γ) δεν υπάρχει κανένα άλλο θέμα πλην της διαφοράς που αναγνωρίζει η ελληνική πλευρά σχετικά με την υφαλοκρηπίδα άρα δεν απαιτείται να διευκρινιστεί ή να καθοριστεί κάτι εφόσον όλα τα ζητήματα διευθετούνται μέσω των συμφωνιών και δ) έστω και μακροχρόνια και με την λιγότερο πιθανή έκβαση υπέρ της Ελλάδας σε όλα τα διακυβεύματα, το τετελεσμένο γεγονός θα λειτουργεί ως ο μοναδικός τρόπος επίλυσης διαφορών και ενδέχεται σε πιθανή μελλοντική κρίση να προσφύγουν οι χώρες στο

¹³ <https://www.mfa.gr/zitimata-ellinotourkikon-sheseon/>

ουδέτερο θεσμικό όργανο ή δικαστήριο και να μην καταλήξει σε ευνοϊκή απόφαση για τα ημέτερα συμφέροντα.

Η επιρροή του γεγονότος ότι και οι δύο χώρες ανήκουν στην ίδια συμμαχία θα ήταν αρκετά σημαντική σε μία ενδεχόμενη επίλυση του θέματος των ελληνοτουρκικών διαφορών από διεθνή θεσμικά όργανα. Το ΝΑΤΟ, και η θέση του για το εν λόγω ζήτημα θα επηρέαζε την δικαστική έκβαση της υπόθεσης. Αξίζει να σημειωθεί, ότι η εντολή για δημιουργία «γκρίζων ζωνών» στο Αιγαίο μετά την κρίση των Ιμίων αποφασίστηκε από την κυβέρνηση των ΗΠΑ (προφανώς και με την αποδοχή των εθνικών κυβερνήσεων), στο πλαίσιο της γενικότερης εξυπηρέτησης ή εξασφάλισης των αμερικανικών και συμμαχικών συμφερόντων. Ολόκληρη η αιγαιακή περιοχή εκλαμβάνεται ως μια γεωστρατηγική ενότητα χώρου, μέσα στην οποία δε νοούνται αντικρουόμενα συμφέροντα των δύο χωρών, ούτε ασύμβατες με το κοινό συμφέρον της δυτικής Συμμαχίας, επιδιώξεις (Τζανέτος 2007, 210). Η ίδια γεωστρατηγική ενότητα του χώρου Ελλάδας-Τουρκίας στις μετα-ψυχροπολεμικές συνθήκες, που θα διασφάλιζε την εδαφική ακεραιότητα της Ελλάδας, στηρίζει τον ευρύτερο άξονα των συμφερόντων ασφαλείας της Δύσης στα Βαλκάνια και τη Μέση Ανατολή. Οι δύο χώρες λόγω της γεωγραφικής τους γειτνίασης μοιράζονται τον ίδιο γεωγραφικό χώρο, ο οποίος από ατλαντικής στρατηγικής σκοπιάς θεωρείται γεωπολιτικά και γεωστρατηγικά ενιαίος (Τζανέτος 2007, 212).

Αυτοί οι λόγοι υποδεικνύουν στις ΗΠΑ την ανάγκη διατήρησης ισόρροπης στάσης απέναντι στη διένεξη Ελλάδας-Τουρκίας, με την τυπική τακτική των «ίσων αποστάσεων». Αυτό όμως βρίσκεται πλησιέστερα στις στρατηγικές επιδιώξεις της Άγκυρας. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο εξισορροπητικής αντιμετώπισης των αντιθέσεων μεταξύ των δύο χωρών, φαίνεται ότι εξετάζονται από τις ΗΠΑ οι «εκκρεμούσες συνοριακές διαφορές» μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας στο Αιγαίο με την απλουστευτική λογική του «50/50» για την αξιολόγηση των εκατέρωθεν αιτιάσεων, εφόσον και οι δύο αυτές χώρες ανήκουν στην ίδια σφαίρα γεωπολιτικών συμφερόντων της Δύσης (Τζανέτος 2007, 212). Επιμερίζεται, έτσι, το βάρος μεταξύ του γεωπολιτικού κριτηρίου και του νομικού. Η ερμηνεία, εξάλλου, που δίνεται από την Washington στα συμφέροντα των δύο χωρών στην περιοχή, δεν είναι καθόλου βέβαιο αν αρκείται στη διατήρηση του σημερινού καθεστώτος του Αιγαίου ή αν ευνοεί την ευρεία αναθεώρηση όσων ρυθμίσεων δεν συνάδουν με τη νέα γεωπολιτική πραγματικότητα στην περιοχή και εφόσον οι ισχύουσες ρυθμίσεις κριθούν δυσανάλογες προς τη σημερινή γεωπολιτική πραγματικότητα και τις ανάγκες ασφαλείας της Δύσης (Τζανέτος 2007, 213). Σε

αυτό συνέβαλε η αναγνώριση «ζωτικών συμφερόντων» της Τουρκίας στο Αιγαίο με την Συμφωνία της Μαδρίτης.

Πιθανότατα, επομένως, μια παραπομπή του συνόλου των ελληνοτουρκικών διαφορών για το Αιγαίο και τα παρεπόμενα μας οδηγεί στο κρίσιμο συμπέρασμα ότι θα έχει ως αρνητική συνέπεια την μεταβολή των υφιστάμενων δεδομένων κυριαρχίας καθότι γνώμονας των όποιων αποφάσεων σε διεθνές επίπεδο και με την προϋπόθεση της διασφάλισης της συνοχής της Συμμαχίας, θα είναι η εξυπηρέτηση των αναγνωρισμένων από την Ελλάδα «ζωτικών συμφερόντων» της Τουρκίας. Το προαναφερθέν ισοδυναμεί με απώλεια εθνικού εδάφους, θαλάσσης και αέρος, μειώνει δραματικά το κύρος της χώρας διεθνώς και παρέχει κίνητρο στην Τουρκία για διόγκωση των απαιτήσεών της. Τέλος, όπως προαναφέρθηκε, θα επρόκειτο για μια δικαστική απόφαση αμετάκλητη και μη αναστρέψιμη.

Γνωρίζοντας αυτό το πολύ πιθανό για να συμβεί ενδεχόμενο η Ελλάδα οφείλει να προασπίσει τα νομίμως θεσπισμένα συμφέροντά της στο Αιγαίο, με την επίκληση των διεθνώς επικυρωμένων συμφωνιών και έχοντας ως αρχή της ότι η Τουρκία έχει παραιτηθεί από κάθε αξίωση της επί των νήσων και νησίδων, πέραν των 3 νμ από τις ακτές της.

Παρότι η UNCLOS έγινε αποδεκτή από το σύνολο της διεθνούς κοινότητας και το μεγαλύτερο μέρος της έχει ήδη καταστεί μέρος του εθιμικού δικαίου, καταψηφίστηκε από την Τουρκία. Κατά τις διαπραγματεύσεις της τρίτης συνδιάσκεψης των ΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας, η Τουρκία επιχείρησε να εκμεταλλευτεί την έννοια της ημίκλειστης θάλασσας, υποστηρίζοντας ότι στις θάλασσες αυτές πρέπει να ακολουθούνται ειδικοί κανόνες οριοθέτησης που απαιτούν συγκατάθεση όλων των παράκτιων κρατών (Τρεχλής 2019, 51). Παρότι οι προτάσεις της δεν έγιναν αποδεκτές, η Τουρκία συνέχισε να επικαλείται το γεγονός ότι η UNCLOS δεν υιοθέτησε τις προτάσεις της, οι οποίες, όμως, αποσκοπούσαν ουσιαστικά σε διχοτόμηση του Αιγαίου Πελάγους. Επιπλέον, η Τουρκία υποστηρίζει ότι η Ελλάδα οφείλει να σεβαστεί το δικαίωμα πρόσβασής της στην ανοιχτή θάλασσα. Ειδικότερα, θεωρεί ότι η επέκταση της ελληνικής αιγιαλίτιδας ζώνης στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου στα 12 ναυτικά μίλια θα αποτελέσει κατάχρηση του δικαιώματος θέσπισης αιγιαλίτιδας ζώνης, θίγοντας το δικαίωμά της για πρόσβαση στην ανοιχτή θάλασσα και απειλώντας συγχρόνως την ασφάλειά της. Με δική της διασταλτική ερμηνεία, η Τουρκία υποστηρίζει ότι το σύστημα των ευθειών γραμμών βάσης δεν μπορεί να εφαρμόζεται από ένα κράτος, εφόσον κάτι τέτοιο αποκόπτει τη χωρική θάλασσα άλλου κράτους από την ανοιχτή θάλασσα ή την ΑΟΖ (Τρεχλής 2019, 51).

➤ 6.2 ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΠΟΤΡΟΠΗΣ ΜΕ PLAN

B

➤ 6.2.1 ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Γενικά, με τον όρο αποτροπή εννοούμε την κατάσταση κατά την οποία ο αντίπαλος πρέπει να πειστεί ότι η διενέργεια μιας στρατιωτικής (ή και πολιτικής) πράξης θα επιφέρει συνέπειες, το κόστος των οποίων θα είναι αρκετά μεγαλύτερο από το προσδοκώμενο όφελος κι επομένως, ορθολογικά σκεπτόμενοι, πρέπει να μην συμβεί. Αυτό το ενδεχόμενο επιβολής κυρώσεων διαφόρων τύπων οφείλει να είναι τόσο επιτακτική με αποτέλεσμα, ουσιαστικά να επηρεάζει την λήψη αποφάσεων του αντιπάλου. Σύμφωνα με τον Liddell Hart η στρατηγική είναι η τέχνη με την οποία συσχετίζονται οι πολιτικές αποφάσεις με την πολεμική δύναμη (Liddell 1991, 336) , ενώ ο Karl von Clausewitz ορίζει ως στρατηγική τη χρησιμοποίηση των πολεμικών εμπλοκών προς το σκοπό της εκπλήρωσης των αντικειμενικών στόχων ενός πολέμου. Από μια γενικότερη σκοπιά η στρατηγική αποσκοπεί στην προώθηση ή διασφάλιση των συμφερόντων μιας χώρας. Για χώρες που υπερασπίζονται το status quo, όπως η Ελλάδα, η στρατιωτική στρατηγική εξυπηρετεί βασικά τρεις στόχους:

1. Την πρόληψη πολιτικής εκφοβισμών και εξαναγκασμών εκ μέρους του αντιπάλου.
2. Την αποτροπή στρατιωτικών επιθέσεων.
3. Εάν χρειαστεί, την προάσπιση της εθνικής εδαφικής ακεραιότητας (Ηφαιστος και Πλατιάς 1992, 65).

Ο σχεδιασμός και η εφαρμογή μιας συνολικής εθνικής στρατηγικής είναι ένα εξαιρετικά δύσκολο εγχείρημα. Η αποτροπή θα μπορούσε να διακριθεί σε δύο κατηγορίες: την άμεση αποτροπή και την γενική. Άμεση αποτροπή είναι η κατάσταση κατά την οποία, στη σχέση δύο αντιπάλων, τουλάχιστον η μία πλευρά σχεδιάζει επίθεση ενώ η άλλη πλευρά απευθύνει απειλή ανταπόδοσης για να την εμποδίσει να εκτελεστεί. Γενική αποτροπή έχουμε όταν οι δύο αντίπαλοι διατηρούν ένοπλες δυνάμεις προς το σκοπό διατήρησης της ισορροπίας ισχύος στις μεταξύ τους σχέσεις, χωρίς όμως κατ' ανάγκην κάποιος από τους δύο να σχεδιάζει άμεση επίθεση (Ηφαιστος και Πλατιάς 1992, 70).

Βεβαίως, η ανάληψη της πολιτικής δέσμευσης από την εκάστοτε πολιτική ηγεσία για την προάσπιση-προαγωγή του εθνικού συμφέροντος (εθνική αποτροπή) το οποίο δύναται υπό συγκεκριμένες περιπτώσεις να περικλείει το εθνικό συμφέρον και ενός τρίτου κράτους (εκτεταμένη αποτροπή) αναδεικνύεται σε πρωταρχική, αναγκαία συνθήκη για τη διαμόρφωση και την εφαρμογή της αποτρεπτικής στρατηγικής (Τσιριγώτης 2021, 79).

Όπως και σε κάθε διαπραγμάτευση έτσι και σε ένα παίγνιο (με παραμέτρους) αποτροπής η πλευρά που υπερασπίζεται το μεγαλύτερο συμφέρον – αντικειμενικά – πιθανότατα θα υπερισχύσει. Δηλαδή, σύμφωνα πάντα με τη θεωρία της αποτροπής, η υπεράσπιση εθνικών αγαθών, που είναι εξ αντικειμένου ζωτικής σημασίας στο αποτρεπτικό παιχνίδι δύο αντιπάλων, είναι περισσότερο αξιόπιστη από τη διεκδίκηση αγαθών ήσσονος σημασίας. Ο Glenn Snyder, στο κλασικό του έργο «*Deterrence and Defence*», διέκρινε μεταξύ εσωτερικού συμφέροντος (intrinsic interest of values) και συμφέροντος δυνάμεως (power interest of values): «οι εσωτερικές αξίες είναι πρωταρχικής ή αυτόνομης/καταληκτικής σημασίας (end values). Ιεραρχούνται ανάλογα με το τι πραγματικά αξίζουν, παρά για το τι ρόλο παίζουν στον συσχετισμό ισχύος των πρωταγωνιστών... (Ηφαιστος και Πλατιάς 1992, 78). Οι αξίες (ή αγαθά) δυνάμεως, αντίθετα, είναι διαμεσολαβητικής σημασίας (instrumental), δηλαδή ιεραρχούνται όχι τόσο ως προς το τι αξίζουν, όσο ως προς το τι συνεισφέρουν στην ασφάλεια των αξιών (ή αγαθών) πρωταρχικής σημασίας» (Snyder 2015, 178).

Η άμεση αποτροπή αντικατοπτρίζει μια κατάσταση διακρατικής κρίσης ή μια σοβαρή πολιτική διαμάχη μεταξύ δύο κρατών με αυξημένη πιθανότητα κλιμάκωσης της έντασης σε γενικευμένη κρίση. Το κράτος καλείται να προσαρμόσει την αποτρεπτική του στρατηγική απέναντι σε έναν συγκεκριμένο αντίπαλο (Τουρκία), ο οποίος έχει ήδη προδηλώσει τις αναθεωρητικές του προθέσεις με αντικειμενικό στόχο την επιβολή της βούλησης του στον αντίπαλο. Η ανάσχεση των σχεδιαζόμενων στρατιωτικών πράξεων του ανατροπέα επιτυγχάνεται μέσω της μετάδοσης μιας εναργούς αποτρεπτικής απειλής με έμπρακτες πολιτικοστρατιωτικές στάσεις και προσδιορισμένη στη φύση του αντιπάλου (Τσιριγώτης 2021, 57). Η αξιопιστία της αποτρεπτικής στρατηγικής είναι μια τριαδική σχέση μέσα από τη διασύνδεση (κοινή συνισταμένη) των αναγκαίων μεταβλητών: α) πολιτική δέσμευση για την προάσπιση των διακυβευόμενων συμφερόντων, β) μετάδοση της αποτρεπτικής απειλής και γ) ικανότητα πραγμάτωσής της. Αποκρυσταλλώνεται σε τρεις ικανές μεταβλητές για τον επηρεασμό των αναθεωρητικών αξιώσεων του αντιπάλου – ικανότητα, κόστος, προθέσεις (Τσιριγώτης 2021, 109)

Η θεωρητική πρόταση, λοιπόν, είναι ότι σε μια διακρατική διένεξη, η πλευρά που έχει το μεγαλύτερο σχετικό συμφέρον ως προς το διαφιλονικούμενο αγαθό θα έχει σχετικό διαπραγματευτικό πλεονέκτημα, και αντίστροφα. Εάν αυτό ισχύει, σε μια διένεξη όπου και οι δύο αντίπαλοι γνωρίζουν επαρκώς τους λεπτούς μηχανισμούς της αποτροπής, τα περιθώρια «μπλόφας» (bluffing) της πλευράς που έχει το μικρότερο σχετικό συμφέρον μειώνονται σημαντικά, και αντίστροφα (Ηφαιστος και Πλατιάς 1992, 80).

«[...] Μια αμυντική διπλωματία, δηλαδή μια διπλωματία που αποβλέπει στη διατήρηση του *status quo*, δεν σημαίνει κατ' ανάγκην και έναν στρατό περιορισμένο στην άμυνα» γράφει ο Raymond Aron. Οι όροι «άμυνα/επίθεση» και «αμυντικό/επιθετικό» στη σύγχρονη στρατηγική αναφέρονται όχι κατ' ανάγκην σε σχέση με τυχόν πολιτικές επιδιώξεις του αμυνόμενου κράτους, αλλά σε σχέση με τη μορφή της απειλής, δηλαδή τις πολιτικές και στρατιωτικές επιδιώξεις του επιτιθέμενου, τις γεωπολιτικές συνθήκες, τη διάταξη των ενόπλων δυνάμεων του αντιπάλου, τη δομή των ενόπλων δυνάμεων και το στρατιωτικό δόγμα του αντιπάλου, τις στρατιωτικές ανάγκες σε περίπτωση προεκταθείσης αποτροπής, τις τεχνολογικές ικανότητες του αποτρέποντος και του αποτρεπόμενου και την ποσότητα/ποιότητα των οπλικών τους συστημάτων (Ηφαιστος και Πλατιάς 1992, 87-88). Η αποτρεπτική στρατηγική θα μπορούσε να εκπέμψει είτε αμυντική απειλή στο πλαίσιο ενός «τέλειου» αμυντικού συστήματος, είτε μια αντεπιθετική απειλή στο πλαίσιο ενός επιθετικού στρατιωτικού δόγματος. Όπως ήδη έχει αναφερθεί στο πλαίσιο της σύγκρουσης Ελλάδας-Τουρκίας ο αμυνόμενος/αποτρέπων είναι η Ελλάδα και ο επιτιθέμενος/αποτρεπόμενος είναι η Τουρκία (Ηφαιστος και Πλατιάς 1992, 89)

Στην αποτροπή, εάν υπάρξει συμμόρφωση, δηλαδή μη εκτέλεση της απειλής από τον επιτιθέμενο, δεν θα υπάρξει έναρξη συγκρούσεων. Στην περίπτωση αυτή, η αποτρεπτική απειλή γίνεται πιστευτή, επειδή ακριβώς το πολύπλοκο σύστημα μηχανισμών της αποτροπής επενεργεί αποτελεσματικά στη διαδικασία λήψης αποφάσεων του αντιπάλου (Ηφαιστος και Πλατιάς 1992, 96). Για τον λόγο αυτό, ο άξονας σχεδιασμού της αποτρεπτικής στρατηγικής πρέπει να βασίζεται σε συντελεστές ισχύος μη εξαρτώμενους από άλλους δρώντες, όπως πχ. συμμαχίες κ.ά.. Το επίπεδο ισχύος που ένα κράτος διαθέτει λειτουργεί ως ασπίδα εναντίον απειλών, αν αυτό είναι ικανοποιητικά υψηλό, ενώ επίσης στις περισσότερες των περιπτώσεων λειτουργεί αποτρεπτικά ως προς την εκδήλωση των επιθέσεων (Σ. Σ. Λίτσας 2010, 102). Η αποτροπή και η στρατηγική εφαρμογής της, δεν πρέπει να περιορίζεται στην αμυντική αντιμετώπιση μιας υποτιθέμενης πολεμικής εισβολής αλλά να περιλαμβάνει σχέδια επιβολής αντιποίνων με σκοπό να «τιμωρήσει» τον εχθρό, παρέχοντας ένα πολύ από και σκληρό αντικίνητρο επανάληψης μιας τέτοιας ενέργειας. Δηλαδή, θα πρέπει να ολοκληρωθεί με αντεπιθετικές τακτικές επιχειρήσεις των Ενόπλων Δυνάμεων, έτσι ώστε να καταστεί απολύτως σαφές ότι τυχόν επιθετικές πολεμικές ενέργειες θα συνεπάγονται μείωση συντελεστών ισχύος του αντιπάλου.

Ένα γεγονός που από μόνο του είναι ενδεικτικό της κάμψης της αποτροπής της ελληνικής πλευράς και σε άλλες περιπτώσεις όχι μόνο των κρίσεων στο Αιγαίο είναι η μη

επέκταση των χωρικών υδάτων της χώρας στα 12 νμ., το οποίο συνιστά έμμεση αποδοχή των ιδιόμορφων συνθηκών στην συγκεκριμένη θαλάσσια περιοχή, πόσο μάλλον δε ότι αντικατοπτρίζει μια μερική αποδοχή της ύπαρξης «ζωτικών συμφερόντων» της Τουρκίας εκεί. Προϊόντος του χρόνου διαμορφώνεται μία αντίληψη εγγύτερη νοηματικά σε αυτό που η αναθεωρητική εξωτερική πολιτική της Τουρκίας επιδιώκει να επιτύχει, δηλαδή ότι δεν έχει διευθετηθεί το θέμα κι επομένως ή πρέπει να υπάρξει προσφυγή σε διεθνή οργανισμό για την επίλυση του (αποφευκτέο γεγονός), ή να παραμείνει η υπάρχουσα κατάσταση που είναι, όμως, ωφέλιμη για την Τουρκία. Με τις ενέργειες της Τουρκίας που υποστηρίζουν τον αναθεωρητισμό της διαπεράστηκε η «αποτρεπτική ασπίδα» της Ελλάδας και μειώθηκε αισθητά η αξιοπιστία της αποτρεπτικής της στρατηγικής (Ηφαιστος και Πλατιάς 1992, 71), ενώ παράλληλα τα καθημερινά περιστατικά παραβίασης ελληνικών χωρικών υδάτων και Εθνικού Εναέριου Χώρου και FIR Αθηνών, από τουρκικά μαχητικά αεροσκάφη που δεν έχουν καταθέσει σχέδια πτήσεως αντιμετωπίζονται στο πλαίσιο διπλωματικών ανακοινώσεων του Υπουργείου Εξωτερικών και αποστολής υπομνημάτων στο ΣΑ του ΟΗΕ. Είναι προφανές, ότι η στρατηγική της Τουρκίας δεν είναι να αποσπάσει μεγάλα οφέλη με επιδίωξη μεγάλης νίκης μετά από γενικευμένη πολεμική σύρραξη. Αντίθετα, η στρατηγική της φαίνεται να είναι αυτή του εκφοβισμού και των προκλήσεων (intimidation strategy), υπολογίζοντας ότι η ελληνική αντίδραση δεν θα είναι δυναμική αλλά εξευμενιστική, κατευναστική και υποχωρητική. Δηλαδή η αποτρεπτική κατάσταση ως προς την Τουρκία δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ούτε «γενική» ούτε «άμεση αποτροπή». Η Τουρκία επέβαλε μια κατάσταση συνεχών ενδιάμεσων ή και μικρών πολεμικών και πολιτικών ενεργειών, για τις οποίες «καθιερώθηκε» ότι η Ελλάδα δεν μπορεί ή δεν πρέπει να ανταποδίδει «εις είδος» (Ηφαιστος και Πλατιάς 1992, 72).

Στην ανάλυση της διεθνούς πολιτικής η έννοια της αποτροπής δύναται να προσλάβει πολλές και διαφορετικές εκφάνσεις – ως θεωρία, ως στρατηγική εθνικής ασφαλείας, ως στρατηγικό δόγμα, ως κατάσταση πραγμάτων, ως συγκεκριμένος κρατικός στόχος και ως ένα ευρύτερο φαινόμενο που διέπει τις ανταγωνιστικές διακρατικές σχέσεις – που διασυνδέονται μέσω κοινών υποθέσεων εργασίας (Τσιριγώτης 2021, 42). Η θεωρία αποτροπής συνιστά το θεμελιακό υπόβαθρο για τη στρατηγική της αποτροπής, οριοθετώντας το λειτουργικό της πλαίσιο και καταγράφοντας τις ικανές και αναγκαίες συνθήκες για τη διαμόρφωση και την εφαρμογή της, επαυξάνοντας το μέτρο της αποτελεσματικότητάς της. (Τσιριγώτης 2021, 43). Η ανάλυση της αποτρεπτικής στρατηγικής (στις περιπτώσεις συγκρουσιακών διακρατικών σχέσεων) εξ αντικειμένου εμπίπτει, κατά το πλείστον, στο πλαίσιο της ρεαλιστικής σχολής σκέψης, διότι τρία είναι τα κυρίαρχα στοιχεία ή κριτήρια: α) Το κράτος είναι ο βασικός παράγων του διεθνούς συστήματος, β) δεν υφίσταται παγκόσμια ρυθμιστική εξουσία ή

αποτελεσματικό παγκόσμιο σύστημα συλλογικής ασφάλειας, και γ) η αποφυγή πολέμου κατά κύριο λόγο, επιτυγχάνεται μέσω της ισορροπίας ισχύος.

Ακολουθώντας την επαγωγική μέθοδο και απαντώντας σε μικρά ερωτήματα θα ήταν ευκολότερη η εκλογίκευση της διαδικασίας του σχεδιασμού της εθνικής στρατηγικής αποτροπής. Προκειμένου να θεσπιστεί ένα «καθεστώς ασφαλείας» μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας επιβάλλεται να πληρούνται οι κάτωθι προϋποθέσεις:

1. Οι ενδιαφερόμενοι να αποφεύγουν εγωιστικές συμπεριφορές, να είναι ικανοποιημένοι με το status quo και να μην προσφεύγουν στην βία ή την απειλή χρήσης βίας, εάν και όταν επιδιώκουν αλλαγές της ισορροπίας δυνάμεων.

2. Να υπάρχουν κοινές ή όμοιες αντιλήψεις απειλής και ασφάλειας.

3. Να μην εκδηλώνονται ή υποβόσκουν επεκτατικές επιδιώξεις. Αντίθετα, να υπάρχει γενική αποδοχή του status quo.

4. Όλα τα μέρη να έχουν συνείδηση του κόστους και των συνεπειών μιας σύρραξης (Ηφαιστος και Πλατιάς 1992, 53)

Άρα, δεν υφίσταται επ' ουδενί ένα τέτοιο καθεστώς μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας.

Σε διακρατικό επίπεδο, απειλή ορίζεται ως η εκδηλωμένη πρόθεση της μίας πλευράς να προκαλέσει κάποια ζημία εις βάρος των συμφερόντων της άλλης, εάν η τελευταία δεν συμμορφωθεί προς τις απαιτήσεις και τη θέλησή της. Μία απειλή δημιουργεί κίνδυνο όταν ο απειλών έχει τα μέσα και τη θέληση (πολιτική βούληση) να την πραγματοποιήσει (Ηφαιστος και Πλατιάς 1992, 53). Ότι προβάλλει η Τουρκία ως επιχείρημα της ανάγκης αναθεώρησης των διμερών και διεθνών συμφωνιών είναι στην ουσία η αύξηση της ισχύος και της επιρροής της ώστε να καταστεί ηγεμονική δύναμη και αποτελεί αιτία πολέμου για την Ελλάδα, διότι θίγονται τα συμφέροντά της. Ο γνώμονας της σχεδίασης της εθνικής στρατηγικής ασφαλείας δεν πρέπει να είναι η αποτροπή μιας πολεμικής σύρραξης, αλλά το πώς αν αυτή πραγματοποιηθεί η Ελλάδα θα καταφέρει να διατηρήσει τα κεκτημένα της με το μικρότερο δυνατό κόστος σε συντελεστές ισχύος. Γι' αυτό η βαρύτητα επιβάλλεται να δοθεί στο πώς θα νικηθεί ένας πιθανός ελληνοτουρκικός πόλεμος, παρά το να τον αποφύγουμε χάριν τήρησης της συνοχής της συμμαχίας NATO ή φιλειρηνικών ιδεολογιών που όμως κοστίζουν σε κυριαρχία, ή ανθρώπους.

❖ 6.2.2 ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΑΠΟΤΡΟΠΗΣ ΣΤΙΣ ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΕΙΣ

Οι παράγοντες που προσδιορίζει ο Snyder και αναφέρθηκαν στην προηγούμενη ενότητα, κατέχουν σχεδόν αυτονόητη σημασία στις διενέξεις Ελλάδας – Τουρκίας στο Αιγαίο, στη Θράκη και στην Κύπρο: α) η Ελλάδα υπερασπίζεται το status quo ενώ η Τουρκία προσπαθεί να το μεταβάλει, β) η επικράτηση των θέσεων της Τουρκίας επαυξάνει μόνο οριακά τους δείκτες της εθνικής της ισχύος ενώ για την Ελλάδα σημαίνει αισθητή μείωσή τους· εάν όχι ποσοτικά, τουλάχιστον ποιοτικά, στο βαθμό που υποβαθμίζεται αισθητά έτσι ώστε να σχηματιστεί η εικόνα συνεχών υποχωρήσεων και παραχωρήσεων απέναντι στην πολιτική ισχύος που ασκεί η Τουρκία, γ) δεν επηρεάζεται μεγάλος αριθμός τουρκικού πληθυσμού ενώ για την Ελλάδα συμβαίνει το αντίθετο και δ) ως προς τους ιστορικούς και ψυχολογικούς παράγοντες, ισχύουν περίπου οι ίδιες αναλογίες (Ηφαιστος και Πλατιάς 1992, 80).

Βεβαίως, θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι οι τουρκικές απειλές περιλαμβάνουν και ενδιάμεσα επίπεδα εκδήλωσης όπως το ίδιο το casus belli και το ενδεχόμενο η Ελλάδα να έχει εμμέσως, ενσκήψει στις τουρκικές απειλές, εφόσον ακόμα και τώρα δεν έχει κάνει χρήση του δικαιώματος επέκτασης των χωρικών της υδάτων, γεγονός που αποδεικνύει ότι η πολιτική κατευνασμού δεν έχει μακροχρόνια αποδεκτά αποτελέσματα παρά μόνον εκφράζει μια απόπειρα υποτίμησης των ελληνοτουρκικών διενέξεων από τις εκάστοτε κυβερνήσεις. Μία στρατηγική αποτροπής θα πρέπει να αποτρέπει τον αντίπαλο σε όλο το φάσμα των απειλών. Εξάλλου, μη επιτυχής αντιμετώπιση ενδιάμεσων καταστάσεων είναι πολύ πιθανόν να οδηγήσει είτε σε κλιμάκωση της αντιπαράθεσης και εκτεταμένη πολεμική σύρραξη, είτε σε νίκη του απειλούντος επί του αμυνόμενου, χωρίς πόλεμο («win by fright instead of fight») (Ηφαιστος και Πλατιάς 1992, 61)

Η Ελλάδα είναι σταθερά αφοσιωμένη στην αρχή της ειρηνικής επίλυσης των διαφορών βάσει του διεθνούς δικαίου. Η Ελλάδα έχει δηλώσει την αποδοχή της γενικής υποχρεωτικής δικαιοδοσίας του Διεθνούς Δικαστηρίου στη Χάγη, με τις εξαιρέσεις που προβλέπονται συγκεκριμένα στην αντίστοιχη δήλωση ενώ η Ελλάδα έχει υπογράψει και επικυρώσει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982) (Στίγκας 2018, 80).

Με δήλωση που έγινε το 2015, η Ελλάδα απέκλεισε από την δικαιοδοσία του Δικαστηρίου της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας, την οριοθέτηση των θαλάσσιων ζωνών, σύμφωνα με το άρθρο 298 της Σύμβασης. Στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα επιδιώκει την επίλυση της μοναδικής σημαντικής διαφοράς μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, δηλαδή την

οριοθέτηση της ηπειρωτικής υφαλοκρηπίδας, σύμφωνα με τους κανόνες του διεθνούς δικαίου και συγκεκριμένα με το δίκαιο της θάλασσας (Στίγκας 2018, 80).

Εικόνα 2: ΑΟΖ Ελλάδας, βάσει Δικαίου Θάλασσας

Βεβαίως, απαραίτητη προϋπόθεση εκτέλεσης μιας στρατηγικής αποτροπής – εφόσον αυτό απαιτηθεί από εξωγενείς παράγοντες – είναι να υπάρχει σαφής και ρητή πολιτική βούληση για εμπλοκή σε μία αναπόφευκτη πολεμική σύρραξη με την Τουρκία, σενάριο όχι πολύ απίθανο. Οι ενδείξεις της συμπεριφοράς του συγκεκριμένου εν δυνάμει αντιπάλου προδηλώνουν μια πρόθεση για χρήση στρατιωτικής βίας έναντι της Ελλάδας, ακόμα και αν δεν νομιμοποιείται από την διεθνή κοινότητα μια τέτοια εξέλιξη. Απόδειξη, του προλεχθέντος αποτελεί η εισβολή και η παράνομη κατοχή του βορείου τμήματος της Κύπρου από το 1974. Ως ένας τρόπος αντιμετώπισης αυτής της απρόβλεπτης αλλά πιθανής κατάστασης πρέπει να εξεταστεί η περαιτέρω και ουσιαστικότερη ενίσχυση των Ενόπλων Δυνάμεων μέσω του στρατηγικού εξοπλισμού των τριών κλάδων, δεδομένου ότι η ιστορία έχει αποδείξει ότι οι τουρκικές κυβερνήσεις δεν λαμβάνουν υπ’ όψιν την διεθνή νομιμότητα προκειμένου να εξυπηρετήσουν τα εθνικιστικά τους πολιτικά συμφέροντα που πηγάζουν από το πολιτικό ρεύμα του νέο-οθωμανισμού.

Σημαντικότερη παρατήρηση που, όμως, δεν λαμβάνει της δέουσας σημασίας είναι το γεγονός ότι μια πολεμική εμπλοκή ξεκινάει αρκετό διάστημα πριν την εκδήλωση της επιθετικής στρατιωτικής ενέργειας του αντιπάλου. Όταν το τουρκικό πολεμικό ναυτικό παραβιάζει ελληνικά χωρικά ύδατα και το ίδιο κάνει και η πολεμική της αεροπορία επανειλημμένα, τότε

υπάρχει ήδη τετελεσμένο γεγονός που υποδηλώνει εισβολή ή πολεμική ενέργεια εις βάρος της Ελλάδας. Ακόμα και αν δεν υπάρχει ανταλλαγή πυρών κάτι τέτοιο δεν υποβαθμίζει την σημασία της επιθετικής ενέργειας και την επικινδυνότητα της. Το πόσο «σκληρά» θα αντιμετωπιστούν αυτές οι ενέργειες αμφισβήτησης της εθνικής κυριαρχίας σε θάλασσα και αέρα, θα καθορίσει την συνέχιση αυτών, στο πλαίσιο της πραγμάτωσης των αρχών του αναθεωρητισμού. Σε αυτό το σημείο, υπάρχει ήδη μια στρατιωτική κίνηση που ισοδυναμεί με πρόκληση πολεμικής σύρραξης. Βεβαίως, μία τέτοια απόφαση είναι θέμα της πολιτικής ηγεσίας της χώρας αλλά σίγουρα πάλι, η πολιτική του κατευνασμού δεν έχει επιτύχει την επίλυση του συγκεκριμένου χρόνιου προβλήματος. Αυτή δε, η πολιτική δημιουργεί στους επαίοντες της τουρκικής πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας την πεποίθηση ότι μπορούν να διατάζουν την επανάληψη και συστηματική εκτέλεση παρόμοιων παράνομων κινήσεων. Με την πάροδο του χρόνου και την επανάληψη τέτοιων ενεργειών σχηματίζεται η αντίληψη ότι η Τουρκία με την επιμονή της, και ο βαθμός προσήλωσης στις διεκδικήσεις της συνεπάγεται νομιμοποίηση των αιτιάσεων της, δηλαδή μια πεποίθηση ότι αφού διεκδικούν κυριαρχία και κυριαρχικά δικαιώματα έναντι της Ελλάδας αρκετά χρόνια άρα ίσως πράττουν ορθά. Αυτό είναι έμμεσο αποτέλεσμα της εφαρμογής της στρατηγικής των “παγιωμένων συγκρούσεων”. Σαφώς, και κάτι τέτοιο πρέπει να αποτραπεί και να καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια από μέρους της Ελλάδας.

Όμως, ως απόρροια της διαμορφωθείσας κατάστασης στο Αιγαίο και συγκεκριμένα στις ελληνοτουρκικές σχέσεις που αφορούν κυρίως τις διαφορές στην οριοθέτηση των θαλασσιών ζωνών έχει παραμεληθεί το θέμα της ανακήρυξης ΑΟΖ στο Αιγαίο και τη ΝΑ Μεσόγειο, ενώ αντίθετα αυτό έχει τελεστεί στο Κρητικό πέλαγος και το Ιόνιο. Πλέον, σε ρεαλιστική βάση, δεν γίνεται λόγος για επέκταση της αιγιαλίτιδας ζώνης στα 12 νμ. Αυτό, συνιστά μια επιτυχημένη ασκούμενη πολιτική της Τουρκίας, η οποία προβάλλοντας υπό την αναθεωρητική τάση στις εξωτερικές της σχέσεις πλήθος αβάσιμων διεκδικήσεων ιμπεριαλιστικού χαρακτήρα εξαναγκάζοντας την ελληνική πλευρά να ασχολείται με αυτά και κατά μία απολύτως λογική έννοια, να λαμβάνεται ως επιτυχία όταν η αντίπαλη πλευρά μειώνει την ένταση των αξιώσεων σε ρητορικό ή και πρακτικό επίπεδο. Δηλαδή, όταν η Τουρκία δεν προβάλλει τις διεκδικήσεις της στο Αιγαίο η ελληνική πλευρά το θεωρεί ως επιτυχία της εξωτερικής της πολιτικής και της εθνικής στρατηγικής αποτροπής, κάτι όμως που δεν ισχύει. Ο λόγος αυτός είναι ότι η Ελλάδα θα έπρεπε να διεκδικεί και να προσανατολίζεται στην άσκηση του νόμιμου δικαιώματος της για επέκταση των ορίων της στην θαλάσσια περιοχή του Αιγαίου και όχι να δέχεται (ακόμα και όταν πρόκειται για λόγους εσωτερικής διακυβέρνησης της Τουρκίας), την αναθεωρητική της προοπτική στις διαπραγματεύσεις. Με άλλα λόγια, ο

μόνος στόχος της εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδας είναι να κατέχει αυτή την πλεονεκτική θέση του διεκδικούντος και όχι να συζητά για ανυπόστατες αιτιάσεις.

❖ 6.2.3 ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ – ΑΝ ΑΠΟΤΥΧΕΙ Η ΑΠΟΤΡΟΠΗ;

Μια εθνική στρατηγική αποτροπής θα πρέπει να θέτει ως στόχο της την εξυπηρέτηση όλων των μεθόδων αποτροπής με μία όμως ουσιαστική και απαρέγκλιτη κατεύθυνση: προετοιμαζόμαστε για πόλεμο αλλά σχεδιάζουμε οτιδήποτε μπορεί να τον αποτρέψει. Συχνά, παρεξηγείται η αποτροπή (ίσως και λόγω ετυμολογίας της ίδιας τη λέξεως). Οφείλουμε να σχεδιάζουμε τους άξονες προβολής μιας ισχυρής αποτροπής αλλά να προετοιμάζεται για το ενδεχόμενο της αποτυχίας αυτής, με μοναδική κατευθυντήρια αρχή την Εθνική Ασφάλεια και διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας. Δεν πρέπει ο σκοπός να είναι η αποτροπή και μόνο αυτή διότι στην περίπτωση αυτή απολύεται ο λόγος της προστασίας της εθνικής ανεξαρτησίας και δίνεται έμφαση μόνο στην αποφυγή της πολεμικής σύγκρουσης, ακόμα και σαν έσχατη λύση.

Η Υψηλή Στρατηγική θα πρέπει να δίνει έμφαση στην ανάπτυξη της διπλωματίας όμως θα πρέπει εξίσου να βασίζεται σε πυλώνες ισχύος και να είναι αυτάρκης στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό. Αν και φαίνεται οξύμωρο και γι' αυτό θα πρέπει να αποσαφηνισθεί το γεγονός ότι μια στρατηγική που βασίζεται στην αποτροπή και όχι στην υποχωρητικότητα προϋποθέτει ότι εκπληρώνει την υποχρέωση δηλαδή την ίδια την αποτροπή. Δεδομένου όμως, ότι κατά καιρούς προκλήθηκαν κάποιες κρίσεις οι οποίες κλιμακώθηκαν και σε εν δυνάμει πολεμικές συρράξεις συμπεραίνεται ότι η συγκεκριμένη αυτή στρατηγική δεν λειτούργησε πλήρως αποτελεσματικά. Διότι, αν και είναι εύλογο το αντεπιχείρημα να λεχθεί ότι η έκβαση των κρίσεων περιορίστηκε σε αποκατάσταση της προηγούμενης ισχύουσας τάξης πραγμάτων στην γεωγραφική περιφέρεια της Ανατολικής Μεσογείου και του Αιγαίου, παρά ταύτα δε, ο εγγενής λόγος ύπαρξης μίας στρατηγικής αποτροπής είναι να αποτρέπει (μεταχειριζόμενου του αισθήματος του φόβου-αντιποίνων) οιαδήποτε προσβολή των ελληνικών συμφερόντων και της κυριαρχίας σε ολόκληρη την επικράτεια. Εκ του αποτελέσματος, επομένως, κάτι τέτοιο δεν συνέβη.

Θα πρέπει να θεωρείται δεδομένο ότι η Τουρκία χαρακτηρίζεται ως απρόβλεπτος αλλά και ορθολογικός δρων. Η στάση της έναντι των υπολοίπων χωρών-μελών της συμμαχίας αλλά και οι επιθυμητές φιλικές σχέσεις που θέλει να διατηρεί με χώρες της Μ. Ανατολής που θεωρούνται εχθροί των ΗΠΑ, συνεπάγεται ότι η Τουρκία δεν προσκολλάται στις αποφάσεις που λαμβάνει η συμμαχία ή πολλώ δε μάλλον στις απειλές επιβολής κυρώσεων από ΕΕ.

Αντιθέτως, κάποιες φορές που η Ελλάδα γνωστοποιεί την συμπεριφορά της Τουρκίας στο Αιγαίο σε διεθνείς θεσμούς και σε στρατηγικούς συμμάχους όπως οι ΗΠΑ, η Τουρκία αντιδρά κλιμακώνοντας τις απειλές ή τις στρατιωτικές της προκλήσεις. Άρα, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι δεν εκλαμβάνει τις διπλωματικές κινήσεις της Ελλάδας ως άμεση «απειλή» για τις δικές της προθέσεις.

Θα πρέπει να υπάρξει μία περισσότερο εσωστρεφής προσέγγιση της σχεδίασης και υλοποίησης της στρατηγικής. Αυτό σημαίνει ότι για να επιτύχουμε τον στόχο που είναι η αποτροπή προς την Τουρκία για διακοπή δια παντός της αναθεωρητικής πολιτικής της απαιτείται η πρόοδος σε δύο άξονες: την διπλωματική οδό και την ενίσχυση των κατεχομένων συντελεστών ισχύος και ιδιαιτέρως τις Ένοπλες Δυνάμεις, έτι περισσότερο αν ληφθεί υπόψη ότι σε περίπτωση αδυναμίας εξεύρεσης λύσης μέσω της διπλωματίας η ισχύς των όπλων θα διαδραματίσει τον σημαίνοντα ρόλο σε οποιαδήποτε περίπτωση κλιμάκωσης της κρίσης. Η αποτροπή, αρχικά θα πρέπει να περιορίσει τις εξαγγελόμενες απειλές εις βάρος της Ελλάδας από την Τουρκία σε ρητορικό επίπεδο και φυσικά η μη εκπλήρωση αυτών σημαίνει ότι η εθνική στρατηγική αποτροπής έχει επιτύχει εν μέρει την αποστολή της αφού δεν κλιμακώνονται σε στρατιωτικές κινητοποιήσεις και άρα έχει αποτραπεί έστω και βραχυπρόθεσμα μια πολεμική σύρραξη.

Δεδομένης της ύπαρξης της τουρκικής απειλής (όχι αυστηρά μόνο σε επίπεδο ρητορικών δηλώσεων) η αποτρεπτική στρατηγική θα πρέπει να αποσκοπεί στη δημιουργία και διατήρηση στρατιωτικής και διπλωματικής ισορροπίας με την Τουρκία, όπως και με άλλους πιθανούς αντιπάλους, και στην αντιμετώπιση όχι μόνο της απειλής γενικευμένης σύρραξης, αλλά και ενός ευρέος φάσματος ενδιάμεσων απειλών (Ηφαιστος και Πλατιάς 1992, 51). Επαναδιατυπώνοντας την παραπάνω πρόταση εννοείται η διαμόρφωση ενός πλαισίου μέτρων αντίδρασης όχι μόνο σε μία πιθανή πολεμική σύγκρουση αλλά και σε ανταπόδοση της στρατηγικής της Τουρκίας που άλλοτε ύπουλα και «υποχθόνια» δημιουργεί τεταμένες καταστάσεις που οδεύουν αποδεδειγμένα, σε σύγκρουση. Η αποτροπή δεν είναι ένα μηδενικό παιχνίδι όπου κάποιος είτε κερδίζει είτε χάνει. Αντίθετα, είναι μια συνεχής και αδυσώπητη αναμέτρηση μέσων και θελήσεως, στο πλαίσιο της οποίας υπάρχει πάντοτε δυνατότητα βελτίωσης της θέσης ενός κράτους, είτε με ποσοτική είτε με ποιοτική βελτίωση των φορτίων ισχύος, είτε συνδυάζοντας με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τους στρατιωτικούς, διπλωματικούς και ψυχολογικούς μηχανισμούς που προσφέρονται (Ηφαιστος και Πλατιάς 1992, 51).

Η εναπόθεση της ημέτερης εξωτερικής πολιτικής αντιμετώπισης του τουρκικού αναθεωρητισμού σε θεσμούς όπως η ΕΕ αποτελεί περισσότερο παγίδα εγκυμονούσα

ανυπέρβλητους κινδύνους παρά εργαλείο εξυπηρέτησης των εθνικών μας θέσεων. Ακόμα και η Μ. Βρετανία, μόνιμο μέλος του ΣΑ του ΟΗΕ, δεν αρκέστηκε στα ψηφίσματα του, αλλά επέλυσε το ζήτημα των νήσων Falklands δυναμικά (Μούρτος 1997, 19). Στο πνεύμα κατευνασμού ενός επιθετικού αντιπάλου καλλιεργείται στη χώρα μας κλίμα αποδοχής της συγκυριαρχίας στο Αιγαίο (Μούρτος 1997, 104).

Μία ρεαλιστική και πέραν κάθε χαρακτηριστικού πολιτικής ιδεολογίας διάγνωση των γεγονότων από την εισβολή στην Κύπρο εν έτει 1974 και εντεύθεν επιβεβαιώνει κάποιες θεωρήσεις που αν δεν εξεταστούν στην ίδια ακριβώς την ρεαλιστική τους ύπαρξη τότε οποιαδήποτε στρατηγική αποτροπής είναι καταδικασμένη να αποτύχει. Πρώτον, η αποτροπή δεν αποτελεί μια ατέρμονη διαδικασία. Έχει συγκεκριμένα όρια (χρονικά και συγκυριακά) στα οποία περατώνεται. Για παράδειγμα, στην περίπτωση των τριών κρίσεων στο Αιγαίο (σημειωτέο, δεν αναφέρεται το επεισόδιο στην ελληνοτουρκική μεθόριο το 1987 καθόσον εκλαμβάνεται ως τυχαίο), η αποτροπή έχει επιτύχει μόνο να αποτρέψει μία γενικευμένη στρατιωτική κίνηση επειδή όμως συνέβαλαν και εξωτερικοί παράγοντες που αναδύονται από τις εκάστοτε διεθνείς συγκυρίες. Έχει αποτύχει δια τον εξής απλό λόγο: δεν πέτυχε να θέσει τον βαθμό εκδήλωσης φόβου από τον εχθρό ώστε να καμφθούν οι προθέσεις του εις βάρος ημών, ακόμη περισσότερο συσχετιζόμενα και με την υλοποίηση της πολιτικής των αντιπάλων. Με άλλα λόγια, η Ελλάδα δεν κατάφερε να αποτρέψει την πολεμική σύρραξη που σχεδίαζε η Τουρκία, αυτήρα μόνο με την άσκηση της εθνικής στρατηγικής αποτροπής επομένως, καθίσταται αυτομάτως ανεπαρκής οποιαδήποτε μορφή εθνικής στρατηγικής βασιζόμενη στην αποτροπή, η οποία είχε σχεδιαστεί και υλοποιηθεί μέχρι τότε. Αυτό το γεγονός, αποτελεί ένα λάθος αφότου να μην αποφεύχθηκε ο πόλεμος πλην όμως υπήρξε κόστος αναφορικά με τον χαρακτηρισμό της θαλάσσιας περιοχής γύρω από τα Ίμια και τις ίδιες τις νησίδες ως “γκρίζα ζώνη” και να προκληθεί πλήγμα στην αποφασιστικότητα αντίδρασης σε ένα τέτοιο συμβάν, ορατό στην Τουρκία.

Συνεπάγεται, επομένως, ότι όταν σχεδιάζεται μια στρατηγική αποτροπής θα πρέπει να άρχεται η διαδικασία από την προσπάθεια απάντησης στο εξής ερώτημα: *Τι είμαστε διατεθειμένοι να κάνουμε όταν καταρρεύσει η εθνική στρατηγική αποτροπής, δηλαδή ευρισκόμεθα στα πρόθυρα μιας μεγάλης (ή/και μικρής έντασης) που όμως προβλέπεται να εξελιχθεί σε πολεμική σύγκρουση;* Η απάντηση, εννοείται ότι είναι πόλεμος. Πρέπει να υπάρχει η πολιτική βούληση για μια τέτοια ενέργεια διότι ο πρωταρχικός μας στόχος είναι η προστασία της εθνικής ανεξαρτησίας και η εξασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας, συμπεριλαμβανομένων δε, και των συμφερόντων της Ελλάδας. Στόχος είναι να αποτραπεί η

κλιμάκωση με διπλωματικά μέσα αρχικά, και αν απαιτηθεί να προσφύγουν σε στρατιωτική κινητοποίηση. Δεν πρέπει να συγχέεται η λέξη «αποτροπή» με τον αυτοσκοπό που πρεσβεύει μια στρατηγική αποτροπής. Ίσως, η ονομασία του όρου θα ήταν πιο διαφωτιστική αν ήταν «Στρατηγική Εθνικής Ασφαλείας» η οποία θα συμπεριλαμβάνει δύο μέρη: i) «στρατηγική αποτροπής», και ii) «Πολεμικές επιχειρήσεις». Με αυτόν τον τρόπο, επιτυγχάνεται η σαφέστατη ρύθμιση των πλαισίων ενεργειών στις δύο αυτές αλληλένδετες εκφάνσεις, οι οποίες εκτελούνται διαδοχικά.

Παρόλο που η αποτροπή έχει – ομολογουμένως – αποτύχει (βλ. κρίση Ιμίων, 1996) δεν πρέπει να εμμένουμε στην αποτροπή ως ζητούμενο και στόχο. Υπάρχουν μεγάλα περιθώρια βελτίωσης της ελληνικής αποτρεπτικής στρατηγικής, εάν υπάρξει μετατόπιση της έμφασης από την «άμυνα» στην «επίθεση» και ειδικότερα από το δόγμα της «ασύμμετρης ανταπόδοσης» (asymmetrical response ή asymmetrical retaliation) στο δόγμα της «αντεπιθετικής ανταπόδοσης» (counteroffensive retaliation) (Ηφαιστος and Πλατιάς 1992, 51). Οι κυβερνήσεις μεταφράζουν την αύξηση της ισχύος των αντιπάλων τους σε αλλαγή – ή δυνητική αλλαγή – της υφιστάμενης ισορροπίας ισχύος, με αποτέλεσμα είτε προληπτική επίθεση είτε «εξισοροπητική συμπεριφορά» («balancing behaviour»), δηλαδή αύξηση της ισχύος ή/και σύναψη συμμαχιών (Ηφαιστος και Πλατιάς 1992, 52).

Πρωτίστως είναι θεμιτό και επιθυμητό να συντελεστεί η επινόηση μια σειράς προληπτικών μέτρων που ταυτόχρονα ενδυναμώνουν την χώρα. Έτσι, η σύναψη συμμαχιών με εταίρους που είναι ισχυροί και η ανάπτυξη εμπορικών σχέσεων με χώρες άλλες, θα δημιουργήσει μία «ασπίδα» διαφύλαξης των συμφερόντων. Αυτές οι συμμαχίες προσφέρονται σε περιπτώσεις όπου αρχικά συνάπτονται οικονομικού ή εμπορικού χαρακτήρα διμερείς συμφωνίες (πχ. για αγορά στρατιωτικού εξοπλισμού) και η συνεργασία σε ενδεχόμενες στρατιωτικές επιχειρήσεις συμπεριλαμβάνεται ως αντισταθμιστικό όφελος. Επίσης, απαιτείται η προβολή των θεμάτων και της διαρκούς παραβατικότητας της Τουρκίας σε όλους τους θεσμούς στους οποίους ανήκει και η Ελλάδα προκειμένου να δημιουργηθεί κλίμα υποστήριξης και θα ενισχύσει το κύρος της Ελλάδας.

Επιπρόσθετα, η Ελλάδα θα πρέπει να αναζητήσει στρατηγικούς συμμάχους στην ΕΕ αλλά και στο ευρύτερο περιφερειακό περιβάλλον της ΝΑ Μεσογείου και ακόμη και της Μέσης Ανατολής. Οι συμμαχίες αυτές επιδρούν ευνοϊκά στην ενίσχυση της αποτροπής έναντι της τουρκικής αναθεωρητικής εξωτερικής πολιτικής. Η εξωτερική ενδυνάμωση θα πρέπει να γίνεται με γνώμονα μία πιθανή πολεμική σύρραξη και όχι στην προοπτική μιας ειρηνικής επίλυσης του θέματος. Αυτό συμπεραίνεται από το ότι η Τουρκία είναι μία απρόβλεπτη

δύναμη, η οποία δύναται να δημιουργήσει εντάσεις στρατιωτικής φύσεως και όχι αυστηρά σε επίπεδο ρητορικών δηλώσεων μόνο. Δηλαδή, είναι αρκετά πιθανό να προκληθεί μεθοδευμένα και λεπτομερώς σχεδιασμένα μια ένταση που θα είναι απότοκος της αμφισβήτησης θαλασσιών ζωνών και κυριαρχίας επί ελληνικών νησίδων και η εξέλιξη και έκβαση της οποίας να λάβει επικίνδυνες διαστάσεις για την ειρήνη στην περιοχή. Σε μία τέτοια περίπτωση δεν μπορούμε – και δεν θα έπρεπε – να είμαστε βέβαιοι για μία συνδρομή ξένων στρατιωτικών δυνάμεων επ’ ωφελεία ημών. Η πρόποσα σχεδίαση, επομένως, θα πρέπει να βασίζεται στο ότι αν μια ελληνοτουρκική κρίση κλιμακωθεί ανεξέλεγκτα και προκαλέσει – έστω και μικρής έκτασης και διάρκειας – πολεμικό επεισόδιο τότε μπορούμε να βασιζόμαστε μόνο στους εθνικούς πυλώνες ισχύος.

Δεδομένου ότι η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας με την Ελλάδα σχετικά με τις διεκδικήσεις που φέρνει στο προσκήνιο ο αναθεωρητισμός, δεν προβλέπεται να μεταβληθεί προς το ημέτερο συμφέρον, τότε πρέπει να εξεταστούν όλοι οι δυνατοί τρόποι αποφυγής μίας κλιμάκωσης που ίσως επιφέρει τη δημιουργία ενός «θερμού επεισοδίου» οποτεδήποτε. Η εθνική στρατηγική αποτροπής υποταγής στις τουρκικές αιτιάσεις δεν λαμβάνει υπ’ όψιν μία πολύ σημαντική παράμετρο. Η παράμετρος αυτή είναι ότι όταν εννοούμε «αποτροπή» δεν πρέπει να σκεφτόμαστε μόνο την αποτροπή μιας πολεμικής σύρραξης. Εντούτοις, θα πρέπει να λογίζεται ως αποτροπή και η εν δυνάμει αδρανοποίηση του τουρκικού αναθεωρητισμού. Κατά πόσο δηλαδή, είναι εφικτό να αποτρέψουμε πρωτίστως την απώλεια κυριαρχίας ή κυριαρχικού δικαιώματος της Ελλάδας, δευτερευόντως δε την αποτροπή ενός πιθανού πολέμου και συνεπαγόμενα τον κατευνασμό των επεκτατικών βλέψεων της γείτονος. Δεν θεωρείται επιτυχία μόνο η αποτροπή του πολέμου που όμως δυστυχώς η μακρόχρονη διαμάχη κανονικοποιεί μία κατάσταση «ειδικών συνθηκών» στο Αιγαίο, γεγονός που δρα, βλάπτοντας τα ελληνικά συμφέροντα. Ακόμα και σε περιόδους ύφεσης της τουρκικής προκλητικότητας, η Τουρκία ανατροφοδοτεί την στρατηγική των παγιωμένων συγκρούσεων και δεν παραιτείται των παράνομων αξιώσεων της. Απλούστατα, κατέχει τον ρόλο του κράτους ελεγκτή και είναι σε θέση να ρυθμίζει το πώς, πότε και πού θα επιλέξει να κλιμακώσει την πολιτική της. Ουσιαστικά επομένως, δεν παύει να υπερασπίζεται τις ιμπεριαλιστικές της προσδοκίες, αλλά για άλλους λόγους επιλέγει να ελαττώσει την ρητορική του αναθεωρητισμού ή τις στρατιωτικές της κινήσεις.

Συμπεραίνεται εύκολα επομένως, ότι η σχεδίαση της αποτροπής θα πρέπει να εξετάζει και τον εξαναγκασμό της Τουρκίας σε παραίτηση από αυτά στα οποία προσβλέπει στο Αιγαίο.

Στην περίπτωση του ελληνοτουρκικού θεάτρου επιχειρήσεων δεν είναι αρκετή η άμεση αποτροπή μόνο.

Η τουρκική εξωτερική πολιτική δεν προβλέπεται να μεταβληθεί ως προς τις αξιώσεις της και τις διεκδικήσεις που έχει προβάλλει. Συνεπώς, θα επιχειρείται από πλευράς της η διατάραξη της ισορροπίας όσο αυτό είναι η λύση για συγκάλυψη των εσωτερικών της προβλημάτων αλλά και συσπείρωση του λαού. Το εναλλακτικό σχέδιο για την ασκούμενη εθνική στρατηγική θα έπρεπε αντικειμενικά (και απολύτως ρεαλιστικά) να διαμορφώνεται από το επικινδυνότερο σενάριο το οποίο είναι μια πολεμική σύρραξη. Είναι ουτοπικό, σε επίπεδο διμερών σχέσεων μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας και ιδίως σε θέματα υψίστης εθνικής σημασίας όπως η σμίκρυνση του ελλαδικού χώρου να επαφίεται σε τρίτους, όπως πχ. συμμαχία NATO, Ευρωπαϊκή Ένωση κ.ά. Ακόμα και αν έχουν συναφθεί συμφωνίες αμυντικού χαρακτήρα και στρατιωτικών συνεργασιών (πχ. με την Γαλλία) είναι προτιμότερο να καθορίζονται τρόποι δράσης που δεν θα βασίζονται σε κάποιου είδους βοήθεια από εταίρους.

Είναι εύλογο το ερώτημα: πώς θα διακοπεί η αναθεωρητική τάση που έχει υπεισέλθει στην τουρκική εξωτερική πολιτική; Διότι ακόμα και αν η κυβέρνηση της Τουρκίας περιορίζει την προβολή των εδαφικών διεκδικήσεων της για «εσωτερική κατανάλωση», εντούτοις δεν παύει να απειλεί την ειρήνη στην ευρύτερη γεωγραφική περιοχή που η ίδια θεωρεί ότι κατέχει την κυριότητά της, μην αίροντας, συν τοις άλλοις, την ευθεία απειλή πολέμου σε περίπτωση εφαρμογής από την Ελλάδα του δικαιώματος της (που πηγάζει από το Δίκαιο της Θάλασσας) για επέκταση της αιγιαλίτιδας ζώνης στα 12 νμ. Εξετάζοντας την πιθανή σωστή απάντηση που επιδέχεται το προαναφερθέν ερώτημα, η άποψη ότι η διπλωματική προσέγγιση θα δώσει την επιθυμητή λύση είναι ένα μέρος της προσπάθειας για εξεύρεση τρόπων αντιμετώπισης. Στα πλαίσια της συμμαχίας NATO, η διένεξη μεταξύ δύο χωρών-μελών θα έθετε κινδύνους στην συνοχή των μελών και ως εκ τούτου θα υπήρχε η προδιάθεση να τηρηθούν ίσες αποστάσεις, το οποίο συνεπάγεται ότι θα στόχευε στην ισόβαθμη εκπλήρωση και των δύο μελών άρα σε βέβαιη ανεπιθύμητη έκβαση, αφού η Ελλάδα δεν διεκδικεί κάτι παράνομο και η Τουρκία θα λάμβανε μια μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων της με απώτερο σκοπό να διαφυλαχθεί η εσωτερική ισορροπία στους κόλπους της συμμαχίας. Γι' αυτό και η διπλωματική προσέγγιση πρέπει να έχει θέσει ως βάση ισχυρούς παράγοντες ισχύος και ιδιαίτερα ισχυρές Ένοπλες Δυνάμεις.

Η πολιτική του κατευνασμού και της υποχωρητικότητας που ασκήθηκε κατά το πρόσφατο παρελθόν επιτρέπει στην Τουρκία να εξακολουθεί να έχει την διάθεση για ενίσχυση των αναθεωρητικών της πιέσεων τόσο στο Αιγαίο όσο και στη ΝΑ Μεσόγειο. Εξάλλου, η

πεποίθηση ότι οι κρίσεις συνέβησαν από απρόβλεπτους παράγοντες είναι καθόλα άστοχη. Έτι περαιτέρω, η καθιέρωση και συντήρηση ενός κλίματος στο οποίο πρωτεύοντα ρόλο ασκεί η απειλή πολέμου έναντι της Ελλάδας (casus belli) εξυπηρετεί, ομοίως, την στάση αυτή της Τουρκίας μέσω της συνεχούς διατήρησης διενέξεων που τείνουν να καταστούν σε πραγματικότητα, οδηγώντας σε αποπροσανατολισμό και σύγχυση. Επειδή, ακριβώς, η κατ' εξακολούθηση αμφισβήτηση γεννά την ανάγκη διευθέτησης των ζητημάτων ώστε να επιτευχθεί η πολυπόθητη ειρήνη, αυτή είναι και η παγίδα της τουρκικής διπλωματίας, ήτοι να εξαναγκάσει την Ελλάδα σε αποδοχή των διαφορών που η ίδια η αναθεωρητική της στάση έχει ανακαλύψει εκ του μη όντος. Αφότου συμβεί αυτό, τότε δεν θα υπάρχει άλλη εναλλακτική οδός εξεύρεσης λύσης εκτός από την προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, του οποίου η τελεσίδικη απόφαση θα εμφορείται από το δόγμα της ισόβαθμης ικανοποίησης, δηλαδή απώλεια κυριαρχίας επί εδάφους και θάλασσας για την Ελλάδα.

Εκ του αποτελέσματος, διαπιστώνεται ότι η Ελλάδα λόγω κάποιων κακώς λογιζόμενων παραμέτρων του διεθνούς συστήματος διαρκώς απολύει ευκαιρίες δημιουργίας και παγίωσης ενός φοβικού αισθήματος στην Τουρκία με σκοπό να απαρνηθεί την αναθεωρητική της στάση απέναντι στην Ελλάδα – αν κάτι τέτοιο είναι εφικτό να υλοποιηθεί – ή έστω να ενισχύσει την αποτρεπτική της στρατηγική, για να είναι όντως αποτελεσματική. Μία τέτοια παράμετρος είναι το γεγονός της ταύτισης των ελληνικών συνόρων με τα ευρωπαϊκά, απόρροια της θέσης της χώρας και της ιδιότητας της ως χώρα-μέλος της ΕΕ. Ένα αβάσιμο επιχείρημα και ευχολόγιο που δεν τίθεται σε εξέταση από μια ρεαλιστική σκοπιά. Οι ισχυρές χώρες-μέλη της Ένωσης είναι ταυτόχρονα και μέλη τη συμμαχίας ΝΑΤΟ, άρα οι όποιες αποφάσεις κληθούν να πάρουν είναι δύσκολο να είναι τιμωρητικού χαρακτήρα έναντι ενός συμμάχου όπως η Τουρκία. Ουτοπικό επομένως, να αναμένεται μία ευρωπαϊκή πρωτοβουλία προς επίλυση του ελληνοτουρκικού προβλήματος η οποία θα εξυπηρετεί μόνο την Ελλάδα ενώ ταυτόχρονα θα αδρανοποιεί τις πολιτικές βλέψεις της Τουρκίας στο Αιγαίο.

Το συμπέρασμα που εξάγεται από αυτό είναι ότι πρέπει να υπάρξει μία ρεαλιστική εξέταση της κατάστασης. Συνεπακόλουθα, το δεύτερο στάδιο στη λειτουργική διαδικασία της αποτρεπτικής στρατηγικής είναι η εναργής και σθεναρή μετάδοση της πολιτικής δέσμευσης/αποτρεπτικής απειλής στον αντίπαλο. Η μετάδοση της απειλής ενισχύεται, όταν διακηρύσσεται δημόσια από ανώτατο κυβερνητικό αξιωματούχο. Δύο αξονικά μέσα για τη μετάδοση της απειλής είναι η διπλωματία και οι στρατιωτικές δράσεις (Τσιριγώτης 2021, 90). Είναι πασιφανές ότι η διπλωματία απέτυχε από το γεγονός της μετατροπής των νησίδων Ίμια σε ουδέτερη «γκρίζα» ζώνη, καθόσον πριν την κρίση του 1996 ήταν ελληνικό έδαφος.

Ως γνωστόν, λοιπόν, η ελληνική αποτρεπτική στρατηγική τότε απέτυχε παταγωδώς διότι δεν κατέστη ικανή να σχηματίσει αυτήν την άποψη της ανταπόδοσης και των πιθανών συνεπειών που θα υπήρχαν υποθετικά, αν η Ελλάδα απαντούσε με χρήση ένοπλης βίας για την υπεράσπιση των νησίδων και των χωρικών τις υδάτων. Η πολιτική βούληση ήταν απύσχα και ως εκ τούτου οι αποφάσεις για ένα ζήτημα απόλυτα εθνικό πάθησαν από άλλους δρόμους. Το δίδαγμα λοιπόν είναι ότι η διπλωματία που δεν καταφέρνει να εκπληρώσει τον σκοπό της, οφείλει σε ένα εύλογο χρονικό διάστημα και από τα αρμόδια όργανα να ενεργοποιεί την στρατιωτική στρατηγική θέτοντας ως στόχο την υπεράσπιση των εθνικών συμφερόντων. Η απόφαση αυτή, ίσως θα ήταν χρήσιμο να λαμβάνεται εξετάζοντας την παραβίαση ή μη, κάποιων «κόκκινων γραμμών» στα ευαίσθητα εθνικά θέματα που αφορούν διακρατικές διενέξεις με άλλα κράτη. Οι διεθνείς συσχετισμοί και ο εσωτερικός πολιτικός αντίκτυπος που θα έχει μία τέτοια απόφαση πρέπει σε αυτές τις περιπτώσεις να τίθενται εκτός συζήτησης, όταν διακυβεύονται εθνικά συμφέροντα ή ακόμα δε, απώλεια εθνικού εδάφους. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η προσκόλληση σε ιδεολογίες και η εμμονή στην αποτροπή - που δυστυχώς νοείται ως αποτροπή μιας πολεμικής σύγκρουσης, ενώ πρόκειται για αποτροπή επιβολής των θελήσεων ενός αντιπάλου σε ένα κράτος, ζημιώνοντας το – πρέπει να μην επηρεάζει τους λήπτες των αποφάσεων.

Σε μία υποθετική μελέτη περίπτωσης, η οποία είναι αρκετά ρεαλιστική, μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας ίσως ήταν διαφορετικά τα αποτελέσματα. Δεδομένου δε, ότι οποιαδήποτε διπλωματική διαδικασία αντιμετώπισης του τουρκικού αναθεωρητισμού και των αξιώσεων που περιλαμβάνει έχει αποτύχει, τότε η μοναδική αποφασιστική αντιμετώπιση θα ήταν η στρατιωτική κλιμάκωση από ελληνικής πλευράς σε ενδεχόμενο «θερμό επεισόδιο». Επειδή η οποιαδήποτε διπλωματική διευθέτηση δεν θα γινόταν αποδεκτή από την Τουρκία λόγω των αναθεωρητικών της τάσεων και του ιμπεριαλιστικού πνεύματος των εξωτερικών της σχέσεων, δηλαδή η Τουρκία πιθανότατα – αν όχι σίγουρα – θα αμφισβητούσε και μια νέα διμερή ή πολυμερή συμφωνία που δεν την ικανοποιεί ως προς τις διεκδικήσεις της πλήρως, και άρα δεν θα επέλυε ουσιαστικά τίποτα. Αποτέλεσμα της εξέλιξης αυτής θα ήταν να δημιουργούνται στο μέλλον κι άλλες κρίσεις με επίκεντρο την δημιουργία περισσότερων ουδέτερων ζωνών, το οποίο ισοδυναμεί με απώλεια εθνικής κυριαρχίας για την Ελλάδα.

❖ **6.2.4 ΔΟΓΜΑ ΕΝΙΑΙΟΥ ΑΜΥΝΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ-ΚΥΠΡΟΥ**

Μετά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο όπου αναδείχτηκαν οι αδυναμίες και η έλλειψη στρατιωτικού συντονισμού μεταξύ των ηγεσιών των Ενόπλων Δυνάμεων Ελλάδας και

Κύπρου, παρά τις διακηρυχθείσες συμφωνίες Ζυρίχης - Λονδίνου και την εγκατάσταση ελληνικής στρατιωτικής δύναμης στο νησί, κατέστη απαραίτητη η σφυρηλάτηση της στρατιωτικής συνεργασίας μεταξύ των δύο κρατών. Η συνεργασία αυτή έλαβε σταδιακά τη μορφή του Δόγματος του *Ενιαίου Αμυντικού Χώρου* (ΔΕΑΧ) το οποίο υιοθετήθηκε το 1993 από τις κυβερνήσεις Ανδρέα Παπανδρέου και Γλαύκου Κληρίδη (Βαληνάκης 2012, 53-54). Η έμπνευση αυτού του δόγματος αποτελεί μια ασπίδα έναντι του τουρκικού επεκτατισμού που ουσιαστικά διαμηνύει ότι οποιαδήποτε στρατιωτική επέμβαση στην Κυπριακή Δημοκρατία θα δύνατο να ανταποδοθεί σε οποιοδήποτε χώρο της τουρκικής επικράτειας από τις ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις και όχι μόνο στο θέατρο επιχειρήσεων της νήσου, εξαναγκάζοντας την Τουρκία να μην επιδιώξει άλλη στρατιωτική επιχείρηση κατάληψης της ελεύθερης Κύπρου διότι η απάντηση θα μπορούσε να δοθεί ακόμα και στον Έβρο ή τα παράλια της Μικράς Ασίας.

Κατά την υλοποίησή του ΔΕΑΧ η οποία έλαβε χώρα σε μεγάλο βαθμό στα τέλη της δεκαετίας του 1990, πραγματοποιούνταν κοινές ασκήσεις Ελλάδας – Κύπρου (Άσκηση Νικηφόρος κ.α.) ενώ αεροπλάνα της Ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας συμμετείχαν στις ασκήσεις αυτές με ταυτόχρονη ρίψη αλεξιπτωτιστών στην Κύπρο. Έλαβαν χώρα κοινοί σχεδιασμοί και κοινά μνημόνια χειρισμού κρίσεων. Κατασκευάστηκε το αεροδρόμιο «Ανδρέας Παπανδρέου» στην Πάφο το οποίο και σήμερα είναι εξαιρετικά χρήσιμο επιχειρησιακά. Με αυτό τον τρόπο επιτεύχθηκε η στρατιωτική κάλυψη της Κύπρου από εδάφους (ΕΛΔΥΚ), θαλάσσης και αέρος (Παραγιουδάκης 2019, 42).

Τα τελευταία γεγονότα που λαμβάνουν χώρα με τις απειλές του Ερντογάν να αυξάνονται συνεχώς και τα ερευνητικά τουρκικά πλοία να παραβιάζουν την κυπριακή ΑΟΖ, έχουν θέσει σε συναγερμό τις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις όπου σε συντονισμό με την κυπριακή Εθνοφρουρά βρίσκονται σε συνεχή επαγρύπνηση. Γεγονός που λαμβάνεται υπόψη από την Άγκυρα και αυτός είναι ο κύριος λόγος όπου δεν προβαίνει, παρά τις καθημερινές πλέον απειλές της στο «επόμενο βήμα» (Παραγιουδάκης 2019, 43). Το νόημα του συγκεκριμένου δόγματος που ταυτόχρονα αποτελεί και λόγο ύπαρξης του είναι να αποκρούσει τις αναθεωρητικές τάσεις της γείτονος στο νησί με το πρόσχημα της αδυναμίας εξεύρεσης μιας λύσης στο εν λόγω κυπριακό ζήτημα. Ίσως, βάσει κάποιας διαφορετικής ερμηνείας να αποδίδεται στην συνέχεια της συμφωνίας Ζυρίχης – Λονδίνου οι οποίες κατέρρευσαν ουσιαστικά το 1963, εντούτοις όμως, νοηματικά εξακολουθεί να ενέχει την ίδια σημασία για την ασφάλεια και την εδαφική ακεραιότητα του νησιού και είναι ένα άτυπο *casus belli* (Αριστοτέλους 1998, 122-124) για την Ελλάδα προς την Τουρκία.

Κατά μία νέα διαφορετική και αδόκιμη ερμηνεία του συγκεκριμένου δόγματος θα ήταν βάσιμο να αναφερθεί ότι αντλεί πολλές παραμέτρους και αρχές εφαρμογής από τους ρυθμιστικούς κανόνες της συλλογικής ασφάλειας.

Προκειμένου να ενισχυθεί η θέση της Ελλάδας εκτός από τα κατοχυρωμένα δικαιώματα κτήσης που απέκτησε με τις συνθήκες Λωζάννης και Παρισίων, αλλά και τα νομικά ερείσματα που απορρέουν από την Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας θα ήταν απαραίτητο η προβολή της παραβατικής συμπεριφοράς της Τουρκίας συνολικά. Οι πτήσεις των τουρκικών μαχητικών αεροσκαφών χωρίς την πρότερη γνωστοποίηση των σχεδίων πτήσης τους και δη όταν είναι οπλισμένα, η δικαιοδοσία σε διενέργεια επιχειρήσεων έρευνας και διάσωσης και η παραβίαση των χωρικών υδάτων από τουρκικά αλιευτικά σκάφη με την συνοδεία σκαφών της ακτοφυλακής τους είναι μια πραγματικότητα που θα έπρεπε να χρησιμοποιείται ως μοχλός πίεσης και εξασφάλισης υποστηρικτικών κρατών. Ακόμα και η υφιστάμενη οικονομική και νομισματική ύφεση της Τουρκίας δεν αποτελεί εμπόδιο στην δημιουργία τεχνητών εντάσεων, αντιθέτως εξωθεί την κυβέρνηση της χώρας σε τέτοιες ενέργειες για να συσπειρώσει τον λαό και να αποπροσανατολίσει τα ΜΜΕ, προβάλλοντας ταυτόχρονα την πατριωτική παράμετρο διακυβέρνησης. Εκ της παρατήρησης αυτής εξάγεται το εξής συμπέρασμα: η Τουρκία αποκλείεται να μεταβάλλει την εξωτερική πολιτική της έναντι της Ελλάδας και ιδιαιτέρως να αποστραφεί των αξιώσεων της κυρίως εξαιτίας των οικονομικών λόγων που την ωθούν σε αυτή. Βέβαια, είναι αυτή που ρυθμίζει τις παραμέτρους των εντάσεων όπως πχ. ο χώρος που θα εκδηλωθεί, ο χρόνος, η φύση και η ένταση με την οποία θα πραγματοποιηθεί. Οπότε επιλέγει τότε θα τα κάνει όλα αυτά και αν και πιθανώς για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα τηρήσει ήπια εξωτερική πολιτική δεν παραιτείται ποτέ από αυτά που η ίδια έχει αναγάγει σε «ζωτικά συμφέροντα επιβίωσης», δηλαδή την αυτούσια επεκτατική της προσήλωση.

Ως απάντηση στο αποκύημα της φαντασίας της τουρκικής στρατιωτικής αλλά και πολιτικής ιεραρχίας για ύπαρξη της επονομαζόμενης «Γαλάζιας Πατρίδας» (*Mavi Vatan*), καθίσταται επιτακτική η ενεργοποίηση όλων των δυνατών μέσων για σύναψη συμμαχιών που θα καθορίζουν κοινές στρατιωτικές επιχειρήσεις και θα βασίζονται στο πεδίο δράσης της στρατιωτικής συνεργασίας και όχι αποκλειστικά σε εμπορικά ή οικονομικά θέματα. Διότι μετά την κρίση των Ιμίων εν έτει 1996 διαφάνηκε η πρόθεση αντιμετώπισης του συγκεκριμένου ζητήματος από τις ΗΠΑ και υπό την ιδιότητα του κράτους-επικεφαλής της συμμαχίας ΝΑΤΟ αλλά και σε διμερές επίπεδο Ελλάδας-ΗΠΑ και Τουρκίας-ΗΠΑ. Ο κανόνας που θεσπίστηκε συμπεριλαμβάνεται νοηματικά στον όρο «no flags, no troops». Όσο η Τουρκία διατηρεί τον

τίτλο και την στρατιωτική ισχύ μιας περιφερειακής δύναμης θα ήταν παράλογο να αναμένεται μία πλήρης αποστροφή των ΗΠΑ προς την Τουρκία ακόμα και αν σε διμερές επίπεδο έχουν τεθεί εν ισχύ κυρώσεις οικονομικού χαρακτήρα που ενέκρινε η Βουλή των Αντιπροσώπων των ΗΠΑ (Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ 2021).

Τον ίδιο τρόπο αντιμετώπισης εφαρμόζει και η ΕΕ, ο οποίος υπαγορεύεται από τις διμερείς σχέσεις των ισχυρών της Ευρώπης με την Τουρκία και δεν αντιλαμβάνεται ότι η παραβίαση των χωρικών υδάτων της Ελλάδας συνιστά και παραβίαση των ευρωπαϊκών συνόρων. Υπό το πρίσμα αυτό, θα ήταν συνετό να τεθεί ως απαραβίαστη αρχή να μην δεχθεί το να συμπεριληφθούν στα θέματα συζήτησης των διερευνητικών επαφών-συνομιλιών θέματα που δεν αναγνωρίζει η ελληνική πλευρά ως χρήζοντα επίλυσης και είναι μόνο η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας και η άρση του *casus belli*. Η ανένδοτη στάση σε αυτό το επίπεδο των συνομιλιών θα καταστήσει σαφές ότι η Ελλάδα δεν αναγνωρίζει κανένα άλλο θέμα διένεξης και κατά πάσα πιθανότητα θα εξωθήσει την Τουρκία να μεταχειρισθεί άλλους τρόπους για να εξαναγκάσει την ελληνική πλευρά σε διαπραγμάτευση. Οι τρόποι αυτοί είναι οι εντάσεις, όχι για την δυσμενή εξέλιξη ενός τέτοιου ενδεχομένου ήτοι την πρόκληση κανονικής πολεμικής σύρραξης μικρής διάρκειας, αλλά για να συμβεί κάτι παρόμοιο με την κρίση των Ιμίων και να μετατραπεί σε «γκρίζα ζώνη» ένα μεγαλύτερο μέρος της θαλάσσιας περιοχής του Αιγαίου αλλά και της κυριότητας των νησιών και νησίδων. Σαφώς, και σε αυτή την περίπτωση επιβάλλεται η κινητοποίηση του κράτους και η ενεργοποίηση των συμμάχων ώστε να προληφθούν γεγονότα που οδηγούν σε πόλεμο όπως «θερμά επεισόδια».

Οφείλουμε να εξετάσουμε μία πολύ σημαντική ως προς την ερμηνεία των προθέσεων και συνάμα λυπηρή πτυχή της εξέλιξης των σύγχρονων σχέσεων των δύο χωρών. Αναφέρομαι στην τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974 σε δύο φάσεις τον Ιούλιο και τον Αύγουστο. Σήμερα, 48 χρόνια μετά ο τουρκικός στρατός κατοχής παραμένει στο νησί και αυτό έχει διαχωρισθεί. Είναι, ως γνωστόν, ένας «άγραφος» κανόνας ότι οτιδήποτε κερδίζεται διά της βίας (ένοπλης), δεν παίρνεται πίσω με τα λόγια (διπλωματία), παρά μόνο πάλι με την βία. Αυτό, περιγράφει τι συμβαίνει με την Κύπρο εδώ και τόσα χρόνια.

➤ **6.3 ΕΝΕΝΡΓΟΠΟΙΗΣΗ ΣΥΜΜΑΧΙΩΝ**

Μία πολύ σημαντική διαφοροποίηση ως προς την αρχικά καθορισθείσα στρατηγική της Τουρκίας είναι ότι πλέον επιδιώκεται η εκπλήρωση των στόχων της αναθεωρητικής της πολιτικής και εκτός των γενικών συμφερόντων της Δύσης (Ζιώγας 2017, 13). Ο

αναπροσδιορισμός των σχέσεων Τουρκίας – ΗΠΑ σηματοδοτεί την τουρκική αξίωση μιας πιο αυτονομημένης εξωτερικής πολιτικής, ιδιαίτερα με χώρες που δεν διατηρούν υποχρεωτικά καλές σχέσεις με τη Δύση (Ζιώγας 2017, 13). Αυτό, αποτελεί μία ευκαιρία για την Ελλάδα ώστε να καταστήσει ευνοϊκότερες διπλωματικές σχέσεις με τις ΗΠΑ αποκομίζοντας οφέλη πέρα από τις τυποποιημένες υποχρεώσεις ενός μέλους της Συμμαχίας.

Στην επιδίωξη μιας εξωτερικής εξισορρόπησης της στρατιωτικής – κυρίως – ισχύος της Τουρκίας, συνετό θα ήταν η δημιουργία κοινών συμφερόντων στην Αν. Μεσόγειο με την Αίγυπτο, το Ισραήλ και την Κύπρο. Τα συμφέροντα αυτά είναι οικονομικής φύσεως και απορρέουν από την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων αλλά και την κατασκευή αγωγών ενέργειας. Η συνταύτιση των συμφερόντων θα επιδράσει θετικά στην διαμόρφωση της αντίληψης για κοινό πεδίο δράσης και σε άλλους τομείς όπως η άμυνα. Ακόμη, θα ενισχύσει την αποτρεπτική ικανότητα και θα καταστεί ένα αντίβαρο στις τουρκικές αξιώσεις. Η πρόσφατη σύγκρουση Ισραήλ και Τουρκίας ευνοεί την δημιουργία μιας στρατηγικής συμμαχίας της Ελλάδος με το Ισραήλ (ΚΟΣΜΙΔΗΣ 2014, 46).

Το ΝΑΤΟ και οι ΗΠΑ, ακολουθώντας μια ουδέτερη πολιτική απέναντι και στα δύο κράτη, αποφεύγουν να πάρουν ξεκάθαρη θέση. Η Ουάσιγκτον θεωρεί και τις δύο χώρες πολύτιμους συμμάχους στην περιοχή. Η Ρωσία εξετάζει κάθε φορά τα δικά της συμφέροντα, τα οποία την παρούσα περίοδο βρίσκονται με την μεριά της Τουρκίας. Οι τάσεις επίσης, των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων είναι αμφίρροπες. Έτσι, η Γαλλία εμφανίζει μία περισσότερο υποστηρικτική στάση προ της Ελλάδας, ενώ η Γερμανία περισσότερο έμπρακτα και λιγότερο με λόγια, στηρίζει την Τουρκία (Γκίζας 2019, 82). Μετά την ανακάλυψη σημαντικών ενεργειακών πόρων στην Ανατολική Μεσόγειο (Αίγυπτος, Ισραήλ, Κύπρος) η ενεργειακή συνεργασία, αποτελεί πεδίο προτεραιότητας με σημαντικές προοπτικές και δυναμική για την περιοχή, αλλά εν γένει και την Ε.Ε. Παραδείγματα ενεργειακής συνεργασίας αποτελούν οι ενεργειακές υποδομές που προωθούνται στην αναφερόμενη περιοχή και υποστηρίζει ενεργά η χώρα μας. Ειδικότερα, ο αγωγός φυσικού αερίου EastMed (Ελλάδα-Κύπρος-Ισραήλ-Ιταλία), ο οποίος θα μεταφέρει ποσότητες φυσικού αερίου από την Λεκάνη της Λεβαντίνης προς την Ευρώπη, μέσω Κρήτης και Ηπειρωτικής Ελλάδας, καθώς και οι ηλεκτρικές διασυνδέσεις μεταξύ Ελλάδος, Κύπρου, Ισραήλ και Αιγύπτου, αναμένεται να έχουν σημαντικά γεωπολιτικά και οικονομικά οφέλη, όχι μόνο σε περιφερειακό, αλλά και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Συναφώς η χώρα μας συμμετέχει ενεργά στα διάφορα τριμερή, τετραμερή και πολυμερή σχήματα που έχουν αναπτυχθεί στην περιοχή (Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών n.d.).

Αν και η Τουρκία έχει αποδεδειγμένα εκφράσει με πράξεις και όχι μόνο στην πολιτική ρητορική των κυβερνώντων, το γεγονός ότι το «εθνικό της συμφέρον» δεν περιορίζεται ούτε υποτάσσεται σε αποφάσεις θεσμών στους οποίους συμμετέχει, θα πρέπει να μελετηθεί κατά πόσο οι διπλωματικές ενέργειες άμβλυνσης της τουρκικής προκλητικότητας και του αναθεωρητισμού έχουν ουσιαστικό αποτέλεσμα και επιδρούν στη λήψη αποφάσεων και τον καθορισμό της εξωτερικής της πολιτικής. Επίσης, σε συνδυασμό με την υπάρχουσα ουδετερότητα των ΗΠΑ στο θέμα του Αιγαίου αλλά και της ουδετερότητας της ΕΕ (πλην Γαλλίας), τίθεται ο προφανής προβληματισμός όσον αφορά το κατά πόσον είναι ορθό να δίδεται μεγαλύτερη έμφαση στην ενίσχυση μέσω της διπλωματίας, κάτι που ίσως δεν συνεπάγεται φόβο για την Τουρκία, αλλά θα έπρεπε να επιδιώκεται μια εφαρμογή της αποτρεπτικής στρατηγικής μέσω της ενδυνάμωσης των ΕΔ. Ειδικότερα για το προαναφερθέν, είναι πρόδηλη η ανησυχία και ο φόβος της Τουρκίας για το ισοζύγιο στρατιωτικής ισχύος στο Αιγαίο μετά την απόκτηση των νέων μαχητικών αεροσκαφών Rafale της ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας από την Γαλλία, γεγονός που αποδεικνύει ότι η Τουρκία εκλαμβάνει ως απειλή μόνο ό,τι αναφέρεται με όρους στρατιωτικής ισχύος.

7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όπως γίνεται ευκόλως αντιληπτό από την προηγηθείσα ανάλυση του αντικειμένου του τουρκικού αναθεωρητισμού μέσω μίας εξέτασης αιτίου-αιτιατού προκύπτουν πλήθος αξιόλογων και χρήσιμων συμπερασμάτων. Χρήσιμα διότι, η εμβάθυνση της μελέτης των διμερών σχέσεων Ελλάδας-Τουρκίας όπως αυτές διαμορφώνονται από το 1974 κι έπειτα με την επιρροή της αναθεωρητικής τάσης που χαρακτηρίζει τις προθέσεις της Τουρκίας θα δύναται να αποδώσει ρεαλιστικότερους τρόπους αντιμετώπισης. Δεδομένου ότι οι επικρατούσες συνθήκες στο διεθνές σύστημα έχουν ως κύριο χαρακτηριστικό ότι είναι ευμετάβλητες ως προς κάποιους ορισμένους μόνο παράγοντες όπως ο σχηματισμός συμμαχικών σχέσεων με άλλα κράτη, τα συμπεράσματα σε γενικές γραμμές αποτυπώνουν κάποιες γενικές αρχές, το πνεύμα και η λογική των οποίων δύσκολα να καταστούν αναχρονιστικά στο βραχύ-μεσοπρόθεσμο μέλλον. Αυτό σημαίνει ότι εν ολίγοις η Τουρκία θα συνεχίσει να προβάλλει τις αναθεωρητικές της διεκδικήσεις χερσαίων ή θαλασσίων περιοχών με οποιονδήποτε συσχετισμό δυνάμεων διαθέτει σε κάθε περίπτωση, μεταβάλλοντας την ένταση και τον τρόπο προβολής των αιτιάσεων της ανάλογα πάντα με την πολιτικο-οικονομική της κατάσταση.

Συμπέρασμα 1^ο: Ένα πρώτο και πολύ σημαντικό συμπέρασμα είναι το γεγονός ότι η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας θα συνεχίσει να εμφορείται από τον αναθεωρητισμό. Δηλαδή, δεν πρόκειται να εγκαταλείψει τις πάγιες αυτές θέσεις και ζητούμενα σε καθεστώς κυριαρχίας επί νήσων, εδαφών ή θαλάσσιων περιοχών. Η αιτιολόγηση αυτού και ταυτόχρονα ο αυτοσκοπός των διεκδικήσεων είναι ότι για την Τουρκία αφορούν «ζωτικά συμφέροντα» και ως εκ τούτου είναι απίθανο να παραιτηθούν από την διεκδίκησή τους. Μεταφράζοντας αυτό υπό την ημέτερη οπτική διαπιστώνουμε ότι δεν εξυπηρετεί σε τίποτα η αποσιωποίηση του θέματος καθόσον θα υφίσταται στο διηνεκές και θα παραμένει άλυτο εις βάρος της Ελλάδας. Επίσης, θα πρέπει να γίνει γνωστό ότι η κλιμάκωση στο πεδίο των διεκδικήσεων της Τουρκίας με το δόγμα «Γαλάζια Πατρίδα» ευοδώθηκε από την ελληνική παθητικότητα στην διαχείριση του θέματος και στην οριστική επίλυσή του. Η μακρόχρονη αδράνεια των ελληνικών κυβερνήσεων επέφερε εν τέλει την παρούσα κατάσταση.

Συμπέρασμα 2^ο: Ίσως το πολυτιμότερο συμπέρασμα που εξάγεται από το γεγονός ότι η Τουρκία δεν έχει υπογράψει τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας, είναι ότι πρόκειται για έναν απρόβλεπτο παράγοντα ο οποίος επικαλείται τη Συνθήκη του Montreux κατά το δοκούν

και με γνώμονα πάντα αν την συγκεκριμένη χρονική περίοδο και για το θέμα της κάθε περίπτωσης υποβοηθά την πραγμάτωση των στόχων της. Είναι γνωστό τοις πάσι επίσης, ότι δεν σέβεται απόλυτα το διεθνές Δίκαιο ιδιαίτερος σε ότι αφορά την προστασία των συμφερόντων της και την εκπλήρωση των εθνικών της στόχων. Πρόκειται για ένα κράτος που είναι σε θέση να κλιμακώσει μια αντιπαράθεση ανάγοντας την από ένταση σε «θερμό επεισόδιο» ή ακόμα και πολεμική σύρραξη. Αυτό θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ως δεδομένο για την ελληνική πλευρά ώστε να μην βρεθεί ποτέ ξανά προ δυσμενών εκπλήξεων που αφορούν ημέτερα εθνικά συμφέροντα. Ανακεφαλαιώνοντας το δεύτερο συμπέρασμα, η Ελλάδα θα πρέπει πάντα να λαμβάνει υπόψη ότι η Τουρκία αυτά που διαμηνύει σε ρητορικό επίπεδο να τα υλοποιήσει σε στρατιωτικό επίπεδο κι επομένως να υπάρχει πάντα η πρόβλεψη για τις απροσδιόριστες επόμενες κινήσεις της στο πεδίο των διμερών σχέσεων και σε ό,τι σχετίζεται με κυριαρχικά δικαιώματα.

Συμπέρασμα 3^ο: Η προτελευταία ελληνο-τουρκική κρίση του Ιανουαρίου του 1996 στις νήσους Ίμια, αλλά και κατά ένα βαθμό η πρόσφατη κρίση του Αυγούστου 2020 παρέχουν δύο περιπτώσεις για μελέτη, και η μεν πρώτη έχει εξάγει αρκετά χρήσιμα και σημαντικά διδάγματα, ενώ η δεύτερη είναι σχετικά πρόσφατη για να λάβει χώρα μια εις βάθος εξέταση. Προδηλώνουν, όμως, ένα πασιφανές και αναμφισβήτητο συμπέρασμα: η άσκηση διπλωματίας δεν απέφερε τα προσδοκώμενα αποτελέσματα, γεγονός το οποίο έπληξε το γόητρο και το κύρος της χώρας διεθνώς. Η στρατηγική κατέρρευσε διότι υπήρχαν απώλειες ζωής και επιπρόσθετα ελληνικό έδαφος κατέστη ουδέτερη ζώνη, που ισοδυναμεί με απώλεια εθνικής κυριαρχίας. Ο λόγος είναι πολλοί. Πρωτίστως όμως, αναδύεται μια εμμονή στην επίλυση μέσω της διπλωματίας οποιασδήποτε διαφοράς με έτερο κράτος ή της αναζήτησης της διαμεσολάβησης θεωρώντας λανθασμένα ότι οι θεσμοί που θα αναλάβουν τον ρόλο του διαμεσολαβητή για την εκτόνωση μιας απειλούμενης στρατιωτικής συμπλοκής θα ενεργήσουν επ' ωφελεία ημών και κατακεραυνώνοντας τον εν δυνάμει εχθρό. Εξαιτίας, όμως, του γεγονότος ότι κάτι τέτοιο είναι εντελώς ουτοπικό σε ένα πολυδιάστατο διεθνές σύστημα και αγνοεί την ρεαλιστική θεώρηση των διεθνών σχέσεων αποδεικνύεται ότι η προστασία της εδαφικής ακεραιότητας και της εθνικής ανεξαρτησίας δεν είναι αποστολή κανενός άλλου θεσμού (NATO, ΕΕ) πλην των ελληνικών κυβερνήσεων και των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων που εκτελούν τις εντολές της πολιτικής ηγεσίας. Σημειωτέο δε, ότι και ο πόλεμος είναι η συνέχιση της διπλωματίας με άλλα μέσα. Επομένως, μια πιο ασφαλής και σίγουρη προσέγγιση του ζητήματος του τουρκικού αναθεωρητισμού θα ήταν να αποδεχτούμε ότι η διπλωματία, δυστυχώς, δεν μπορεί - στην ιδιαίτερη αυτή περίπτωση της Τουρκίας - να λύσει τα πάντα.

Συμπέρασμα 4^ο: Η εθνική στρατηγική αποτροπής πρέπει να λαμβάνει όχι ως αυτοσκοπό την αποτροπή μίας μελλοντικής δυνητικής πολεμικής εμπλοκής αλλά την αποτροπή ενός εν δυνάμει εχθρού από το να ενεργήσει μονομερώς εις βάρος της χώρας μας ή σε περίπτωση που το πράξει αυτό τότε τα αντίποινα και το κόστος μιας τέτοιας ενέργειας να αποτελούν παράγοντες που θα προκαλέσουν ματαίωση τέτοιων επιβουλών άλλου κράτους προς την Ελλάδα. Η αποτροπή πρέπει να χρησιμοποιείται ως εργαλείο στην βάση ότι υφίσταται πολιτική βούληση, όχι για να αποφευχθεί μια πολεμική σύρραξη με οποιοδήποτε κόστος και για χάριν των φιλειρηνικών μας αισθημάτων όπως πχ. στην κρίση των Ιμίων του 1996, αλλά προκειμένου να συνιστά τείχος προστασίας που εάν καταρρεύσει να υπάρχει πάντα εφεδρικό σχέδιο δράσης.

Συμπέρασμα 5^ο: Αυτό το συμπέρασμα αποτελεί ένα δευτερογενές συμπέρασμα που προκύπτει ως άθροισμα των προηγούμενων τεσσάρων συμπερασμάτων, ή διαφορετικά ένα συμπέρασμα των υπολοίπων συμπερασμάτων. Η Τουρκία εφαρμόζει μεθοδευμένα την στρατηγική των παγιωμένων συγκρούσεων έτσι ώστε να θεωρηθεί ότι επειδή δεν δύναται να επιλυθεί να προσφύγει στο Διεθνές Δικαστήριο επιχειρώντας να θέσει την Ελλάδα προ τετελεσμένου γεγονότος μη αναστρέψιμου και το οποίο είναι ουσιαστικά η αποδοχή από την ελληνική πλευρά η ύπαρξη «ζωτικών συμφερόντων» της Τουρκίας στο Αιγαίο, επιρρίπτοντας ευθύνες για καταπάτηση των διεθνών συνθηκών. Επίσης, οποιαδήποτε και να είναι η έκβαση της εκδίκασης τέτοιων θεμάτων από το διεθνές δικαστήριο (που είναι αρμόδιο για τέτοια θέματα) μοναδικός ωφελούμενος είναι η Τουρκία που θα επιτύχει ένα κέρδος εις βάρος της Ελλάδας εις ότι αφορά έκταση κυριαρχικών δικαιωμάτων. Για τον λόγο αυτό πρέπει να αποκλειστεί η προσφυγή στο διεθνές Δικαστήριο. Μια τελεσίδικη απόφαση δεν ανατρέπεται και η Ελλάδα θα αναγκαστεί να την αποδεχθεί. Η μόνη διαφορά που θα έπρεπε να εκδικαστεί θα ήταν η παράνομη κήρυξη *casus belli* της Τουρκίας σε περίπτωση που η Ελλάδα κάνει χρήση του δικαιώματος της να επεκτείνει την αιγιαλίτιδα ζώνη από τα 6 στα 12νμ. Επίσης, όσο και αν επιδιώκεται εκ μέρους της Τουρκίας ο αντιπερισπασμός για τα νομικά ερείσματα που προφασίζεται ως αιτίες που θεωρεί η ίδια ότι η Ελλάδα καταπατά την Συνθήκη Ειρήνης της Λωζάννης ή τη Συνθήκη των Παρισίων, οφείλουμε πάντα να είμαστε προσηλωμένοι σε μια αυτούσια διαπίστωση: η Τουρκία επηρεασμένη από τις νέο-οθωμανικές αρχές της πολιτικής τάσης των τελευταίων κυβερνήσεων αλλά και από διακριτά και αναμφισβήτητα εθνικιστικά κίνητρα προβάλλει τον αναθεωρητισμό όχι διότι υπάρχουν παραβιάσεις των Συνθηκών από την Ελλάδα αλλά επειδή επιθυμεί και επιδιώκει την μετατροπή της σε παγκόσμια δύναμη διαταράσσοντας την καθεστηκυία ισορροπία δυνάμεων προς όφελος της. Το δόγμα αυτό για την Τουρκία τίθεται υπέρνω Συνθηκών και αποδοχής ή/και εφαρμογής του Δικαίου της

Θάλασσας και για αυτόν ακριβώς τον λόγο δεν πρόκειται να μεταβληθούν οι απόψεις της και οι αιτιάσεις της σε ό,τι θέλει να αναθεωρήσει για το Αιγαίο Πέλαγος. Κρίνεται αναγκαίο λοιπόν, να ενεργοποιηθεί κάθε διάυλος διπλωματικής επικοινωνίας με συμμάχους και εταίρους αλλά εξίσου να ενισχυθούν οι παράγοντες ισχύος που ενέχουν και θέση παράγοντα αποτροπής.

Τα προαναφερθέντα συμπεράσματα μάλλον δεν αποτελούν κάποια ανακάλυψη αλλά θα μπορούσαν να τεθούν ως βάση ανάλυσης στόχων, καθορισμού της πολιτικής που θα αντιμετωπίσει επιτυχώς τις αναθεωρητικές βλέψεις της γείτονος, και όχι μόνο να τις μετριάσει για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα με την πάροδο του οποίου θα κληθεί η χώρα να αντιμετωπίσει ξανά το ίδιο ζήτημα. Η ακριβοδίκαιη διδαχή της Ιστορίας και η θεώρηση των διαμορφούμενων πολιτικών δεδομένων ρεαλιστικά, θα συνέβαλε άρδην στην σύνταξη ενός σχεδίου αντιμετώπισης που δεν θα είναι προσκολλημένο σε θεωρίες σύμφωνα με τις οποίες κάποιοι άλλοι θα αναλάβουν να διασφαλίσουν τα εθνικά μας συμφέροντα απλά επειδή είμαστε μέλος σε διεθνή συμμαχία ή Ένωση.

8. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στην παρούσα εργασία εξετάστηκε το ζήτημα του αναθεωρητισμού που επιδεικνύει η Τουρκία σε υφιστάμενες ισορροπίες και η τάση αυτή προκαλείται από την διαμόρφωση της εξωτερικής της πολιτικής στα πλαίσια της εξυπηρέτησης της εθνικής της στρατηγικής.

Αρχικά, και προς διευκόλυνση του αναγνώστη παρατέθηκαν επεξηγηματικά κάποιες έννοιες-ορισμοί του αντικειμένου για αποσαφήνιση και προκειμένου να τελεσθεί μια πιο ομαλή εισαγωγή στα αμιγώς δομημένα κεφάλαια της εργασίας.

Τηρώντας την φυσιολογική και επαγωγική μέθοδο του αιτίου-αιτιατού γίνεται εκτενής αναφορά στις αιτίες της ανάδυσης του φαινομένου αυτού συνδυάζοντας τη θεωρία των Διεθνών Σχέσεων υπό το ρεαλιστικό πρίσμα αυτής, κατανέμοντας αυτά τα αίτια σε διάφορες κατηγορίες θεματικού ενδιαφέροντος όπως ο ρόλος της σχεδίασης της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής από την αποκωδικοποίηση του «στρατηγικού βάθους» της Τουρκίας, και κυρίως λόγω της έντονης επιθυμίας για μετατροπή της χώρας σε πόλο ευρύτερου γεωγραφικού περιβάλλοντος και υποσυστημάτων όπως αυτό της ΝΑ Μεσογείου, Μέσης Ανατολής και Βαλκανικής χερσονήσου. Κατόπιν, ακολουθεί η αναφορά του περιεχομένου των αιτιάσεων της γείτονος με σκοπό να παρασχεθεί η πληροφόρηση σχετικά με το τί είναι αυτό που η Τουρκία επιδιώκει να μεταβάλλει και είναι εις βάρος της Ελλάδας αφού ισοδυναμεί με απώλεια κυριαρχίας εδάφους ή θαλάσσης, και συνεπάγεται απώλεια συντελεστών ισχύος και αλυσιδωτά υποβιβασμό στο διεθνές σύστημα. Το «Δόγμα των 2 ½ Πολέμων» όπως και η σύλληψη της ιδέας της «Γαλάζιας Πατρίδας», η οποία ουσιαστικά ονοματοδοτεί την ολότητα της αναθεωρητικής τάσης που διέπει την τουρκική εξωτερική πολιτική και έρχεται, προφανώς, σε σύγκρουση με την νομιμότητα και το δίκαιο της ελληνικής πλευράς. Αφορούν ιμπεριαλιστικές αντιλήψεις που αποδεικνύουν ότι η υποκίνηση του αναθεωρητισμού δεν τροφοδοτείται από την ανάγκη για εξυπηρέτηση των «ζωτικών της συμφερόντων» (όπως η Τουρκία ισχυρίζεται), αλλά από εθνικιστικές κορωνίδες και διεκδικήσεις των πολιτικών αλλά και στρατιωτικών που εν μέρει επηρεάζουν την άσκηση της πολιτικής από την εκάστοτε κυβέρνηση. Συγκεκριμένα, οι 2 ½ πόλεμοι αποδεικνύουν καταφανέστατα ότι στο επίπεδο της επιβολής των διεκδικήσεων της η Τουρκία προσανατολίζεται ακόμα και σε χρήση ένοπλης στρατιωτικής βίας για να επιφέρει την αποδοχή de facto καταστάσεων όπως συνέβη και στο παρελθόν με την εισβολή και παράνομη κατοχή του βορείου τμήματος της Κύπρου.

Ακολούθως, παρουσιάζονται οι ελληνικές θέσεις πλήρως εναρμονισμένες με τις διεθνώς κατοχυρωμένες και εγκεκριμένες συμφωνίες που έλαβαν χώρα στην διευθέτηση των ζητημάτων κυριαρχίας και οριοθέτησης της συνοριακής γραμμής και οι οποίες θέτουν ως βάση το Διεθνές Δίκαιο και τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας. Πλήρως αιτιολογημένες, συνδράμουν στην κατανόηση της ερμηνείας των διατάξεων και του ρυθμιστικού πλαισίου που έχει θεσπιστεί με τη Συνθήκη Ειρήνης της Λωζάννης και τη Συνθήκη των Παρισίων ώστε να αντικρουστούν οι λανθασμένες τουρκικές επεξηγήσεις που προέρχονται από εσκεμμένες παρερμηνείες των συμφωνηθέντων και να αποδειχθεί η ορθότητα των ελληνικών επιχειρημάτων το οποίο συνεπάγεται την αποδόμηση του αναθεωρητισμού.

Στη συνέχεια, παρατίθενται τα αποτελέσματα της επικίνδυνης διάστασης που έλαβε κατά καιρούς η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας έναντι της Ελλάδας και αφορούν την άσκηση πίεσης μέσω της απειλής πολέμου ή «θερμού επεισοδίου» κάνοντας πράξη την απειλή πολέμου ορμώμενη από την επιβολή του αναθεωρητισμού. Η κρίση του 1976, του 1987 και των Ιμίων το 1996, αποδεικνύουν ένα πάρα πολύ σημαντικό στοιχείο της πολιτικής της Τουρκίας. Αυτό είναι η διαπίστωση ότι αποτελεί έναν παράγοντα αποσταθεροποίησης της υφιστάμενης ισχύος αφού απειλεί ευθέως με πόλεμο σε περίπτωση επέκτασης της ΑΟΖ και αμφισβητώντας την ελληνική κυριαρχία σε πολλά νησιά και νησίδες του Αιγαίου. Είναι, δηλαδή, διατεθειμένη να προσφύγει σε πολεμική σύρραξη για να πετύχει αυτό που επιθυμεί και όχι μόνο για να «απαγορεύσει» στην Ελλάδα να εφαρμόσει τα νόμιμα κατοχυρωμένα δικαιώματά της βάσει του Δικαίου της Θάλασσας. Οι κρίσεις αυτές απέδωσαν χρήσιμα συμπεράσματα στην σχεδίαση εθνικής στρατηγικής αποτροπής εκ μέρους της Ελλάδας αποτύπωση των αδυναμιών και βελτίωση αυτών, μαζί με τους πυλώνες ισχύος ήτοι: διμερείς σχέσεις με εν δυνάμει συμμάχους – γεγονός που προσβλέπει στην αύξηση της αποτρεπτικής ικανότητας – και ενίσχυση εσωτερικών συντελεστών ισχύος όπως οι Ένοπλες Δυνάμεις, κ.ά..

Για την αντιμετώπιση του μείζονος σημασίας θέματος το οποίο δεν είναι διατεθειμένη η Τουρκία να αποτάξει από την μεθόδευση της πολιτικής της όπως αυτή καθορίζεται ανεπίσημα από το ρεύμα του νέο-οθωμανισμού και των αρχών του Ahmet Davutoğlu, προτείνονται κάποια συμπεράσματα της παρούσης έρευνας και ανάλυσης που πιθανώς, μελλοντικά να αποδειχθούν χρήσιμα. Τέτοιες προτάσεις αφορούν την έμφαση στην ενίσχυση των Ενόπλων Δυνάμεων, την απάρνηση απόψεων που θέτουν την αποτροπή ως αυτοσκοπό και η αντιμετώπιση του ως ένα εργαλείο που ίσως «χαλάσει» και στην περίπτωση αυτή πρέπει να προσφύγουμε σε άλλες λύσεις πιο επώδυνες, σίγουρα όμως αναγκαίες για την συνέχιση της διασφάλισης των ελληνικών συμφερόντων και της εθνικής μας ασφάλειας.

Τέλος, παρουσιάζονται τα συμπεράσματα της παρούσης εργασίας τα οποία αποτελούν προϊόν της ανάλυσης που προηγήθηκε και του συνδυασμού των γεγονότων με τη θεωρία των Διεθνών Σχέσεων ενταγμένα σε ένα πλαίσιο διάδρασης για ένα εξόχως σημαντικό θέμα της σύγχρονης ιστορικής περιόδου, το οποίο άλλοτε εντείνεται και άλλοτε αποσιωπάται, εν τούτοις όμως δεν θα πάψει να υφίσταται όσο η γειτονική Τουρκία υιοθετεί εθνικιστικές απόψεις και εφαρμόζει μια στρατηγική ήπιας ισχύος για την ανάδειξη της σε πόλο ισχύος και θα αφορά την Ελλάδα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

▪ **Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία**

- Akar, Furkan. 2019. «HOW DID NATO RESPOND TO THE MARITIME SECURITY CHALLENGES IN MEDITERRANEAN SEA?» Graduation thesis.
- Athanassopoulou, Ekavi. 2011. *Turkey's global strategy: Turkey and Greece*. Report, London, UK: LSE IDEAS, London School of Economics and Political Science.
- Başeren, Ali Kurumahmut, και Sertaç Hami. 2004. *National Aegean Islands symposium: 2-3 July 2004, Gökçeada, Çanakkale*. Istanbul: Türk Deniz Araştırmaları Vakfı.
- Behraves, Maysam. 2018. «State revisionism and ontological (in)security in international politics: the complicated case of Iran and its nuclear behavior.» *Journal of International Relations and Development* 21 (4): 836-857.
- Bonavita, Mauro. 2019. «Contemporary strategies and conflicts in the Aegean Sea region.» *iee.es*, 19 May: 12.
- Cakmak, Cenap. 2016. «Turkish-Syrian relations in the wake of the Syrian conflict: back to securitization?» *Cambridge Review of International Affairs* 695-717.
- DAVUTOGLU, AHMET. 2010. *ΤΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΒΑΘΟΣ - Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ*. Βάρη Αττικής: ΠΟΙΟΤΗΤΑ.
- Gilpin, R. 1987. *The political economy of International Relations*. Princeton university Press.
- 2019. «<https://www.iefimerida.gr/>.» *www.iefimerida.gr/politiki*. 28 November. Πρόσβαση February 26, 2022. <https://www.iefimerida.gr/politiki/toyrkia-baze-i-mprosta-shedio-galazia-patrida>.
- iefimerda.gr. 2018. «iefimerida.gr.» *Newsroom*. 29 Οκτώβριος. Πρόσβαση Δεκέμβριος 02, 2021. <https://www.iefimerida.gr/news/392439/hroniko-tis-krisis-ton-imion-i-simaia-oi-vatrahanthropoi-kai-i-ptosi-toy-elikopteroy>.
- Isiklar, Hakan Cem. 2015. *Ege'de Casus Belli*. Ankara: ÜMİT YAYINCILIK.
- Jervis, Robert. 1982-1983. «Deterrence and Perception.» *International Security* (The MIT Press) 3-30.

- Kasapoglu, Can. 2019. «"The Blue Homeland": Turkey's largest naval drill.» *Anadolu agency*, 27 February. <https://www.aa.com.tr/en/analysis/-the-blue-home-land-turkey-s-largest-naval-drill/1404267>.
- Kurumahmut, Ali. 2009. *Ege'de, Türkiye ve Yunanistan Arasındaki Aidiyeti Tartışmalı Ada, Adacık ve Kayalıklar Sorunu (To πρόβλημα μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδος για τις αμφισβητούμενες νήσους, νησίδες και βραχονησίδες στο Αιγαίο)*. Διδακτορική Διατριβή, İstanbul : İstanbul Üniversitesi .
- Kurumahmut, Ali. 1998. *Ege'de temel sorun: egemenliği tartışmalı adalar (To βασικό πρόβλημα στο Αιγαίο, τα αμφισβητούμενης κυριαρχίας Νησιά)*. Διατριβή, Turk Tarih Kurumu Basmevi.
- —. 2004. «Opening speech.» *II National Symposium on the Aegean Islands*. Çanakkale, 2-3 July.
- Liddel, Hart. 1991. *STRATEGY*. New York: Plume.
- Mazis, Ioannis, και I. P. Sotiropoulos. 2016. «The role of energy as a geopolitical factor for the consolidation of Greek-Israeli relations.» *Regional Science Inquiry Journal IV (Special Issue)*: 27-44.
- Mearsheimer, John. 2006. *The tragedy of great power politics*. Μοντάζ: Παναγιώτης Ήφαιστος και Ηλίας Κουσκουβέλης. Μετάφραση: Κωνσταντίνος Κολιόπουλος. Βάρη Αττικής: ΠΟΙΟΤΗΤΑ.
- n.d. *Ministry of Foreign Affairs of Turkey*. Πρόσβαση February 26, 2022. <https://www.mfa.gov.tr/baslica-ege-denizi-sorunlari.tr.mfa>.
- Nye, Joseph S. 1980. *Ηπια ισχύς το μέσο επιτυχίας στην παγκόσμια πολιτική*. Αθήνα: ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ.
- Nye, Joseph. 2005. *Ηπια Ισχύς, το μέσο της επιτυχίας στην παγκόσμια πολιτική*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- OĞUZLU, Tarik H. 2019. «Turkey's adjustment to the emerging post-western international order: The Russian connection.» *The Journal of Diplomatic Research* 1 (1): 30-44.

- Oğuzlu, Tarik. 2019. «Turkey's adjustment to the emerging post-western international order: The Russian connection.» *The Journal of Diplomatic Research* 30-44.
- Organski, A.F.K., και Jacek Kugler. 1980. *The war ledger*. London: The Univeristy of Chicago Press.
- Pisciotta, Barbara. 2020. «Russian revisionism in the Putin era: an overview of post-communist military interventionsbin Georgia, Ukraine, and Syria.» *Italian Political Science Review* 50 (1): 87-106.
- Platias, Athanassio G., και Constantinos Koliopoulos. 2010. *Thucydides on Strategy: Grand Strategies in the Peloponnesian War and Their Relevance Today*. London: Columbia University Press.
- Pompeo, Aloisi, και Rustu Bey Tevfik. 1932. «Accordo italo-turco relativo alla delimitazione delle acque territoriali tra l' Isola di Castelrosso e la Costa.» *Ιταλο-τουρκική Σύμβαση 1932*. Ankara. 2.
- Rynning, Sten, και Jens Ringsmose. 2008. «Why are revisionist states revisionist? Reviving classical realism as an approach to understanding international change.» *International Politics* 19-39.
- Sari, Aurel. 2020. «Legal resilience in an era of grey zone conflicts and hybrid threats.» *Cambridge Review of International Affairs* (Routledge) 33 (5): 846-867.
- Sezer, Kiymet. 2019. «www.yenisafak.com.» 08 March. Πρόσβαση February 02, 2022. <https://www.yenisafak.com/gundem/gurur-haritasi-3450267>.
- Siousiouras, Petros, και Georgios Chrysochou. 2014. «The Aegean Dispute in the Context of Contemporary Judicial Decisions on Maritime Delimitation.» *Laws* 3 (1): 12-49. Πρόσβαση November 20, 2021. <https://doi.org/10.3390/laws3010012>.
- Smetana, Michal, και Jan Ludvik. 2019. «Between war and peace: a dynamic reconceptualization of "frozen conflicts".» *Asia Europe Journal* 1-14.
- Snyder, Glenn Herald. 2015. *Deterrence and Defence*. Princeton: Princeton University Press.
- Waltz, Kenneth. 1954. *Man, the State and War*. New York: Columbia Univeristy Press.

- n.d. *wikipedia*. Πρόσβαση November 22, 2021. <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A5%CF%86%CE%B1%CE%BB%CE%BF%CE%BA%CF%81%CE%B7%CF%80%CE%AF%CE%B4%CE%B1>.
- 2021. *wikipedia*. 29 Οκτώβριος. Πρόσβαση Δεκέμβριος 02, 2021. https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%99%CE%BC%CE%AF%CF%89%CE%BD.
- Wolfers, Arnold. 1962. *Discord and Collaboration:Essays on International Politics*. 1st. Baltimore: The Johns Hopkins Press.
- Yalın, Ümit. 2017. *Sözcü Gazetesi*. 7 December. Πρόσβαση March 02, 2022. <https://www.sozcu.com.tr/2017/gundem/girit-adasinin-dortte-ucu-turkiyeye-aittir-2121425>.
- Yenigün, Cüneyt. 2001. «Aegean maritime boundaries: Issues and solutions.» *Turkish Review of Balkan Studies* 6 (1): 153-166.
- Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία
- ΑΛΑΤΖΑΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ. 2020. *Η Ανατολική Μεσόγειος ως περιφερειακό υποσύστημα και η διαμόρφωση της Ελληνικής στρατηγικής*. ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ.
- Αριστοτέλους, Αρίστος. 1998. *Το Δόγμα του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου Ελλάδας-Κύπρου*. Λευκωσία: Κυπριακό κέντρο Στρατηγικών μελετών.
- ΑΡΣΟΝΙΑΔΗΣ, ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. 2018. *Η ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ "ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΒΑΘΟΥΣ"*. ΑΘΗΝΑ: ΣΙΔΕΡΗΣ Μ.
- Βαληνάκης, Γιάννης. 2012. *Ελληνική εξωτερική και ευρωπαϊκή πολιτική, 1990-2010*. Αθήνα: Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ.
- Γκίζας, Γρηγόριος Ε. 2019. *Οι διεκδικήσεις της Τουρκίας στη Νοτιανατολική Μεσόγειο, το Διεθνές Δίκαιο και ο ρόλος του Καστελλόριζου*. ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ.
- ΔΟΥΝΤΑΣ, ΜΙΧΑΗΛ. 2006. *ΕΙΝΑΙ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ Η ΕΛΛΑΣ;*. ΑΘΗΝΑ: ΚΑΚΤΟΣ.

- Κουσκουβέλης, Ηλίας. 2019. «Η «γαλάζια πατρίδα»... του Ερντογάν. Ένα νέο όχημα διεκδικήσεων;» *Huffington Post*, 31 January. Πρόσβαση February 26, 2022. https://www.huffingtonpost.gr/entry/e-ya-lazia-patrida-toe-erntoyan-ena-neo-ochema-diekdikeseon_gr_5c52b5d6e4b0ca92c6dd5aac.
- Κουσκουβέλης, Ηλίας Ι. 2004. *ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ*. ΑΘΗΝΑ: ΠΟΙΟΤΗΤΑ.
- Κουφόπουλος, Αλέξανδρος. 2019. *Η εξέλιξη της Ελληνοτουρκικής ισορροπίας ισχύος σε βάθος δεκαετίας: Εναλλακτικά σενάρια, συνέπειες για την Ελληνική στρατιωτική στρατηγική*. ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ, ΑΘΗΝΑ: ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ.
- Κωτούλας, Βασίλειος. 2017. *Η κρίση των Ιμίων και η κρίση των πυραύλων της Κούβας: συγκριτική ανάλυση. Διδάγματα στο επίπεδο θεωριών απόφασης*. ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ, Θεσσαλονίκη: ΠΑΜΑΚ.
- Λιάκουρης, Γεώργιος. 2012. «Η συμβολή του Θουκυδίδη στη διαμόρφωση των σύγχρονων Διεθνών Σχέσεων.» *Πάπυροι* 1: 104-111. Πρόσβαση November 28, 2021. http://www.academy.edu.gr/files/08_p12_v1.pdf.
- Λίτσας, Σπυρίδων Ν. 2013. «Η θεωρία της ήπιας ισχύος στο πλαίσιο των νέο-οθωμανικών προσανατολισμών: μια ενδοσκόπηση στο «Στρατηγικό Βάθος».» Στο *το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία*, του/της Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυρίδων Θ. Λίτσας, Σάββας Καλεντερίδης, Παναγιώτης Ήφαιστος, Ιωάννης Θ. Μάζης, Νικόλαος Ραπτόπουλος, Σπυρίδων Ν. Λίτσας και Nachimani Amikam. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ.
- Λίτσας, Σπυρίδων Σ. 2010. *ΠΟΛΕΜΟΣ & ΟΡΘΟΛΟΓΙΣΜΟΣ - ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ*. Βάρη Αττικής: ΠΟΙΟΤΗΤΑ.
- Λυμπέρης, Χρήστος. 2009. *ΠΟΡΕΙΑ ΣΕ ΤΑΡΑΓΜΕΝΕΣ ΘΑΛΑΣΣΕΣ*. Βάρη Αττικής: ΠΟΙΟΤΗΤΑ.
- Μάζης, Ιωάννης Θ. 2008. *Η ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΡΥΤΕΡΗΣ ΜΕΣΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΑΙ Η ΤΟΥΡΚΙΑ*. ΑΘΗΝΑ: ΛΙΒΑΝΗΣ.
- Μάρδας, Κώστας. 2018. *Προ-Ίμια Πολέμου*. Αθήνα: ΣΙΔΕΡΗΣ.

- Μελέτης, Νίκος. 2019. «Η Τουρκία διεκδικεί από Ελλάδα, Κρήτη μέχρι Κύπρο.» *www.liberal.gr*, 12 Απρίλιος. <https://www.liberal.gr/diplomacy/i-tourkia-diekdike-i-apo-ellada-kriti-mechri-kupro/247928>.
- Μηναγιάς, Χρήστος Δ. 2010. *Η ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΙ Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΙΣΧΥΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ*. ΑΘΗΝΑ: ΤΟΥΡΙΚΗΣ.
- ΜΗΝΑΓΙΑΣ, ΧΡΗΣΤΟΣ Δ. 2019. *ΤΟΥΡΚΙΑ Αναθεωρητισμός και Συγκρούσεις*. Αθήνα: ΛΕΙΜΩΝ.
- ΜΟΥΔΟΥΡΟΣ, ΝΙΚΟΣ. 2016. *Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ*. ΑΘΗΝΑ: ΤΟΥΡΙΚΗΣ.
- Μούρτος, Γεώργιος Α. 1997. *ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΑ ΣΤΗΝ ΜΕΤΑ-ΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ*. ΑΘΗΝΑ: τροχαλία.
- Μπάλτος, Γεώργιος Χ. 2019. «Από έναν "πολιτισμό συνόρων" στα "σύνορα των πολιτισμών".» *FOREIGN AFFAIRS*, 12 Απρίλιος-Μάιος: 107-127.
- —. 2019. «Το στρατήγημα και η στρατηγική της Τουρκίας για μια "γαλάζια πατρίδα".» *FOREIGN AFFAIRS-HELLENIC EDITION*, 10 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ: 14-15.
- ΟΗΕ. 1982. «Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας.» *UNCLOS*. Montego Bay: Εφημερίδα Ηνωμένων Εθνών. 3-134.
- Παπαντωνίου, Δημήτριος. 2020. *Οι στρατηγικές επιδιώξεις της αναθεωρητικής πολιτικής της Ρωσίας και της Τουρκίας στην Ευρώπη: Μια συγκριτική Ανάλυση*. ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ.
- ΠΑΠΑΦΛΩΡΑΤΟΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ Σ. 2017. *ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ*. ΑΘΗΝΑ: ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ Α.Ε.
- Παραγιουδάκης, Κωνσταντίνος Μ. 2019. *Ο ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ – ΚΥΠΡΟΥ: ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΟΥΣ*. ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ, ΠΕΙΡΑΙΑΣ: ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ.
- Ροζάκης, Χρήστος. 1989. «Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις: η νομική διάσταση.» Στο *ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ (ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΤΟΜΟΣ)*, του/της Θάνος Βερέμης, Χρήστος Ροζάκης, Βαγγέλης Κουφουδάκης, Μάριος Ευρυβιάδης, Χριστόδουλος Γιαλλουρίδης και Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, 65. ΑΘΗΝΑ: ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ.

- Σημίτης, Κωνσταντίνος. 2005. *Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα 1996-2004*. Αθήνα: Πόλις.
- Σκαφιδάς, Γεώργιος. 2019. «Αυτή είναι η τουρκική "Γαλάζια Πατρίδα": Πώς ξεκίνησε.» *Εφημερίδα ΕΘΝΟΣ*, 2 Σεπτέμβριος. <https://www.ethnos.gr/Politics/article/58474/aytheinaihoyrkikhgalaziapatridaposxekinhse>.
- Σπυρόπουλος, Γεώργιος Μ. 2010. *Διεθνείς Σχέσεις - Ρεαλιστική Προσέγγιση, Θεωρία και Πράξη*. Βάρη Αττικής: ΠΟΙΟΤΗΤΑ.
- Στίγκας, Δημήτριος. 2018. *Η Τουρκική Υψηλή Στρατηγική από το 1970 έως και σήμερα (Ιούλιος 2017)*. ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ, ΠΕΙΡΑΙΑΣ: ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ.
- Συρίγος, Άγγελος. 2018. «"Γκρίζες ζώνες" έχει και η Τουρκία.» *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 04 June. Πρόσβαση March 27, 2022. <https://www.kathimerini.gr/politics/967354/gktriz-es-zones-echei-kai-i-toyrgkia/>.
- Τζανέτος, Γρηγόρης Λ. 2007. *Η Ευρωπαϊκή διάσταση των ελληνοτουρκικών σχέσεων στο Αιγαίο και η γεωπολιτική στρατηγική της Δύσης*. Αθήνα: Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ.
- Τζιάρρας, Ζήνωνας. 2019. *Οι «Δυόμισι Πόλεμοι» και η Άσκηση «Mavi Vatan»: Στρατηγική Κουλτούρα και το νέο Στάδιο της Τουρκικής Στρατηγικής*. Κείμενο Εργασίας, Αθήνα: ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ & ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.
- Τζιάρρας, Ζήνωνας. 2018. «Το Σύνδρομο της Λαζάννης στην τουρκική εξωτερική πολιτική και η Κύπρος.» *Χρονικό Δ* (41).
- Τρεχλής, Σέργιος. 2019. *Ενέργεια: Στρατηγική, Δίκαιο και Οικονομία*. ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ, ΠΕΙΡΑΙΑΣ: ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ.
- Τσιριγώτης, Διονύσιος. 2021. *ΕΛΛΑΔΑ - ΤΟΥΡΚΙΑ ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΠΟΤΡΟΠΗΣ*. ΑΘΗΝΑ: ΠΟΙΟΤΗΤΑ.
- Φίλης, Κωνσταντίνος. 2017. *ΤΟΥΡΚΙΑ, ΙΣΛΑΜ, ΕΡΝΤΟΓΑΝ*. ΑΘΗΝΑ: ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ.
- Φραγκούλης, Φραγκός Σ. 2012. *ΠΟΙΑ ΤΟΥΡΚΙΑ; ΠΟΙΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ;*. ΑΘΗΝΑ: ΛΙΒΑΝΗΣ.

- Φωτίου, Παύλος. 2017. «Τα Ελληνικά Νησιά, Νησιωτικά Συμπλέγματα και οι Νησίδες του Αιγαίου και Οι Συνθήκες: Μια Περιεκτική Σύνοψη.» *ΕΛΙΣΜΕ*, 05 Φεβρουάριος. Πρόσβαση Μάρτιος 27, 2022. <https://www.elisme.gr/en/2013-01-07-19-12-38/2013-01-07-19-17-09/item/42-354>.
- Χατζηάστρου, Μιχαήλ. 2021. *foreign affairs*. 05 10. Πρόσβαση November 20, 2021. <https://www.foreignaffairs.gr/articles/73415/mixail-xatziastroy/to-toyrkiko-dogma-tis-galazias-patridas%E2%80%A6>.
- Χρήστου, Παύλος. 2021. *ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΠΑΡΞΗ ΣΤΟ ΥΠΑΡΧΟΝ*. ΑΘΗΝΑ: ΟΤΑΝ.

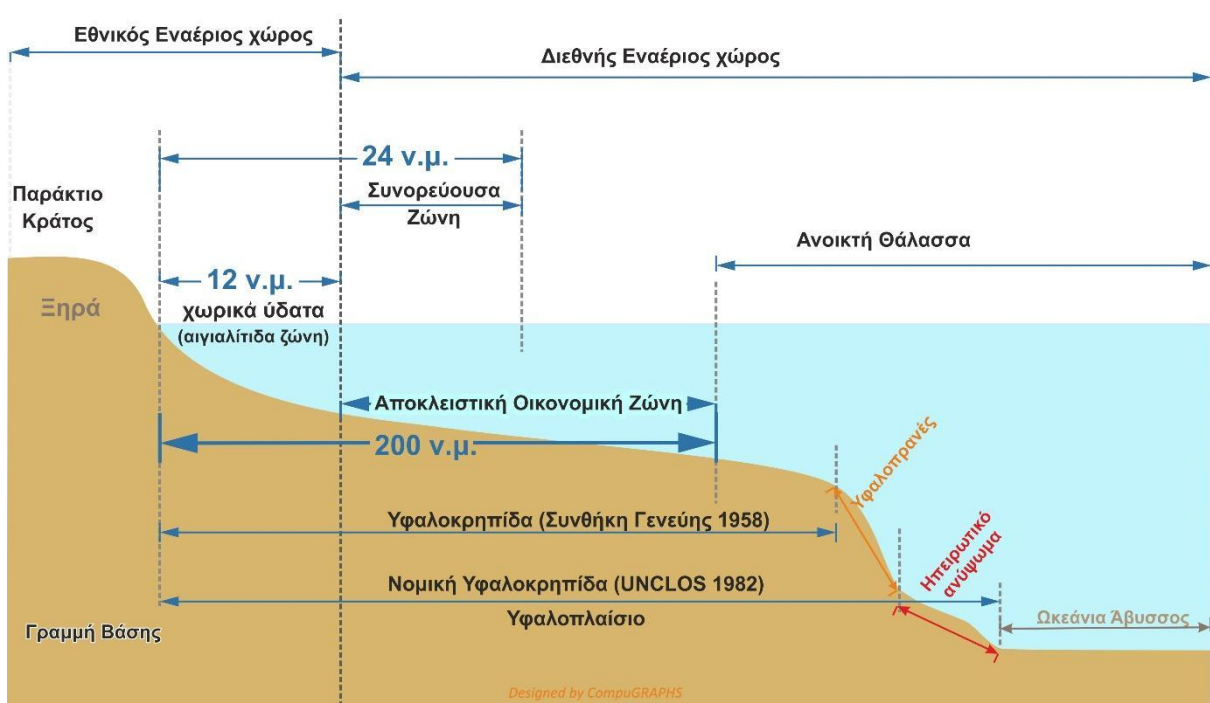
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ – ΠΙΝΑΚΕΣ

Σε αυτό το σημείο κρίνεται αναγκαία η παράθεση κάποιων ορισμών που αφορούν ονομασίες θαλάσσιων ζωνών.

1. **Υφαλοκρηπίδα:** Ο θαλάσσιος βυθός και το υπέδαφος (προέκταση της επικράτειας κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας), που εκτείνεται πέραν της χωρικής θάλασσας μέχρι του εξωτερικού ορίου του υφαλοπλαισίου ή σε μία απόσταση 200 ν.μ. από τις «γραμμές βάσης» έως ότου άρχεται η κλίση 30-45^{ο14}. Η υφαλοκρηπίδα και το καθεστώς της σήμερα ορίζεται στο Διεθνές Δίκαιο και παραχωρείται στο παράκτιο κράτος. Για λόγους πρακτικούς και πολιτικούς, όμως, ο νομικός ορισμός της διαφέρει από τον γεωλογικό. Σύμφωνα με τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982, ως υφαλοκρηπίδα ορίζεται κατά βάση ο βυθός της θάλασσας εντός ακτίνας 200 ναυτικών μιλίων από την ακτή. Αυτό ισχύει ανεξάρτητα από τη γεωλογική μορφή του βυθού. Σε περίπτωση όμως που το υφαλοπλάισιο εκτείνεται και πέρα των 200 μιλίων από την ακτή, τότε η υφαλοκρηπίδα κατά το Διεθνές Δίκαιο προεκτείνεται είτε ως τα 350 ν.μ. είτε ως τα 100 ν.μ. πέραν της ισοβαθούς των 2.500μ. είτε ως τα 60 ν.μ. από τη βάση του ηπειρωτικού ανυψώματος (<https://el.wikipedia.org/wiki/Υφαλοκρηπίδα>)

2. **Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη:** Σύμφωνα με τη Διεθνή Συνθήκη του ΟΗΕ περί Δικαίου της Θάλασσας (1982), η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ) θεωρείται η θαλάσσια έκταση, εντός της οποίας ένα κράτος έχει δικαίωμα έρευνας ή άλλης εκμετάλλευσης των θαλασσιών πόρων, συμπεριλαμβανομένης της παραγωγής ενέργειας από το νερό και τον άνεμο. Εκτείνεται πέραν των χωρικών υδάτων μιας χώρας (συνήθως 12 ναυτικά μίλια) στα 200 ναυτικά μίλια από την ακτογραμμή. Η χρήση του όρου μπορεί να περιλαμβάνει την υφαλοκρηπίδα, ονομαστικά και μόνο. Σε επίπεδο ουσίας δικαίου και συνεπαγόμενων δικαιωμάτων είναι δύο διαφορετικές ζώνες. Η ΑΟΖ δεν συμπεριλαμβάνει τα χωρικά ύδατα, ούτε και την υφαλοκρηπίδα πέραν των 200 ν.μ. Η διαφορά χωρικών υδάτων και ΑΟΖ είναι πως τα χωρικά ύδατα αφορούν σε πλήρη κυριαρχία, ενώ η ΑΟΖ αποτελεί απλό "κυριαρχικό δικαίωμα", το οποίο αναφέρεται στη δικαιοδοσία του παράκτιου κράτους μέχρι και κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας. Η επιφάνεια είναι διεθνή ύδατα.

¹⁴ (<https://el.wikipedia.org/wiki/Υφαλοκρηπίδα>)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΙΣΧΥΣ

	1976	1987	1996
ΑΕΠ	22,76 δις \$	47,18 δις \$	119 δις \$
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	9.050.000	10.372.000	10.550.000
ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ	199.500 (μάχιμοι)	209.000 (μάχιμοι)	162.300 (μάχιμοι)
ΕΝΟΠΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ		136.500 (εφεδρείες)	291.000 (εφεδρείες)

Πίνακας 1: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΙΣΧΥΣ¹⁵

ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΙΣΧΥΣ

	1976	1987	1996
ΑΕΠ	40,2 δις \$	62,58 δις \$	176 δις \$
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	40.130.000	51.512.000	63.222.000
ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ	480.000 (μάχιμοι)	654.400 (μάχιμοι)	639.000 (μάχιμοι)
ΕΝΟΠΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ		575.800 (εφεδρείες)	378.700 (εφεδρείες)

Πίνακας 2: ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΙΣΧΥΣ¹⁶

¹⁵ Πηγή: <https://www.iiss.org/publications/the-military-balance>

¹⁶ Πηγή: <https://www.iiss.org/publications/the-military-balance>

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΡΩΝ

AKP

<i>Adalet ve Kalkinma Partisi, AK</i>	
<i>PARTİ/Kόμμα Δικαιοσύνης & Ανάπτυξης</i>	
	<i>17</i>

UNCLOS

<i>Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το</i>	
<i>Δίκαιο της Θάλασσας</i>	<i>44</i>

AOZ

<i>Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη</i>	<i>118</i>
-------------------------------------	------------

ΔΕΑΧ

<i>Δόγμα Ενιαίου Αμυντικού Χώρου</i>	<i>95</i>
--------------------------------------	-----------

ΔΘ

<i>Δίκαιο της Θάλασσας</i>	<i>51</i>
----------------------------	-----------

Κ.Δ.Ν.Δ.

<i>Κώδικας Δημόσιου Ναυτικού Δικαίου</i>	<i>71</i>
--	-----------

ΜΟΕ

<i>Μέτρα Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης</i>	<i>45</i>
---------------------------------------	-----------

NATO

<i>North Atlantic Treaty Organization</i>	<i>69</i>
---	-----------

ΟΗΕ

<i>Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών</i>	<i>52</i>
----------------------------------	-----------